

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА VULGARICA

50/2025

София • 2025

Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“

На корицата: Житие на св. Методий
Успенски сборник (ръкопис № 1063/4, Синодална сбирка, Държавен исторически музей в Москва) от края на XII — началото на XIII в., л. 102а

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките
Съвет за чуждестранна българистика
ул. „15 ноември“ 1, София 1040, „Българистика“
Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383
E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Централна библиотека на БАН, 2025

© Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2025

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES BULGARICA

50/2025

Sofia • 2025

**Prof. Marin Drinov Publishing House
of Bulgarian Academy of Sciences**

On the cover: Life of St. Methodius

Uspensky Sbornik (manuscript No. 1063/4, Synodal Collection, State Historical Museum in Moscow) from the end of the 12th – beginning of the 13th c., f. 102r

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emilia Yakova Voleva

Council for Bulgarian Studies Abroad

Bulgarian Academy of Sciences

Bulgarica

Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040

Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ

Елка Димитрова – Гео Милев – тези, антитези и синтези	9
---	---

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Книги 2024 – 2025

Съст. Емилия Волева	24
---------------------------	----

Периодика 2024 – 2025

Съст. Емилия Волева, Йолиана Страшнюк	44
---	----

ДИСЕРТАЦИИ

Съст. Никола Казански	61
-----------------------------	----

НАУЧНИ ФОРУМИ

Съст. Емилия Волева	65
---------------------------	----

ХОРИЗОНТИ

Людмила Атанасова – Българистиката в Република Корея: между предизвикателствата и възможностите	71
---	----

НАУЧЕН ЖИВОТ

Красимира Колева – Десети виенски българистични четения	83
---	----

Яна Христова – Международна научна конференция „Емоции и интелект: репрезентации в езиците и културите на Балканите“	86
--	----

Ребека Джили – Интердисциплинарна научна конференция „Хайдути и революционери – факти и фикции в миналото и днес“	93
---	----

Невена Михова – XXIX колегиум „Ние за другите и ние за нас“	97
Елисавета Ненчева – Четиридесет и първи Кирило-Методиевски четения	100
Преслава Георгиева – Международна научна конференция „Християнските мисии през Европейското средновековие и тяхното интелектуално наследство. История, представи, идеи“	103

ПРОФИЛИ

Красимир Станчев – Джузепе дел'Агата на 85 години	113
Георги Николов – Петер Шрайнер на 85 години	123
Екатерина Тодорова – Ирина Седакова на 70 години	127
Искра Христова Шомова – Константинос Нихоритис на 70 години	135
Калина Мичева-Пейчева – In memoriam Венче Попова	141
Анисава Милтенова – In memoriam Пиринка Пенкова-Люейер	143
Йовка Тишева – In memoriam Хетил Ро Хауге	149
Камен Димитров – In memoriam Иван Харалампиев	153
Грета Стоянова, Анета Тихова – In memoriam Мария Спасова	159
Елена Костова – In memoriam Петър Ангелов	168

ОТЗИВИ

Цветелина Данова – Тасева, Л., Д. Котова, И. Петров, Е. Дикова, П. Станковска, Г. Митов. Учителното евангелие на Константин Преславски. Т. 1. Старобългарско-гръцки речник. Т. 2. Гръцко-старобългарски речник	173
Ирина Кузидова-Караджинова – Света гора. България. Балканите. Сборник в чест на професор Петко Д. Петков	181
Владимир Димитров – Икони от Националния църковен историко-археологически музей	185
Николета Пътова – Иван Шишманов. Славянски свят. Фрайбургски лекции 1923/1924 г.	189
Екатерина Търпоманова – Илияна Кръпова и Цветана Димитрова. Българският език в европейския езиков ареал	194
Боряна Владимирова – Образът на жената в литературата	197
Росен Малчев – Албена Малчева. Избрани фолклорни изследвания	200

CONTENTS

PREFACE

Elka Dimitrova – Geo Milev: Thesis, Antithesis and Synthesis	9
---	---

BULGARIAN LITERATURE

Books 2024 – 2025	
Comp. by Emilia Voleva	24
Periodicals 2024 – 2025	
Comp. by Emilia Voleva and Youliana Strashniuk	44

THESES

Comp. by Nikola Kazanski	61
--------------------------------	----

SCIENTIFIC EVENTS

Comp. by Emilia Voleva	65
------------------------------	----

OUTLOOKS

Lyudmila Atanasova – Bulgarian Studies in the Republic of Korea Between Challenges and Possibilities	71
---	----

SCIENTIFIC ACTIVITY

Krasimira Koleva – Tenth Vienna Bulgarian Readings	83
Yana Hristova – International Scientific Conference <i>Emotions and Intellect: Representations in the Languages and Cultures of the Balkans</i>	86
Rebecca Gilli – Interdisciplinary Scientific Conference <i>Haidouks and Revolutionaries: Facts and Fictions in the Past and Today</i>	93
Nevena Mihova – Twenty-ninth Collegiums <i>We for Others and We for Us</i>	97

Elisaveta Nencheva – Forty-first Cyrillo-Methodian Readings	100
Preslava Georgieva – International Scientific Conference <i>Christian Mission in the European Middle Ages and Their Intellectual Heritage: History, Concepts, Ideas</i>	103

PROFILES

Krasimir Stanchev – Giuseppe dell'Agata at 85	113
Georgi Nikolov – Peter Schreiner at 85	123
Ekaterina Todorova – Irina Sedakova at 70	127
Iskra Hristova Shomova – Konstantinos Nihoritis at 70.....	135
Kalina Micheva-Peycheva – In memoriam Venche Popova	141
Anissava Miltenova – In memoriam Pirinka Penkova-Lyager	143
Yovka Tisheva – In memoriam Kjetil Rå Hauge	149
Kamen Dimitrov – In memoriam Ivan Haralampiev	153
Greta Stoyanova, Aneta Tihova – In memoriam Maria Spasova	159
Elena Kostova – In memoriam Petar Angelov	168

REVIEWS

Tsvetelina Danova – Taseva, L., D. Kotova, I. Petrov, E. Dikova, P. Stankovska, G. Mitov. Didactic Gospels by Konstantin of Preslav. T. 1. Old Bulgarian – Greek Dictionary. T. 2. Greek – Old Bulgarian Dictionary	173
Irina Kuzidova-Karadzhinova – Saint Mount Athos. Bulgaria. Balkans. Festschrift of Professor Petko D. Petkov	181
Vladimir Dimitrov – Icons of the National Church Historical and Archaeological Museum under the Holy Synod.....	185
Nikoleta Patova – Ivan Shishmanov. Slavonic World. Freiburg Lectures 1923/1924 ...	189
Ekaterina Tarpomanova – Iliana Krapova and Tsvetana Dimitrova. The Bulgarian Language in the European Linguistic Area	194
Boryana Vladimirova – The Image of the Woman in the Literature	197
Rosen Malchev – Albena Malcheva. Selected Folklore Studies	200

ЎВОДНИ ДЎМИ

Гео Милев – тези, антитези и синтези

Мит, история, антимит

Когато говорим за „митове“ в преносния смисъл, характерен за съвременото ни, неизменно се сблъскваме и с феномена на тяхното развенчаване, тъй като модерните митоподобни конструкти са колкото лесни за създаване, толкова и податливи на опровергаване.

Най-силният враг на митологизацията, разбира се, е историческата реалност, която рано или късно бива разкрита, огласена, а в някои ситуации – и пропагандно използвана. Това обичайно става чрез публикации и популяризиране на архивни документи, на статии в периодиката от съответното време, на епистоларни материали, спомени на очевидци, мемоарна и историческа литература.

При подобни сблъсъци с историята съвсем не е изключено митът да се превърне в антимит – да бъде осветен в коренно противоположна светлина. В този случай една митологизирана фигура минава през историчното си развенчаване (с помощта на документалните свидетелства), за да бъде митологизирана с обратен знак. Такива резки обрати най-често се получават в резултат на генерални промени в политическата конюнктура или обществената нагласа. Най-скорошният и красноречив подобен пример в българската културна история е появата на *Вапцаров терориста* срещу *Вапцаров идеалиста* – преход, протекъл в относително кратки интервали, „на къси пасове“. За по-малко от 50 години поетът на социалистическата революция и машините бива превърнат веднъж в икона на комунистическата утопия (непосредствено след 1944 г.) и втори път – в емблема на комунистическия тероризъм (след 1989 г.). Тези превращения не се приемат безусловно (особено второто), но е факт, че намират широк обществен отзвук, илюстрирайки как по силата на алтернативни идеологически тенденции една недостоверно идеализирана фигура може да бъде също тъй недостоверно заклемена.

---

¹ Посвещава се на двойната годишнина през 2025 г. – 130 г. от рождението и 100 г. от гибелта на поета (1895 – 1925).

Като историци на литературата и културата, следва внимателно да подхождаме към механизма на сработване на *история, митологизация и демитологизация*, защото никои от тези три елемента не е незначителен, когато говорим за развитието на културата и живота на обществото.

Важно е да отчитаме архивните свидетелства и документите на историята в нейните точни и буквални измерения.

Важно е да отчитаме и наличието, значението и размаха на „голямата история“ – с едрите разкази, които рамкират и моделират представите ни за цели епохи.

Важно е обаче да имаме предвид и възможностите за спекулация със същата тази „голяма история“ и нейните едри разкази в определени политически ситуации и социокултурни периоди: потулването или преекспонирането на определени факти и контексти например, видоизменянето на други, съществуването на различни интерпретации и т.н. (Знаем, че изкривявания на интерпретацията, подмени и скривания се случват почти задължително при мащабни поврати в политическата конюнктура – вследствие на революции и преврати, в условията на тоталитарни режими или дори само на мощни обществено-политически вълни.)

Важно е да отчитаме и показанията на „малката история“, реконструирана по мемоар, споделен спомен, епистоларен документ, коментар, публицистична статия – защото тя много често се оказва коректив на „голямата“ или запълва съществени празнини в нея.

В крайна сметка не е изключено както максимално обективните, така и отявлено субективните свидетелства да се окажат в антагонизъм с митологичния конструкт, утвърден в културната памет. И този антагонизъм, дори когато подрива мита, е от значение – най-малкото, защото капацитетът на едно общество да живее със своите митове и антимигове, паралелно с историческото познание за тях, е атестация за неговата зрялост. Този капацитет свидетелства за разделителната му способност, за едно развито колективно съзнание, различаващо общностен (национален) мит от историческа фактология, без да се опитва да заличи едното за сметка на другото. А знаем, че и в индивидуалната, и в колективната психика синхронът на въображаемо и реално, на митично и документално е нещо важно и необходимо – извор на равновесие за съзнанието и на уют за душата.

Харизматичната личност

Когато става дума за харизматични личности, двете истории – голямата и малката – се преплитат по-интензивно, а процесите на митологизация и демитологизация работят по-активно.

От една страна, натрупват се фрагменти от личната история, които винаги са съпреживяеми или поне – човешки вълнуващи: биографични епизоди,

субективно осмислени и пресъздадени събития и спомени, емоционално акцентирани послания и мемоари, пристрастни разкази на съвременници.

От друга страна, паралелно тече документалната лента на големите исторически събития, от които харизматичната личност черпи ресурса за митологизацията си – поради които тя изобщо става фокус и емблема от такъв мащаб. Да вземем за пример Христо Ботев: без националноосвободителната борба и романтичeskата си смърт в нея щеше ли да се превърне той точно в този *Ботев*, когото всички знаем (дори когато го оспорваме)?

На трето място, всичко изредено прави харизматичната историческа личност по-податлива и на съответните подривни подстъпи – тези на демитологизацията. Защото колкото по-ярко осветен бива един образ, толкова по-вероятни стават и усъмняването в него, и поривите за развенчаването му.

Мислени в този контекст, в българската история особено страдат културни фигури като Христо Ботев, Пейо Яворов, Гео Милев, Никола Вапцаров – популярни хора на словото,² чиито лични съдби са позиционирани наред с големи политически събития. Нещо повече, всички те са участници в събитията. А поради тяхната популярност и атрактивност интерпретациите ги разпъват между достоверно и преувеличено, между историческа истина и идейно или идеологическо канонизиране (със съответния потенциал и за обратното движение – към деканонизиране).

И четиримата са не просто поети, а бунтовни поети – „поети революционери“. Някогашното марксистко-ленинско клише „единство на слово и дело“ беше прицелено с особена стръв именно към поетическото слово и революционното дело, като охотно паразитираше върху заклинателната романтическа дума „революция“. А тя във всички времена безотказно е задвижвала машината на историческата митологизация – на създаването на митове, свързани с исторически събития.

В цялото това завихряне: на талант в словото, на идеи за спасение на обществото, на борба, живот и смърт, посветени на тези идеи, – когато личността е и харизматична, няма как да не се роди и героическият мит.

Ако за Ботев и Яворов революционният ореол е свързан с националните борби (макар при първия да има и ясно формулирана социална кауза), то при Гео Милев и Вапцаров големият исторически фон е представен от левите революционни идеи.

В сравнение с Н. Вапцаров при Г. Милев сблъсъкът на мит и реалност от наша гледна точка е по-мек. Гео е по-„книжен“, по-трудноразбираем, а и по-отдалечен във времето. „Случаят Вапцаров“ е ясно очертан и осветен, към него се подхожда с директно съдене или защита. Гео Милев не е в такава

---

² Тук словото е от особено значение, доколкото е най-разбираемият и лесноразпространен материал за изкуство и послания към обществото.

степен досегаем. Животът и творчеството му (поезия, литературна критика, естетически и философски текстове, публицистика) не са тъй открито изложени, податливи на еднозначно определяне и съответно – уязвими за изобличаване. Защиават го и сенките на отдалечаващата се история. Защиават го и условността на културата като основна сфера на неговата дейност (защото Гео-Милевият активизъм е най-вече културен, а не политико-агентурен като Вапцаровия). Защиават го, съвсем не на последно място, и собствената му софистицираност, и сложността, абстрактността и нееднозначността на текстовете му. Самите те трудно могат да бъдат разбрани еднопланово в етически и емоционален смисъл (защото в повечето случаи не са такива); трудно могат да бъдат използвани точно и пряко за пропаганда; трудно могат да бъдат сведени до пролетарска поезия или до протосоциалистически реализъм.

Отдалечеността във времето на свой ред работи за разфокусирането на идеологическия прочит на Гео-Милевото творчество. Тя позволява замъгляването и видоизменянето дори на представата за политическите му възгледи. И тук работят различни фактори: изтъняващата връзка с архивите, преосмислянето и преакцентирането на свидетелствата на съвременниците с оглед на промяната на политическата конюнктура, обнародването на нови свидетелства и т.н. Кое как да се интерпретира, кое да се забрави, кое да се потули, кое да се експонира – в даден контекст, в даден период, според дадена политическа линия?

Така например непосредствено след комунистическия преврат през 1944 г. е важно Гео да бъде представен като комунист и той е представен като такъв. След 1989 г. става по-престижно да бъдат подсилени връзките му с анархизма в очите на обществото. И се привличат доказателства като свидетелство на съпругата му (чийто конкретен контекст обаче е леко подценен), като сътрудничеството с Георги Шейтанов и финансирането на сп. „Пламък“ от анархистки експроприации (без да се отчита достатъчно сътрудничеството на комунисти и анархисти през междувоенните години у нас, както и употребата на вторите от първите). На тази основа работят интерпретации като тази на Христо Карастоянов,³ която наистина е извънредно привлекателна и се основава на работа с документи, но не може да ѝ се отрече, че е и литературно изкушена, и заразена с анархистичния патос на ямболската микрокултура. (При това не бива да се прескача фактът, че Гео кандидатства за членство именно в Комунистическата партия, но е пренебрегнат от партийните доктринери на 1920-те с презумпцията, че когато те спечелят властта, интелигенцията бездруго ще работи за партийната линия.) Пиша тези неща, без каквато и да било критичност, давайки си сметка, че картината около личности като Гео Милев трудно може да бъде сведена до някакво праволинейно твърдение и че дори това да бъде направено, то ще е по-скоро грешка.

³ В романа „Една и съща нощ“, драмата „Гео“ и отделни статии.

Демитологизацията

Въпреки смекчеността на „удара на историята“ митът *Гео Милев* съвсем не е защитен от посегателства. Тук бих посочила три съществени пробива в тази посока.

Първият е свързан с историческа информация, която през последните двадесетина години доби широка известност – не на последно място и с помощта на литературата и театъра (произведенията на Хр. Карастоянов). Става дума за връзките на Гео с анархистите и левите функционери през 20-те години на века – времето на прехода от сп. „Везни“ към сп. „Пламяк“, както се обозначава в литературознанието. Периодично подхващан е въпросът за качеството на хартията и полиграфията, за размерите и тиража на сп. „Пламяк“ в сравнение с тези на „Везни“ (финансирано от бащата на поета). Този въпрос отвежда до сътрудничеството на анархиста Георги Шейтанов в новото списание на Гео Милев, в чиято редколегия впрочем фигурират и Николай Хрелков, Христо Ясенев и Ламар, като Хрелков е сред поръчителите на изданието. Интересното е, че самата редколегия може да бъде представена като 2:2 комунисти (Хрелков, Ясенев) на анархисти (Ламар, Гео), ако зачетем свидетелството на Мила Гео Милева за принадлежността на съпруга ѝ към анархизма и за привързаността му към Шейтанов.⁴

Що се отнася до връзките на Г. Милев с Международната организация за подпомагане на революционерите, тук от значение е близостта му с Ни-

---

⁴ Във връзка с това изявление Христо Карастоянов изказва хипотеза за финансова помощ от Г. Шейтанов като вероятна причина. „Леда Милева (дъщерята на Гео Милев) не беше много съгласна с тезата ми, че Георги Шейтанов е платил гаранцията при първото дело през януари 1925 г., когато назначават делото за май и го пускат с парична гаранция от 5000 лв. Твърдях, че тези пари ги е платил Георги Шейтанов. Леда не беше много съгласна. Аз тогава не бях чел внимателно мемоарите на майка ѝ Мила, но и тя не ги беше чела. Защото Мила Гео Милева пише как се е разтърчала по павилиони, по издателства да събира 5000 лв. Но следва изречението: „Следобед дойде Георги Шейтанов и ми донесе 5000 лв.“. За мен е очевидно, че списание „Пламяк“ е изцяло работа на анархистите, на Георги Шейтанов специално. Даже неговите другари доста са му се въсели за това, че пари на Федерацията дава за такива неща. Федерацията на анархистите в България е имала страшно много печатни издания – вестници, списания, при това добри. Но той е знаел, че като се появи списание, което е обявено за изкуство и култура, то разширява таргета на своите идеи. Георги Марков (литературният критик), покойният, който беше монополизирил Гео Милев, не даваше дума да се издума, че Шейтанов е бил вътре...“. Карастоянов, Хр. След 1925 година вече не е можело да има модернизъм. – *Въпреки*. <https://www.vpreki.com/post/180064116541/христо-карасторянов-след-1925-година-вече-не-е>. (Последен преглед: 06.05.2025.)

колай Хрелков и Йосиф Хербст (за последния съществува версия, че е бил в течение на плана за атентата в църквата „Света Неделя“ на 16 април 1925 г. и дори е подготвил новината за него в навечерието му).

И двете набелязани посоки на усъмняване в добре познатия образ на поета интелектуалец могат да бъдат обобщени в подозренията за свързаност с левия тероризъм през 20-те години у нас.

Другият съществен пробив в митологията около Гео Милев е критически буквалистичен и съвременен на поета, насочен е към самото му творчество. Той е концентриран в статията на д-р Константин Гълъбов, критикуваща заемките от чуждестранни поети в творчеството на Гео. Става дума за рецензията, с която критикът – също немски възпитаник, но успешно защитил дисертацията си, за разлика от пламенния поет – откликва на стихосбирката „Жестокият пръстен“ (1920). Гълъбов пише текст със заглавие „Жестокият пръстен“ от Гео Милев⁵, в който педантично посочва всички негови „плагиати“, със съответните автори и творбите, от които са заети. Гълъбов обаче подценява факта, че Гео не просто и не точно си присвоява чужди образи, фрази, идеи. Той общува с тях с пълния размах на модернистичния си патос, в който всичко е едно (както често се изразява в критиката си) – космично и всеобщо изкуство. Между другото, известен е фактът, че самият Гео Милев понякога слага като епиграф на текстовете си вдъхновилите го пасажи от чуждата творба. (На специфичната употреба на чужди текстове и посочването им чрез епиграфи – във връзка със същата статия на Гълъбов – обръща по-критично внимание Мая Горчева: „По този повод нека не премълчаваме обаче за обвиненията на К. Гълъбов за изнемането на чужди стихове и палиативното решаване на плагиатството с поставянето на епиграфи“.⁶)

Не вярвам поетът да е залагал изцяло на предположението, че авторите, от които придръпва цели пасажи, няма да бъдат преведени на български или пък че няма да бъдат познати на някого от многобройните български студенти в немскоезичните култури. Мисля, че наистина става дума за задъхания му творчески дух, за който е важно на момента всичко да бъде казано, *изразено* (експресионистичната максима!), за който изкуството е универсално и всеобщо.

Третият и най-безспорен пробив в мита за революционния поет Гео Милев се корени в самото му творчество – то е доста по-сложно, отколкото сме свикнали да ни го представят и преподават.

⁵ Гълъбов, К. „Жестокият пръстен“ от Гео Милев. – *Златороз*, 1920, № 7.

⁶ Горчева, М. От „Как се рисува...“ до „Везни“: проектът на медията“. – В: Горчева, М. Как се прави авангард: литературните проекти на Гео Милев от „Лири“/, „Изкуство“ до „Везни“. Варна: LiterNet, 2008. https://litenet.bg/publish16/m_gorcheva/g_milev/ot_kak.htm#33a. (Последен преглед: 06.05.2025.)

Този пробив обаче включва и един изключително важен нюанс: подривайки мита за поета, обладан от лявата идея, той гради около фигурата на Гео алтернативен, по-достоверен и всъщност много по-високо остойностяващ я ореол – ореола на културния революционер, на динамично философстващия интелектуалец, на трансформатора на мисленето и езика в българската литература и култура от второто и третото десетилетие на миналия век.

Да започнем тази тема с една от емблемите на лявата поезия, да започнем с „народа“.

НАРОДЪТ и народът

Гео Милев е много повече авангардист, отколкото ляв народен поет. „Народен“ впрочем той никога не е бил. За него народът, все едно с колко големи букви ще го изпише, е до голяма степен фикция и абстракция – повод да изрази неспокойната си, *модерна* душа. А в тази душа всичко отеква – рупорно подсилено, ала обречено да приема собствените ѝ неравни форми, да бъде озвучавано от собствените ѝ сложни чувствителности и противоречия, да излъчва собствените ѝ нетърпими безпокойства. В някакъв смисъл бунтът на Гео е нарцистичен, така както са нарцистични авангардите в принципа си – прицелени от себе си към себе си, но и въпиещи за забелязване и признание, – обсебени от потребността да увличат погледите в солиптичния си лупинг.

Кой народ би се припознал охотно в „НАРОДА“ от поемата „Септември“? Експресионистично гротесково видение на изкуството – на левия авангард, и чак след това социална реалия, „отразена“ в поема; *народ обект*, облепен и обговорен с разнбойни тези и антитези, синтезиращи сложната мисъл на автора; образ, смлян в една противоречива оценъчна аргументация – образ, който се ражда пред нас в движението на авторовата напрегната мисъл. Съчувствие и съпричастност към народа в „Септември“ действително има, но те са излъчени от една полемична гледна точка, която не принадлежи на народното „ние“ дори когато авторовият субект формално присъединява и себе си под това местоимение, дори когато защитава множествения обект. Този обект все така си остава идеологизирана авангардистка категория, не просто групов персонаж.

В крайна сметка нали съвсем не целят народ би се идентифицирал с Гео-Милевата идеологема под символа на сърпа и чука?

– с чук
в ръката,
обсипан със сажди, искри и сгурия,
– със сърп сред полята,
просмукан от влага и студ

И нали, за да приеме позитивите на възпяването си в „Септември“ и еуфоричните възторзи на автора, същият този народ трябва да приеме и не-

гативите на своя образ – хаотичен, стихиен, груб, отблъскващ, уродлив – въпреки съчувствието на автора (с все съчувствието на автора впрочем, защото е трудно да се прецени дали това съчувствие на свой ред не го принизява):

селяци
 работници
 груби простаци
 безимотни
 неграмотни
 профани
 хулигани
 глигани
 – скот като скот:
 хиляди
 маса
 народ;

Публицистика и социална критика

Дори политическата публицистика, идеологическите статии и обществената критика на Гео Милев (да не говорим за поезията му) са трудноразбираеми за така страстно защитаваните от него маси. Критическите и публицистичните му текстове звучат твърде синтетично, патосът им е насочен към един глобален универсализъм. При това те обикновено са пълни с имена, които не се знаят от широката публика; изобилстват с понятия, които не се разбират от обикновения читател. Такъв е духът на публицистиката му изобщо. Гео не пише елементарно агитационно, което е типично за левите функционери през 1920-те години. Текстовете му са подбуда, вдъхновение, провокация – но за доста ограничен кръг образовани читатели.

Там, където има лозунги в творчеството му, те са пречупени през авангардната синкопност, типична впрочем за хода на собствената му неспокойна мисъл. Явяват ни се изопачени, развени, стряскащи – в онова *presto/galop*, познато от поезията му, в което първият скок е изпреварен от втория в „злочесто салтомортале на вси грехове“ (поемата „Ад“).

И зад най-демократичните му текстове прозира самоидентификацията с нетърпящия възражения *Бог Аз* (познат от знаменитото есе „Небето“⁷). Дори в ясен програмен текст като „Възвание към българския писател“⁸ не може да се въздържа от трудни фигури като „Пилат е Животът“. Да не говорим за нищешанството – негова втора природа, която обаче съвсем не е достъпна за разбиранията на масовия читател:

⁷ Милев, Г. Небето. – В: *Везни*, г. I, кн. 10, 31 май 1920.

⁸ Милев, Г. Възвание към българския писател. – В: *Везни*, г. III, кн. 4, 5 ноември 1921.

1869

„Ний преценяваме днешната епоха, годините, които живеем, като епоха на всеобщо преоценяване – за цялото човечество, – епоха на ликвидиране с много неща, които – до днес – са били благо, гордост и светиня. Изжадняло за бъдеще, съмнението на днешната завойна епоха може да низвергне всичко, всички ценности, но ний знаем: само една не: Народа.“

Все така сложни, културноасоциативни и трудноразбираеми за масовата публика са и статиите му от сп. „Пламък“, което вече е с ясно насочена социалнокритическа и пропагандна програма:

„Всяко запрещение със закон е един вид обществен аскетизъм. Аскетизмът е плод на страх пред действителността. Аскетизмът е бягане от живота. Свързване на ръцете. Бездействие. Мъртвило. Християнските аскети бягаха от живота – в планини и пустини. Обаче Христос и апостолите бяха в живота: око в око с живота; посред грозотите, ужаса и гнева на живота. Християнството умря, когато започна да ражда аскети, отшелници и манастири. Защото всяко ограничение, запрещение – е спиране на органическото развитие.“

(Из манифестната статия „И свет во тме светитя“⁹)

И така, дори най-идеологизираните поетически текстове на Гео Милев са прекалено сложни и комплексни. Даже най-явната му социална критика борави с генерални концепции и универсални понятия. А това със сигурност не върши работа на правоверните леви активисти, тъй като разфокусира посланията на автора за аудиторията, очакваща лозунги и прости идеологически фрази.

Гео-Милевите естетически понятия

Гео Милев е пословичен с динамиката на формулировките и термините си. Те са труднопроследими и на пръв поглед – стихийни. В статиите и студиите му термини и понятия като „реализъм“, „натурализъм“, „позитивизъм“, „модернизъм“, „декаданс“, „символизъм“, „експресионизъм“ и др. обрастват с всевъзможни значения, плод на авторовото разбиране и на желанието да бъдат огласени сред „непосветените“. Или пък стават обект на творчески построения, които силно ги отдалечават от конкретния им литературноисторически смисъл.

В естетическите му текстове едни и същи определения често са отнесени и към „символизма“, и към „експресионизма“, но и в двата случая налице е по-скоро опит за артикулиране на *модерността*, отколкото за дефиниране на различни направления в изкуството. Явно е, че не става дума за обръква-

⁹ Милев, Г. И свет во тме светитя. – В: *Пламък*, г. I, кн. 1, 15 ян. 1924.

не, тъй като самият Гео Милев не пропуска случай да заяви условността, с която използва споменатите термини (особено „символизъм“) в общия контекст на „юнифицираното изкуство“ и „юнифицираната естетика“:

„Не съществува „модернизъм“, не съществува чуждо и наше. Всичко е едно и също: юнифицирано изкуство, юнифицирана естетика (...) Символизмът не е школа; той е Изкуството. А защо това изкуство да не се нарече романтизъм? Въпросът е въпрос за един излишен термин – въпрос за фирмата.“¹⁰

Освен подобни отчетливи и еднозначни изявления, излъчени от самия автор, при близък и внимателен прочит ще видим закономерността в динамиката и смяната на названия в критиката на Гео Милев. Не на последно място тази закономерност се определя и от богатия и подвижен фон на европейския естетически език от първите десетилетия на XX в. А това свързване на българското с европейското, не трябва да забравяме, е основна кауза на авангардния ни интелектуалец.¹¹

Изобщо Гео Милев, при цялата си изобретателност и привидна хаотичност в словотворчеството, помни – много добре помни – какво е казвал преди. И тази проблематика си струва да се анализира сериозно. Това се отнася и до главоблъсканиците му около понятия като *реализъм* и *изкуство*, които са абсолютно основни и централни за него. Той мисли синтетично (неслучайно *синтез* също е сред ключовите му понятия заедно със *стил* и *ритъм*). Той твори, мислейки – твори по своите закони. И в това отношение наистина е последователен – въпреки привидния хаос, плеонастично натрупващите се термини, обилието от гранични по смисъла си думи. Него го интересува *главното*. А то никога не е просто и аналитично учленимо. То винаги е някакво синтетично, платонически предпоставено, феноменално цяло, от което до нас стигат отсенки, отражения, откъслечи. Гео Милев обаче интуитивно търси винаги цялото, първосъщината. Отгук произтичат и споровете му с Константин Гълъбов и „филолозите“ (в аналогична ситуация е и Пенчо Славейков преди него, аналогично е и Славейковото отношение към последните).

Това не значи на всяка цена абсолютна правота или гениалност. Но говори за една нагласа, на която Гео Милев – с наистина силния си интелект – остава верен, към която остава внимателен въпреки цялата си пламенност и невинаги достатъчната си образованост.

¹⁰ Милев, Г. Посоки и цели. – В: *Везни*, г. I, кн. 2, 30 септември 1919.

¹¹ Проследявам подробно движението в Гео-Милевата терминология в: Димитрова, Е. Гео Милев. Българският постсимволистичен модернизъм между историчното съзнание и мита: I. I. Между понятието и езика. – В: Димитрова, Е. Изгубената история. София: ИЦ „Боян Пенев“, 2001, с. 51 – 94. Оттам, с известни промени, са заети и първите два абзаца на тази част.

В този смисъл той е един образец модернизъм, защото модернизъмът много често търси синтези, защото модернистичните направления – особено авангардите – са припрени: те искат всичко да е едно и да протича едновременно – теория и практика, поезия и естетическа мисъл, – много често търсят синтез на различните изкуства изобщо.

Ето един малък, но много геомилевски пример. В програмната статия на сп. „Пламяк“ „И свет во тме светитя“¹² срещаме образи и идеи от „Септември“, съчетани с публицистично изложени конкретни обществени и национални проблеми, озвучени от нищанския лайтмотив за „преценка на всички ценности“. Тук ги има и Народа, и Масата, и Властта, и Държавата (с главни букви). Има го и Закона за защита на държавата, и проблема за свободата на словото, и забранените поети на революцията, възпяващи впрочем и „революцията като насилие“ (по думите на самия Гео¹³). В този контекст в статията се появяват и Емил Верхарн, и Владимир Маяковски, като последното име е ясен знак за новото в литературните вкусове на Г. Милев през 20-те години – сигнална лампа за олевения му мироглед. (Интересното тук е, че зад патоса на статията срещу Закона за защита на държавата избива и подтекстът, че ЗЗД всъщност защитава държавата от Международната организация за подпомагане на революционерите.)

В Гео-Милевата естетическа критика докрай остават важни понятия като *юнифицирано изкуство*, *модерна/всемирна душа*, *ритъм*, *стил*, *синтез*. Не защото се стреми да създаде идиолект, а защото мисли в пределно едър формат (който във философското си естество е неоплатонически).

Ако Гео Милев променя нещо генерално във възгледите и изказа си, то това нещо е абстрактността, изневерява главно на нея. Премахва от периода на сп. „Везни“ към периода на сп. „Пламяк“, както често се означава идейният му преход, като проектира цялата си досегашна мисловност и емоционалност в конкретната проблематика на обществото. (Що се отнася до сложността на мисленето и изказа му обаче, имам известни резерви към категоричността на това обобщение.)

Заклучение: Гео Милев, бащата, сестрата

В заключение ще направя един биографичен обрат – нещо, с което по-скоро се започват, отколкото завършват подобни текстове.

Когато говорим за магнетични исторически фигури, влиянието на семейството често се намесва от само себе си. Вероятно това е някакъв психологи-

---

¹² Милев, Г. И свет во тме светитя. – В: *Пламяк*, г. I, кн. 1, 15 ян. 1924, с. 44 – 46. На сайта „Българският литературен модернизъм“: https://bgmodernism.com/Plamuk_g_01_1924_kn_1. (Последен преглед: 06.05.2025.)

¹³ Пак там, с. 46.

чески феномен: харизматичните личности не са точно равновесни, стабилни, самодостатъчни хора – затова и на свой ред така умеят да увличат другите.

В семейството на Гео има поне три ярки образа: бащата, сестрата, самият той. Както е известно, Г. Милев има един брат (Борис) и четири сестри (Евгения, Пенка, Мария, Весела). От шестте деца на Милю и Анастасия Касабови две остават в историята: Георги Милев Касабов (Гео Милев) и Пенка Касабова.

Милю Касабов сам по себе си е удивителна личност, макар паметта за него да е останала главно поради изявения син. Учител, издател и общественик, той е неизменно ангажиран с обществени каузи, най-вече – с просветителски дух. Свързан е с идеалите на Късното възраждане и работи за съхраняването на националната памет.

В някакъв смисъл е загадка, че човек като Милю Касабов се ангажира с модернистичните проекти на сина си. Той поддържа книгоиздателство „Везни“ (Стара Загора). В издателството излиза по-голямата част от литературната продукция на Гео: преводите от „Лирични хвърчащи листове“ (1915), студията „Театрално изкуство“ (1919), стихосбирката „Жестокият пръстен. Първа книга стихове“ (1920), „Експресионистично календарче за 1921“ (1920), „Панихида за поета П. К. Яворов: Написана в края на 1914 в Лайпциг“ (1922), „Антология на жълтата роза: Лирика на злочестата любов“ (1922), „Иконите спят: 5 вариации на народни песни“ (1922), „Алманах „Везни“. Литературен сборник“ (1923), революционната антология „Кръщение с огън и дух. Стихотворения“ (1923), „Антология на българската поезия“ със студията „Кратка история на българската поезия“ (пролетта на 1925). Тук излизат и Гео-Милевите преводи на Шекспировия „Хамлет“ и на „Поетическо изкуство“ на Боало. Особено важно обаче е, че бащината печатница издава образцовото списание на българския модернизъм – „Везни“ (1919 – 1922)¹⁴. Гео някак успява да убеди баща си, че за укрепването на издателството е от решаващо значение създаването на „литературнохудожествено списание“ със същото име. Изданието, както знаем, е повече от скромно в материално отношение, но е поредното доказателство за бащината всеотдайност.

Синът, откопчил се от властната орбита на бащата или отклонил се от бащината представа за житейски път, е устойчива фигура в биографията на редица от класическите ни поети. Патриархалният баща от средата на XIX – първата половина на XX век трудно приема бъдещето на сина си като писател, камо ли като поет. Това го има и при Ботев, и при Вазов, и при Яворов, и при Вапцаров например. Особен случай са Славейковци, макар и двамата

¹⁴ В сравнение с „Везни“ останалите български модернистични списания са в различна степен еkleктични, а Иван-Радославовият „Хиперион“ носи чертите на малко анахроничен и твърде херметичен проект.

да са поети. Въпреки знаменитата формулировка „баща ми в мен“ и в тази двойка бащата продължава да бъде фрустриращ идеал през целия живот на сина.

За разлика от този бащински модел, Милю Касабов не е затискащата мъжествена сянка, от която синът ще се опитва да се освободи, не е авторитетът, срещу когото синът ще встане или с когото ще се съревновава. Не, Милю е омагьосан от своя пламенен син, от неговия авантюрен дух на културен подбудител (самият баща пък е типичен будител).

Не по-малко силна фигура е и една от сестрите на Гео Милев – интелектуалката, педагожката, общественичката Пенка Касабова, за която е необходимо и важно да се пише отделно. Нея впрочем бащата насърчава със същата вяра и упоритост, с които поддържа и яркия си син, в изключителната ѝ мисия на създаването на професионално организирани детски градини в България. (Пенка Касабова минава през педагогическия курс на американската мисионерка Елизабет Кларк и следва педагогика в Националния колеж за детски и начални учители в Еванстън – Илинойс, САЩ (1925 – 1928).

Така в рамките на едно семейство може да бъде проследен представителен пример за процъфтяващата българска култура от първата половина на ХХ в. – традиционният будител, възпитаващ и насърчаващ най-завладяващия водач на българския модернизъм и модерната жена просветителка.

За беда, съдбите и началата, заложили от брат и сестрата, са прекъснати (по различен начин и с различна окончателност) от две политически кулминации – атентата в „Света Неделя“ и последвалата акция по прочистване от заподозрените в комунистическа конспирация през 1925 г. (при Гео) и комунистическия режим след 9 септември 1944 г. (при Пенка).

И за да завършим със самия Гео Милев. Трудно е да се каже какво би станало с творчеството му и неговите интерпретации, ако комунистическата власт не ги беше вкарала в идеологическа употреба. Нищо чудно да би останал като периферен автор в литературния канон. Преекспонирането на неговата лява идейност от страна на тоталитарната критика очевидно е посегателство към цялостната поетика и творческата философия на Гео Милев. То обаче имаше една добра страна – неумишлено провокира литературознанието от 80-те години нататък към комплексно и сериозно изследване на модерния интелектуалец и ключовия поет на българския експресионизъм. Защото трудно би било за който и да е непредубеден читател да приеме Гео-Милевата естетическа екстремност и мисловна сложност като онова елементарно ляво словотворчество, което режимът се опитваше да му вмени.

Елка Димитрова
Институт за литература, Българска академия на науките

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2024 и първото полугодие на 2025 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилометодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2024 и началото на 2025 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ / BOOKS 2024 – 2025

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

БАКЪРДЖИЕВА, Теодора. Русе – градът и хората (От края на XIV до 70-те години на XIX век). Русе: Авангард принт, 2025, 338 с.

ISBN 978-954-337-170-9.

Тази книга е посветена на хората и историята на тяхното всекидневие. Специално внимание в нея е отделено на етносите, на техните вярвания и традиции – от раждането до смъртта, с акценти върху детството, училищната възраст, младостта и любовта, семейството. В специална глава, озаглавена „Нещата от живота“, са разгледани храненето, облеклото, здравето.

БОНЕВА, Вера. Въобщественик. Книга за Чудомир. Велико Търново: Фабер, 2024, 266 с.

ISBN 978-619-00-1836-0.

Книгата съдържа 9 очерка и 63 илюстрации, свързани с по-малко известни факти от живота на писателя, с педагогическата и краеведската му дейност, наставничеството му спрямо млади творци и пътуванията му в чужбина, както и проблема за завещанията на твореца.

ДАСКАЛОВА, Красимира. Разкази за книги, жени и книжовни жени. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 424 с.

ISBN 978-954-07-6114-5.

Книгата включва есета върху историята на цензурата и разказва за българки в съветския ГУЛАГ; съдържа текстове върху девическото образование, женските борби за професионални права и противоречивата история на една регионална феминистка мрежа (Малката женска антанта); занимава се с книжовната дейност на авторки, редакторки и издателки; с характеристиките на левия феминизъм в Източна Европа по време на Студената война; обръща внимание на андроцентризма на националната държава и на книжовно-документалното наследство.

ЕДИНСТВО и разделение в езиците, литературите и културите. София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 540 с.

ISBN 978-619-7785-09-8.

Съставители: Дарина Младенова и др.

Съдържа докладите от международната научна конференция под едноименния наслов, проведена през май 2023 г. с участието на учени в областта на литературознанието, лингвистиката, антропологията, културологията.

ИВАН СЕЛИМИНСКИ: био-библиография. Сливен: РБ „Сава Доброплодни“, 2024, 305 с.

ISBN 978-619-7239-47-8.

Съставители: Росица Петрова-Василева, Росица Иванова

Био-библиографският указател обхваща периода от 1861 г. до 2024 г. вкл. и представя 972 публикации. Включените заглавия са разпределени в два основни дяла. Първият включва произведения на Иван Селимински – книги на български език и публикации в монографии, сборници, антологии и периодични издания. Вторият дял включва книги и публикации за него в български сборници, антологии и периодични издания, както и на чужди езици и издадени в други страни. Съдържа богат справочен апарат.

КЕНДЕРОВА, Стоянка. Библиотеката на Осман Пазвантоглу във Видин. Каталогът на библиотеката (1837 – 1887). София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 592 с.
ISBN 978-954-07-5958-6.

Изследването представя големината на фонда и тематичното разнообразие на литературата в библиотеката, построена през 1802 – 1803 г. във Видин от Осман Пазвантоглу (1758 – 1807), първостепенен извор за което е оригиналният ѝ каталог. В началото на 1888 г. две трети от книгите ѝ са предадени на османската държава и прехвърлени в библиотеката за ръкописи „Беязът“ в Истанбул. В изследването са включени и 696 тома ръкописни и старопечатни книги, останали на съхранение в Националната библиотека в София.

КЪОСЕВ, Александър и др. Читателски практики в България 2006 – 2022. Пловдив: Жанет 45, 2024, 528 с.

ISBN 978-619-1869343.

Сборникът е обобщение на 16-годишен изследователски труд на интердисциплинарен екип от социолози, културолози, литературоведи, антрополози, педагози и психолози, насочен към всички възрасти и социални групи на българското население и фокусиран не върху функционалната грамотност, а върху четенето в свободното време, конкуриращо се с други типове културна консумация. Специално внимание е отделено на културните неравенства и поколенческите разлики при прехода от печатни към електронни носители. Литературоведската част на изследването засяга състоянието на публиката на съвременната българска литература, като са проучени и мнения на библиотекари, учители и издатели.

МУЗЕИТЕ и българското образование – традиции и модерност. Габрово: Абагар, 2024, 364 с.

ISBN 978-619-168-374-1.

Редакционна колегия: Вера Бонева и др.

Сборник с доклади от научната конференция по случай 50 г. от създаването на Националния музей на образованието и 235 г. от рождението на В. Априлов, проведена през юни 2024 г. в Габрово.

ОТОВА, Илдико и Евелина Стайкова. **Българските популизми в новото хилядолетие**. София: Парадигма, 2024, 352 с.
ISBN 978-954-326-547-3.

Монографично изследване, което предлага задълбочен поглед към явлението и превръщането му в определяща характеристика на политическата система в България.

ПЕРИФЕРИЯТА: модуси на функциониране и начини на интерпретиране. София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 504 с.

ISBN 978-954-07-6022-3.

Съставители: Ноеми Стоичкова, Мартин Колев, Виктория Викторова

Сборник с доклади от интердисциплинарната научна конференция с международно участие, проведена в Софийския университет през ноември 2023 г.

Достъп до съдържанието: <https://bit.ly/4mpguQG>

ПО СЛЕДИТЕ на българската книга: описи, находки, библиология. Пловдив: НБ „Иван Вазов“, 2024, 399 с.

ISBN 978-619-7473-22-3.

Съставител: Антоанета Лесенска

Сборникът съдържа доклади и научни съобщения, представени на колоквиума, посветен на 100-годишнината от създаването на отдел „Специални сбирки“ в Пловдивската народна библиотека, проведен през ноември 2021 г., пълен видеозапис от който е достъпен на: <https://bit.ly/4mpgTma>

YANKOVA, Diana. **Bulgarian immigrants to Canada: Sociocultural and linguistic identity**. София: Нов български университет, 2024. 354 с.

ISBN 978-619-233-288-4.

Изследване, в което за първи път се анализират цялостно социалните, културните и езиковите характеристики на българската диаспора в Канада. Конкретни въпроси, които се разглеждат, са: канадската емиграционна политика и нейните привлекателности, културната идентичност на българите в Канада, способността им да се интегрират в канадското общество, техният социокултурен опит и процесът на преминаване от родния им български на английски или френски език.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4dt6LVp>

ИСТОРИЯ / HISTORY

АЛМАНАХ на инженерните офицери от Българската армия в периода 1878 – 2025 г. София: Клуб на офицерите и сержантите от запаса и резерва от Инженерни войски „Генерал Георги Вазов“ –

Книга 1. Инженерни офицери в периода 1878 – 1945 г. 2025, 145 с.

ISBN 978-619-93172-0-4.

Съставители: Тодор Тодоров, Янко Янков

Книгата съдържа обобщените резултати от дългогодишните проучвания на съставителите за ролята и мястото на офицерите от Инженерни войски за развитието на Българската армия през посочения период.

АНГЕЛОВ, Петър. **Дипломатическа практика и церемониал в средновековна България**. София: Парадигма, 2024, 274 с.
ISBN 978-954-326-551-0.

Основни акценти в изследването, базирано на запазените изворов материал, са функциите и съставът на средновековните български дипломатически пратеничества и ролята, смисълът и значението на ритуала на даряването в дипломацията.

АРХИВИ и история: с лице към бъдещето. София: Херон прес, 2024, 114 с.
ISBN 978-954-580-399-4.

Съставител: Анна Кочанкова

Сборник с доклади от националния семинар, проведен в Софийския университет през октомври 2023 г.

БАЕВА Искра, Димитър Денков, Боян Дуранкев. **Един български век (1923 – 2024)**. София: Изток-Запад, 2025, 594 с.
ISBN 978-619-01-1564-9.

В книгата трима учени – историк, философ и икономист – представят своите гледни точки за ключови събития, културни процеси и икономически трансформации, които формират облика на съвременна България.

БЕДСТВИЯ и катастрофи в историята. София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 288 с.
ISBN 978-954-07-6071-1.

Съставител: Владимир Станев

Сборникът съдържа доклади от XXVII „Кюстендилски четения“, проведени през юни 2023 г. Авторите се спират на различни не само природни, но и социални, политически и икономически катаклизми в човешката история в широкия времеви диапазон от Античността до настоящото столетие.

БОГОМИЛОВА, Нонка. **Асен Игнатов и историята**. София: Парадигма, 2025, 224 с.
ISBN 978-954-326-555-8.

В книгата, посветена на 90-годишнината от рождението на българо-германския философ и дисидент Асен Игнатов (1935 – 2003), се разискват и анализират различни аспекти от духа, тематиката и контекста на мащабната му философска визия за структурата, посоката, целта, прогреса и регреса в историята, разбрана като драма без определен изход.

БЪЛГАРСКИЯТ северозапад: просвета и култура. Ямбол: Тендрил, 2024, 272 с.
ISBN 978-619-92218-7-7.

Съставител: Александър Костов

Сборник с доклади от научната конференция, проведена през юни 2023 г. в гр. Монтана и посветена на историческото развитие на читалищата и училищната мрежа, както и на т.нар. „институции на паметта“ – музеи, библиотеки и архиви.

ВАСИЛ Левски, българската емиграция и Освобождението на България. София – Карлово: Национален музей „Васил Левски“, 2025, 414 с.
ISBN 978-954-776-072-1.

Съставители: Пламен Митев, Дора Чаушева, Милена Тодоракова

Сборникът включва материалите от научната конференция под едноименния наслов, проведена в Карлово през ноември 2024 г. Авторите обръщат вниманието си както непосредствено към личността на Васил Левски и комитетското дело в периода 1869 – 1875 г., така и към различни аспекти на широко формулираната тема за приносите на българската емиграция за постигане на освобождението на българския народ – дейци, инициативи, организации, печатни и периодични издания.

ГЕОРГИЕВА, Теодора. Икономиката на Второто българско царство. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 320 с.
ISBN 978-619-202-999-9.

В монографията детайлно са анализирани различни аспекти от стопанското развитие на българската държава от възстановяването ѝ през 1185/1186 г. до завладяването ѝ от османците.

ГЮДУРОВ, Димитър. Търговци на бели робини, фалшификатори и контрабандисти в България 1879 – 1944. София: Нов български университет, 2025, 340 с.
ISBN 978-619-233-346-1.

Изследването проследява проблемите и промените в българското законодателство от началото на модерната българска държава до преврата на 8 срещу 9 септември 1944 г., свързани с престъпления като проституция, трафик на жени, контрабанда и фалшификация, станали част от международните договорености през междувоенния период, когато светът поставя основите на законодателната превенция срещу организираната престъпност и социалните злини.

ИВАНЧЕВ, Петър. Летопис на читалището в с. Драганово, Горнооряховско. Велико Търново: Фабер –
Ч. 2. 2025, 131 с. ISBN 978-619-00-1865-0.

Краеведско изследване.

ИЗВОРИ за миналото на Копривщица от османските архиви: XVI – средата на XIX век. София: Ефект адвъртайзинг, 2024, 304 с.
ISBN 978-619-91933-6-5.

Съставител: Светлана Мухова

Голям дял от книгата заема преводът на фрагмент от данъчен регистър от фондовете на Истанбулския държавен архив, съдържащ пълен опис на мъжкото християнско население на Копривщица от 1844 г. Копривщенската част от регистъра показва, че през 40-те години на XIX в. във възстановеното от кърджалийските погроми селище кипи съзидателен труд, процъфтяват скотовъдството, занаятите, търговията и предприемачеството. Този материален напредък е съпътстван от бързо развитие на просветата и културния облик на населеното място.

ИСТОРИЯ и култура на Балканите: чужди влияния, контекстуална адаптация, хибридни явления. София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2024, 282 с.

ISBN 978-619-7179-51-4.

Съставители: Гергана Дончева, Людмила Миндова

Сборникът съдържа изследвания, представени на кръглата маса в памет на д-р Саня Велкова-Кожухарова, проведена през 2023 г.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://bit.ly/43dsE6h>

МАКЕДОНО-одрински свидетелства. Регистър на участниците в освободителните борби в Македония, Тракия и Добруджа, получили българска народна пенсия през 1943 г. София: Библиотека Струмски – Том I. Дел IV. 2025, 444 с. ISBN 978-619-92088-4-7.

Съставител: Филип Пеловски

Съдържа опис на петстотин и две одобрени за народна пенсия дела (от № 1501 до № 2000 в архивния регистър). От тях 406 са на революционери, родени в област Македония, 73 – на дейци с потекло от Одринска Тракия, 16 – на родени в пределите на тогавашното Царство България, 2 – на опълченци от Мала Азия, 1 – на революционер, роден в Косово, 1 – на деец от Добруджа, 1 – на македоно-одрински опълченец от Източна Тракия и 2 на революционери с неизвестен произход поради унищожаването на документацията, съхранявана в гр. Бяла Слатина, по време на британско-американските бомбардировки над България през 1944 г.

МОДЕРНИЯТ историк. София: Авангард прима –

4. Машабност, дълбочина, аристократизъм. 2024, 372 с. ISBN 978-619-279-034-9.

Съставители: Иван Петров, Диана Иванова

Сборник, посветен на 85-ата годишнина на проф. д.и.н. Андрей Пантев. Съдържа статии, посветени на широк кръг проблеми от новата и най-новата история на България.

МОНАШЕСТВОТО и българската историопис от XVIII век. София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 320 с.

ISBN 978-954-07-6064-3.

Съставители: Надежда Александрова и др.

Сборникът съдържа изследвания, посветени на времето и фигурата на о. Паисий Хилендарски, видяна както в контекста на монашеството и българската историопис от XVIII в., така и в по-късното време на усвояването на историческата перспектива от автори, живели през XIX и XX в., за които делото на о. Паисий и смислите, които неговата История отваря, пораждаат нови поводи за тълкуване и преразглеждане.

ОТЕЦ Неофит Рилски – духовност, просвета, култура. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2024, 304 с.

ISBN 978-954-00-0387-0.

Съставител: Борислав Юруков

Сборник с материали от националната научна конференция, посветена на 230 години от рождението на видния български възрожденец, проведена през октомври 2023 г. Учени от различни специалности представят проучванията си върху мащабната му дейност като просветител, книжовник, будител, проповедник, автор на педагогическа литература, музикален преводач, както и идеите му за социално възпитание.

ПАЛАНГУРСКИ, Милко, Веселин Янчев, Петър Стоянович. Три погледа към Съединението. София: Книгомания, 2025, 312 с.

ISBN 978-619-195-421-6.

Книгата предлага три взаимно допълващи се гледни точки към едно от най-значимите събития в българската история – Съединението на Княжество България и Източна Румелия през 1885 г. М. Палангурски се фокусира върху вътрешнополитическите аспекти на Съединението, В. Янчев анализира международната обстановка и реакциите на Великите сили, П. Стоянович представя културно-историческия контекст и как Съединението е отразено в обществената памет и националната идентичност на българите.

ПАНАЙОТ Хитов. Фамилиарни забележки. Спомени. Живи картини. Русе: Лени АН, 2025, 449 с.

ISBN 978-619-7616-53-8.

Съставители: Веселина Антонова, Иво Жейнов

Второ допълнено издание. Освен спомените на войводата, книгата включва и т.нар. „живи картини“ – реализираните с негово участие фотографии по инициатива на Сливенското борбеническо-опълченско дружество по повод на 25-годишнината от Априлското въстание с пресъздадените сражения на четите на Панайот Хитов и на Стоил войвода, възпроизведени със статисти на местата, където реално са се състояли. Серията от 19 снимки е придружена от подробни обяснителни текстове.

ПЕТКОВА, Павлина. Вестници, издавани в/за град Бяла, Русенско (1901 – 2023).

Пловдив: Астарта, 2024, 244 с.

ISBN 978-954-350-373-5.

Документално изследване върху местната преса в контекста на социалното и културното развитие на града. Съдържа богата информация за печатници, книгоезници, издателства, книжарници и свързаните с тях не само професионално личности като спомоществователи, общественици и др., както и за специфичното техническо оборудване, свързано с вестникарското дело.

ПОЛИТИЦИТЕ на модерна България: Теодор Теодоров (1859 – 1924). Велико Търново: Фабер, 2025, 200 с.
ISBN 978-619-00-1883-4.

Съставител: Росица Стоянова

Сборник с доклади от национална научна конференция, проведена през октомври 2024 г. в гр. Елена и посветена на от 165-годишнината от рождението и 100-годишнината от смъртта на бележития общественик и политик.

ПОПОВ, Тенчо. Студии върху българското средновековно монетосечене с изводи за историята. София: УИ Св. Климент Охридски – Том II. 2025, 240 с. ISBN 978-954-07-6073-5.

Книгата включва няколко нумизматични изследвания, свързани с периода от царуването на Иван Асен II (1218 – 1241) до властването на добруджанския деспот Добротица (1360 – 1385). На критична преоценка са подложени както предишни публикации на нумизматичен материал, така и някои гледища върху събитийната българска история през XIII – XIV век.

САМУИЛОВА, Симона. Американската публична дипломация в България през първото десетилетие след края на Студената война. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025, 285 с.
ISBN 978-619-245-518-7.

Монографично изследване, посветено на формирането и реализацията на американската публична дипломация в държавите от бившия Източен блок по примера на България. На основата на документи от архива на Министерството на външните работи, част от които се въвеждат за първи път в научно обращение, се осветяват нови факти и събития от историята на българо-американските отношения в периода 1989 – 2001 г., на двустранното културно и научно сътрудничество, както и отражението му върху българската научна политика.

СТАНЕВ, Владимир. Шумът от дебри и балкани... ръководство, тактика и бит на българските партизани (1941 – 1944). София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 654 с.
ISBN 978-954-07-6056-6.

Монографичното изследване е посветено на различни аспекти от историята на партизанското движение в България. Детайлно са разгледани: организацията и йерархичната структура, тактиката и нивото на дисциплината при бойните сблъсъци и в ежедневието, уреждането на вътрешните конфликти, решаването на многобройни въпроси, свързани както с въоръжаването, така и с партизанския бит.

СУКАРЕВ, Видин. Архивът на Райчо Николов в Регионален исторически музей – Пловдив. Археография, музеология, проблеми. Велико Търново: Фабер, 2025, 532 с.

ISBN 978-619-00-1899-5.

В изследването се проследява постъпването на Архива в Пловдивския исторически музей. Обстойно е коментирано и неговото съдържание. Последната глава го разглежда в по-широкия контекст на различни проблеми, свързани със съхранението, завеждането, научноизследователската обработка на документите и достъпа до тях на местно и национално ниво в миналото и днес.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

ВАСИЛЕВА, Елмира. Протестантски мисии в европейските провинции на Османската империя. Дейността на Американския съвет на пълномощниците на мисиите в чужбина (XIX век – до Първата световна война). София: Институт за балканистика с Център по тракология – БАН, 2025, 406 с.

ISBN 978-619-7179-63-7.

Монографията е посветена на дейността на мисионерите на Американския съвет на пълномощниците на мисиите в чужбина, организация на Конгрегационалистката (конгрешанска) църква, и като се позовава на широка изворова база, представя цялостна картина на тяхната работа и отразява локалните ѝ специфики. Изяснява се същността на протестантските мисионерски инициативи и причините за техния разцвет в разглеждания период.

МЕТОДИЕВ, Момчил. Разрушаване на общността. Държавна сигурност срещу Българската православна църква. София: Сиела, 2025, 528 с.

ISBN 978-954-28-5005-2.

Документално изследване за дългосрочните последици от намесата на Държавна сигурност в църковния живот през комунизма. Проследени са животът и съдбата на десет жертви и петима агенти на Държавна сигурност сред висшата църковна йерархия. След дългогодишна работа в архивите авторът аргументира мнението, че произволът и административната репресия, упражнявани от службите, водят до разрушаването на общността и до разкола в Българската православна църква в началото на 90-те години на XX век.

ЦЪРКВАТА и идеологиите. Трансхуманизмът. София: Омофор, 2024, 240 с.

ISBN 978-954-2972-00-6.

Съставител: Свилен Тутеков

Съдържа материали от научната конференция под едноименния наслов, проведена през октомври 2022 г., и други представителни текстове, посветени на трансхуманизма, разгледан от различни перспективи – социокултурна, философска, антропологична, – стигащи винаги до богословската рефлексия и оценка на стремежа една нова техноутопия да подмени човешката идентичност с ново обещание за безсмъртие и вечно съществуване.

THE CHURCH and otherness. София: Тендрил, 2024, 396 с.
ISBN 978-619-92218-4-6.

Съставители: Кристиян Ковачев, Златомира Герджикова

Съдържа докладите от международната конференция под едноименния наслов, проведена през ноември 2023 г. в София. Авторите са специалисти от различни области и представят различни аспекти на „другостта“ през призмата на християнските църковни парадигми.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://tendrillbooks.com/en/the-church-and-otherness.html>

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

АНГЕЛОВА, Цветелина. **Названия на състояния и процеси, отразяващи репродуктивните функции на жената в българския език (в етнолингвистичен аспект).** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2025, 200 с.
ISBN 978-619-245-519-4.

Детайлен труд, в който се проучват всички названия на репродуктивните функции на жената в българския език, т.е. цялостно е екскерпиран материалът по темата. Монографията е не само актуална със своята тематика, но е и ценен принос в изследванията на българския език в няколко области от езикознанието – основно в лексикалната семантика и лексикологията, както и в диалектологията, етнолингвистиката и митологичната лингвистика.

ВУКОВ, Николай. **Срещата на устното слово с печатната страница: употреби на фолклора в българския периодичен печат от 60-те и 70-те години на XIX в.** София: Гутенберг, 2024, 394 с.
ISBN 978-619-176-233-0.

Цялостно проучване за появата на произведения на народното творчество в българските вестници и списания преди Освобождението. Въз основа на обилен архивен материал от излизалите през Възраждането периодични издания се проследяват първите стъпки в събирането и записването на фолклорни текстове, тяхното публикуване и разпространение посредством печатните форми на комуникация и интерпретирането им в светлината на процесите по изграждане на национална идентичност.

ИВАНОВА Мария, Еля Цанева. **Родството и неговите институции в българската преиндустриална култура.** София: АИ Проф. Марин Дринов –
Първи том. Етнология на родството. Институции на кръвно и брачно родство. 408 с. и 30 архивни снимки, 2024, 416 с. ISBN 978-619-454-60-9.

Втори том. Институции на фиктивно и ритуално родство. Към социокултурната характеристика на родството. 520 с. и 30 архивни снимки, 2024, 530 с.
ISBN 978-619-454-72-2.

Изследването на българското преиндустриално родство има за цел да представи неговата комплексна картина, както и да открие статиката и доколкото е възможно – динамиката ѝ основно за времето откъм края на XVIII до началните десетилетия на XX в. Изложението анализира и преценява минали и съвременни дебати върху теорията на родството, но главната заявена цел е да се съберат и

коментират постиженията върху българското родство, да се разберат, обяснят и оценят с оглед на настоящето и бъдещото развитие на тази фундаментална антропологична тема. Подробно са реконструирани и анализирани основните типове българско родство: патрилинейната/кръвнородствена и сватовска/брачна система и взаимоотношения; кръстническо/кумското, осиновително и побратимско родство с прилежащите им варианти. Дадено е аргументирано становище по значими общонаучни концептуални въпроси в етнологията и в редица хуманитарни и социални дисциплини, оспорвани в нашето съвремие, с оглед на връзката им с изследванията на родството.

КЕЛИЯН, Мая, Камелия Петкова, Светлана Христова, Чавдар Маринов, Георги Медаров. **Местните празници: ресурс на локалните общности за справяне с кризи.** София: Орион прес, 2024, 304 с.
ISBN 978-954-9771-36-7.

Колективна монография. Изследвана е ролята на местните празници за активизиране, ревитализиране и солидаризиране на локалните общности, както и механизмите и средствата, чрез които те изграждат локалната идентичност и действат като мобилизационен ресурс за преодоляване на кризи.

НЕНОВА, Стела. **Читалище и фолклор.** София: АИ Проф. Марин Дринов, 2024, 279 с.
ISBN 978-954-345-445-6.

Монографично изследване, посветено на читалищата като институция и съхраняването на фолклора в широкия времеви обхват от възникването им през Възраждането до днес.

ПЕТКОВА, Борислава. **Дяволът. Опит за реконструкция на фолклорния образ.** Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2025, 379 с.
ISBN 978-619-281-014-6.

Интердисциплинарно изследване. Подробно са проучени митологичните корени на фолклорните демонични персонажи и мястото им в средновековната картина на света. Използван е богат изворов материал, включващ писмени паметници и фолклорна проза, публикувана в СбНУ. Проследени и анализирани са връзките между книжовен и фолклорен текст и проникването на дуалистичните елементи от високата в традиционната култура.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

„Ах, то валяло!“: Густав Вайганд за адмиратива в българския език: 100 години по-късно. Нови изследвания на адмиратива в българския и в албанския език. Велико Търново: Фабер, 2024, 364 с.
ISBN 978-619-00-1839-1.

Съставител: Стоян Буров

Книгата съдържа: двете статии на Г. Вайганд за адмиратива в българския език и рецензиите за тях на Ст. Романски и В. Бешевлиев; две нови студии за адмиратива в българския и албанския език на Кр. Алексова и на Г. Нинова; материали за немския учен с анализ на научните му приноси и анотирана библиография с оглед предимно на трудовете му, свързани с българския език.

БЕЛО, Миранда. **Народният речеви етикет на българите от Албания (в съпоставка с народния етикет в албанския език)**. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2024, 216 с.

ISBN 978-954-00-0376-4.

В монографичното изследване са представени както точни данни за спецификата на българските говори в Албания, така и етнографска, етнолингвистична и социолингвистична информация за речевия етикет на българите в Албания.

ДАВИДОВА, Десислава. **Причинност и семантика: съпоставително изследване на причинно-следствената връзка в италиански и български език чрез двупосочен паралелен корпус**. София: НБУ, 2025, 164 с.

ISBN 978-619-233-344-7.

Изследване върху причинно-следствените отношения в рамките на сложното съставно изречение, при безсъюзните изречения и при простото двусъставно изречение. Предложеният анализ на публикуваните преводни варианти е опит за обективен поглед към разглежданите конструкции с друг възможен или възможно най-адекватен вариант спрямо оригинала, отразяващ най-пълно и точно единството между форма и съдържание.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4mwpR18>

ДАНОВА, Цветомира. **Правописът на псалтира на цар Йоан Александър (ръкопис 2 от Научния архив на БАН)**. София: Кирило-Методиевски научен център – БАН, 2024, 168 с.

ISBN 978-954-9787-42-9.

В четири глави е представено детайлно описание на правописните характеристики на всеки един от четиримата книжовници, участвали в създаването на ръкописа. Самостоятелно са разгледани особеностите на малък откъс с идентифициран пети почерк. В последния раздел в съпоставителен план са изложени изводите и обобщенията върху ортографичните норми и навици на копистите. Три приложения онагледяват употребата и дистрибуцията на избрани графемни и алографи в кодекса, както и правописа на личните и географските имена в старобългарско-гръцки индекс с лематизация и в два списъка: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски.

Поредица Кирило-Методиевски студии 34

ДИКОВА, Бистра. **Преносни употреби на глаголните форми (съпоставка между българския и чешкия език)**. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 227 с.

ISBN 978-619-202-963-0.

Детайлно са разгледани транспозициите на глаголните словоформи по категории: лице и число, време, таксис, вид на действието, наклонение, вид на изказването, вид на глагола, залог. Съпоставката с чешкия език е направена на системно равнище и на равнище преносни употреби с цел да се открие еднаквото и различното за двата славянски езика. Взето е отношение по някои спорни въпроси, намиращи се на границата между стилистика и морфология. Използваният илюстративен материал е извлечен от художествени текстове в оригинал и в превод.

ДИКОВА, Бистра. Съдържанието отвъд формата. Лингвостилистичен анализ на художествения текст. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 234 с.
ISBN 978-619-202-956-2.

Монографично изследване. Дефинирани са основните лингвистични и стилистични термини, които съставят базата на лингвостилистиката. Коментирани са ред спорни въпроси, особено що се отнася до класификацията на стилистично маркираните езикови единици и до стилистичните похвати в речта. Изследван е стилистичният потенциал на единиците от различните езикови равнища. Теоретичният материал е илюстриран с примери от български поети и писатели, като са включени и три примерни лингвостилистични анализа на текстове от три различни жанра.

ИССА, Катя. Наследниците на Омуртаг и тяхната езикова култура. София: Авангард прима, 2024, 250 с.
ISBN 978-619-279-069-1.

В книгата езиковата култура (като понятие, като национална и като професионална характеристика на архитектите, строителните инженери, геодезистите и обучаващите се в тези специалности) е разгледана както в цялост, така и през призмата на строително-архитектурния професиолект, чиято специфична терминологична система изисква овладяването на високи езикови регистри като етап от научното и творческото израстване на архитектурната и строително-инженерната мисъл.

КАРТАЛОВА, Марияна. Фамилните имена на българите, мотивирани от професия или занаят. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 246 с.
ISBN 978-619-202-995-1.

Комплексно изследване, което дава пълноценна представа за парадигмата на фамилните имена на българите, инспирирани от професия или занаят. Екскерпирани от лексикографски източници и избирателни списъци единици са анализирани и класифицирани с оглед на синонимните отношения между тях, произхода на мотивиращата лексема и тематичната им отнесеност. Открити са както лингвистичните им специфики, така и екстралингвистичните им характеристики.

ЛИНГВОКУЛТУРНА емблематика: проекции и интерпретации. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 288 с.
ISBN 978-619-7663-99-0.

Съставители: Боряна Тенчева, Елица Миланова

В сборника са систематизирани резултатите от съвместно руско-българско изследване на вербализацията на културната памет чрез прецедентни явления в езика на по-младото поколение в двете държави. Текстове, свързани със сръбската лингвокултура и език, са използвани като контролен инструмент дали идентифицираните общи тенденции са представени и в друга славяноезична култура, или са резултат от случайно припокриване.

НЕЙЧЕВА, Таня. **Когато славянският език стана църковнославянски: разновидности на църковнославянския език в Русия през Петровата епоха.** Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2024, 432 с.

ISBN 978-619-202-957-9.

Обект на изследването е църковнославянският език, присъстващ в текстове от първата половина на XVIII в., създадени на руска езикова територия. На критичен анализ е подложена хипотезата, че в рамките на църковнославянската норма в посочения период съществуват две разновидности: богослужебна („строга“) и руска („снижена“), всяка от които се характеризира със свой функционален обхват и притежава свои специфични формални особености на граматично ниво. Очертани са най-ярките индивидуални особености на тази разновидност, която не е описана в граматиките на църковнославянския език – т.е. руската, като в най-общи черти са определени функционалните сфери, в които тя е използвана.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3RZO14J>

ПЕТРОВ, Александър. **Езикови субстандартни при превода на художествени текстове: за двойката руски и български език.** Велико Търново: УИ Св. св. Кирил и Методий, 2024, 179 с.

ISBN 978-619-208-434-9.

Обхванати и систематизирани са преводачески практики, използвани при предаване на постмодернистични текстове на български език с акцент върху трансфера на субстандартната лексика в творби на Виктор Пелевин.

СВЕТА гора, България, Балканите. София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 471 с.
ISBN 978-954-07-6036-0.

Съставители: Искра Христова-Шомова, Маргарет Димитрова

Сборникът в чест на професор Петко Д. Петков съдържа изследвания на 26 учени от 8 страни (България, Австрия, Великобритания, Гърция, Нидерландия, Украйна, Хърватия, Русия) с различен профил – палеослависти, езиковеди, богослови, антрополози, църковни лица. Изследванията са с широк времеви и тематичен обхват: от Ранното средновековие до наши дни, от старобългарската книжовност до съвременните диалекти и фолклорни практики.

СТОЙНЕВА, Елена. **Сложни съществителни имена в шведския език в съпоставка с българските им съответствия.** София: УИ Св. Климент Охридски, 2025, 188 с.

ISBN 978-954-07-6083-4.

В книгата се изследват структурните и семантичните особености на композиционно оформените съществителни имена в шведския език в съпоставка с българския език на основата на корпус от 656 шведски лексикални единици и техните български преводни съответствия. Корпусът е набран от документи на Европейския съюз и включва терминологична лексика с акцент върху темите за миграцията и предоставянето на убежище.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АРЕТОВ, Николай, Алберт Бенбасат. **Многообразният Чудомир в неговото време.** София: Кралица Маб, 2024, 251 с.
ISBN 978-954-533-217-3.

Сборник с литературноисторически статии, в които се проследява пътят на Чудомир (Димитър Чорбаджийски) през годините, представят се и се осмислят по-неизвестни факти от творческата му биография на писател и художник.

ВЛАДИМИРОВА, Боряна. **Литературни анкети – 13 поети от 90-те.** София: ИЦ Боян Пенев, 2025, 312 с.
ISBN 978-619-7372-89-2.

Във формата на анкета поетите са поставени в нестандартната ситуация да анализират творчеството си – нелека и предизвикателна авторорефлексивна задача.

ГЕОРГИЕВА-ТЕНЕВА, Огняна. **Големите периодични издания и литературата за малките.** София: ИЦ Боян Пенев, 2024, 156 с.
ISBN 978-619-7372-88-5.

В изследването се разкрива сложната картина на процесите в детско-юношеската ни литература, регистрирани и анализирани в продължение на повече от петдесет години от сп. „Мисъл“, сп. „Златорог“, в. „Развигор“, сп. „Хиперион“, в. „Литературен глас“ и сп. „Изкуство и критика“. В хода на историческата реконструкция на обемния, съдържателно богат и жанрово разнообразен материал са направени редица изводи за метатекстовото битие на литературното творчество за деца и юноши в България.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3Hbt8CM>

ЕКСПЕРИМЕНТ и памет: Георги Марковски. София: Кралица Маб, 2024, 748 с.
ISBN 978-954-533-216-6.

Съставители: Светлана Стойчева, Морис Фадел, Пламен Дойнов

Сборникът включва 35 текста, обособени в разделите: „Несвоевременният Марковски“, „Новелистът Марковски“, „Експериментът с романа“, „Авторецепция и автозавеждане“, „Приятелите и паметта“, „Най-младите: преоткриване“. Творчеството и литературната му личност са разгледани в контекста на модерната българска литература на 70-те и 80-те години на ХХ век и в перспективата на европейската модерна и постмодерна проза.

КРЪСТОПЪТНИТЕ срещи на времето – история и съвременност в книгите на Генчо Стоев. Велико Търново: Фабер, 2024, 320 с.
ISBN 978-619-00-1859-9.

Съставител: Сава Василев

Сборникът включва: доклади от научната конференция, проведена в Харманли през 2022 г., раздел със съпътстващи текстове за Генчо Стоев и от самия него, интервюта, както и пълна негова библиография.

ЛЕНОСТ и скука в българската литература. София: Факултет по славянски филологии, 2025, електронно издание.

ISBN 978-619-7785-08-1.

Съставители: Надежда Стоянова, Владимир Игнатов, Мария Русева

Сборник с доклади от научната конференция под едноименния наслов. Тематичните полета на изследователските текстове са ориентирани около различни литературни интерпретации на труда и безделието, скуката и отегчението, автоматизацията и монотонността, назиданието и нехайството.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3EMOUMs>

ЛИТЕРАТУРНИЯТ герой на съвременната детска и юношеска литература – трансформации и послания. Сливен: РБ „Сава Доброплодни“, 2024, 282 с.

ISBN 978-619-7239-43-0.

Съставител: Росица Петрова-Василева

Сборник с доклади от кръглата маса, проведена през май 2024 г. в Сливен. Представени са различни аспекти на съвременните преобразжения на автора, повествователя, системата от герои, литературните условности и индивидуалните стилски особености на редица български и чужди детски писатели, които творят активно през последните двадесет и пет години в областта на белетристиката за деца и юноши.

ОБАЯНИЕТО Е. Т. А. Хофман. София: Аз-буки, 2024, 423 с.

ISBN 978-619-7667-69-1.

Съставител: Светла Черпокова

Сборник с доклади от Международния интердисциплинарен форум „Е. Т. А. Хофман в България“, проведен през октомври 2019 г. Пловдив.

Пълнотекстов свободен достъп: bit.ly/3S7gfvJ

ОБРАЗЪТ на жената в литературата. София: Парадигма, 2024, 322.

ISBN 978-954-326-552-7.

Съставител: Виолета Вичева и др.

Сборник с научни изследвания, свързани със социалната роля, функциите, разбиранията за жената в различни литератури, митологии, интерпретациите на женската личност в различен контекст, връзките между литературното и музикалното пространство.

ПРЕХОД и постсоциализъм. Литература, памет, общество след 1989 г. София:

УИ Св. Климент Охридски, 2024, 187 с.

ISBN 978-954-07-6098-8.

Съставители: Ани Бурова, Славея Димитрова, Якуб Микунецки

Сборник с докладите от едноименния международен форум, проведен през септември 2023 г. в Славянския институт на Чешката академия на науките. В статиите от български, чешки и словашки учени се изследват постсоциалистическият литературен контекст и процесите в литературата от 1989 г. насам. Анализирани са образите на десетилетията на социализма, на прелома през 1989 г. и на годините на прехода, които създават съвременните произведения.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3FdV8VF>

ПЪТЯТ на българската литература за деца и юноши. София: ИЦ Боян Пенев, 2024, 172 с.

ISBN 978-619-7372-85-4.

Съставител: Александра Антонова

Сборникът включва текстове от конференцията под едноименния наслов, проведена през 2022 г.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/43fwRYB>

РАКЪОВСКИ, Цветан. ВГ поезия – още нещо из кривините. Велико Търново:

Фабер, 2024, 115 с.

ISBN 978-619-00-1801-8.

Сборникът включва литературноисторически и теоретични текстове, посветени на творчеството на Хр. Смирненски и мястото му в българската култура, на ролята и значението на тиретата и многоточията в поетическия текст, дължината на стихотворния ред, разпадането на стиха и др.

ХРИСТОВ, Ивайло. Българска политическа журналистика (1847 – 1947). София:

Изток-Запад, 2025, 312 с.

ISBN 978-619-01-1600-4.

Проследява се развитието на политическата преса в България от появата ѝ през Възраждането до постепенното ликвидиране и пълна забрана на опозиционните издания след Деветосептемврийския преврат през 1944 г. Направен е детайлен преглед на печатните органи на основните политически партии, открити са емблематични фигури и ключови теми в българската журналистика през посочения период.

ЧУДОМИР – познатият Непознат. Велико Търново: Абагар, 2024, 151 с.

ISBN 978-619-168-358-1.

Редактори: Петко Ст. Петков и др.

Сборникът съдържа докладите от конференцията под едноименния наслов, проведена през март 2023 г. в Казанлък. Публикуваните текстове и документални материали обогатяват представата за личността и произведенията на многоликия творец.

ШАЛАВЕРОВА, Галина. Георги Райчев и модернизмът. Шумен: УИ Епископ Константин Преславски, 2024, 298 с.

ISBN 978-619-201-800-9.

Монографично изследване. Проследени и анализирани са влиянието на поетиката и естетиката на символизма и модернизма в творчеството на писателя. Използвани са методите на интерпретацията, литературноисторическият подход, тематичният анализ, дешифрирането на функционалността на художествените знаци чрез оптиките на интертекстуалността и психоанализата.

ИЗКУСТВО / ART

АНДРЕЕВ, Андрей. **Летопис на Софийската филхармония**. София: Лист – Първа книга. 1893 – 1926. 2024, 552 с. ISBN 978-619-7722-34-5.
Втора книга. 1926 – 1938. 2024, 592 с. ISBN 978-619-7722-35-2.
Трета книга. 1938 – 1946. 2024, 520 с. ISBN 978-619-7722-36-9.

Мащабно документално изследване за предисторията на първия български симфоничен оркестър, създаден веднага след Освобождението, който поставя началото на оркестровата култура у нас. Съдържа информация за всички състави, както и за концертните изяви, турнетата, гостуващите звезди на Лейбгвардейския оркестър (1893 – 1938), на Академичния симфоничен оркестър (1929 – 1936), на Царския военен симфоничен оркестър (1938 – 1944), на Българската народна филхармония (1924 – 1927, 1932), на Държавната филхармония (1935 – 1947) и на Държавния симфоничен оркестър (1945 – 1946).

АТАНАСОВ, Асен, Вася Велинова, Елена Узунова, Светлана Куюмджиева. **Рилски музикални ръкописи извън пределите на Рилския манастир**. София: УИ Св. Климент Охридски, 2024, 359 с.
ISBN 978-954-07-6040-7.

Описът включва паметници, съхранявани в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Научния архив на БАН, Националния църковен историко-археологически музей, Центъра за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“, музеи, читалища, манастири и църкви, както и на Света гора. Параметрите, които се следват при описанието, са: сигнатура в съответната библиотека; тип книга; възможно най-точна датировка; нотация; тетради; хартия и водни знаци; подвързия; писмо, почерк и писач(и); бележки и приписки; печати; история на ръкописа и литература за него. Съдържа богат справочен апарат.

ГЕОРГИЕВА, Мирослава. **Църковната архитектура в Югозападна България (IX – XVII век)**. Благоевград: УИ Неофит Рилски, 2024, 379 с.
ISBN 978-954-00-0360-3.

Култовите паметници от региона през посочения период са представени както като образци на материалната строително-архитектурна традиция, въз основа планово-конструктивната им схема и фасадно-декоративните им особености, така и с тяхната функционална характеристика и значимост в съвременния им контекст. Предложената подробна типологическа класификация на църковните сгради показва разпространението на три основни типа – базилики, еднокорабни и триконхални църкви, всеки от които има своите характерни особености и регионални специфики.

ГЕРГОВА, Иванка. **Украински и руски гравюри от XVII – XIX век в България**. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2024, 238 с.
ISBN 978-619-245-443-2.

Книгата изследва украински и руски произведения на графичното изкуство, създадени от 20-те години на XVII до края на XIX век, в български колекции. Проследени са пътищата за проникването им и рецепцията им в българска среда. Голяма част от творбите се публикуват за пръв път.

ДРАГАНОВА, Росица. Музиканти просветители в следосвобожденската епоха: Карел Махан, Георги Байданов. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2024, 138 с.

ISBN 978-619-7619-46-1.

Делото на чешкия музикант Карел Махан и на старозагорския учебникар Георги Байданов е представено на фона на динамичните процеси в музикалното образование и култура в България в края на XIX и началото на XX век. Очертана е спецификата на техните музикалнопедагогически подходи и на подготовените от тях учебници. Коментирани са теоретичните им възгледи и идеи, свързани с проучването на българската народна музика и църковна практика. Включени са подробни сведения за публикациите на двамата просветители, както и за техните композиционни опити. Използвана е разнообразна литература, архивни източници и периодика от следосвобожденската епоха.

ИЗКУСТВО и история. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН – Том 1. Старо изкуство. 2025, 466 с. ISBN 978-619-7619-45-4.

Съставители: Иванка Гергова, Марина Колева, Руслан Стойчев

Съдържа доклади и материали от модул „Старо изкуство“ на международния научен форум „Изкуствоведски четения 2024“.

Том 2. Ново изкуство. 2025, 494 с. ISBN 978-619-7619-42-3.

Отговорен редактор: Деян Статулов

Съдържа доклади и материали от модул „Ново изкуство“ на международния научен форум „Изкуствоведски четения 2024“.

Свободен пълнотекстов достъп до сборници от Четенията: <https://bit.ly/3Fr70UN>

ИКОНИ от Националния църковен историко-археологически музей. София: Национален църковен историко-археологически музей и Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2024, 548 с.

ISBN 978-619-7619-35-5.

Научен редактор: Александър Куюмджиев и др.

Книгата представява изследване и визуално-документален корпус, съдържащ богат и структуриран подбор от 600 икони, съхранявани във фондовете на Националния църковен историко-археологически музей. По монографията е работил екип от изкуствоведи, реставратори, богослови и филолози.

КУЮМДЖИЕВ, Александър. Зографите Йоан Попрайков от гр. Елена и Йоан Попниколов от Габрово. Институт за изследване на изкуствата – БАН, София: 2025, 169 с. + 237 ил.

ISBN 978-619-7619-52-2.

Изследването е посветено на творчеството на двама зографи от периода на Българското възраждане, чиито биографии и произведения са объркани в науката. Детайлно се проследява създадената от тях продукция, ревизират се съществуващите неточни представи, а биографиите им се обогатяват с нови сведения.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3SCs4dv>

1869

МИТЕВА, Мария. **Изкуство и поръчка. Из художествената практика в България през 1930-те и началото на 1940-те години: декоративно изкуство, приложно изкуство, архитектура.** София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2025, 299 с.

ISBN 978-619-7619-53-9.

Концептуално осмисляне на отношенията между поръчителството и художествената практика в историческия им контекст.

МЕЖДУ образа и текста. София: Нов български университет – Т. 2. 2025, 560 с. ISBN 978-619-233-352-2.

Съставител: Владимир Димитров

Сборник в чест на доц. д-р Ружа Маринска. Съдържа текстове на специалисти от различни области на хуманитаристиката и науките за културата и изкуствата. Изследванията обхващат широк спектър от теми, свързани са с българското изкуство, културната история и теоретичните подходи в изкуствознанието. Участниците в сборника прилагат разнообразни подходи към изкуствознанието, включително археологически, историко-културни, етнологични, естетически и невропсихологически.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4j8xsA1>

ЦЕНОВА, Миглена. **Рецепция на представленията на китайска традиционна опера в България.** София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2024, 606 с. ISBN 978-619-7619-51-5.

Монографията съдържа два основни раздела – първият е теоретичен, а вторият възстановява хронологията на представленията на китайска традиционна опера в България, анализира тяхната публична (зрителска) и критическа рецепция, навлизането на китайска традиционна опера в българско авторско творчество и в системата на висшето образование в България.

CHARLIE Chaplin on Vitosha. The Shaping of Film Culture in Bulgaria and the Balkans between the World Wars. София: Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2025, 328 с.

ISBN 978-619-7819-50-8.

Съставител: Александър Донев.

Сборник с интердисциплинарни изследвания и статии. Авторите разглеждат развитието на киното на фона на културните и социални процеси, типични за националната държава на Балканите в междувоенния период.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/3Hb5nKU>

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2024 – 2025

PERIODICALS 2024 – 2025

Антропологични изследвания. Нов български университет. Съст. и ред. доц. Евгения Кръстева-Благодеева. ISSN 1311-5189.

2024, 8: In memoriam проф. д-р Магдалена Елчинова, 5–8; **Лазова, Цв.** Мегалитната култура в България: създаване на „разрешен дискурс за наследство“, 13–48; **Стал, И.** Хартиените икони и фотографии на светци: проблемът за молитвата в православието, 49–84; **Кръстева-Благодеева, Е.** „Биографичните вещи“: между дефицита и индивидуалната идентичност, 85–116; **Ангелиду, А. и Д. Кофти.** Гръцките предприемачи в София: мобилност на икономическите елити и нови културни йерархии на външната граница на Европа, 117–140; **Вуков, Н.** Дестинации на желание, пространства на тревожност: установяване и адаптация на българите в Република Южна Африка, 141–166; **Савова-Григорова, Н.** Кинестетика на културното наследство в Рио де Жанейро, Бразилия, 167–202; **Бочков, Пл.** Братя Миладинови и звездата на епископ Щросмайер, 203–208; **Димова, Н.** Корени, население, държави: три антропологични перспективи, 209–228; **Колева, Р.** Обичайни и необи-ЧАЙ-ни места в постсоциалистическия град: по примера на „Чай във фабриката“ в София, 229–260; **Гигов, В.** Хаджидимово като топос за теренно изследване, 261–286.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://bit.ly/4mEgvAy>

Балканистичен форум/Balkanistic Forum. Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград. Гл. ред. доц. д-р Петър Воденичаров. ISSN 1310-3970.

2025, № 1: **Ringmar, E.** Experiencing the Outbreak of the First World War: A Critique of Cultural History, 13–32; **Doytcheva, V.** The Theatrical Experience of War on the Stage of the Ivan Vazov National Theatre in Sofia (1917 – 1918) season, 33–46; **Taccetta, N.** Image and Gesture. In Pursuit of the WWI Filmic Archive, 47–72; **Karge, H.** The Schizophrenic Face of War, 73–96; **Obradović, I.** Three Images of Death – An Essay on the Perception of Death in Serbia, 1914 – 1916, 97–118; **Šarenac, D.** Burying and Remembering. The Serbian War Casualties and the Yugoslav Kingdom (1914–1941), 119–142; **Bianchi, R.** Furies, Workers and Organizers: Women and Anti-war Protest in Italy, 1914 – 1918, 143–164; **Kavala, M. and E. Hekimoglou.** A Business History: The Transition of Fratelli Allatini from a Multi-National Enterprise Based in Ottoman Selânik to a Local Company of Greek Salonica and WWI Economy (1906 – 1926), 165–186; **Bojkov, D.** Catastrophe in the Past: Some Remarks on the Eschatological Utopia and Weimar Germany, 187–200; **Ristović, M.** From “Blood Related” to

“Racially inferior”: The Labor Force from Southeastern Europe in the Nazi War Economy (1941 – 1944/5), 201–228; **Neumann, V.** Ethnicism in 20th century: on Romanian Fascism and National-Communism, 229–258; **Levi, G.** Violence and Resistance in Cultural Transmission: Generations and Time, 259–272.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/3SPWJUT>

Балканско езикознание/Linguistique balkanique. БАН, Институт за български език. Гл. ред. проф. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2024, № 2: Saldzhiev, Hr. On the Etymology of the Old Bulgarian Lexeme сынъ and Middle Bulgarian Lexeme коула, 87–96; **Felecan, O.** La memoire polonaise en onomastique roumaine, 97–110; **Leschber, C.** Die Etymologie einiger rumänischer Fischnamen, 111–123; **Grigore, I.-C. and M. Oanță.** Reminiscences of the Bulgarian-Paulician Past in the Cioplea Community: from Residual Culture to an Ethnic Revival Paradigm, 124–140; **Deykova, Hr.** On the Turkish Origin of an Obsolete and Rare Bulgarian Word, 141–149; **Spaans, G.** Ancient Greek Loanwords in Albanian: What Do We Know and What Remains to Be Done?, 150–163.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://ibl.bas.bg/iblapp/index.php>

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. доц. д-р Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2024, № 2: Иванова, М. „Българи откриват българи“. Бесарабия и бесарабските българи в две краеведски сборки с вестникарски статии, 137–155; **Маринова, М.** Образованието по роден език и литература и история, култура и традиции в българската диаспора в Р. Молдова. Първоначални наблюдения, 156–170; **Водинчар, Е.** Между политическата реалност и националната памет (Васил Янков и неговата идея за честване 110 години от основаването на Болградската гимназия и 150 години на гр. Болград в НР България), 171–190; **Георгиев, Г.** Из архивното наследство на Райна Кацарова: следи от присъствието на таврийски българи в България. Част втора: една от записаните песни и вариантите ѝ в хронологичен, селищен обреден контекст, 191–210.

Български език. БАН, Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“. Гл. ред. доц. д-р Татяна Александрова. ISSN 0005-4283.

2024, № 3: Младенова, О. За етимологизацията на българска книжовна лексика, 17–35; **Дейкова, Хр.** Отново за гнездовия принцип в *Българския етимологичен речник* (върху материал от етимологичното гнездо на бълг. *лих* < праслав. *lixъ), 36–46; **Кралик, Л.** Из западнославянската диалектна етимология (словаш. диал. *prefendovat'*, *prefentovat'*, чеш. диал. *profentovat'* и др.): за използването на т.нар. комплексна ситуация в етимологичната практика, 47–60; **Влахова-Ангелова, М.** За произхода и зна-

чението на три старинни селищни имена в България, 75–92; **Данчева, Н.** Още веднъж за произхода на селищно име Очуша, 93–102; **Варбот, Ж.** Към етимологията на един български диалектизъм (бълг. диал. *насу̀не* като производно от праслав. *supti, *sъpо ‘сипя’), 103–104; **Кунева, И.** Употреба на кавички при имена на природни явления, 105–106.

2024, № 4: Томов, М. Главни или малки букви? Проблеми при употребата им в светлината на езиковото консултиране, 13–33; **Рабовянова, Т.** Новите каузативи през призмата на формообразуването, 34–52; **Видралска, М.** Транспозиции на категорията лице, 53–64; **Маринов, А.** Основни стандарти за практическо оформяне на филмов превод със субтитри, 65–79; **Мицкова, М.** За някои *несклоняеми части на словото* в диалектоложки описания от третата четвърт на XIX век, 80–94; **Златева, Ж.** Някои особености при употребата на пунктуационни знаци за край на изречението при оформяне на текст с цитат и на заглавие, 95–99.

2025, Приложение: Алексова, Кр. Формообразователните варианти в парадигмата на българския глагол, 21–60; **Чакърова, Кр.** Наблюдения върху един ненормативен формообразователен модел в съвременния български език, 61–80; **Осенова, П.** Синтактико-семантични условия за (не) реализиране на характеристиката *pluralia tantum* при някои глаголи, 81–88; **Димитрова, Д.** Морфоструктура на показателните и притежателните местоимения, 89–97; **Коева, Св.** Принципи на флективното описание на глаголните съставни лексикални единици в български, 98–119; **Лесева, Св.** Флективно описание на съставни наименования в българския език (изследване на двусъставните географски названия), 120–132; **Симеонова, Кр.** За езиковата форма на многокомпонентните термини словосъчетания, 133–141; **Иванова, Е. и И. Стоянова.** Оценъчната семантика като фактор за парадигматична непълнота: глаголи за поведение, 142–163; **Денчева, Д.** Лексемата *бушон* и нейните метафорични и фразеологични проекции, 164–181; **Станчева, Р., Ж. Златева и А. Георгиев.** Всеки сам си преценя... дали да се променя, 182–197; **Сашева, В.** За модалните *ще да*-форми в българския език, 198–211; **Хаджиева, Кр.** Конструкции с двойно маркиране на определеност в българския език, 212–229; **Желева, Л.** Сложни лексеми, съставени от съществително и числително име, от типа на *година-две, лев-два*, 230–242; **Стоилова, И.** Формите за повелително наклонение и тяхната кодификация, 243–267; **Малджиева, В. и Р. Станчева.** Аналитични глаголни форми или синтактични конструкции, 268–282; **Александрова, Т.** Синтактичната група глагол + прилагателно име – формални особености и нормативни аспекти, 283–297; **Стойчева, М.** Техники на разширение на прости групи с прилагателно и съществително, 298–310; **Перчеклийски, Л.** Флексивното разграничаване на съществителните от мъжки и женски род в множествено число в българския книжовен език през Възраждането, 311–324; **Томов, М., И. Кунева и Л. Желева.** Прилагателни имена, завършващи на *-ен*, с омонимия в основната форма и различно формоизменение, 325–338; **Стаменов, В.** Пасив и резултативност в съвременния български

език, 339–347; **Колева, Р.** Съществителните собствени имена от общ граматичен род в българския език, 348–356; **Андреева, Б. и М. Събев.** Ефектът на лексикалната честотност върху регресивната асимилацията на обструентите по признака звучност, 357–369; **Длугош, Н.** Еквивалентност в превода на полски и български съдебни решения. Термини от семантичното поле на лексемите пол. *kara* и бълг. *наказание*, 370–381; **Русева, И.** Към въпроса за същността на *футурум претерити* в съвременния български език, 382–397; **Антонова-Василева, Л.** Данни за съвременните словоизменителни типове, регистрирани в българските говори от областта Гѐра, 398–418; **Кондратенко, М.** Континуалността като феномен на семантичната деривация в славянските диалектни означения на времето, 419–429; **Каневска-Николова, Е.** Лексикосемантична характеристика на говора в с. Брезе, Девинско, 430–448; **Цонев, Р.** Ударение при формообразуването на съществителните, прилагателните и числителните имена в банския говор, 449–474; **Кочева, А.** За някои граматични принципи при съставяне на Българския диалектен кулинаручен речник (БДКР), 475–484.

2025, № 1: Кръпова, И., Цв. Димитрова, Й. Тишева и М. Джонова. Реализация на обекта при някои предикати за действие в български, 13–28; **Джонова, М. и Хр. Кукова.** Синтактична реализация и аспекти на характеристиките на когнитивния предикат *мисля*, 29–44; **Димитрова, Цв., В. Стефанова и М. Тодорова.** Четириезичен паралелен корпус за глаголи за действия, 45–57; **Желева, Л.** Някои проблеми при морфологичното и синтактичното описание на числителните имена, 58–75; **Стойчева, М.** Техники за предпоставени разширения на прости групи с две съществителни (N → N), 76–88; **Фучеджиева, Кр.** *Гръм, гръмотевица, светкавица, мълния.* Към етимологията на диалектния глагол *млъскам*, 89–99; **Георгиев, А.** „Дойде целият мокър“: за членуването при разширени сказуемни определения в мъжки род, 100–103.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://www.balgarskiezik.eu/>

Български език и литература. МОН. Проф. д-н Галя Христовова.
ISSN 0323-9519.

2024, № 6: Панов, А. Българската литература в европейския културен контекст, 627–637; **Пенчев, Б.** История и идеология (Темата за революцията в два учебника по литература за X клас), 638–651; **Гюлемерова, В.** „Хайдушки копнения. Спомени от Македония 1902 – 1903“ на Пейо Яворов: между ясновидството и заблудението, 652–661; **Алексова, Кр. и Д. Апостолова.** Връзки между предпочитанията на анкетираните българи към конкуриращи се темпорални форми в подчинени изречения в съвременния български език и фактора вид специалност, 662–676; **Алексова, Кр., М. Москова, Д. Апостолова, Я. Сивилова, Л. Ласкова и П. Михайлов.** Разлики между достоверността на информацията, изразявана чрез четирите евиденциала в съвременния български език, според оценките на анкетираните българи, 677–694; **Драганов, Д.** Проблемни езикови употреби в практи-

ката на Върховния касационен съд, 695–710; **Първанов, К.** Някои случаи на десемантизация на глаголни представки в старобългарски език, 711–720; **Марчева, П.** Грамотността – интердисциплинарно понятие (Върху примера на обучението по български език и музика в начален образователен етап), 721–732; **Златева, Е.** Дигитално образователно съдържание по кирилометодиевистика в подкрепа на средното образование, 733–746; **Тодорова, Н.** Развиване на културната компетентност и на творческите способности на учениците от прогимназиален етап чрез занимания по интереси: клуб „Пиша.БГ“, 747–755.

2024, № 6s: Дамянова, А. Романтичката парадигма в „Балада за Георг Хених“, 9–18; **Петров, А.** Какво, колко и как чете българският ученик (у нас и по света)? (Анализ на данни от анкетно проучване), 19–34; **Василева, Д.** Нагласи на ученици и студенти за използване на аудиокниги (Проучване), 35–46; **Христова, Н.** „Те не четат!“... А ние?, 47–55; **Радкова, А.** Нагласи и предпочитания за четене сред учениците в България и в чужбина, 56–69; **Маврова, А.** Къде четат българските ученици?, 70–79; **Падешка, М.** За разбираемостта и разбирането на литературата, 80–88; **Миланова, Е.** Читателски навици и отношение към четенето на българските ученици в Р България и в чужбина (Анализ на данни от анкетно проучване), 89–95; **Чакърва, Ст.** ChatGPT и влиянието му върху умението за четене, 96–107.

2025, № 1: Господинов, Г. Българистиката в полето на съвременната хуманитаристика, 9–12; **Ичевска, Т.** Фигурата на стария ерген в българската литература, 13–28; **Стоянова, Н.** Житейска история и художествена интерпретация. Творчеството на Атанас Далчев в учебниците по литература за средно образование, 29–47; **Русева, М.** Мястото на Светослав Минков в учебните програми по литература, 48–58; **Алексиева, А.** Кръгът „Мисъл“ за мястото на Ботев сред „великите мъртви“, 59–76; **Дамянова, А.** Литературното образование и опитът с другия, 77–88; **Тилев, Е.** Категорията падеж в първите граматика на българския език, 89–100; **Москова, М.** Прагматични стратегии в текста. Алиенация, 101–118; **Михайлова-Паланска, М.** и **Н. Щястна.** Българистиката като една от славянските филологии във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава, 119–129.

2025, № 2: Спасова, К. Телемахия: съвременният дебат върху „Митът за Одисей“, 147–162; **Стоичкова, Н.** Шест тезиса към две съвременни литературни истории, 163–179; **Дечев, Здравко,** Ризата и смъртта, 180–189; **Кашилска, Т.** Писателската мемоарна памет за Йордан Йовков – варианти на помнене, 190–202; **Стаменов, В.** Към въпроса за инвариантното значение на преизказните глаголни форми в обучението по български език в средното училище, 203–215; **Колева-Златева, Ж.** Принципно положения относно обучението по български език като втори – когнитивни, психолингвистични и невролингвистични ракурси, 216–234; **Христова, Н.** За един рефлексивнокритически подход спрямо дигиталните технологии в обучението на бъдещите учители по български език и литература в епохата на конвергентни

технологии, 235–248; **Иванова, Н.** Своеобразие на подходите в обучението по български език и литература в началния етап на основната образователна степен – резултати от изследване, 249–259; **Бобокова, Д.** Анализ на осведомеността на учителите за съществуването на професионални блогове на учители по български език и литература. Ползи и използваемост, 260–277.

Резюмета на статиите на български език: <https://bel.azbuki.bg/>

Български фолклор. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323-9861.

2024, № 2: Баева, В. Между литературата и фолклора: девойката с отсечените ръце, 139–156; **Генчева, Сн.** Българските народни песни с мотив „Девойка спасява Малта“ – публикации, изследвания, въпроси. Част 1, 157–173; **Воскресенски, В.** Гурбетчийското градинарство като локално наследство: българо-унгарски паралели върху процесите на оценностяване. По примери от селата Поликраище и Драганово. Част 2, 174–196; **Матанова, Т.** Концептът „родина“ при завърнали се българи, 197–214; **Тончева, Св.** „Мечката е невинна!“ Природа 2.0 и съжителството ѝ с човека, 215–230; **Славкова, М.** Активните граждани в Гърмен: социализиране на религиозното културно наследство с местно значение, 231–247.

Свободен достъп до резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/4fLFPAq>

Българско музикознание/Bulgarian Musicology. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. ст.н.с. д-р Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.

2024, № 4: Булева, М. Изследователска методология и авторска рефлексия в музикалната наука, 6–21; **Тодорова, Р.** Въскресия Вълчанова (1924 – 2014) – виден представител на българската клавирно-методическа школа, 74–99.

2025, № 1: Япова, Кр. Византийските трактати по музика – опит за тълкуване на тълкуването, 3–22; **Костакева, М.** Музикалното произведение като организъм, 23–43; **Ундърз, Ст.** Лабиринтите на Керкелов и виртуалният свят на „duermevela“: case study, 44–72; **Попова, М.** За музикално-педагогическите възгледи на Генчо Гайтанджиев, 92–101; **Иванова, Р.-О.** Печатният ирмологий на XIX век – формиране, развитие и специфики в гръцката и в българската богослужебна практика, 102–122.

Епохи. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. доц. д-р Николай Кънев. ISSN 1310-2141.

2024, № 2: Войников, Ж. Българите в Нартския епос, 233–263; **Кандимиров, В.** Две първобългарски звания: етимология и употреба, 264–273; **Ivanov, I.** On the Armament and Military Technology in Livonia in the First Decades of the 13th Century, 274–284; **Овчаров, Н.** Средновековната аристокрация на България през XIII – XV в. в контекста на данните от съсед-

ните страни, 285–320; **Иванов, Вл.** Кръстоносните проекти („Съвети“) на Йоан Торцело и Бертрандон де ла Брокиер – превод и коментар, 321–341; **Carciumaru, R.** Vlad the Impaler, Târgoviște and the Fortress of Bucharest. A Hypothesis, 342–351; **Попов, Т.** Българското политическо и етническо присъствие в гр. Облучица–Исакча от края на XII до края на XVII в., 352–371; **Антонов, Ст.** Иновации и трансформации в антропонимията на едно село от края на XIX и началото на XX век, 398–412; **Делева, И.** Формиране, устройство и организация на бежанските поселения в законодателството на България през периода 1913 – 1925 година, 422–437; **Боев, Б.** Концепции за разрешаване на българския бежански въпрос в контекста на създаването, промените и допълненията на Закона за заселване на бежанците и обезпечаване на поминъка им (1920 – 1928 г.), 438–457; **Кисикова, М.** Официални празници – реализации и трансформации. Из архивите на едно селско читалище, 458–473; **Танева, А.** Законът за защита на нацията: мотивите за несъгласие в светлината на концепцията за споделеното общество, 474–484; **Станев, Ст.** Политически и правни измерения на Закона за македонската национална чест, 485–494.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/epohi/bul/>

Исторически преглед. БАН, Институт за исторически изследвания. Гл. ред. проф. Илияна Марчева. ISSN 0323-9748.

2024, № 4: Данова, Н. La filosofia morale (1670) на Емануеле Тезауро в книжовните занимания на Неофит Хилендарски Бозвели, 5–24; **Сукарев, В.** Относно местонахождението на някои документи от архива на майор Райчо Николов, 25–48; **Стрезова, А.** По пътя на дипломатията: непознатият д-р Хараламби Сърмаджиев, 49–78; **Гусев, Н.** Владимир Викторов-Топоров – несправедливо забравеният руски кореспондент в България по време на Балканските войни, 79–97; **Станев, Вл.** Българските партизанки в сблъсък с патриархалните нрави (1941 – 1944), 98–125; **Алиев, О.** Османски документални сведения за Георги Стойков Раковски и неговия род, 126–149.

2025, № 1: Валентинова, Д. Iuris ratio et aequitas в Codex Theodosianus и Corpus iuris civilis (Codex Iustinianus и Digesta), 5–22; **Кендерова, Ст.** Стопанският облик на балканския град според географския труд на ал-Идриси (XII век), 23–34; **Дал Альо, Фр.** Плячка и военна икономика през първите десетилетия на Второто българско царство: някои казуси, 35–52; **Георгиева, Т.** В сезонния ритъм: представата за годишните времена у средновековния българин в контекста на селскостопанската дейност, 53–67; **Павликианов, К.** Деспот Йоан Углеша и атонският манастир Симонопетра, 68–80; **Билярски, И.** Капитулациите и режимът на чужденците в българското пространство през Късното средновековие, 81–95; **Попова, И.** Търговските контакти между Флоренция и Мехмед II Завоевателя, 96–106; **Костова, Е.** За съдбата на една търговска компания, отразена в завещанията на дубровничани от 90-те години на XV век, 107–121; **Събев, О.** Османската мерна единица чифт волове: континуитет и приложение, 122–148; **Лазар, Г.** Деятели и ползватели. Влашките търговци и търговията им в Източна Европа

1869

(края на XVII – XVIII век), 149–164; **Миков, Л.** Надгробни паметници с релефни сцени на тема оране от Югоизточна България, 165–180; **Петрова, Д.** Сведения за стопанството в средновековните български приписки, 181–189; **Ракова, Сн. и Г. Гълъбова.** Дипломатия и търговия: хрисовулите на византийските императори за Венеция от XII до XV век (включително и от времето на Латинската империя), 190–207; **Бенчева, Й.** Търговията с хляб и зърно в далматинските градски статuti от XIII – XV век, 208–223.

2025, № 2: Стоилова, Л. Архитект Фридрих Грюнангер и България, 5–35; **Пчелински, Цв.** Академик Георги Яковлев(ич) Кирков – дизайнер на първите български парични и филателни емисии, 36–64; **Марковска, А.** Югославският национализъм в исторически контекст. Интерпретация по теоретичния модел на Ърнест Гелнер, 65–84; **Атанасов, Хр.** Осем години „Известия на Центъра за стопанско-исторически изследвания“ – опит за анализ, 85–121; **Котова, Сл.** Гръкоосманизъм срещу панславизъм: Власис Гавриилидис и неговият поглед върху руската балканска политика, 122–144; **Данчев, Хр.** Ролята на театралния репертоар през погледа на властта в България 1944 – 1948 година, 145–171.

История. МОН. Гл. ред. Чл. кор. проф. дин Иван Русев. ISSN 0861-3710.

2024, № 5: Найденов, И. Щрихи към бизнес историята на Българското възраждане: предприемаческата активност на Атанас Симов през 70-те години на XIX в., 331–348; **Вълчев, И.** Античните паметници по трасето на Диагоналния път в западните пътеписи от XVI век, 349–362; **Витанова, Е.** Участието на Борис Цонев в състезанията по изкуствата в Берлин 1936 г. – принос към олимпийската история на България, 380–393; **Георгиева, П.** Поглед към издателската дейност на Аграрния университет – Пловдив, 394–406.

2024, № 6: Димитров, М. Голямата компенсационна сделка от 1934 г. и преодоляването на кризата в българската тютюнева индустрия, 437–450; **Неделчева, Н.** Седемнадесетото столетие и бариерите на времето: нахия Кара Лом пред икономическа и демографска криза, 451–467; **Първев, И.** и **М. Баръмова.** Отвъд геополитическата логика – външните отношения на австрийските Хабсбурги през XVIII в., 468–493; **Петрова, С.** Екофеминизмът – историческо развитие и перспективи, 494–504.

2025, № 1: Грити, А. У. Трудният просперитет: недоволството и противниците на зърнения бум от 1846 – 1847 г. в османските Балкани, 9–23; **Vasileva, N.** The Project for Joint Occupation of Eastern Rumelia, 24–42; **Иванов, Д.** Йосиф Емигер – неизвестен псевдоним на Иван Драсов, 43–51; **Василева, М.** и **К. Мишева.** Визия за формиране на дигитални компетентности в обучението на учители по история и география, 52–69; **Самуилова, С.** Програмите на Корпуса на мира в България (1991 – 2013): цели и реализация, 70–84.

Резюмета на статиите на български език: <https://history.azbuki.bg/>

Кирило-Методиевски студии. БАН, Кирило-Методиевски научен център.
Отг. ред. Мая Иванова. ISSN 0205-2253.

2025, 35:Иванова, М. За Кирило-Методиевото дело в научната и културната памет, 11–20; **Garzaniti M.** Il contributo di Vittorio Peri allo studio della questione Cirillo-Methodiana, 21–32; **Понтироли, А.** Италианската славистика и кирило-методиевските извори (1945 – 2023), 33–48; **Симеонова, Л.** Жанрови особености на Пространното житие на св. Кирил – хибрид между агиографския литературен канон и късноантичната философска биография, 49–68; **Илиева, Т.** Към въпроса за развоя на богословската терминология в старобългарския език. Подсистема на специалните наименования в областта на литургиката (по материал от най-старите писмени паметници от X – XI в.), 69–100; **Поповски, свещ. Козма.** Кирило-Методиевите литургически преводи – хипотези и интерпретации, 101–112; **Влаевска-Станчева, А.** Разказът за св. Кирил и св. Методий в „Жития на отци, мъченици и други по-важни светци“ на Албан Бътлър, 113–130; **Žeňuch, P.** Cyrilo-Methodský odkaz v l’udovej kultúre slovákov gréckokatolíkov, 131–146; **Петрова, Д.** Сведения за създаването на славянската азбука в българските кратки хроники от XV – XVI в., 147–154; **Терзиев, Вл.** Възрожденската книжнина, посветена на светите братя Кирил и Методий – средство за поддържане на паметта им, 155–168; **Groněk, A.** Gra obrazami. Polityczny aspekt przedstawięń Cyryla i Metodego w cerkwiach na terenach Rzeczypospolitej w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku, 169–188; **Михалска, А.** Как, кога и защо светите Кирил и Методий се появяват в църквата „Св. Войчех“ в град Познан в Полша – историята на две статуи на славянските апостоли, 189–202; **Григорова, Т.** Аспекти на почитанието към светите Кирил и Методий, отразени в няколко икони от втората половина на XIX век, 203–226; **Гергова, Л. и Я. Гергова.** Честване на Кирил и Методий и българската азбука в нетрадиционни контексти: български мигрантски общности в Близкия изток и Южна Америка, 227–242; **MacRobert, C. M.** Continuity in the Cyrillo-Methodian translational Tradition, 243–258; **Билярски, И. и М. Цибранска-Костова.** Тезиси върху първите славянски юридически текстове: идеология и културна доминация, 259–270; **Милтенова, А.** Capita Ascetica / Capita Centum на Теодор Едески в превод от X век (Предварителни наблюдения), 271– 294; **Stankovska, P.** Vlastní jména z Knihy Genesis v chorvatsko-hlaholských breviářích, 295–308; **Чистякова, М.** Поучение о Св. Тайнах: новме данне, 309–324; **Браксаторис, М.** Мотив прародителского греха и его последствий в гомилетическом творчестве Климента Охридского, 325–336; **Шашерина, Св.** Образ Справедливого Суда в дидактической литературе Подкарпатья XVII – XVIII вв., 337–344; **Дикова, Е.** Платонски словеса в Учителното евангелие, 345; 362; **Койчева, Р.** Още една езикова следа от Великоморавската мисия? (Въпроси за вариантите на родителното окончание -аего/-ааго/-аго в езика на Кирило-Методиевите ученици), 363–372; **Станев, К.** Сведения в старобългарските текстове за миграцията от Тракия към днешна Северна България в края на XII – началото на XIII в. и произходът на имената Красен и Червен, Русенско,

373–388; **Рождественский, М.** Индоевропейските ритуални космологични прения: традиции, мистицизъм, състезателност, 389–412; **Атанасова, Д.** Световна ли е старобългарската литература?, 413–426; **Желев, И.** Капанът на дигиталната книжовност, 427–434; **Наснко, Г.** Церковнослов'янска мова як об'ект украинського мовознавства: периферійні ділянки, 435–448; **Бърлиева, Сл.** За Супрасълския кодекс – 200 години след неговото откриване, 449–458; **Ганева, М.** Още един мост през вековете и между народите. Супрасълският/Ретков сборник с три юбилея през 2023 година: 1000 – 500 – 200, 459–462; **Abp. Jakub (Kosciuszko).** 2023 rok – Rokiem Kodeksu Supraskiego, 463–472; **Stepniak-Minczewska, W.** Kodeks Supraski i jego odkrywca – ks. Michał Bobrowski (1784 – 1848), 473–482; **Zuk, E.** Nowe spojrzenie na biografię ks. Michała Bobrowskiego, 483–492; **Ганчева, Н.** Актуални проблеми на изследванията върху Супрасълския сборник, 493–524; **Станчев, Кр.** Уникат или част от богослужебен комплект? Още веднъж за типологията на Супрасълския сборник, 525–534; **Sulikowska-Belczowska, A.** O zbędności obrazu. Na marginesach Kodeksu Supraskiego, 535–550; **Стоянова, Гр.** Заглавията на мартирологичните текстове от Супрасълския сборник, 551–566; **Ostapczuk, J.** System czytań ewangelicznych w Tygodniu Męki Pańskiej i Paschalnym według Kodeksu Supraskiego, 567–578; **Mironowicz, A.** Grzegorz Cambłak na terenie Wielkiego księstwa Litewskiego i jego spuścizna literacka, 579–600; **Naumow, A.** Cyrylica w Polsce, 601–611.

Културно-историческо наследство: Опазване, представяне, дигитализация. БАН, Институт по математика и информатика. Редактори: проф. д-р Петко Ст. Петков и доц. д-р Галина Богданова. ISSN 2367-8038.

2024, 10, № 2: **Antonić, Br., T. Simonović and Z. Čolović Subotić.** Planning Micro-Routes in Cultural Tourism: Monastery Route in Ovčar-Kablar Gorge, Serbia, 11–21; **Antonić, Br.** Cultural Heritage as the Basis of Tourism Planning in Depopulating Regions: The Case of The Iron Gates, Serbia, 22–33; **Zlateva, E.** Cultural Routes of the Council of Europe – an Untapped Opportunity for Presenting Bulgarian Cultural and Historical Heritage, 34–50; **Stefanova, St.** Conceptual Model for Integrated Digital Presentation of Regional Cultural Heritage (Based on the Example of Stara Zagora District), 51–75; **Zayachka, Pl.** Institutional and Normative Aspects, Challenges and Perspectives in the Identification and Protection of Cultural Landscapes, 76–87; **Radoynova, D. and G. Stefanov.** Another Nestinarian Holiday or More about the Concept of Authentic Folklore, 108–120; **Petrova, A.** Digitalization and Aspects of Applicability of Smart Technologies Aiming Promotion of the Thracian Rock Sanctuary Tatul, 121–133; **Madanska, S. and Sh. Bilyanov.** Ontology for Alternative Tourism in Devin Municipality, 134–144.

Свободен пълнотекстов достъп: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Николай Аретов. ISSN 0324-0495.

2024, № 3: Пелева, И. Академичните публикации – регулации, ограничения, възможности, 5–25; **Аретов, Н.** За академичните публикации: субективно и пристрастно, 26–32; **Няголов, Г.** За общественото въздействие на науката, 33–45; **Камбуров, Д.** Литературоведският дискурс: изследване, опит, събитие, 46–63; **Илиева, Б.** Академичните публикации – потребност и употреба, 64–70; **Неделчева, Св.** Академичното писане от перспективата на редакторския опит, 71–86; **Займова, Р.** Академичните публикации: начини на употреба, 87–89; **Вачева, А.** „Значиии... Не такова продължение очаквах“. Читатели, коментатори, мрежови интерпретации, 90–101; **Спасова, К.** Интелектуалисти и импресионисти: Минко Николов, Тончо Жечев и Искра Панова, 102–122.

2025, № 1: Paskaleva, V. Sound in Verse: Two Interpretations of Echo in Bulgarian Poetry, 7–21; **Todorov, Hr.** [Pseudo?]Demetrian thoughts on the Homeric phonetic idiom, 22–30; **Ииев, G.** Personages of the Pastoral Literature: Subject of Songs or Subject of Pictorial Depictions, 31–40; **Николова, Д.** Carmina Figurata, 41–55; **Ставру, Ст.** Прокурорът, който спря да чете: правосъдието между буквата на закона и звука в съдебната зала, 56–79; **Џејн, А.** Sound Shape and Josip Stritar’s Narrative Prose, 80–92; **Koron, A.** Sounds and Music in Slovenian Narrative Texts of the Twentieth Century, 93–102; **Гончаров, Ст.** Линкълн в бардо: Диалогът между разногласието и (раз)единението, 119–139; **Генов, Н.** Тишина, магия, музика: Бележки върху „Името на вятъра“, 140–147; **Koycheva, R.** From Versification to Phonetics in a Byzantine-Slavonic Context, 148–161; **Todorova, E.** The Magic of Words in Incantations Against “Nezhit”, 162–176.

Резюмета на статиите на английски език: <https://litmis.eu/>

Македонски преглед/Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Георги Николов. ISSN 0861-2277.

2024, № 3: Неделчев, М. Темата „Македония“ – тема-съдба за проф. Александър Балабанов, 25–40; **Nedelchev, M.** The topic of Macedonia: a lifelong theme for Prof. Aleksandăr Balabanov, 41–54; **Ангелов, А.** Проф. Александър Балабанов – ревнител, пазител и строител на българския език, 55–64; **Стоянов, Ст.** Българските работи през погледа на Александър Балабанов, 65–76; **Ракъовски, Цв.** Александър Балабанов на Острова на блажените, 77–82; **Трайкова, Е.** Александър Балабанов и Кирил Христов – измеренията на един творчески и житейски конфликт, 83–92; **Койчев, Н.** Участието на Българската армия в освобождаването на Скопие през 1944 г., 93–130; **Бужашка, Б.** Александър Божинов и неговите „Македония в карикатури“, 131–146; **Дурчова, А.** Банско в писмовното наследство на Неофит Рилски, 147–160.

1869

2024, № 4: Николов, Г. Цар Самуил († 1014) в историческата памет на българите през XIII – XIV в., 11–26; **Nikolov, G.** Tsar Samuel († 1014) in the historical memory of the Bulgarians in 13th – 14th centuries, 27–40; **Иванов, П.** Войската на българското царство в периода 976 – 1018 г. Част 1. Въоръжение, родове войски и тактически способности на българската войска по времето на цар Самуил и неговите наследници, 41–104; **Петрова, Д.** Сведения за цар Самуил в Руския хронограф, 105–118; **Тодоровски, Ю.** Известията на Степанос Таронски (Асохик) за подготвян династичен брак между комитопулите и Македонската династия – опит за изясняване на някои спорни моменти, 119–134; **Попов, Т.** Българското политическо, църковно и етническо присъствие в земите на днешно Косово през Средновековието, 135–154; **Куюмджиева, Св.** Песенно книжовно наследство от времето на цар Самуил (X – XI в.), 155–178; **Аризанова, С.** За облеклото на цар Самуил (997 – 1014), 179–204.

Минало/Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2024, № 4: Хаджийски, И. Атанас Буров и българската история, 68–76; **Минчева, Н.** Пенчо Пенев – виден деец на музикалното изкуство в Добруджа през първата половина на XX век, 77–90.

2025, № 1: Звездов, Ст. Българо-византийската война при кан Маламир (причини и развой), 5–14; **Ницов, Д.** Климатични промени и природни бедствия и тяхното влияние върху стопанството по българските земи през периода XVII – XVIII в., 15–22; **Попов, Т.** Употребата на титлата „болярин“ в контекста на запазилата се християнска знат в българските земи под османска власт, 23–39; **Антова, Е.** Самоковският район и Горното Дупнишко поле през XIX век – една монолитна локална общност, 40–55; **Кривошиева, Й.** Мемоарите на д-р Иван Кесяков „Страници към историята на град Пловдив“, 56–68; **Кулиш, С.** ФК „Червеният тим“/“Диана“ – един забравен отбор на Варна, 69–72; **Тодоров, Я.** Втората балканска война през погледа на вестник „Утро“, 73–90.

Проблеми на изкуството/Art Studies quarterly. БАН, Институт за изследване на изкуствата. Гл. ред. Александър Донеv. ISSN 0032-9371.

2024, № 4: Гоцис, А. Екранен експеримент и изкуствен интелект – диалог между естетика и технология, 22–31; **Статулова, Д.** Езикови прегради при превод на класически текстове, 32–37; **Кърджилев, П.** Дейността на шотландския кинооператор Джон Маккензи в България през 1905 година, 38–45; **Mancheva, St.** Shinings: Processing the War in a Game-like Ritual. Aesthetic Fusion of Beat Cinema and the Cinema of In-Betweenness, 46–51; **Иванова, Е.-М.** Гранични пространства във филма на Бинка Желязкова „Последната дума“ (1973), 52–61; **Статулов, Д.** Алтернативата „Студийно разпространение“, 62–69; **Дончева, Т.** Фестивална нормативност – преодоляване на границите, 70–75.

2025, № 1: Вълева, Ю. Мозайката от помещение № 13 във вила Армира: непубликуван текст от архива на Янка Младенова, 4–13; **Tenekedjiev, V.** In Search of the Lost and Damaged Frescoes of Aladzha Monastery, 14–27; **Мусакова, Е.** Пет портрета в колекцията „Оригинална графика“ на Националната библиотека, 28–37; **Попова, Д.** Архитектурни заснемания от архив „Архитект Панайот Калчев“. Интериори на родопски къщи, 52–61; **Йончева, В. и К. Николов.** Църквата „Св. Благовещение“, град Разлог, 63–83.

Проглас. Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Гл. ред. проф. дфн Живка Колева-Златева. ISSN 1310-2141.

2024, № 2: Тодорова, Е. Споменавания за болестта *нежит* в диетологични съчинения от южнославянската средновековна книжнина, 124–130; **Няголова, Н. и Г. Димитров.** По стъпките на Любомир и Атанас Далчеви в Италия – топоси, образи, текстове (Предварителни бележки), 131–146; **Русева, В.** Между наративите, 147–160; **Астахова, Д.** Сказовата наративна стратегия в романа „Възвишение“ от Милен Русков, 161–174; **Иванова, И.** Игра на кодове и прочити в разказа „Паладини“ от Г. П. Стаматов, 197–204.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://journals.uni-vt.bg/proglas/bul/>

Славянски диалози. Списание за славянски езици, литератури и култури. Филологически факултет при Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“. Гл. ред. проф дфн. Жоржета Чолакова. ISSN1312-5346.

2023, 32: Валчак-Миколайчакова, М. и П. Боровяк. Познанската българистика в навечерието на своята 35-годишнина, 9–19; **Дудаш, М.** 70 години българска филология в университета „Лоранд Йотвьош“ в Будапеща, 20–27; **Крейчова, Е. и П. Крейчи.** Съвременната езиковедска българистика в Масариковия университет в Бърно, 28–36; **Кръпова, И.** Посесивност и граматикализация в конструкциите с външен притежател в българския език, 37–52; **Норман, Б.** За някои вторични функции на определителния член в българския език, 53–69; **Марку, Хр.** Наблюдения върху градацията на цветообозначенията в български и новогръцки език. 70–90; **Черни, М.** Две чешко-български срещи със Симеон Карел Махачек (1799 – 1846) – чешката версия на либретото на операта „Елизна, волхарската княгиня“ (1827) и едноактната пиеса „Българин“ (1846), 91–121; **Бийелич, М.** Архетипни конфликти между мъже в семейството в българската модерна проза. 122–134; **Микулецки, Я.** Ирене Долска, или Паметта за сталинизма в България. Поглед върху литературното творчество на една българска емигрантка в Италия, 135–147; **Мевсим, Х.** Виктор (Пасков) и Кемал (Демирел): и споменът ни по е свят, защото трябва да го разкажем, 138–172; **Кошерадзка, А.** Литературни репрезентации на мултикултурния Пловдив („Далеч от Толедо“ на Анжел Вагенщайн и „Ангелски езици“ на Димитър Динев), 173–192; **Фос, Кр.** Литературното поле на Георги Господинов, или Защо българин спечели наградата „Букър“ през 2023 г.?, 196–208.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://dialozi.uni-plovdiv.bg/>

Съпоставително езиковедие/Contrastive Linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. проф. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2024, № 2: Станчева, Ж. Термини с форма на изрази – слабост или необходимост в терминологията на европейския съюз (върху български, полски и английски езиков материал), 5–18; **Kozera-Slawomirska, I.** The status of redundant expressions in a comparative perspective, 19–36; **Стаменов, В.** Категорията рецептивност в съвременния български език, 37–50.

Свободен пълнотекстов достъп до статиите: <https://contrastive-ling.com/>

Филологически форум. Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Венета Савова. ISSN 2534-9473.

2025, № 1 (21): Бурла, Д. Где й честта и где – позора (скептическият XIX век), 10–23; **Желев, Н.** Едно пътуване в османската империя през XVI в.: „Описание на пътя до Константинопол“ на Павел Рубигал, 24–31; **Василев, Й.** Случаят Д. Б. Митов, 33–45; **Николов, А.** Променливото бъдеще в двата варианта на романа „Атомният човек“ на Любен Дилов, 46–62; **Савова, Й.** Държавна пропаганда по време на кампанията по преименуване на българите мюсюлмани в България (1970 – 1974 г.), 63–82; **Vitanova, D.** La cortesía lingüística en las relaciones internacionales, 84–102; **Atanasova, E.** I prestiti italiani nella lingua bulgara – alcuni casi interessanti dal punto di vista lessicografico, 103–113; **Димова, А.** Междуметия заемки в български комикси, 114–125; **Georgiev, G.** Encoding Direct Address Beyond The Usual Suspects. A Cross-Linguistic Study, 126–134; **Ариасу, Е. Л.** Списание Eslavia и българистиката в Аржентина, 136–138.

Свободен пълнотекстов достъп: <https://philol-forum.uni-sofia.bg/>

Чуждоезиково обучение. МОН. Гл. ред. проф. дн Димитър Веселинов. ISSN 0205-1834.

2024, №5: Karasu, A. Analysis of the Morphological and Lexical Aspects of the Turkish Sections in the Work „The Second Journey of Bacho Kiro“, 537–565; **Стефанов, М.** За животните във фразеологията – буквално (върху материал от сръбската и хърватската фразеология), 566–585; **Данов, Д.** Положителна учебна среда за обучение по дигитална и медийна грамотност, 596–603; **Георгиева, А.** Интегриране на музика в езиковото обучение, 604–611; **Ерджан, Г. С., Н. Б. Елбюлкен и И. О. Атасой.** Стратегии за прогнозиране в печатните медии в рамките на дискурсно-историческия подход: анализ на новините за фемицид, 627–642; **Цанкова, А. и Р. Гешева.** Сравнение на референтни езикови рамки за различни по типология езици в изпитните системи по италиански и китайски като втори език, 643–658.

2024, № 6: Златанов, И. Езиковите контакти и техните резултати, 681–688; **Атасой, И. О. и Г. С. Ерджан.** Превключване на езиковия код като феномен на междуезиковото взаимодействие: върху примери от български и турския език, 689–704; **Zhadko, N.** Specifics of Pedagogical Speech in Distance Learning, 705–713; **Mladenova, M.** The Parents' Perspective: Overcoming the

Challenges and Discovering the Benefits of Early Second Language Acquisition, 714–725; **Миланова, Е.** Компютърните игри с митологично съдържание – бягство от реалността или нов образователен хоризонт, 758–768; **Найде-нов, Кл., М. Иванов, А. Атанасова, Д. Атанасов и А. Пейчев.** Пространствените измерения на изменението на климата и глобалното езиково разнообразие, 769–779; **Александрова, Св.** Подходи за промяна в качеството на училищното образование, 780–793.

Резюмета на статиите на български език: <https://foreignlanguages.azbuki.bg/>

Bulgarian Historical Review/Revue bulgare d’Histoire. Bulgarian Academy of Sciences, Institute for Historical Studies. Ed.-in-Chief: Daniel Vachkov. ISSN 0204-8906.

2024, № 3–4: Stoev, B. Positioning of Constantine the Great in the Order of 313 – 324 as the Main Determining Factor for His Religious Policy during the Period, 3–28; **Faszczka, D.** Reports on Prince Alexander von Battenberg’s stay in Lviv (Lemberg) in 1886 from ‘Dziennik Poznański’, 29–46; **Нелипович, С.** Потери болгарской армии и ее противников в боях за Добруджу (сентябрь 1916 г. – январь 1917 г.), 47–85; **Nikiforova, S.** The Agrarian Reform as a Mode of Use in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (KSCS)/Yugoslavia and Bulgaria (1919 – 1939), 86–118; **Van Dyke Jr., St.** American Missionary/Journalist Reuben Markham’s Response to Bulgaria’s 1923 Coup and Its Aftermath, 119–142; **Yankovska, N.** Bulgarian Support for the Mozambique Liberation Front (1965 – 1974), 143–169; **Marcheva, I.** The Bulgarian Academy of Sciences and the Development of Bulgarian Studies in a Historical Perspective (1869 – 1992), 170–200; **Zhdrebev, A.** Populist Mobilizations in the Latin American and in the Bulgarian Political Context, 201–230.

2025, № 1: Stoyanova, A. Die Rolle Wiens bei der Freilassung spanischer Kriegsgefangener im Osmanischen Reich in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, 3–37; **Kısa, A. and A. Yiğit.** Citizenship Preferences of Ottoman Jews in the Transition from the Millet System to Citizenship in the Ottoman Empire (1869 – 1914), 38–66; **Slavov, Sl.** The Internal Macedonian-Adrianople Revolutionary Organization and the Bulgarian Exarchate in Macedonia and Eastern Thrace (1904 – 1912), 67–91; **Xiao, Z.** Bulgaria’s Economic Relations with Yugoslavia during the 1950s: Limited Trade under the Shadow of the Cold War, 92–115; **Gashi, I. and D. Avdulli.** The Advancement of Educational and Cultural Flows in Kosovo with the New Constitution of 1974, 145–164; **Кузембаев, Н.** Феномен развития куманологии в Болгарии, 165–176.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език: <https://bit.ly/4g3cRMg>

Études balkaniques. Institute d'Études balcaniques & Centre de Thracologie. Ed-in-Chief: Raia Zaimova. ISSN 0324-1654.

2024, № 4: Nastasă-Matei, I. and C. Preda. State-Socialist Romania Turned Global: Cultural Encounters During the Cold War, 817–830; **Dragomir, L.** Transnational Socialist Literary Encounters Between Propaganda and Political Commitment. Louis Aragon and Elsa Triolet in Romania, 831–876; **Cărăbaș, I.** International Friendships or Disturbing Guests? Artistic Exchanges in Socialist Romania During the 1950s, 877–906; **Nastasă-Matei, I.** Factors That Promoted and Factors That Hindered Cold War Academic Mobilities: the Case of Students and Researchers from Socialist Romania to West Germany, 907–941; **Anton, M.** A Complicated Cultural Relationship: the British Council in Romania During the Ceausescu Regime, 942–970; **Popescu, A.** Transnational Cultural Exchanges: the Censorship of Foreign Films in Romania During the 1960s – 1970s. Highlights From a Film Distribution Archival Fund, 971–1006; **Oprea, A.** A Transnational Approach to Anti-Corruption in Socialist Romania (1971 – 1989), 1007–1042.

2025, № 1: Topalilov, I. An Issue with the Pseudo-Tribe and the Cult of the Emperor, 7–17; **Stoev, K.** Augustus as a Proconsul in South-Eastern Europe, 18–33; **Simić, A.** Octavian's and Hadrian's Athens: Greek City and Roman Emperors, 34–58; **Mihailescu-Bîrliiba, L. and A. Odochiciuc.** The Augustalis Ulpus Domitius Hermes: Aspects of the Imperial Cult in Ulpia Traiana Sarmizegetusa, 59–69; **Stamov, Sv.** Following the Sun, 70–95; **Chobanov, T.** Imagining Gog and Magog – the Vinica Tablets and the Emergence of the Byzantine Apocalyptic Tradition, 96–131; **Chobanov, T. and Sv. Stamov.** From the Sarmatians to the Proto-Bulgarians: Paleogenetic Perspectives on the Population Changes in the Eurasian Steppe and the Balkans, 132–172; **Inkova, M.** Devtashlar, Group 26 in the Field of Pliska, 173–230; **Aladzhev, A., St. Stanilov and Ya. Dimitrov.** The Secret Underground Passageways in Pliska. Problems of Chronology, 231–254; **Yordanov, K.** Notes on the Commemorative “Cults” of Some of the Fourth Crusade's Leaders, 255–271; **Ivanov, Vl.** Varia. The Control of Gallipoli and the Early Ottoman Fleet, 272–308.

Достъп до съдържанието и резюмета на статиите на английски език:
<https://bit.ly/4fKCotR>

Palaeobulgaria/Старобългаристика. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Веселка Желязкова. ISSN 0204-4021.

2024, № 4: Котова, Д. Чии са тълкуванията в Слово 32 на Учителното евангелие?, 3–44; **Дикова, Е.** Въпроси при класификацията на собствените имена в Учителното евангелие на Константин Преславски, 45–78; **Patri, S.** Sur un traitement du hiatus inter-lexical en vieux slave, 79–90; **Грищенко, А.** Складывание и бытование Пяти-книжия в средневековой восточнославянской письменности, 91–114; **Ангелов, Св.** Непубликувани надписи, свързани със сцената Успение Богородично в Кремиковския манастир, в контекста на монументалната живопис на Балканите до края на XV в., 115–134.

2025, № 1: Куюмджиева, Св. Още веднъж за появата на Минея, 3–22; **Богданова, С.** Евтимиевската редакция на Пандектите на Никон Черногорец: Някои особености и съдържание на текста, 23–60; **Цибранска-Костова, М.** Чудото на св. Димитър от ръкопис BAR 327, XVI в.: Книжовни проекции на култа към светеца отвъд Дунава, 61–82; **Николов, А.** Просителна грамота на Бохотския манастир „Св. Никола“ до руския цар Михаил Фьодорович Романов от 1642 г., 83–102; **Страдомски, Я. и Т. Брага.** Наблюдения върху приписките и водните знаци в Берлинския дамаскин, 103–122; **Ангелова, Г. и К. Христова-Йорданова.** За актуалния статус на личната библиотека на йеромонах Неофит Рилски в Рилския манастир, 123–144.

Studia Litteraria Serdicensia. БАН, Институт за литература. Отг. ред. Огнян Ковачев. ISSN 2738-7631.

2024, № 7: Михайлова, Св. Пресъздаване на националнообогрена лексика на чужд език: образът на Дон Кихот в избрани преводи, 112–128; **Митрева де Зулли, Р.** „Дзанг Тумб Тууум“ и българският аероплан: истинската история, 129–146; **Спасова, А.** Образът на „другия“ в сатиричната поезия на Петър Протич, 147–158; **Пилева, М.** Възрожденската литература като мост между Бога и човека, 159–179; **Борисова, Е.** Първооткривателите на българската детско-юношеска научна фантастика: Емил Коралов и Елин Пелин, 180–259.

2025, № 8: Георгиева, А. Оброкът във фолклорната култура – знак за зависимост и за откупени права, 15–24; **Йорданов, Кр.** Привилегирован статут и зависимост. Митове и реалност за положението на войнушкото и дервентджийско православно население през ранните векове на османското владичество, 25–61; **Аретов, Н.** Приятелства и вражди на книжовното поле (възелът Ив. Найденов, П. Р. Славейков, Св. Миларов, С. С. Бобчев в една кореспонденция от 70-те години на XIX в.), 62–72; **Радева, В.** Човекът като роб на вещите в разказите на Г. П. Стаматов, 73–79; **Анто, Пл.** Новите робства: дебатът за техниката през 60-те години на XX век (Хайдегер). Антициентистки тенденции в българската литература (Емилиан Станев), 91–118; **Ватова, П.** Различният човек и неговата обреченост, 119–126; **Сугарева, Т.** Трансформации на зависимостта на режисьора от драмата в театралната практика на Стоян Камбарев, 127–138.

Свободен пълнотекстов онлайн достъп: <https://studialiteraria.eu/bg>

ДИСЕРТАЦИИ

Дисертации, защитени през 2025 година

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Лиляна Сребрен БЕЙЛЕРИ. Художествен и научен принос на писателя Тома Кацори в българо-албанските книжовни контакти. София, 2025.

Брикена Церая БЕКА. Литературни проекции на Скендербег (Йероним да Рада, Наим Фрашери, Григор Пърличев и албанската диаспора в България). София, 2025.

Йонко Данов БОНОВ. Християнската вяра и ценности в творчеството на Йордан Йовков и Елин Пелин. София, 2025.

Димитър Самуилов БУРЛА. Цивилизация и национална култура: Творчеството на Алеко Константинов в контекста на българската литература от втората половина на XIX век. София, 2025.

Васил Боянов ВАСИЛЕВ. Боготърсене и богоборчески идеи в мирогледа на Николай Райнов (1889 – 1954). София, 2025.

Александър Мигленов ГЕОРГИЕВ. Езиковореформаторски политики и отражението им в българските медии: реконструкция на културно чувствителния езиков ресурс въз основа на медийната практика. София, 2025.

Ваня Чавдарова ЙОРДАНОВА-ДАНЧЕВА. Опазване на етнографското богатство в Регионален исторически музей „Стою Шишков“ – Смолян. София, 2025.

Росина Алексиева КАКОВА. Гласните във френския и българския език – акустично описание с отчитане на перцептивната интеграция на честотните им компоненти. Пловдив, 2025.

Светлана Иванова КАРАДЖОВА. Модуси на литературното в културата на банатските българи. София, 2025.

Косоваре КРАСНИЧИ. Национални митове и символи в албанската поезия. Тематология и имагология. София, 2025.

Мартина Росенова НЕДЯЛКОВА. Феминизмът в Източна Азия от 1945 г. до днес. София, 2025.

Павлина Стефанова ПЕТКОВА. Концептът „въздух“ в българския и английския език през призмата на лингвокултурологията. Пловдив, 2025.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Емилио Антонов БОРАТА. Инвенции на полската плакатна школа върху спецификата и методите на образователния процес по плакат и визуална комуникация в България. София, 2025.

Нели Симеонова БОРИСОВА. Стенописта в публичното пространство и класическите техники през втората половина на XX век и началото на XXI век в Европа. София, 2025.

Магдалена Даниелова ВЛАСТАНОВА. Американска и британска антисъветска кино пропаганда (1961 – 1968 г.). София, 2025.

Теодора Костадинова ГРИГОРОВА. Межкултурна рефлексия и интеграция чрез образование/функционален анализ за периода 2005 – 2016 г. София, 2025.

Тодор Методиев ГОРАНОВ. Техника и технология на витража в православната иконография. София, 2025.

Радослав Тодоров ИЛИЕВ. Урбанизмът в България след Втората световна война до края на 1980-те години. София, 2025.

Александар Пецо ЙОШЕВСКИ. Дейците на ВМОРО и ВМРО и българското управление на Вардарска Македония (1941 – 1944). София, 2025.

Димитър Димитров МАРИНОВ. Пътят към сцената и към екрана. София, 2025.

Милен Красимиров МАРКОВ. Арианството в Югоизточна Европа през IV в. София, 2025.

Гергана Росенова НИКОЛОВА. Геометричната абстракция в творчеството на Георги Янакиев. София, 2025.

Дафина Лъчезарова ПАНДИН. Ценностно ориентирани модели на взаимодействие в междуетническа образователна среда (1991 – 2016). София, 2025.

Ивана Петрова ПЕТРОВА. Институционални стратегии в частни и държавни галерии в областта на живописата от началото на XXI век в България. София, 2025.

Илонка Стоянова ПЕТРОВА. Формиране и съхранение на документалния ресурс на СУ „Св. Климент Охридски“. София, 2025.

Величко Александров РАКЛЕОВ. Образът на майката в творчеството на седем български художници: Иван Мърквичка, Елена Карамихайлова, Никола Маринов, Владимир Димитров-Майстора, Иван Милев, Васил Стоилов и Иван Ненов. София, 2025.

Венцислав Енчев СЕРГИЕВ. Представата за общност според Петър Дънов (Бялото братство срещу Църквата). София, 2025.

Петър Георгиев СТОИЛОВ. Отношения между България и Израел 1948 – 1990 г. София, 2025.

Пламен Орфеев ТЕРЗИЕВ. Езически ритуални съдове в България. Форми, идейно съдържание, функции. София, 2025.

Ивайло Анатолиев ТОДОРОВ. Нови значения в знаковите системи на съвременната визуална комуникация и плакат – семантика, синтаксис, прагматика. София, 2025.

Деян Стефанов ЯНЕВ. Психологически заблуди и илюзии като средство в съвременната живопис през първите две декади на 21 век. София, 2025.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2025 г.

Първо полугодие

Автотекстуалност и цитат

Научна конференция

Секция „Теория на литературата“, Институт за литература при БАН
и Катедра „Теория на литературата“ към Факултета по славянски филологии
на СУ „Климент Охридски“.

27 – 28 февруари 2025 г. – София

35 доклада

Програма: <https://bit.ly/4ktNxS2>

Архитектура на текста

**IX конференция на Групата за контрастивни изследвания в областта на
текстолингвистиката славянски езици – романски езици (GELiTeC)**

Международна научна конференция

Катедра по общо, индоевропейско и балканско езиковедие към Факултета по
славянски филологии на СУ „Климент Охридски“.

15 – 17 май 2025 г. – София

23 доклада

Програма: <https://bit.ly/3FeDaT0>

Аспекти от доброволчеството в България

Кръгла маса

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

11 април 2025 г. – София

9 доклада

Програма: <https://bit.ly/3YON0lg>

Балкански гамбит: Югоизточна Европа между Изтока и Запада (1185 – 1285 г.)

Международна конференция

СУ „Св. Климент Охридски“, Институт за балканистика с Център по тракология и
Институт за исторически изследвания при БАН

14 – 15 април 2025 г. – София

Програма: <https://bit.ly/4dtursW>

Бремето на юбиленте. Кюстендилски четения 2025

Научна конференция

Регионален исторически музей – Кюстендил

30 май – 1 юни 2025 г. – Кюстендил

56 доклада

Програма: <https://bit.ly/45v06rF>

Българският Северозапад в Европейския Югоизток през вековете

Научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН и Регионален исторически музей – Монтана

6 юни 2025 г. – Монтана

16 доклада

Програма: <https://bit.ly/3SPMX5g>

Българското академично богословие през последната четвърт на XX в.

Кръгла маса

Богословски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

15 май 2025 г. – София

Войната, лидерите и народите

Научна конференция с международно участие

Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

25 април 2025 г. – Велико Търново

29 доклада

Програма: <https://bit.ly/45eQIZa>

Действие и бездействие в езика, литературата и културата

Международна научна конференция

Факултет по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“

20 – 22 май 2025 г. – София

157 доклада

Програма: <https://bit.ly/3H24VA8>

Димитър Шишманов – писателят-дипломат и ролята му в българо-гръцкия литературен диалог през 30-те години на XX в.

Кръгла маса

Институт за литература при БАН

7 април 2025 г. – София

5 доклада

Програма: <https://bit.ly/3EYi4Z5>

Евтимиеви дни

Научни четения

Православен богословски факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

20 – 21 януари 2025 г. – Велико Търново

23 доклада

Програма: <https://bit.ly/43yDgxX>**Емоции и интелект: репрезентации в езиците и културите на Балканите**

Международна научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

22 – 24 януари 2024 г. – София

40 доклада

Програма: <https://bit.ly/4mlziA1>**Жените в българската литература и култура**

Национална научна конференция

Институт за литература при БАН и СУ „Св. Климент Охридски“

6 – 7 февруари 2025 г. – София

52 доклада

Програма: <https://bit.ly/44JG3FQ>**Изкуствоведски четения 2025. Изкуства и архиви.****Модул „Ново изкуство“**

Международна научна конференция

Институт за изследване на изкуствата при БАН

10 – 12 април 2025 г. – София

60 доклада

Програма: <https://bit.ly/43i3MdM>**Изкуствоведски четения 2025. Изкуства и архиви.****Модул „Старо изкуство“**

Международна научна конференция

Институт за изследване на изкуствата при БАН

3 – 5 април 2025 г. – София

52 доклада

Програма: <https://bit.ly/44L7tew>**Кирило-Методиевски четения 2025**

Катедра по кирилometодиевистика на СУ „Св. Климент Охридски“

12 – 13 май 2025 – София

22 доклада

Програма: <https://bit.ly/451N2dt>

Книжовният език и диалектите – исторически и съвременни аспекти

Международна научна конференция

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при БАН и Община Поморие

5 – 6 юни 2025 г. – Поморие

40 доклада

Програма: <https://bit.ly/3Hzou1t>**Контакти и обмен в историята на Централна и Югоизточна Европа, XIX – XXI век**

Кръгла маса

Институт за исторически изследвания при БАН

20 май 2025 г. – София

9 доклада

Програма: <https://bit.ly/43Vg01p>**Към корените на Българското възраждане в Тракия (XV – XVIII в.)**

Международна конференция

17 май 2025 г. – София

15 доклада

Програма: <https://bit.ly/44F7Ln7>**Международна годишна конференция на****Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“**

15 – 16 май 2025 г. – София

27 доклада

Програма: <https://bit.ly/43lrB14>**Национална конференция по тракология**

Институт по балканистика с Център по тракология при БАН

34 доклада

Програма: <https://bit.ly/3SGGJUZ>**Ние за другите и ние за нас**

XXIX колегиум на секция „Литература на Българското възраждане“

Институт за литература при БАН

10 април 2025 г. – София

17 доклада

Революции и Еволюции

Мултидисциплинарен международен научен форум

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

23 – 25 април 2025 г. – Пловдив

48 доклада

Програма: <https://bit.ly/43m1pqc>

Свое и чуждо

Кръгла маса

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

20 – 21 март 2025 г. – София

32 доклада

Програма: <https://bit.ly/4j7gzFC>

Смяната на имената на мюсюлманите в България през тоталитарния режим.**Лични истории – 40 години по-късно**

Кръгла маса с международно участие

Секция „Балканска етнология“ към Института за етнология и фолклористика с

Етнографски музей при БАН

11 март 2025 г. – София

17 доклада

Съвременната българска литература за деца и юноши

Национална кръгла маса

Институт за литература при БАН

28 – 29 април 2025 г. – София

59 доклада

Програма: <https://bit.ly/3S7DAxt>

Съвременните предизвикателства пред историческото образование

Кръгла маса

Исторически факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

39 доклада

Програма: <https://bit.ly/4knfomB>

Съединението 1885 г. и неговите личности

Национална научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН и Регионален исторически музей –

Пловдив

5 – 7 юни 2025 г. – Пловдив

38 доклада

Програма: <https://bit.ly/45tgyZy>

XXXI Епископ-Константинови четения

Международна научна конференция

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

15 – 16 май 2025 г. – Шумен

87 доклада

Програма: <https://bit.ly/43mu6U7>

Християнските мисии през Европейското средновековие и тяхното интелектуално наследство. История, представи, идеи

Международна научна конференция

Кирило-Методиевски научен център при БАН

21 – 24 май 2025 г. – София

61 доклада

Програма: <https://bit.ly/4ktNJke>

Цар Иван Шишман, Никопол и съдбата на България XIII – XVII в.

Национална научна конференция

31 май 2015 г. – Никопол

14 доклада

Програма: <https://bit.ly/43eTHj9>

European Military Affairs and the Bulgarians between the 6th and 17th Centuries – Conflicts, Contacts and Influences

Международна научна конференция

Национален археологически институт с музей при БАН

14 – 17 май 2025 г. – София

30 доклада

Програма: <https://bit.ly/3YSZB6W>

NO/FREEDOM and NO/SUBMISSION

International conference

Balkanistic Forum – International University Seminar for Studies and Specialization

25 – 26 април 2025 г. – Разлог 29 доклада

Програма: <https://bit.ly/4mrrZqU>

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в Република Корея: между предизвикателствата и възможностите

От публикацииите на страниците на сп. „Българистика“, от поредицата конференции, проведени по Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ през последните две-три години, и от изданието „Българистиката в Европа: настояще и бъдеще“¹ става ясно, че българистиката² съществува на все по-малко места по света, среща трудности с набирането на студенти и с малки изключения не може да разчита на организирана, целенасочена и редовна подкрепа от българската държава. Същевременно българистиката навсякъде има и особености, произтичащи от местната специфика на образованието, обществото и др. Гореспоменатите предизвикателства с пълна сила важат за българистиката в Република Корея, а що се до отнася до местните обстоятелства, те са много по-различни от тези, в която и да било държава, където има академична програма, свързана с България. Голяма част от трудностите пред българистиката в Република Корея са свързани с уникалните структурни проблеми на катедрата, към която принадлежи, с факта, че се намира в частен университет и се развива на принципа на свободна конкуренция с всички останали специалности и с постоянните промени в системата на корейското образование.

---

¹ Българистиката в Европа: настояще и бъдеще. БАН Съвет за чуждестранна българистика, София: Изток-Запад, 2019.

² В настоящия текст терминът „българистика“ се отнася само до академичната специалност/област „Българистика“ и научните изследвания, посветени на България, които включват както българския език, литература, история и традиции, така и съвременното общество с всичките му измерения. Под „българистика“ не се има предвид обучението на хора от български произход в чужбина, тъй като то има съществено различни цели като изграждането или съхранението на българско самосъзнание. Често академичните занимания и „родовите науки“ се обединяват в едно, но поради големите различия в предмета, задачите, методите и целевите групи е необходимо те да се разграничават и да се определят с различни термини.

Българистиката в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“ (Hankuk University of Foreign Studies) съществува от 2005 г. Тя е създадена въз основа на серия от споразумения между България и Корея за сътрудничество в областта на образованието и най-вече в знак на реципрочност, след като през 1995 г. в Софийския университет се открива специалност „Корейстика“.

В началото българистиката е в Катедрата по грецистика и балканистика във Факултета по международни регионални изследвания. Въпросът защо грецистиката е отделена от балканистиката е неизяснен. Самата балканистика включва само българистика, но вероятно е съществувало намерение да се разшири и към изучаването на други балкански региони, въпреки че по това време във Факултета по източноевропейски езици вече съществуват Катедра по югославистика и Катедра по румънска филология. През 2009 г. президентът Георги Първанов посещава Университета „Ханкук“ и задава въпроса защо Катедрата не се казва „Грецистика и българистика“, след като се изучават само тези два региона. В резултат тя е преименувана според неговото предложение.

Фактът, че Катедрата е във Факултета по международни регионални изследвания, а не във Факултета за източноевропейски езици, показва, че в учебната програма регионалните изследвания са по-широко застъпени, докато другите източноевропейски специалности са структурирани като филологии. От 2025 г. двата факултета вече са обединени в един с нееднозначното наименование Факултет за национални стратегически езици (College of National Strategic Languages), като въпреки че заявката в името е за „езици“, всички специалности в него, дори и тези, които бяха филологии, вече са „регионални изследвания“.

Преподавам в Катедрата по грецистика и българистика от 2010 г. и едва на четиринайсетата година от работата си тук открих, че грецистиката и българистиката са включени не само в една катедра, но и в една специалност. През годините конкуренцията между двете беше очевидна, но не си давах сметка, че тя се дължи не просто на факта, че сме в една катедра и трябва да си разделяме новопостъпилите студенти, а и на това, че и българистиката, и грецистиката са ошетени в много отношения в сравнения със специалностите, изучаващи прилежащи региони. Въпреки че грецистиката и българистиката са една специалност, още от създаването си те се преподават неформално като две специалности с отделни програми, без нито един общ предмет, с отделни преподаватели и с ясно дефинирани граници във всяко едно отношение. В разговор с един от заместник-ректорите на Университета той със съжаление призна, че причината две толкова различни академични области като грецистиката и българистиката да са обединени в една специалност, е единствено „вътрешноуниверситетска политика, свързана с влияние и средства“. Фактът, че грецистиката и българистиката са една специалност, която се преподава като две отделни специалности, означава, че трябва да разде-

ляме както преподаваните кредити (брой часове), така и студентите, които постъпват в Катедрата. Затова грецистиката и българистиката имат учебни програми, които са с хорариум, който е наполовина в сравнение на този на унгаристиката или полонистиката например. Разделянето на студентите е огромен проблем и причина за вражди между преподавателите по гръцки и български, защото първокурсниците решават какво ще изучават въз основа на информацията на сайта на Катедрата и на профилите ѝ в социалните медии, както и на презентации, които изслушват при постъпването си в нея. Привличането на студенти до такава степен се е превърнало в първостепенна задача на двете „специалности“, че времето и усилията, които посвещаваме да изготвяме рекламни материали, често са повече от тези, които успяваме да отделим за качествено преподаване. В грецистиката дори има предмети, в чиито часове основна дейност е създаването на видеа, информационни карти и др., които да служат за привличане на нови студенти.

Структурните проблеми на Катедрата се обострят от факта, че политиката на Университета е постоянно да съкращава броя на предметите и часовете, необходими на студентите, за да завършат образованието си, както и броя на студентите във всяка катедра. С новото драстично намаление, което се въвежда поетапно от 2025 г. и трябва да бъде окончателно реализирано до 2028 г., става почти невъзможно българистиката и грецистиката да се преподават отделно, защото броят на предлаганите предмети и учебни часове във всяка от „специалностите“ няма да е достатъчен, за да могат студентите да завършат образованието си. Така Университетът на практика упражнява натиск двете „специалности“ да се преподават като една. В сравнение с други специалности, които обхващат един език и една държава, специалността „Грецистика и българистика“ ще стане непривлекателна за студентите, тъй като те ще трябва да полагат повече усилия да изучават два езика и два региона с различна история, култура и др., без да могат да навлязат в дълбочина, в която и да било от дисциплините. Промените са в ход, но за щастие, все още има голям отпор срещу тях от всички катедри, в които се изучават „стратегически езици“, затова съществува надежда, че те няма да бъдат завършени според първоначалния замисъл на ръководството на Университета.

Постоянно полагаме значителни усилия Катедрата да се раздели на две отделни катедри, но финансовата страна остава водеща пред академичните съображения. Все пак трябва да се има предвид и фактът, че обстоятелства, които са очевидни или общоизвестни в Европа и „на Запад“, в тази част на света може да са непознати или да изглеждат незначителни. Например по-голямата част от служителите в университетската администрация, от които зависи разрешаването на структурния проблем на Катедрата по грецистика и българистика, не разбират каква е разликата ѝ с Катедрата по сърбистика и хърватистика или с Катедрата по чешки и словашки науки, а след като им се обясни, не намират различията за особено съществени. Усилията ни за обособяването на българистиката в отделна катедра са подкрепени от Бъл-

гарското посолство в Сеул, както и от колегите от Софийския университет, които при всички срещи с ръководството на Университета повдигат въпроса и търсят начини за разрешаването на проблема.

Що се отнася до учебната програма, за последните шестнайсет години предметите по български език бяха намалени почти наполовина. Това е свързано както с ограничаването на общия брой на преподаваните часове, така и с държавната политика за засилване на обучението по регионални науки за сметка на езиците. Изучаването на чужди езици, с изключение на английски, все повече се разглежда като отживелица, като надеждата е, че новите технологии и изкуственият интелект ще изпълняват всички необходими функции в комуникацията на различни езици. В момента български език при нас се изучава в рамките на 40 кредита, като един кредит се равнява на 15 учебни часа по 50 минути. Два часа се заемат от изпитите по средата и в края на семестъра, така че остават на практика 13 учебни часа за кредит. Така максималният брой часове български език, които студент може да изучава при нас в рамките на осем семестъра, е общо 520. От тях само 28 кредита (364 часа) са задължителни.

На заседание с ръководството на Университета, на което преподавателите от специалностите, преподаващи „стратегически езици“, протестираха срещу поредното съкращаване на броя на преподаваните часове, разказах как от *Hyundai Engineering & Construction*, фирмата изпълнител на строежа на новите реактори на АЕЦ Козлодуй, се обърна към нас, за да им препоръчаме кадри, които да работят в централата им в Сеул и в офисите им в България. След проверка на познанията им по български език наеха кадри от България, завършили специалност „Кореистика“ в Софийския университет. (Поздравления за качеството на българското образование и за работата на колегите от „Кореистика“!) Посочих, че часовете по корейски език в Софийския университет са три-четири пъти повече от часовете по български език в Университета „Ханкук“, което очевидно ощетява студентите на пазара на труда. Интересно е, че основната причина, която се изтъква за намаляване на часовете по чужди езици, е, че студентите не могат да си намират работа с тези езици. Един от заместник-ректорите на Университета ми отговори, че целта на обучението по чужди езици вече не е практическа, а учебна, тоест езиците се изучават „с учебна цел“. Предполагам, че има предвид „за обща култура“ или „като основа, на която по желание може да се надгражда“, но не съм сигурна.

В рамките на часовете, отделени за преподаване на български език, студентите успяват да достигнат до ниво А2–В1. Не напредват бързо, защото много от граматичните категории на езика са им чужди. Налага се да обясняваме концепциите за род, спрежение, вид на глагола и др. Усвояват доста лесно звуковата система. Трудно запаметяват лексиката, особено в началото, защото не могат да правят никакви връзки за значението въз основа на съществуващи знания. Тези, които отиват в България за един или два семестъ-

ра, бързо успяват да достигнат много по-добро ниво на владеене на езика. Средата и общуването с българи им действат като силно мотивиращи фактори.

Използваме учебник по български език, който написахме заедно с проф. Спас Рангелов и гл. ас. д-р Че Юджонг. Обясненията в него са на корейски език и са съобразени с изходните знания на учещите. Освен това съществуват и два доста добри учебника за начинаещи. Техни автори са нашите бивши студенти Чо Ъннаре и Джекал Хьону, които продължиха обучението си в докторски програми по български език и литература.

Контактите с българи, особено с млади хора, и с България са особено вдъхновяващи за студентите по българистика. Използваме това в часовете по език, като каним обменни студенти от България да присъстват и да разговарят с нашите студенти. Наскоро организирахме и съвместни онлайн часове със специалност „Кореистика“ от Софийския университет. Дадохме задачи на групи български и корейски студенти да изготвят съвместни видеопроекти, като за целта трябваше да се срещат онлайн, да комуникират и да работят заедно. Инициативата се оказа успешна, въпреки че открихме редица особености в межкултурното общуване на младите хора, както и елементи, които в бъдеще могат да се подобрят. Студентите продължиха да се свързват помежду си и във времето след проекта.

Освен български език преподаваме значителен брой дисциплини, които спадат към категорията „регионални изследвания“, например: „Увод в българистиката“, „Българско кино и телевизионни сериали“, „Българско културно съдържание“, „България и Северна Македония“, „България и Русия“, „България и Европейският съюз“, „Геополитически проблеми на Черноморския регион“, „Цивилизации и общества в Черноморския регион“, „Семинар върху съвременните общества в Централна и Източна Европа“, „Религии и етноси в Централна и Източна Европа“ и др. Вероятно биха възникнали въпроси защо не се концентрираме основно върху България, а се стремим да обхванем и прилежащи региони. Една от причините е, че интересът на студентите към България рядко е насочен единствено към самата страна, а е по-скоро в контекста на региона. Често те проявяват любопитство за историята и сегашното състояние на отношенията с други страни. Освен това така те получават самочувствието, че притежават експертиза с по-широк обхват. По-важна причина да се стремим да покрием горепосочените теми в обучението, е, че геополитическите проблеми, конфликти и хибридната война намират ярко отражение в програмите на различните катедри, които доста често съзнателно или не пропагандират гледните точки на държавите, които са обект на техните академични занимания. Например корейските преподаватели в Катедрата по сърбистика и хърватистика, които са обучавани в бивша Югославия, промотират Катедрата, като заявяват, че в нея се изучават сръбски и хърватски език, и предмети от областта на регионалните изследвания, обхващащи цяла бивша Югославия, включително и Северна Македония. И до

днес съществува магистърска програма по югославско кино например. Освен това те активно се опитват да наложат понятието „Балканска Европа“ като специфична част от Европа, която е отделен регион със свои особености и прилики между държавите в нея, но регион, който същевременно много се различава от Централна и Западна Европа. Тук прозира желанието да се омаловажи фактът, че Сърбия не е част от Европейския съюз, както и намерението да се насади разбирането, че България, Румъния и Гърция имат много повече общи черти със Сърбия, отколкото с другите държави от Европейския съюз. Лекциите за „Балканска Европа“ се рекламират в рамките на целия Университет всеки семестър с плакати и банери в различните сгради и са свободно достъпни за граждани онлайн. Понякога се случва наши студенти да използват този термин и се налага често да обясняваме защо той не е подходящ. От друга страна, дори в нашата катедра има преподаватели, които, преди да специализират български, са изучавали руски. Те неизбежно разглеждат България в контекста на Русия, говорят не само за българския език като за славянски език, а също и че българската култура е славянска култура, българските обичаи са славянски обичаи, България е славянска държава, българите са славяни и т.н. В контекста на техните лекции Русия се представя като майка на славянството, а всички други държави, където официалните езици са славянски, по естествен начин се нареждат под Русия, свързани неотлъчно с нея, но във всяко отношение поставени в по-нисша позиция. Осъзнавайки, че идеите и разбирането, които корейските студенти получават в резултат на образованието си, в корейското общество ще се транслират във външна политика, в политически и икономически анализи в медиите и като цялостна представа за България, проф. Рангелов и аз полагаме много усилия да представим България като модерна и прогресивна държава, част от най-демократичните международни структури и защитаваща най-висшите ценности в обществото си и в контактите си с други държави. Иначе казано, правим каквото можем да се борим с хибридната война на местно ниво. Лекциите ни по „регионални изследвания“ са едни от малкото в Университета на английски език и затова към тях проявяват интерес и студенти от други специалности, както чуждестранни студенти, дошли на обучение по обменни програми. Има студенти от Франция, САЩ, Сингапур, Казахстан и др., които са изслушали почти всички лекции в специалността „Българистика“ и споделят, че са придобили разбиране за региона, каквото няма как получат в своите страни. Тук, загърбвайки скромността в името на националната гордост, мога да добавя, че и проф. Рангелов, и аз в различни години сме отличени с наградата за най-добри лекции, която се дава на преподавател, оценен най-високо от студентите в рамките на целия Университет.

През 2018 г. основателят на специалността проф. Ким Уонхой напусна внезапно Университета, след което никой не беше назначен на неговото място в съответствие с новите мерки за икономии на средства и намаляване на преподавателския състав. В Катедрата, и формално в специалност „Гре-

цистика и българистика“, остана само един хабилиотиран корейски преподавател, която е от „Грецистика“. Докато преди това хабилиотираните корейски преподаватели от грецистика и българистика се редуваха да заемат позицията ръководител на катедрата, след напускането на проф. Ким Уонхой професорът от грецистика се установи като постоянен ръководител на Катедрата, с изключение на кратък период на творчески отпуск. В резултат на нейната работа в полза само на грецистиката и при затруднената комуникация по време на COVID-19, броят на студентите по българистика започна да намалява до такава степен, че имаше опасност българистиката в Корея постепенно да се стопи.

С проф. Рангелов, д-р Че Юджонг, д-р Ли Хаян и г-н Отар Бережиани (целия настоящ преподавателски състав по българистика) започнахме активна дейност да направим специалността по-привлекателна за студентите, въпреки неблагоприятните обстоятелства в Катедрата. С помощта на консула в Българското посолство в Сеул г-жа Катина Новкова и МОН броят на студентите от Университета „Ханкук“, които с държавни стипендии могат да участват в Летните семинари по български език и култура в Софийския университет и във Великотърновския университет, беше увеличен. Посолството ни в Сеул започна да приема редовно студенти стажанти от специалност „Българистика“. Хюндай България, в лицето на г-н Калин Дамянов, също започна да ни подкрепя, като приема наши възпитаници на стаж. Засилихме обмена със Софийския университет. Особено активно е сътрудничеството ни по програма „Еразъм+“, която се ползва с голяма популярност сред корейските студенти. Пътуването до България и обучението там, дори и за краткия период от три седмици по време на летните семинари, се отразява преобразяващо на студентите. Винаги се връщат от България въодушевени, изпълнени с желание да учат български език, и мечтаят да отидат отново в нашата страна. Някои впоследствие дори организират и за семействата си обиколка на забележителностите на България. Определено за тях страната е голямо откритие. Колкото в час да им обясняваме за природата, забележителностите, историята и културата, колкото и да им показваме снимки и видеа, нищо не може да замени личните преживявания. Непринудеността на контактите между хората в България, която ярко контрастира с йерархията, регулираща междуличностните отношения в корейското общество, прави огромно впечатление на студентите и особено им допада. Въз основа на тези положителни отзиви ние се стремим да осигурим възможност на възможно най-голям брой студенти българисти да посетят България. В тази връзка започнахме да търсим креативни начини да пресъздадем чрез онлайн контакти поне част от положителния опит от посещенията им в страната. Такъв е споменатият по-горе проект за съвместна работа на наши студенти с български студенти от специалност „Корейстика“ на Софийския университет.

Всеки семестър организирахме серия от извънкласни форми на обучение и мероприятия. Каним дипломати, бизнесмени, свързани с България, както

и дипломирали се наши възпитаници да изнасят лекции на студентите и да провеждат дискусии с тях. Организирахме пикници с българска храна и посещения на Българското посолство. Ходим заедно със студентите на изложби и кино. Провеждаме и състезания по превод на българска литература и по изготвяне на информационно видео за България. Този семестър студенти участваха за първи път в международна конференция, организирана от Центъра по европеистика към нашия университет.

Контактите, създадени чрез програма „Еразъм+“ между нас и български учени, професори и академици, доведоха до редица инициативи и нови форми на сътрудничество. По инициатива на проф. Мира Маркова и на покойния вече проф. Тодор Попнеделев малко преди началото на COVID-19 открихме Център по българистика към Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“. Центърът има за цел провеждане на научни изследвания върху българистични теми, превод на българска литература на корейски език, организиране на научни конференции, публикуване на научни издания, осъществяване на комуникация и обмен с колеги българисти от Азия, изнасяне на лекции по български език, култура, общество и др.

Организирахме две международни онлайн конференции с участието на колеги от китайски, японски и български университети, БАН, представители на МОН и на Корейското министерство на образованието. На една от конференциите гост беше и тогава заместник-министърът на външните работи на България г-н Георг Георгиев. Осъществяването на контактите и изпращането на поканите за конференциите стана с логистичната подкрепа на Българското посолство в Сеул.

Подготвяме международно научно издание по българистика *International Review of Bulgarian Studies*, което ще излезе през юни тази година. Публикуването му се забави, защото се наложи да направим сайт, където да бъде поместена онлайн версията на списанието. Скоро сайтът ще бъде завършен и изданието ще бъде достъпно на адрес: cbs.hufs.ac.kr.

Искам да благодаря сърдечно на редица български учени за огромната подкрепа за българистиката в Корея, изразяваща се в участие в нашите конференции, в принос със статия в първия брой на изданието по българистика, в дарения на книги, в покани за преподаватели от нашата катедра да участват в конференции, да публикуват статии в български издания и др. Сред тях са проф. Мира Маркова, проф. Тодор Попнеделев, проф. Георги Николов, доц. Елка Трайкова, проф. Анисава Милтенова, проф. Мария Стойчева, проф. Иванка Мавродиева, доц. Искрен Иванов, доц. Алексей Калъонски, проф. Александър Костов, проф. Александър Федотов, проф. Светла Къртева, д-р Мирослава Забуртова, доц. Ирина Сотирова, доц. Яна Манчева, д-р Райна Бенева, доц. Яница Иванова, д-р Светослава Пейчева и др.

Усилията на всички преподаватели по българистика в Университета „Ханкук“ и подкрепата от нашите партньори допринесе за стабилизирането на българистиката в рамките на Катедрата. Студентите придобиха увереност,

че изучават специалност, която им предоставя възможности, каквито трудно биха намерили в други специалности. Отново почти половината от постъпващите в Катедрата първокурсници избират да изучават българистика. Въпреки това, за да се поддържа тази тенденция, е необходимо непрекъснато да разнообразяваме учебната програма, да въвеждаме нови методи на обучение и да осигуряваме възможности на студентите да натрупват богат жизнен, международен и професионален опит, докато се обучават при нас. В условията на свободна конкуренция трябва да успяваме да сме в крак с новите тенденции и да отговаряме на очакванията на студентите.

Често към нас, преподавателите, и към студентите българисти се задава въпросът защо младите хора в Корея решават да учат българистика. Истината е, че те не решават да специализират точно българистика, а целта им е да изучават каквато и да било специалност в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“, защото според рейтинга си той се нарежда сред най-добрите университети в страната. Особеност на корейското университетско образование е, че по-важно е кой университет си завършил, отколкото какво си специализирал. От това следва, че в по-голямата си част първокурсниците, които идват при нас, започват да търсят информация за България едва след като вече са приети в Катедрата. През първата годината от обучението им ние сме изправени пред необходимостта да ги запознаем с основна информация за страната, като правим лекциите си достъпни и забавни. Същевременно трябва да ги убедим, че българистиката предоставя възможности, които ще доведат до тяхната успешна професионална реализация. След първия семестър или след първата година, ако успехът им позволява, те имат право да се преместят в друга специалност. За щастие, това се случва рядко. С гордост мога да отбележа, че в самата Катедра, за шестнайсетте години, откакто работя в нея, почти 30 студенти са си променили избора на специалност от „Грецистика“ на „Българистика“, докато само един от нашите студенти се премести да изучава „Грецистика“.

Друг често задаван въпрос е как се реализират професионално студентите българисти. Както може да се очаква, не са много тези, които си намират работа с български език, но сред тези, които все пак успяват, има такива, които работят в Корейското посолство в София, в Българското посолство в Сеул, в корейските служби за сигурност. Има студенти, които мечтаят да живеят и работят в България. Те си намират работа обикновено в корейски фирми там или стават лектори по корейски език в български училища и езикови школи. Някои от възпитаниците на българистиката имат свои фирми за търговия с България. Сред успешно реализиралите се трябва да спомена Чо Ъннаре, която, след като получи бакалавърска и магистърска степен при нас, продължи обучението си в докторска програма по българска лингвистика в Софийския университет. След като се дипломира, води часове по български език на нашите студенти. В момента тя е важен кадър в компанията *Hyundai Engineering and Construction* в проекта за строеж на новите блокове на АЕЦ

Козлодуй. Джекал Хьону е друга наша гордост. Тя проявява голям интерес към българската литература. В момента завършва докторска програма по теория на литературата и превода в нашия университет. След участие в конкурс за превод на творби от световната литературна класика тя спечели грант от фондация „Десан“ за превод на „Под игото“ на корейски език.

По-голямата част от българистите обаче не разчитат директно на образованието си по българистика, за да се реализират професионално. Това важи за всички „стратегически езици“, които се преподават в Университета „Ханкук“.

Почти всички студенти изучават втора специалност като: икономика, бизнес администрация, медии и комуникации, реклама, политология, международни отношения и др. Самите образователни програми са конструирани така, че насърчават студентите да завършат две специалности. Например, за да получат бакалавърска степен, на тях са им необходими 126 кредита от изучаваните предмети. За първа специалност се изискват минимум 42 кредита, но само в случай че изучават и втора специалност, от която също трябва да вземат 42 кредита. Останалите 42 кредита те могат да придобият от общообразователни и избираеми предмети в рамките на Факултета или на целия Университет. Ако изучават само една специалност, тогава задължителните кредити, които трябва да покрият в нея, са 54, а останалите 72 кредита могат да вземат отново от общообразователни и избираеми предмети.

В случая със студентите българисти втората специалност им предоставя широк спектър от възможности, а българистиката допринася да имат предимства пред конкурентите си на работния пазар. Напоследък фирмите и институциите в Корея и по света оценяват наличието у кандидатите на трансверсални компетентности като: адаптивност, възможност за межкултурна комуникация, широк мироглед, самостоятелност, независимо критично мислене, приемане на чужди гледни точки и др. Чрез международните програми, стажовете и извънкласните форми, които осигуряваме на студентите, те по естествен начин придобиват много от тези умения. При нас те получават и сертификати за всички свои участия в програми. Така от гледна точка на корейските работодатели те са кадри с уникален опит и поради тази причина успяват да се реализират пълноценно на пазара на труда.

Възпитаници на българистиката в Университета за чуждестранни изследвания „Ханкук“ работят с корейски министерства, държавни институции, международни организации, големи компании, изследователски институти, медии и др.

Фактът, че в тези важни учредения има специалисти, които познават България и са приятели на нашата страна, е от огромно значение за връзките между България и Корея и за начина, по който на България се гледа в тази азиатска страна. С времето основата, която изграждаме в нашата катедра, ще води до все по-осезаеми многоизмерни ползи и за България, и за Корея.

В България често очакванията от студентите българисти или от чуждестранните специалисти българисти са те да говорят доста добър български език, да познават добре българската литература, история и традиции. Доста програми по българистика целят да запознаят чуждестранните студенти със символите на нашата национална идентичност. Реалността обаче показва, че по този начин младите хора трудно биха могли да бъдат привлечени към българистиката. Вместо да се опитваме да ги приобщим към нашите цели, по-удачно би било да им предложим образование по българистика и съпътстващи възможности, които биха направили живота им по-пълноценен. Може би единици ще се вдъхновят да задълбочат знанията си за България и да станат видни българисти, но всички ще останат приятели на нашата страна и през целия си живот, когато се налага, ще допринасят с каквото могат от позициите, на които се намират в своите общества.

Накрая бих искала да се спра на деликатния момент за финансирането на дейностите, които развиваме, за да направим българистиката конкурентноспособна и да привлечаме студенти. За разлика от повечето места по света, където има лекторати по български език или програми по българистика, българистиката в Корея не се финансира от български институции. Всички преподаватели са назначени от Университета „Ханкук“. От друга страна обаче, оцеляването на специалността в условията на безмилостна конкуренция изисква много допълнителни дейности, за които от Университета получаваме незначителни средства. За много от изброените по-горе програми и инициативи преподавателите по българистика влагат безплатен труд и свои средства. Цялата дейност на Центъра по българистика (организиране на конференции, подготовката, регистрацията, публикуването и печатането на научното списание) е плод на доброволна дейност и инвестиране на лични средства от преподавателския състав. Сайтът на Центъра по българистика се изготвя също собственооръчно и безвъзмездно от един от преподавателите – г-н Отар Бережиани. Излети, награди за състезания, тържества и др. се финансират също от преподавателите.

В този контекст Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ даде много надежди на всички нас, че ще можем да разгърнем по-свободно своята дейност и че студентите ни ще имат повече възможности да пътуват до България. С благодарност отбелязвам, че бяхме поканени на няколко конференции с онлайн участие да представим своя опит и гледни точки за развитието на българистиката в чужбина. Проф. Мира Маркова покани наши корейски колеги да работят по научни проекти в България в рамките на два-четири месеца, но поради семейни ангажименти те не можах да се възползват от възможността.

Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ е едно чудесно начало на усилия за съхранението и развитието на българистиката в чужбина, особено що се отнася до поставянето на проблемите и започване на дискусия за тяхното разрешаване.

Не мога да не отбележа все пак, че самата програма в този си вид с нищо не допринесе за съхраняването и развитието на българистиката в Корея.

Българистиката в Корея продължава да се крепи крехко само на усилията на преподавателите, на логистичната подкрепа на Българското посолство в Сеул и на нашите партньори.

За сравнение, Центърът по португалистика в нашия университет получава годишно от португалското правителство 10 000 евро за дейността си. Колегите португалисти са недоволни, че помощта е много оскъдна. С 10 000 евро годишно нашият Център по българистика би могъл да организира научна конференция в смесен формат, на която да покани в Корея двама-трима видни българисти от азиатски държави за създаване на връзки и съвместна дейност, да финансира публикуването на годишния брой на научното издание, да даде награди на студенти, активни в извънкласните мероприятия, и дори да финансира издаването на преводи на българска литература, направени от студенти.

По света няма останали много подобни българистични центрове. Ако всички те се финансират с подобни суми, разходите за българската държава ще са минимални, а ползите – огромни, като с времето само ще нарастват.

Бих искала да споделя и една допълнителна идея. Такива звена, като Центъра по българистика в Университета „Ханкук“ в Корея, в сътрудничество с българските посолства по света, могат да функционират като български културни центрове, където да се организират изложби, да се показват български филми, да се преподават народни танци и др. Тези центрове няма да могат да бъдат отворени с пълно работно време, но ще могат развиват значителна дейност, като оперират с минимални за държавата разходи, тъй като вече разполагат с персонал (членовете на централите), зали, платформи за публичност и др.

Възможностите пред българистиката в Корея и по света са многобройни. Дали те ще бъдат осъществени, зависи от ефективната комуникация и между институциите в България и българистите, работещи на различни места по света, както и от тяхната съвместна работа. Аз и колегите ми се надяваме, че Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ ще има следващо издание, при което обаче нуждите на отделните българистики в чужбина ще бъдат отразени и програмата наистина ще допринесе за тяхното съхранение и развитие. Защото българистиката в Корея продължава да съществува, но не се знае още колко дълго преподавателите сами ще успяват да я поддържат жива.

Людмила Атанасова
Университет за чуждестранни изследвания „Ханкук“,
Сеул, Република Корея

НАУЧЕН ЖИВОТ

Десети виенски българистични четения

Десетата международна интердисциплинарна конференция за студенти бакалаври, магистри и докторанти, която се провежда ежегодно в дните около студентския празник Осми декември, се проведе отново в Българския културен център „Дом Витгенщайн“ във Виена от 4-ти до 6-и декември 2024. През 2023 г. този форум се състоя в Атина. Завръщането му в сърцето на културна Европа за първата кръгла годишнина ще се запомни с най-многобройното участие на млади хора от Европа и света и с надградената с нови оригинални идеи традиционна програма.

Виенските четенията 2024 са продължение на традиционната среща с българистична тематика на студенти и докторанти от различни страни, провеждана от 2014 г. в „Дом Витгенщайн“ във Виена. Съорганизатори са: Атинският национален и Каподистриев университет (Гърция), в чийто Департамент по руски език и литература и славистика е българският лекторат с преподавател Генчо Банев, мотор и на тази конференция, в която отново най-многобройна бе групата на неговите студенти, Славянският семинар на Университета „Алберт Лудвиг“ във Фрайбург, Филологическият факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ и домакинът „Дом Витгенщайн“ във Виена. Партньори са: Министерството на образованието и науката, лекторатите по български език, литература и култура към чуждестранни университети, Министерството на културата, Посолството на Р България в Австрия, Асоциацията на лекторите по български език, литература и култура и Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“. Форумът бе открит от вицепрезидента на Р България Илияна Йотова, под чийто патронаж е събитието.

Темата на четенията „Кръстопътища: интровертност и екстровертност на българската култура. Европейски контексти“, предложена от съорганизаторите, е свързана с мисията на българистиката зад граница, с работата на лекторатите по български език, литература и култура, за чиито възпитаници се организират международни научни срещи като Виенските четения. Мото-

то на конференцията – *Към себе си. Към другите. Посред* – цитат от въведението към първата българска антология „На острова на блажените“ на Пенчо Славейков (1910), реферира не само към мястото на българската литература и култура в европейския контекст на модернизма, но и към въпроса за българския литературен канон, който се проблематизира след дългото „завръщане“ на премълчаваната в тоталитарното време книга на П. П. Славейков, тясно свързал житейския и творческия си път с Европа. Като поклон пред номинирания за Нобелова награда български поет бе конкурсът за четене на негови стихове, както и на творби на значими български автори в оригинал и в превод на студентите българисти, а също и на лично поетическо творчество. В тази новаторска инициатива участваха 15 млади хора от университети и институти в Атина, Виена, Комотини, Кьолн, Любляна, Пловдив и София.

Четенията събраха присъствено и онлайн 70 участници от 25 висши образователни и научни институции от 14 държави в Европа и Азия: Австрия, Азербайджан, България, Великобритания, Германия, Гърция, Индия, Италия, Полша, Словения, Сърбия, Украйна, Чехия и Япония. Работните сесии бяха по направления: *Език, Литература, Балкански проекции, Взаимодействия, Езикови пътешествия, Литературни контакти, Преводи, Ракурси и Среци*. Модератори бяха лектори по български език, литература и култура.

Традиционно програмата на форума във Виена включва представяне на нови книги в областта на българистиката. Литературният критик доц. д-р Димитър Камбуров, лектор в Тринити колидж – Дъблин, запозна аудиторията със сборника „Обаянието Е. Т. А. Хофман“ (София: НИОН Аз-буки, 2024), чийто съставител е Светла Черпокова (преподавател в Пловдивския университет, съучредителка на виенските конференции като лектор във Фрайбург). В присъствието на представителката на издателство *CEEOL Press* Криста Кос и преводачката Треиси Спийд (лектор в Сегедския университет) Д. Камбуров запозна аудиторията и с превода на английски език на една от знаковите книги на Алек Попов – „Мисия Туран“, която авторът представи на Осмата международна интердисциплинарна конференция за студенти и докторанти българисти в „Дом Витгенщайн“ през февруари 2022 г. Изданието на книгата на английски – *Mission Turan* (2024), е осъществено с подкрепата на Национален фонд „Култура“.

За първи път по време на конференция във Виена се организира кръгла маса *Проекти*. Бяха представени резултати от проекти по програмата на МОН „Неразказаните истории на българите“, ръководени от лектори в университетите в Атина, Белград, Неапол и Кьолн.

Специално участие в кръглата маса имаха участниците в проектите на Института за литература на БАН „Светът от вчера – видян през катастрофата от 1939 г.“ и „Острови на неблажените. История на неконвенционалната българска литература от периода 1944 – 1989 г. в нейния социокултурен контекст“, представени от доц. д-р Мариета Иванова-Гиргинова и докторант

Иван Савов. Електронната версия на сборника „Светът от вчера“ (София: ИЦ Боян Пенев, 2023) с автори Михаил Неделчев, Младен Влашки, Маргрета Григорова, Венеса Начева, Остап Сливински и Владимир Колев беше показана на участниците в конференцията.

В официалната част на форума взеха думата посланик Десислава Найденова-Господинова, директорът на Българския културен институт „Дом Витгенщайн“ проф. д-р Румяна Конева и проф. д-р Елизабет Шоре от Фрайбургския университет, в който е преподавал проф. Иван Шишманов. Тя представи двуезичното издание на БАН от 2024 г. „Славянски свят. Фрайбургски лекции 1923/1924 г.“, подготвено с проф. д-р Румяна Конева, преподавала като лектор по български език, литература и култура във Фрайбургския университет.

За заслугите си към българистиката проф. Елизабет Шоре бе поздравена и наградена от вицепрезидента на Р България Илияна Йотова и от Ваня Балчева, ръководител на Дирекция „Образование на българите зад граница и училищна мрежа“ в МОН.

Състоя се и работна среща на лекторите с българския вицепрезидент и с представителите на МОН.

Във виенските четения участва постоянно ядро от млади хора с траен интерес към българистиката. Те са общност, която има споделени ценности и мисия за изучаване и популяризиране на българския език, литературата и културата на България по света. Кръгът им се увеличава благодарение на форуми като виенския. Лекторите отново поставиха със загриженост въпроса за необходимостта от дългосрочна политика и институционална подкрепа на форума от страна на България, за да има траен интерес към българистиката зад граница.

Красимира Колева
Център по българистика, МДПУ „Богдан Хмелницки“,
Запорожие – Мелитопол, Украйна

Международна научна конференция „Емоции и интелект: репрезентации в езиците и културите на Балканите“

В периода от 22-ри до 24-ти януари 2025 в Нова конферентна зала на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ се проведе международна научна конференция на тема: „Емоции и интелект: репрезентации в езиците и културите на Балканите“. Събитието беше организирано от Института за балканистика с Център по тракология при БАН (с представител проф. Лора Тасева) в сътрудничество с Катедрата по общо, индоевропейско и балканско езикознание към Факултета по славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (доц. Биляна Михайлова), Медицинския университет в Пловдив (д-р Вероника Келбечева) и Катедрата по класическа филология към Факултета по класически и нови филологии (д-р Димитър Илиев). Конференцията се осъществи с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ в рамките на меморандум, който Фондът сключи с Фондация „Александър фон Хумболт“ (договор № КП-06-МНФ/42 от 26.09.2024 г.). Тематиката на научния форум беше обединена около изучаването на понятия, свързани с човешките емоции и интелект, представени в езиците и културите на Балканите, със засилен фокус върху старобългаристиката и среднобългарската книжовност. Времевият диапазон обхваща периода от Класическата и Късната античност през Средновековието до ранната модерност и съвременната епоха.

В рамките на тридневния научен форум бяха изнесени общо тридесет и шест доклада, разпределени в отделни секции. Първият ден от конференцията беше открит с встъпителното слово на един от организаторите – д-р Иван П. Петров, след което се премина към секция „Индоевропеистика“. В нея бяха представени общо три доклада, в първия от които – *Loving and Hating in Indo-European: A Phylogenetic View on Emotions and Intellect* – Томас Оландер (Университет в Копенхаген) изследва думи в избрани индоевропейски езици, отнасящи се до емоциите и интелекта с цел да установи модели на семантична промяна в контекста на филогенетичния модел на индоевропейското езиково семейство. Биляна Михайлова и Борислав Петров (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) изнесоха съвместен доклад на тема *On the Etymology of Some Balkan Words for Emotions*, в който предлагат нова етимология на две лексеми за *страх* в балканските езици – *λαχτάρα* в гръцки и *dro* в албански, от гледна точка на типологично сходно развитие на думи с тази семантика. В доклада си на тема *Malāk ot vas: The Intellectual Conceptualization of the Dimensions Age, Significance, and Size in Bulgarian*

1869

Dialects (as exemplified by the non-marked comparative) Марек Майер (Университет в Лодз) разгледа немаркираната форма на сравнителна степен в някои източнобългарски диалекти, ограничаваща се до прилагателни за размер, възраст и оценка. Майер отбеляза, че конструкцията е нетипична за славянските и индоевропейските езици като цяло и че появата ѝ в тези диалекти вероятно е под влияние на турския език.

Във втората секция – „Класическа античност“ – бяха включени двама колеги. В своето изследване *Emotions and Translation: The Stoic Distinctions in the Fourth Book in Cicero's Tusculan Disputations* Димитър Илиев (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) се фокусира върху принципното разделяне на емоциите (πάθη) според стоиците в четири категории (тъга, страх, похот, радост), обсъдени в четвърта книга на *Тускулански беседи* от Цицерон. Д. Илиев коментира лексиката, която е използвана от Цицерон за описание на тези емоции и техните подтипове при превода от гръцки на латински, както и превода на същите понятия на български език. Вторият доклад – *Разум и чувства в житието на св. Евстатий Плакида, или за психологията в агиографския разказ* – беше представен от Стиляна Баталова (Кирило-Методиевски научен център, БАН). В него бяха разгледани вербалните и невербални изрази на разума и емоциите на героя светец, които придават по-голямо психологическо въздействие над аудиторията и способстват за възприятието на богословското и поучително съдържание на агиографския разказ.

Последните две секции за първия конферентен ден бяха обединени около темата за средновековните Балкани. Първата част беше открита с доклад на Диана Атанасова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) на тема *Възпитание на чувствата в старобългарската агиография*, в който бяха обсъдени както душевните, така и телесните преживяванията на героите и тяхната взаимообвързаност в някои емблематични агиографски творби. Анализирани бяха лексикалните маркери, бележещи тази взаимообвързаност, тяхната семантична роля и функция по отношение на фабулата. В доклада на Зоран Йованович (Институт по византистика, Сръбска академия) – *Γεννάδιος σοι ταῦτι δακρῶν ἄδω The Expression of Emotions in the Texts of Gennadios Scholarios* бяха анализирани лексикалните способности за емоционална експресия в някои от творбите на византийския философ Геннадий II Схоларий, чрез които се вниква и в неговите личностни качества. Обект в изследването на Герасим Петрински (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Λογος и Παθος: Политическа и социална демонизация във византийската агиография (VI – XI в.)* беше феноменът „демонизация“ в инструментариума на политическата реторика и пропагандната дейност, който обуславя опростяването на обществения дискурс и дихотомията *добро – зло, свои – чужди*, разгледани през призмата на агиографския жанр във византийската литература в периода VI – XI в., съдържащ сравнително релевантна информация за фолклорните вярвания във време на политико-религиозна тур-

боления. Докладът на Добриела Котова (Институт по балканистика с Център по тракология, БАН) *Константин Преславски – преводач и проповедник: емоции, разум и ерудиция в Учителното евангелие* насочи вниманието към някои предизвикателства, пред които се изправя филологът преводач, проповедник и мисионер Константин Преславски при съставянето на словата в *Учителното евангелие*, и към езика, изпъстрен с емоционална наситеност, находчивост на творческите идеи и умелото им литературно реализиране.

Последната секция за деня продължи с доклад на Лора Тасева (Институт по балканистика с Център по тракология, БАН) на тема *Старобългарските преводни корелати на ἀμφιβάλλω ‘съмнявам се; споря’*, в който се систематизират съответствията на въпросния гръцки глагол въз основа на *Řecko-staroslověnský index* и двуезични речници към конкретни преводни паметници от IX – XI век с цел да се установи дали за изразяване на двете основни семантики има доминиращи и по-рядко използвани старобългарски лексеми, а също и дали се наблюдават някакви предпочитания към конкретни синоними, обвързани с определени текстове. В доклад на тема *Lexemes доухъ, доуша in Old Church Slavonic translations of biblical and homiletic texts from Greek and Latin* Петра Станковска (Университет в Люблина) коментира употребата на лексемите доухъ и доуша в старобългарски преводи на библейски и хомилитични текстове, като разгледа редуването на двете понятия в контекста на тяхната употреба и ги сравни с еквивалентите в езиците източници – гръцки и латински. Екатерина Дикова (Университет в Инсбрук, Институт по балканистика БАН) представи доклад на тема *Counterparts of νοητός in the Two South Slavonic Translations of the Synaxarial Verses*, в който обсъди особеностите и различията при превода на лексемата νοητός (като мъкъльнъ и чоувъстъвьнъ) в два славянски превода от XIV в. на *Синаксар* с поеми от Христофор Митиленски, посветени на лятното полугодие (XI в.). Конферентният ден завърши с доклада на Иван П. Петров (Университет във Виена) на тема *Sensible and Emotional in the South-Slavonic Translations of Isaac of Nineveh*. Той анализира езика, с който се адресира емоционалният и интелектуалният дискурс в славянските преводи от гръцки оригинал на произведенията на св. Исаак Сирин, и го сравни с аналогични преводни единици в славянски преводи на други аскетически произведения, като коментира влиянието на езика за предаване на идеи посредством превода.

Вторият конферентен ден продължи тематичната насоченост от предходния ден, свързана със средновековните Балкани, в последващите три секции. В доклада си Томас Дайбер (Университет в Гисен) – *OCS тако ми* – описва аргументативната и реторическа функция на този израз, който вероятно предхожда изричането на някаква клетва в старобългарски, в рамките на *теорията за речевите актове*. Т. Дайбер коментира въпроса как изричането на клетва – по същество емоционален акт, може да допринесе за реконструкцията на ежедневното битие на славяните през Средновековието. Па-

ола Грасо (Университет във Венеция) представи доклад на тема *Translation Strategies for Lexemes Referring to Emotions and Intellect in the Old Bulgarian Version of Oration n°38 by Gregory of Nazianzus*. В него тя анализира стратегиите при превода на лексеми в старобългарската версия на слово 38 от Григорий Богослов (Назиански), отнасящи се до емоциите и интелекта. Тя сравни понятията, свързани с емоциите като израз на ирационалната човешка природа и със страданието, от корена *παθ-* в гръцкия оригинал със старобългарските еквиваленти *страсть*, *страда*ти, *пострада*ти, *приимати* и *приѣ*ти, както и понятията за интелект от корените *лог-* и *во-* с еквиваленти в старобългарски от корените *слов-* *оум-*, *мысл-* и *вѣд-*. В доклада си на тема *On Contemplation in Early Slavic Christianity: An Analysis of Textual Evidence*, комбинирайки лингвистичния и теологическия подход, Томаш Микулка (Университет в Прага) изследва темата за *съзерцанието*, което се разглежда като най-висша форма на интелектуална дейност в раннославянските християнски текстове. Той посочи старобългарската лексика, свързана със *съзерцанието*, и я сравни с византийската терминология. Анета Димитрова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) изнесе доклад на тема *Infinitives and Participles after the Verb ‚to think‘ in the Preslav Translation of John Chrysostom’s ‚De statuis‘*, в който се фокусира върху синтактичните особености в старобългарските преводи на *Андриан*ти от Йоан Златоуст, свързани с конструкцията на *декларативния инфинитив* след глаголи със значение *мисля*, които се конкурират с употребата на подчинени относителни изречения и причастия, по-често използвани в преводите от Преслав, отразявайки състоянието на старобългарския език през X в.

След кратка почивка доклад на тема *On the Relationship of the Greek and the Slavonic Texts of the Manasses Chronicle* представи Фабио Майон (Университет в Инсбрук). Той ни запозна с проблема относно идентифицирането на конкретен гръцки ръкопис, послужил за превода на *Манасиевата хроника* на среднобългарски от XIV в., като част от проект, който цели изготвянето на двустранна аотирана версия на гръцкия и среднобългарския текст. Преслава Георгиева (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) в доклад, озаглавен *Лексиката, свързана с акта на четене, в житието на св. Григорий Акрагантски*, направи преглед на лексиката, свързана с типовете писмени паметници и четива, на названията на книгите от Светото писание и различни богословски и богослужебни текстове в славянския превод на *Житието на св. Григорий Акрагантски*. В съвместен доклад – *Semantic-Web Managing of Data about Slavonic Translated Texts* – Юрген Фуксбауер и Екатерина Дикова (Университет в Инсбрук) говориха за липсата на ефективни дигитални методи при работата със славянската рецепция на византийските писмени паметници, която иначе има дълга традиция на изучаване. Те представиха част от проекта си *The Slavonic Metaphrasis of Byzantine Orthodoxy*, който цели разработването на дигитална платформа с отворен достъп с въз-

можност за бързо търсене и справки за славянската преводна литература от византийски гръцки. Симеон Декер (Университет в Гисен) изнесе доклад на тема *Emotivity and appellative means in homiletical texts by Gregory the Great: A three-tiered historical comparison between Latin, Church Slavonic and Modern Czech*, в който изследва връзката между стратегиите за ангажиране на публиката и емоционалните средства за обръщение в проповедите върху Евангелието (*Homiliae in Evangelia*) на Григорий I Велики, като сравни изразните средства в латинския оригинал със старобългарския превод и с модерния чешки превод.

Следващата секция продължи с доклад на Марияна Цибранска-Костова (Институт за български език, БАН) на тема *Гняв, страх, радост в средновековната битка и тяхното езиково изражение*, в който цели извличането на лингвистична и културологична информация за трите базови емоции въз основа на *Чудесата на св. Димитър Солунски* от хартофилакс Йоан Ставракий в техния славянски превод от XIV или началото на XV в. и как те се обвързват с концепцията за *чудото*. Татяна Илиева (Кирило-Методиевски научен център, БАН) в доклада си *Още веднъж за символното значение на глаголическата азбука. Интерпретация на знака Ѱ (вѣдѣ)* представи своя анализ на символиката на глаголическата буква Ѱ (вѣдѣ), изхождайки от постулата за мисионерството на Кирил и Методий в контекста на източнохристиянската култура. Докладът на Иван И. Илиев (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) *Що е то ливански кедър в библейските цитати и мястото му в старобългарската литература* проследява употребата на топоса за ливанския кедър във *Вехтия завет*, и по-специално в пророческите книги Йеремиа и Йезекиил, както и в парабиблейска литература, наред с връзката със символиката на Кръстното дърво. В своя доклад *Наблюдения върху лексиката на старобългарските преводи на Словата на Григорий Богослов* Алесандро Мария Бруни (Университет във Венеция) направи изводи относно лексиката, използвана в старобългарските преводи на словата на Григорий Богослов.

В последната секция за втория ден от конференцията, озаглавена „Емоции в езика и културата“, взеха участие Петя Асенова и Христина Марку (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) със съвместен доклад на тема *Благодарността: емоция или познание*. Целта на изследването им беше да намерят опора за анализирането на чувството за благодарност, което не е сред четирите главни емоции и техните разширени интерпретации според старогръцките философски текстове, нито намира израз чрез спонтанни физически реакции на индивида. Те изследваха благодарността в данните на езика, познанието, културата и речевото общуване, предимно в балканския ареал. Конферентният ден приключи с доклад, изнесен от Даниел Томов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), на тема *Наблюдения върху етимологията и семантичния развой на думите, с които се назовава тъгата в балканските езици*. В него той изследва етимологията на думи за *тъга* в

1869

езиците от балканския езиков съюз – бълг. *тъга*, рум. *tristețe*, алб. *trishtim*, гр. *Θλίψη*, като изведе общи модели на семантичен развой на етимоните.

Работната сесия за конференцията втори ден приключи с официалното представяне на двата речника на Учителното евангелие на Константин Преславски – *Старобългарско-гръцки* (Том 1) и *Гръцко-старобългарски* (Том 2), с автори Лора Тасева, Добриела Котова, Иван Петров, Петра Станковска и Георги Митов. За процеса на създаване и издаване на двутомника се изказаха някои от авторите и рецензентите на речниците, а безплатни копия от тях бяха подарени на участниците в конференцията. Беше обявено, че речниците ще бъдат достъпни за свободно ползване и в електронен вариант.

Последният ден от конференцията започна с доклади, които продължиха темата от последната секция, касаещи емоциите в езика и културите. В доклада на Елиас Бунатиру (Университет във Виена) *Attitudes and emotions towards the Croatian mother tongue under the Ustaša regime (1941 – 1945)* се анализира отношението и емоциите към хърватския език в официалните речи на режима на усташите в Хърватия (1941 – 1945), което дава важни сведения за елементите на езика и културната политика. Мая Александрова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) изнесе доклад на тема *За богините – гневни и страшни*, в който разгледа някои от страшните богини на гнева от древния Близък изток, Индия, Балканите и Северна Европа, чийто първообраз води до Великата богиня от палеолита, и проследи връзката между страха и гнева като основни човешки емоции с многото лица на Великата богиня. В доклада си *All colours of Hittite emotions* Мария Молина (Университет в Тел Авив) изследва лексиката за емоции в хетския език, част от проекта *АНЕС – Akkadian and Hittite Emotions in Context*, който цели създаването на обширна база данни за контекста на семантиката на емоциите в хетски с три основни източника – лексика за емоции, метафоричен език и риторични въпроси. В съвместния доклад на Хенрик Душински-Карабаш (Университет в Бидгощ) и Мария Катарзина Пренер (Университет в Грац) *Emotionally and intellectually motivated names in Sorbian, Carinthian Slovenian, Polish and German in the light of cultural and linguistic crossing* бяха проследени някои лични имена в лужишки, каринтийски словенски, полски и немски, образувани от съществителни, назоваващи емоции, чувства и понятия от областта на човешкия интелект. Целта на изследването бе установяването на общи черти и разлики в концептуализацията на семантиката на антропонимите в тези езици, което спомага за разбирането на взаимовръзките между германските и славянските културни сфери.

Секции 10 и 11 под наслов „Емоции и познание“ продължиха с доклад на Анастасия Петрова (Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“), изнесен от Биляна Михайлова – *От перцепция към емоция. Вторична синестезия като предмет на лингвистично изследване (върху материал от балкански езици)*. Обект в изследването на Петрова бяха проявите на си-

нестемия (разновидност на синестезията) в балканските езици. Тя разгледа употребата на някои термини от емоционално-интелектуалната сфера, назоваващи абстрактни понятия като ‘настроение’, ‘мисъл’, ‘ум’, ‘безразличие’, ‘ненавист’ и ‘ревност’, и функциониращи в синтагми със „сетивни“ думи, като откри отличителни за съответния балкански език особености. В съвместния доклад на Гергана Петкова и Ваня Иванова (Медицински университет, Пловдив) *Diversity of Emotions in Idioms with Colours* бяха разгледани някои идиоми в българския и в английския език, свързани с лексиката за цветовете, и съответните емоции, които те пораждат. Изведоха се общите значения и специфичният културен контекст зад тези идиоми. Тодор Христов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) представи доклад на тема *Counseling Passions: The Enunciative Pragmatics of a Family Therapy Session*, в който изследва теорията за *страстната реч* на Станли Кавел в контекста на семейната терапия, където отричането на отговорност стимулира ангажираност, вместо да води до неуспех. Чрез анализа на терапевтична сесия и използването на *енунциативната прагматика* се показва как говорещият разпада своята гледна точка на множество често противоречиви позиции.

Последната секция завърши с два доклада, първият от които бе представен от Мартин Стефанов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) – *The Conceptualization of Intellectual Capacities and Emotions in the Animalistic Phraseological Units in South Slavic Languages*. Той обсъди концептуализацията на някои емоции (като гняв, любов и др.) и на интелекта (предимно в негативен аспект) чрез анималистични фразеологични единици в български, сръбски, хърватски и словенски. Йовка Тишева и Марина Джонова (Софийски университет „Св. Климент Охридски“) изнесоха последния за деня доклад – *Aspectual Features of Emotional Predicates*, в който представиха синтактичната реализация на емотивните предикати (или глаголи за „умствена дейност“; глаголи, описващи психологическо състояние; глаголи за афект), като сравниха приложените резултати дали еднакво са валидни за българския както за английския език.

Тридневната научна конференция даде възможност на български и чуждестранни учени да представят и обменят идеи помежду си и да се обогатят в областта на научните си интереси. Предвижда се одобрените доклади да бъдат публикувани в специализирани броеве на реферираната научна периодика – сп. *Балканско езикознание*, *Scripta & e-Scripta* и *Старобългарска литература*, а докладите на младите учени и докторанти – в брой на сп. *Филологически форум* (Списание за млади учени в областта на хуманитаристиката).

Яна Христова
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Интердисциплинарна научна конференция „Хайдуги и революционери – факти и фикции в миналото и днес“

На 28 и 29 март 2025 г. в София се проведе интердисциплинарната научна конференция „Хайдуги и революционери – факти и фикции в миналото и днес“. Тази година ежегодният научен форум, организиран от Българското общество за проучване на осемнадесети век, беше посветен на преосмисляне на фигурата на хайдугина и революционера в съвременния академичен свят. Темата се оказа интригуваща и перспективна. Тя успя да предизвика интереса на много изследователи, занимаващи се с разнообразни дисциплини. В програмата имаше осем секции, в които бяха включени 30 доклада. В двудневната конференция участваха учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Института за литература при БАН, Института за балканистика с Център по тракология при БАН, Института за исторически изследвания при БАН, Кирило-Методиевския научен център при БАН, Югозападния университет „Неофит Рилски“, Научния архив при БАН, Американския университет в България, Новия български университет.

На 28 март в Софийския университет събитието беше открито от председателката на Българското общество за проучване на осемнадесети век Бойка Илиева, която с въстпителните си думи пожела ползотворна работа и установяване на продуктивен диалог между участващите експерти от различни научни области.

Първата секция на конференцията беше посветена на очертаването на образа на хайдугина през призмата на българската възрожденска литература. В *Хайдуги разказвания* Николай Чернокожев установи значима разлика между литературната представа за хайдугина и за революционера. Във възрожденските поетични и прозаични текстове хайдугият образ е свързан с миналото, а този на революционера е неотделим от семантичното поле на бъдещето. В доклада си Надежда Александрова потърси корените на употребата на израза „Времето е в нас и ние сме във времето“ (*Времето в нас: писмото на Васил Левски до Панайот Хитов в нова светлина*). Третият доклад – на Рая Заимова (*Въстание и революция – щрихи от българската проза (XIX – начало на XX в.)*) реконструира литературно-историческата картина на въстанията от епохата на Българското възраждане.

Следващото заседание се съсредоточи върху идентифицирането на историческите, културните и литературните причини, залегнали във формирането на хайдугството и колективна представа за него на Балканите. В доклада

Фактори за развитието на хайдутството в Османска Румелия през XVI – XVII век (историографски аспекти) Джени Иванова подчерта някои от решаващите фактори за утвърждаването и развитието на феномена в балканския контекст като например военните и икономическите трансформации в системата на управление на тогавашната Османска империя. Докладът „*Послушай за нас що думат/гражданине бре, и аяне...*“: за предмодерните корени на отрицателния образ на хайдутите – документални и фикционални паралели на Мария Шушарова акцентира върху трансформацията на възприемането на образа на разбойника в колективното и фолклорното въображение през XVIII век. Изследователката определи нарастващата социална отговорност на населението при докладването на престъпления пред властите на Османската империя като основа на появилата се отрицателна нагласа към хайдутината. Елена Азманова-Рударска допълни представите за отношенията между България и Сърбия, като показва как моменти от сръбските исторически събития са изиграли важна роля и в изграждането на българското национално самосъзнание (*Хайдутите или революционерите? Отгласи от Печката патриаршия и сръбско-българските отношения (XVIII – XIX век)*). Секцията завърши с изложението на Цветан Радулов. В своя доклад, озаглавен *По непознати земи. Свидетелства на чуждестранните пътешественици за въоръжените мъже на Балканите*, той анализира поставената проблематика в пътеписната литература.

В следващия сутрешен панел бяха включени доклади, които предлагат макро- и микроисторически изследователски подходи към темата. Александър Стоянов коментира значението на разбойничеството при създаването на армиите на Хабсбургската, Османската и Руската империя през XVIII век и потенциалната му роля при формирането на българското национално самосъзнание (*Балканските нередовни войски между три империи 1711 – 1812 г.*). А в доклада си *Черноморските пирати – революционери или разбойници?* Петър Добрев направи опит да демонстрира наличието (макар и не особено мащабно) на пиратство в българския културен контекст за периода. Други две съобщения насочиха вниманието към някои значими исторически личности. Симеон Симеонов разкри по-малко познати детайли от живота на Луи Огюст Феликс Божур. Ценно в изследването беше посочването на ролята на революцията в жизнения път на този известен френски дипломат и автор на пътеписа *Voyage militaire dans l'Empire ottoman (Във въртопа на Революцията. Трансатлантическата одисея на Луи Огюст Феликс Божур)*. Чрез задълбочена реконструкция на биографията на капитан Уилям Кид студентката Бианка Гарсия потърси отговор на все още проблемната му категоризация като пират или корсар (*Капитан Уилям Кид между пиратството и корсарството на прага на XVIII в.*).

Следобедните заседания бяха открити с доклада *Писателят карбонар Силвио Пелико и рецепцията на творчеството му в България* на Бойка

Илиева. Реконструирайки движението на карбонарите в Италия и неговото влияние върху Силвио Пелико, авторката полага основите за изследване на възможното въздействие на идеите на карбонарското движение при италианския писател в български контекст. Презентацията *Българският хайдутин и руската литература* на Радослава Илчева пренесе аудиторията в руската действителност, посочвайки литературните корени на прочутия Тургенев персонаж Инсаров. Тя анализира анонимното произведение „Любов в затвора“ и „Кърджали“ от А. С. Пушкин, в които за първи път в руската литература се появява образът на българина и се кодифицират неговите характеристики. Докладът „*Времето още не е дошло*“, или за един драматургичен прочит на хайдушкото отмъщение на Владимир Игнатов имаше литературоведски характер. Изследователят изтъкна революционния и агитационен дух на произведението „Цвятко войвода“ (1876) от Атанас Узунов. Предлагайки съвсем различна гледна точка, Стефан Дечев представи оригинален и интересен историко-кулинарен прочит на темата с доклада си *Печеното хайдушко агне – между въображението и реалността*.

Следващият панел започна с доклада *Ръкописни сведения за хайдушкото движение* на Андриана Спасова, която проследи хайдушката тематика в документите и текстовете, съхранени в архивите на Найден Геров. Димитър Бурла насочи вниманието към понятието за „чест“ в обществото от XVIII и XIX век. Според неговия доклад в кодифицирането на значението на термина решаваща е била представата за фигурите на хайдутите, турските бабаити и революционерите (*Хайдутите, бабаити и революционери в театъра на честта в „Записки по българските въстания“*). В доклада *За една „разбойна драма“ на страниците на в. „Дума на българските емигранти“* Николета Пътова откри интересни моменти, свързани с разбирането на това понятие, използвано при публикация на части от текст на Ангелаки Савич за четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа.

Първият конферентен ден завърши с доклади, обединени от очертаването на идеологическата и дори комерсиалната употреба на представата за хайдутството. Николай Папучиев (*Хайдутите и „паметта“ на сувенира*) и Мария Маринова (*Хайдутите или бунтовници – за една българска настолна игра*) фокусираха наблюденията си върху експлоатацията на образа на хайдутината съответно като сувенир и като настолна игра и същевременно изтъкнаха историческата неточност в сувенирната и игралната репрезентация на хайдутината. В *Изобретяване на култа към възрожденския революционер* Анна Алексиева съобщи наблюденията си относно значението на култовия образ на революционера от епохата на Възраждането в българската колективна памет.

Началото на втория ден от конференцията поставиха доклади, фокусирани върху връзката между мисионерите и революцията. Мария Пилева разкри проблематичното положение на мисионера по време на българските бор-

би за независимост срещу Османската империя. Въпреки че мисионерската реторика проповядва неутралитет и осъждане на насилието, на основата на различни писмени свидетелства изследователката демонстрира, че мнозина мисионери са подкрепяли българските революционери (*Революционери и мисионери*). Елмира Василева проследи тази нееднозначна връзка между мисионерството и революционните движения в живота на Елън Стоун (*Една американка на Балканите: Елън Стоун, протестантската мисионерска дейност и революционното движение на българите (1878 – 1902 г.)*). В доклада си *Положението на българските доброволчески чети в Сърбия през 1876 г. според в. „Възраждане“*. Мит или истина? Денис Иванов хвърли светлина върху полемиката, предизвикана от новините за българските доброволчески чети, публикувана в пресата през 1876 г.

Както и в предишния ден, в последния панел се даде място на някои млади колеги, които представиха резултатите от първите си изследвания. Под ръководството на Андрей Бояджиев студентката Ивелина Стоева запозна публиката със съдържанието на различни неизучени лекарственици, съхранени в библиотеката на манастира Зограф (*Късните зографски ръкописи – медицинското познание на прага на новото време*). В доклада *Тихата революция на книжовниците „от втори ред“* (книжовните приноси на поп Кръско) Кристина Камбурова, също студентка от специалност „Българска филология“, разгледа книжовното наследство на поп Кръско, като предложи преосмисляне на „централните и периферните“ фигури в книжовното дело от XVIII век. Последните два доклада също бяха посветени на ръкописни текстове. В *Бунтът и речникът* (издадената част на речника на Неофит Рилски) Ива Трифонова говори за ролята и значението на речника на Неофит Рилски в еволюцията на книжовния български език. А в *Стари ръкописи и нови познания – в библиотеката на Априловото школо* Десислава Узунова представи богата информация за ръкописите на първото светско българско училище, опитвайки се да установи връзката им с учебната програма на тази образователна институция.

Участниците в научното събитие представиха нови факти и нетривиални тълкувания на образите на хайдутина и революционера. Допълнително потвърждение за това бяха оживените дискусии и обмен на мнения, които съпровождаха докладите. Активното обсъждане допринесе за академичния дух на конференцията. Текстове от тези два дена на научен диалог ще бъдат публикувани в поредицата „Дългият осемнадесети век“, издание на Българското общество за проучване на осемнадесети век.

Ребека Джили
Институт за литература, Българска академия на науките

XXIX колегиум „Ние за другите и ние за нас“

На 10 април 2025 година в Института за литература на БАН се проведе колегиум на тема „Ние за другите и ние за нас“, организиран от секция „Литература на Българското възраждане“. Неговият замисъл беше в ход година по-рано, когато основният му организатор – доц. д-р Недка Капралова, внезапно напусна този свят. Тя остави дълбока емоционална празнота, но и трайна научна дия. Недка Капралова беше ръководител на Секция „Литература на Българското възраждане“ (2020 – 2024) и дългогодишен ревностен изследовател на възрожденските процеси. Нейната ненавременна и неочаквана кончина остави неосъществени много от идеите ѝ и недовършени много от делата ѝ. Подготвяният с участието на доц. Капралова научен форум се преосъществи в посветен на нея, завършвайки възпоменателно един от проектите ѝ.

Откриващият панел, под наслов „Ние за Недка“, бе емоционален и личен момент за всички участници. В изказванията на Румяна Дамянова, Елка Трайкова, Лидия Михова, Людмила Малинова и Николета Пътова прозвучаха както анализи на нейната работа, така и спомени, очертаващи присъствието ѝ в колегиалната среда. Докладите бяха вдъхновени от ключовите насоки в научното дело на доц. Капралова, от нейните изследвания, оставили дълбока следа в полета като: женското писане, спомоществователството, документалистиката, фолклорното наследство. Румяна Дамянова припомни приноса на Недка Капралова в съставителството и редактирането на научни сборници, на енциклопедични томове и възрожденски архиви, сред които се отличава монографията ѝ, посветена на семейство Елисавета и Христо Караминкови „И ще господарува мъжът ти над теб“ (2013), и в пълнота очерта нейния изследователски образ. Подчергани бяха достойнствата на нейните преводи, направили достъпни на български език трудове на Клод Леви-Строс, Пиер Бурдийо, Фернан Бродел, Едгар Морен, Иполит Тен и др. Елка Трайкова говори „За Недка Капралова – лично и колегиално“ и също изтъкна изследователското ѝ присъствие на литературен историк. Лидия Михова очерта значимостта на приносяния труд на доц. Капралова върху спомоществователството като явление през Българското възраждане. Особен акцент в докладите на Н. Пътова и Л. Малинова беше поставен върху последната ѝ книга „Екатерина Василева. Спомени. Стихотворения. Дописки“ (2023), която обогати социокултурното пространство със знание за изключителния живот на една българка от XIX век, лично общувала с Виктор Юго и с руския император Александър II.

Централната тема на колегиума – „Ние за другите и ние за нас“ – провокира широк спектър от интерпретации. Всеки от панелите предложи различен ракурс към формирането на българското „ние“, към полюсната динамика на образите, характеризиращи „нас“ и „другите“. Съотнасянето с чужди култури беше идентифицирано като воля за усвояване на чужд опит, но и като желание да се изяви и позиционира принадлежността към родното.

Още вторият панел постави въпросите за паметта и културното съзряване на българина, документирано в конкретни личностни прояви и самоидентификационни жестове. Елена Узунова разказа за спомоществателите, подкрепящи дейността на издателя Аверкий Попстоянов, Елисавета Ненчева сподели архивните си открития за няколко поколения колекционери от Враца и Ловеч, посветили живота си на събирането на ръкописи. Надежда Александрова разсъждава за толерантността на Софроний Врачански към другите религии, резюмирайки историографските дебати по темата, а Христо Манолакев разбуня духовете с въпроса за терминологичната употреба на понятието „литературен кръг“ и съществувал ли е такъв в Одеса през първата половина на XIX век. Анна Алексиева разгледа различни образи на регионалното в българската възрожденска поезия, проследявайки как локалното (градът, селото) и националното (понякога балканско) се откъсват от големите мащаби на европейското и световното, прокарвайки културни граници в литературния свят на XIX век.

Динамиката в българските авто- и хетеростереотипи беше предмет на третия панел, открит с доклада на Андриана Спасова, посветен на употребата на „ний/ние“ във възрожденската словесност. Тя разкри как езикът се използва като инструмент за легитимация на възрожденската интелигенция и за моделиране на колективното самосъзнание. Беше подчертана ролята на автори като Петко Р. Славейков и Найден Геров, които чрез езика утвърждават „нашето“ спрямо „другото“ в политически, културен и обществен контекст. Параметрите на „своето“, разпнато между сатирата и идеологизацията, в комедията на Д. Шишманов „Панаирът в Стародол“ бяха проникновено обговорени от Мариета Иванова-Гиргинова. Боряна Владимирова изнесе доклад, в който осветли напреженията в литературните нрави от 30-те години на XX век, изхождайки от статии на Елин Пелин и Константин Гълъбов. Тя очерта образа на българския писател едновременно като творец и участник в мрежа от „ежби и злоби“, иронични трансформации и личностни сблъсъци. Оценка на българското беше пречупено и през погледа към „чуждото“ – към дейността на американските мисионери в България в доклада на Мария Пилева, към славянството в доклада на Николай Желев. Проблематизираните обществени настроения и нагласи сочат чуждия опит като явен стимул за прилагане на автокоригиращи механизми като сравнение, решително противопоставяне или подражание.

1869

Заклучителният панел беше посветен на женското присъствие и „другия“ поглед в литературата. Невена Михова проследи философско-ироничните размисли на П. Р. Славейков за любовта и брака, очертавайки едно обратно движение от чувството за срам и неловкост през отрищването и развихрянето на инстинктите до прагматичната логика на брачния пазар, който превръща любовта в икономическа транзакция. Светлана Караджова представи свое изследване върху „женското писане“ сред банатските българи, анализирайки как поетичният глас на жената навлиза в доминиращия от патриархални кодове културен контекст. През концепцията за *domus*-а тя показва как личната емоционалност и поетичност се трансформират в обществена естетика и социален механизъм за интеграция. Мая Горчева постави въпроса за свободната воля на жените в драмата „Фудулеску“ от Тодор Пеев, интерпретирайки реакциите на женските персонажи спрямо „новото учение за безграничната лична свобода“. Докладите разкриха конфликтите между модернизацията и властовите структури в патриархалния свят, поставяйки като изследователски център фигурата на жената.

Секция „Литература на Българското възраждане“ организира за двадесет и девети път своя колегиум, чиято роля на устойчиво научно събитие, съчетаващо актуални проблеми, методологическа чувствителност и колегиален обмен, отдавна е затвърдена в научната общност. Докладите, посветени на езика, женската перспектива, изворите и автоидентификацията, подчертаха сложността и многогласността на българската литературна и културна история. Форумът подсили убеждението, че книжовното минало е динамично поле на рефлексия, в което „ние“ продължава да се мисли и полага в алтернативни полета, включващи в себе си противоречивия, настойчиво притегателен образ на „другия“.

Невена Михова
Институт за литература, Българска академия на науките

Четиридесет и първи Кирило-Методиевски четения

На 12 и 13.05.2025 г. се проведеха 41-вите Кирило-Методиевски четения, посветени на 45-годишнината от създаването на Катедрата по кирилометодиевистика при Факултета по славянски филологии в Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Организатор на конференцията с международно участие, която се проведе в новата конферентна зала на Университета, беше организационен комитет в състав: проф. д-р Андрей Бояджиев, доц. д-р Анета Димитрова, доц. д-р Диана Атанасова. В конференцията взеха участие 26 учени от пет държави.

Четенията бяха открити на 12.05.2025 г., като в същия ден се проведеха общо четири заседания, в които бяха представени разнообразни по тематика доклади. По време на първото заседание, с водещ Анета Димитрова, гостите и участниците имаха възможност да чуят докладите на Татяна Славова (СУ) – *Хомилиите на Константин Преславски в компаративен контекст*, и Андрей Бояджиев (СУ) – *Словото за отец Агапий в Нямецкия сборник*. Искра Христова-Шомова (СУ) представи доклада *Редките паметни в Скопския миней* – тема, свързана с отпечатания през 2024 г. неин ценен труд за южнославянските празнични минеи.

Второто заседание, с водещ Андрей Бояджиев, започна с доклада на Христо Трендафилов (Шуменски университет) *Поема и прелом в славянската книжнина през IX – XV в.* Интерес предизвика докладът на Сусана Торес Прието (IE University, Мадрид, Испания) *The importance of the Bulgarian manuscript tradition in the creation of the South Slavic version of the Alexander Romance*. Авторката избра да представи на конференцията някои аспекти от работата си върху *Александрията*, свързани с особености на втората (южнославянска) версия на славянския превод на текста. Непосредствено след това бе представен и докладът на Синтия Вакарелийска (Университет на Орегон, САЩ) *Some misconceptions about the Dobrejšo Gospel*, резултат от дългогодишната работа на авторката върху езика на някои от най-ценните среднобългарски книжовни паметници като Добрейшовото евангелие (XIII в.), Банишкото евангелие (XIII в.) и Кързъновото евангелие (XIV в.).

Третото заседание, с водещ Татяна Славова, започна с доклада на Анета Димитрова (СУ), която посвети своя анализ на една малко популярна, но срещана в старобългарски паметници лексема, която би могла да служи за маркер, характерен за преславската книжнина – *За преславската лексема насобънь* – *‘един след друг’*. В доклада на Анна-Мария Тотоманова (СУ) на тема *Към историята на словообразователните типове, свързани с en-/ten-*

основите в българския език, и за едно правописно правило бе представена гледната точка към статуса на някои перифицирани форми в съвременния български правопис. Докладът на Иван П. Петров (Виенски университет, Австрия) на тема *Отново към превода на субстантивирани гръцки инфинитиви* включваше наблюдения върху материал от Учителното евангелие на Константин Преславски, от Римския патерик, Симеоновия сборник в препис от 1073 г. и др. Темата на младата изследователка Величка Илиева (СУ) *Ипостаси на женското (Ролята на жената в социалния и политически живот според българските епиграфски паметници XII – XIII в.)* сподели наблюдения върху социалната и политическа роля на жената през Средновековието въз основа на материал, извлечен от около 100 епиграфски паметника.

В началото на четвъртото (последно за деня) заседание, с водещ Диана Атанасова, беше включен докладът на Регина Койчева (Институт за литература при БАН) *Старобългарската дреха на латинския антропоним Слемепс и акростиховият подпис на св. Климент Охридски*, който бе опит да се установи езиковият облик на името, с което св. Климент се подписва в акростих. Камелия Христова-Йорданова (СУ) прочете доклад на тема *За някои названия на тестени изделия у нас*, а Нина Гачева и Десислава Узунова (СУ) представиха една по-различна интердисциплинарна гледна точка – литературна и медицинска, свързана с епидемиологията, – върху естеството на едно от най-загадъчните заболявания, описани в средновековната литература – *Нежит – между демоничното обсебване и медицинското състояние*. Последният доклад за деня според програмата беше на Анета Николова (Великотърновски университет) – *Каракол в един непубликуван оловен амулет от Сливен*.

Вторият ден на четенията, 13 май, продължи с две заседания. Петото заседание, с водещ Иван Петров, беше посветено на анализ на езикови явления. То започна с доклада на Татяна Брага (Институт за български език при БАН) с важната тема за изучаването на литературата на Късното средновековие *Лексическите заимствования из османското турско езиково пространство в новобългарските писмени паметници XVIII в.* Дарина Стоянова (Одеса, Украйна) представи своя доклад *Лексикални особености на Одеския препис на „Огласителните поучения“ на Теодор Студит 1/154 (38/40)*. Тема на доклада на Явор Иванов (Институт за български език при БАН) беше *Славянската лексика в румънските преводи на книга Левит*, а този на Ина Вишоградска (СУ) – *Българската фонологична следа в ранните славянски заемки в унгарския език*.

Шестото заседание, водено от Камелия Христова-Йорданова, започна с доклада на Диана Атанасова (СУ) *Жанр и наративен модел в старобългарската агиография* и продължи със съвместния доклад на Маргарет Димитрова (СУ) и Аделина Ангушева (Манчестърски Университет, Великобритания) *Женският сборник на Йосиф Брадати: Бележки върху принципите на издаването му и върху употребите на други текстове в него*. В изследването се коментираха проблемите и търсенията, свързани с предстоящото издание

на ръкописа, което ще има висока стойност както за бъдещите проучвания на дейността на един от най-известните книжовници от епохата – Йосиф Брадати и неговия кръг, така и за българската литература през XVIII в.

Румяна Александрова (независим изследовател, София) чете доклад на тема *Новата следосвобожденска визия в образите на св. св. Кирил и Методий*, а Иван Чокоев (независим изследовател, Велико Търново) и Александър Стойков (независим изследовател, Русе) представиха доклада *Одежди на източния монах (св. Методий), на Христос и на Адамовия внук (св. Кирил Философ) от надгробната фреска в началото на северната аркада от старата базилика „Сан Клементе“ в Рим*.

По време на четенията като част от програмата на конференцията бяха представени и някои от най-новите издания на Университетското издателство „Св. Климент Охридски“, за чиято поява имат заслуга членовете на Катедрата по кирилometодиевистика – на 12 май премиера имаше книгата „Света гора. България. Балканите. Сборник в чест на професор Петко Д. Петков“, в която са включени статии от двадесет и шестима автори от осем страни на теми от българската средновековна литература до съвременните диалекти и фолклорни практики (предговорът към изданието е от проф. Христова-Шомова). Ден по-късно, на 13 май, беше представена и книгата на проф. Искра Христова-Шомова „Южнославянските празнични минеи“, продукт на многогодишни задълбочени изследователски търсения на авторката.

Елисавета Ненчева
Институт за литература, Българска академия на науките

Международна научна конференция „Християнските мисии през Европейското средновековие и тяхното интелектуално наследство. История, представи, идеи“

Непосредствено преди Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност в София се проведе Международната научна конференция „Християнските мисии през Европейското средновековие и тяхното интелектуално наследство. История, представи, идеи“. Форумът се организира от Кирило-Методиевския научен център при БАН, като в дните от 21 до 24 май 2025 г. над 60 участници от 14 държави представиха своите изследвания и се включиха в оживени дискусии, проследяващи културните и историческите аспекти от разпространението на християнството в средновековна Европа.

Конференцията беше открита от директора на Кирило-Методиевския научен център при БАН проф. Веселка Желязкова. Тя изрази своята радост от възможността за плодотворен научен обмен, която предоставя събитието. Въспителни думи бяха произнесени и от заместник-председателя на Българската академия на науките проф. дн Емануел Мутафов, а поздравителен адрес от Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ към организаторите и участниците в конференцията прочете доц. д-р Евгени Зашев.

Първата сесия от конференцията беше открита от Диана Атанасова (СУ „Св. Климент Охридски“) с доклад на тема *Мисиите на светите братя Кирил и Методий в културната памет на българите*. През призмата на текстовете на видни интелектуалци и писатели от възрожденската и следосвобожденската епоха (Иван Вазов, Юрий Венелин, Михаил Попруженко, Александър Гилфердинг, Михаил Погодин) тя представи конфликта между историческите факти и митологичните разкази, създаден около въпроса за живота, делото и мисиите на светите братя. Изследователката подчерта и значимостта на националния мит за св. св. Кирил и Методий при оформянето на националното самосъзнание на българите. След това Лиляна Симеонова (Център за елински проучвания, Принстънски университет, САЩ) разгледа темата *За живота и делото на св. Методий и загадката на изчезналите му мощи*. Тя запозна слушателите с легендите около личността на св. Методий, като посочи, че част от тях се зараждат още през Средновековието. Беше посочено обаче, че най-значимите национални легенди започват да се създават през епохата на Възраждането – своеобразен опит за приватизация на братята и за активизиране на националната идентичност. Разгледан бе спорът за

мястото на гроба на Методий, както и проблемът за пропуските и неяснотите относно живота на светеца в неговото житие. Исторически прочит върху въпроса за пренасянето на мощите на св. Марк от Александрия във Венеция направи Сербан Марин (Национален архив на Румъния, Букурещ) с доклад на тема *The Fate of a Missionary's Relics: the Case of St Mark and the Beginnings of Furta Sacra in Venice*. Той разгледа как е отразено пренасянето на мощите в 281 венециански хроники, както и въпроса за значимостта на това събитие за зараждането на т.нар. *furta sacra* – практиката на кражба на свети мощи и пренасянето им от едно място на друго. Последният доклад в първата сесия бе изнесен от Екатерина Дикова (Университет в Инсбрук/ИБЦТ, БАН). Изследователката представи проекта *REGEST: Дигитален ключ към християнско книжовно наследство*, като разгледа богатия набор от възможности, които тази електронна база от данни ще предостави на настоящите и бъдещите изследователи на средновековните славянски преводи. Тя акцентира върху важноста на знанието за славянските текстове, преведени от византийски гръцки, за техните автори, преводачи и кописисти да бъде систематизирано и съхранено. Като най-значим фактор за осъществяването на тази цел изследователката посочи сътрудничеството между учените и включването на специалисти от различни хуманитарни направления (историци, филолози, теолози и други), които да допринесат за изграждането на изследователската платформа REGEST. След края на първото заседание в Централната сграда на БАН гл. ас. д-р Мария Тотоманова-Панева откри изложбата „По следите на учениците: Кирило-Методиевият маршрут в България – част от Европейския културен маршрут на Съвета на Европа“. В нея се проследяват местата, пазещи паметта за светите братя Кирил и Методий и техните ученици, свързани с българските земи. Изложбата е създадена като част от културния маршрут „Пътят на Кирил и Методий“, сертифициран от Съвета на Европа през 2021 г.

Второто заседание от конференцията продължи с доклада на Стиляна Баталова (КМНЦ, БАН) на тема *Покръстването на българите в една старофренска хроника: към въпроса за интерпретацията на мотива в късносредновековни кратки хроники*. Тя разгледа ръкописната традиция на „Наръчник на Филип VI Валоа“, като акцент бе поставен върху разпространението на разказа за покръстването в западноевропейските хроники. Като значими автори за навлизането и адаптирането на мотива за покръстването на българите бяха отбелязани Зигеберт от Жамблу и Венсан от Бове. Частично темата бе продължена от Евгени Зашев (КМНЦ, БАН), който разгледа въпроса за *Покръстването на българите в „Кратка българска история, свързана с византийската“ от Григор Пърличев*. Той анализира някои интересни особености от изложението на Пърличев за историята на прабългарите – за техния предполагаем азиатски произход, определението, че са „единородни“ със славяните, за системата от богове, в които вярват. Той посочи, че покръства-

1869

нето е използвано от автора като своеобразна граница в периодизацията, отделяща втори и трети етап от историята. Игор Климов (Беларуски държавен университет за култура и изкуства, Минск) изнесе доклад на тема *Протестантская миссия среди православных славян XVI в.* Той разгледа влиянието на протестантството върху интелектуалния и обществен живот в Европа, както и постиженията на някои от личностите, свързани с това религиозно движение и оставили силен отпечатък върху европейската култура. Доклад на тема *Мисия законодател. Православният свещеник между сакралното и профанното* представи Десислава Найденова (КМНЦ, БАН). През призмата на каноничноправни текстове от периода IX – XV в. тя разкри важната роля на свещеника като медиатор между законодателната власт (в лицето на Православната църква) и миряните. Бяха представени интересни аспекти от правната система, отразени в тези текстове – начините за третиране на върколаците и на обладаните от демони, страха от отлъчване – водеща практика за подтикване към самопризнание, и различни наказания, прилагани върху провинилите се. Последните доклади от първия конферентен ден бяха от областта на църковното изкуство. Тотка Григорова (КМНЦ, БАН) изнесе доклад със заглавие *Няколко икони на св. Кирил и Методий – опит за атрибуция*. При представянето тя разгледа няколко икони на светите братя от селата Хвойна, Искра, Ягодово и Югово (Родопи). На базата на характерни особености и забелязани грешки изследователката предложи възможна датировка и предполагаеми автори. Сергей А. Иванов (Университет „Нортуестърн“, САЩ) говори на тема *Императорът и Космосът: Отразяване на византийската мисионерска дейност в източнохристиянската иконография за Петдесетница*. Той проследи промените в изобразяването на езическия владетел, представен сред народите, в иконографията от IX – XIV в. Образът се трансформира до фигурата на византийския император, представен в диспут с езичниците, а тя от своя страна е преосмислена и преработена към изображението на Космоса. В самия край на първия ден от конференцията доц. д-р Мая Иванова представи том 35 от поредицата „Кирило-Методиевски студии“. Той събира на едно място статиите на участниците от миналогодешните конференции „Кирило-Методиевото дело в научната и културната памет“ и „200 години от откриването на Супрасълския кодекс“.

Вторият ден протече с интензивна програма, организирана в две паралелни сесии. В сградата на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей конферентният ден бе открит с доклада на Светлина Николова (КМНЦ, БАН) *Съществувал ли е Методиев превод на Библията?*. Тя разгледа отново въпроса за това бил ли е осъществен пълен превод на Библията, както и проблемите за авторството и за характера на превода. След това Петра Станковска (Институт за славистични изследвания, Чешка академия, Прага) представи *Textová tradice staroslověnského parimejního překladu a neparimejních lekcí z Pentateuchu v chorvatskohlaholských breviářích*, като

направи анализ на текстовете от Паримейника в 20 хърватски глаголически брeвиара от XV в. с цел да установи текстовата традиция, към която те принадлежат, и отношенията между тях и непаримейните части. Темата за превода на библейските книги със средствата на текстологичния анализ бе продължена от Ростислав Станков (СУ „Св. Климент Охридски“) в доклад на тема *Проблеми реконструкции древнейшего славянского перевода Книг Царств*. С доклада *Преводът като мисия или мисията на преводача* Мария Тотоманова-Панева (КМНЦ, БАН) постави фокус върху значимостта на фигурата на преводача през Средновековието и мисионерския характер на неговата работа, като разгледа и как се изменят схващанията за преводаческата дейност във времето. Изследване върху *Трансмисията на старобългарския превод на Слово 41 за Петдесетница на Григорий Богослов* представи Алесандро Мария Бруни (Неаполитански университет „Ориентале“, Италия). Прилагайки текстологичен анализ върху 18 източнославянски преписа на съчинението от периода XI – XVIII в., той успява не само да реконструира архетипа, но и да достигне до по-дълбоко разбиране за лексикалния фонд на превода. Доклад на тема *Прокъл Константинополски и Йоан Екзарх: текстови паралели* представи Лора Тасева (ИБЦТ, БАН). Тя разгледа въпросите как старобългарският книжовник впила в текста на „Слово за Преображение Господне“ няколко фрагмента от хомилия на бележития византийски автор Прокъл Константинополски и възхождат ли те към някой от двата съществуващи старобългарски превода. Темата за адресата на старобългарските преводни съчинения бе разгледана в доклада на Добриела Котова (ИБЦТ, БАН) *Учителното евангелие и неговата публика*. През авторските части на Учителното евангелие изследователката се опита да отговори на въпроса към кого са насочени словата в него и как те са използвани от Константин Преславски в неговата просветителска мисия. Изследване върху по-късното химнографско творчество на славяните – след дейността на митрополит Макарий от средата на XVI в., условията, в които то се създава, неговите най-видни представители (химнографите Михаил и Григорий) и особеностите в техния стил представи Виктория Легких (Мюнхенски технически университет, Германия) в доклад на тема *Hymnography of the 16th century after Macarius Canonizations*.

Интересни наблюдения върху преводаческите решения при предаването гръцката научна лексика представи Валерия Ефимова (Институт по славянознание, РАН) в своя доклад *К изучению передачи греческой научной лексики в древнейших славянских переводах*, като фокусът бе поставен върху композитите и сложните (от няколко лексикални компонента) наименования. Татьяна Афанасиева (РАН, Русия) запозна слушателите на конференцията с *Новые данные о древнеболгарской литургической поэзии в составе Часослова*. Регина Койчева (Институт за литература, БАН) продължи темата за старобългарското химнографско наследство, разглеждайки *Службата за св.*

1869

Аполинарий Равенски от св. Климент Охридски в историческия контекст на Великоморавската мисия. Тя посочи, че формата на стиха, използвана в текста за св. Аполинарий Равенски, възхожда към ямбичните канони на св. Йоан Дамаскин и употребата ѝ е свързана предимно с християнски празници от най-висок ранг. Станка Петрова-Христова (ПУ „Паисий Хилендарски“) изнесе доклад на тема *Функции на ритъма в средновековния текст.* В него тя представи възможните причини за ритмизиране на части от текстовете, както и някои доказателства за наличието на функционално приложение на ритъма в средновековната литература. Темата за фонетичните, морфологичните и лексикалните особености на Триодния стихирар от периода XII – XIII в. (по седем запазени преписа) разгледа Мария Пузина (РАН, Русия) в своя доклад *Триодный стихирарь XII – XIII в. как лингвистический памятник.* Докладът *Phonological, Morphological, and Semantic Features of the Kiev Leaflets* на Мартин Дивег-Пуканец (Университет „Константин Философ“ в Нитра, Словакия) представи на присъстващите на конференцията особеностите на Киевските листове (глаголически паметник от X в.), като ги разгледа на отделните езикови равнища. Изследователят разгледа конкретни примери за словоформи, които до този момент са смятани за свидетелство за великоморавския произход на ръкописа, които в неговото изследване получават друго възможно обяснение, противопоставящо се на тази хипотеза. На тема *Време в преданието „славянско“ и „руско“ грамоте“ из прибавления к Палее* беше докладът на Татяна Вилкул (Институт за история, УАН, Киев, Украйна). Тя разгледа маркерите за време, използвани в компилативната творба, както и подбора на личности, факти и събития, опитвайки се да разкрие и разтълкува в дълбочина заложените от анонимния автор парадигми. Дагмар Вислужилова (Масариков университет, Чехия) изнесе доклад на тема *Suzdalian Prince as a Chronicler. Was Prince Andrey Bogolyubsky a creator of his own political and religious doctrine?*, в който представи аргументи, отричащи участие на Андрей Боголюбски при съставянето на текстовете на Суздалския летопис, съставен в Ростов и достигащ до 1418 г.

Паралелна сесия по време на втория заседателен ден се състоя в Националния природонаучен музей. Заседанието там бе открито с доклад на Ян Страдомски (Ягелонски университет, Полша) на тема *Полемичният разговор като литературно-богословски инструмент на мисионерската дейност – бележки и наблюдения върху един ръкопис с Прението на св. Григорий Омиритски с евреина Ерван от бившата Кралската библиотека в Берлин.* Той запозна слушателите с ръкописната традиция на текста и отбеляза, че полемичният текст на Прението може да се разбира и като идеологически инструмент, стремящ се към укрепване на вярата и изразяване на наративните и апологетични цели на автора. Петер Женюх (Университет „Коменски“ /Славистичен институт „Ян Станислав“, САН, Словакия) представи доклада *Konfesionálna identita a identifikácia v diele Michala Bradača*

o dejinách gréckokatolíkov pod Karpatami z konca 18. Storočia. През трудовете на Михаил Брадач изследователят разгледа как е усвоено разбирането за Кирило-Методиевата традиция в контекста на гръко-католическата общност от Карпатския ареал и до каква степен то се е запазило и до днес. Изследването на Симеон Декер (Гисенски университет, Германия) на тема *Missionary Effort in a Linguistic Guise between West and East: Budny's Ruthenian Catechism and Its Church Slavonic Translation* запозна присъстващите с теологичната и културно-историческата дихотомия в полско-литовската общност, стояща между протестантския Запад и православния Изток, и как това е отразено езиково в Катехизиса на Шимон Будни. Люба Илиева (КМНЦ, БАН) представи данните за християнизацията на българите в периода IX – XI в., откриващи се в агиографските текстове на Теофилакт Охридски и Димитър Хоматиан, писани на гръцки. Методий Рождественский (ИЕФЕМ, БАН) изнесе доклад на тема *Вселенският ред като геометрична симетрия: паралели между апокрифния текст и традиционните български оброчни паметници.* Той разгледа вписания кръст, един от най-разпространените типове оброчна пластика на територията на България, и включването му в устойчивата схема на четириделното симетрично представяне на Космоса.

Представянето на Андрей Бобев (КМНЦ, БАН) на тема *Съображения стари и нови по житийните текстове за св. Кирил и Методий* насочи вниманието както към познати извори – проложните жития на св. Кирил и св. Методий, така и към един малко използван от славянските историци източник – Историята на Ал-Табари. Той посочи, че в нея се откриват данни за Сарацинската мисия на светите братя и подчерта още веднъж нуждата от използването на блискоизточната историография. Въпросът за мисиите на двамата братя бе продължен от Трендафил Кръстанов (Църковно-исторически и архивен институт, България) в доклада *Гръцкото житие на Наум Охридски в подкрепа на Малоазийската теория за езика на св. св. Кирил и Методий и на Моравската мисия, последвана от папската благословия на Кирило-Методиевото дело „главно с оглед на българите“ в 868 г.* Изложението на Любка Ненова (ЮЗУ „Неофит Рилски“) със заглавие *За една Молитва-похвала към Пресвета Богородица (Зогр. 455)* се опита да даде отговор на въпроса кой иконографски модел на Пресвета Богородица е използван в текста на Зогр. 455. Марина Чистякова (Институт за литовски език, ЛАН, Литва) представи изследване на тема *О переводах трактата „О подражании Христу“, выполненных в Речи Посполитой.* Тя разгледа откъса от трактата, който се открива в Стишния пролог от Жечпосполита (втор. четв. на XVII в.), и посочи, че той отразява различна, независима версия от познатите до момента. Вторият конферентен ден завърши с докладите на колеги от Словакия и Полша. Светлана Шашерина (Славистичен институт „Ян Станислав“, САН, Словакия) представи *Актуальные исследования кириллических рукописей в Словакии: межславянские контакты и влияния* и направи съпоставка

между два текста – „Явление отцу Аврааму“ (XVI в.) и „О рае земном“ (XVII в.). Въпросът за мисиите на св. св. Кирил и Методий, както и за традицията на предаване и записване на спомена за тях, разгледа и Ришард Гжесик (Институт по славистика, ПАН, Варшава, Полша) в доклад на тема *Kim byli pastores Romanorum w Gesta Hungarorum anonimowego notariusza króla Béli?*. Анджей Драгула (Шчечински университет, Полша) изнесе доклад върху извора *Święci Męczennicy z Międzyrzecza (+1003) i ich koncepcja misji według Vita Quinque Fratrum*, като разгледа агиографския текст за мъчениците, фокусирайки се върху информацията, която той дава за целите и характера на мисионерската дейност.

Последният конферентен ден отново бе организиран в две паралелни сесии. В Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей заседанието беше открито от Елка Златева (КМНЦ, БАН) с доклад на тема *Великоморавската мисия: съвременни рефлексии на Кирило-Методиевото дело в два културни фестивала в Словакия*. Тя представи по какъв начин делото на светите братя се съхранява и разпространява извън полето на чисто религиозното почитане на двамата просветители. Нели Ганчева (КМНЦ, БАН) запозна присъстващите с разработка върху *Старобългарското книжовно наследство в трудовете на Боню Ст. Ангелов: Изследователски ракурси*. Тя представи многообразието от научни методи, използвани от изследователя в неговите публикации, както и една непубликувана негова статия, свързана с употребата на членна морфема в Зографското евангелие. Докладът на Невена Димитрова (ИЕФЕМ, БАН), посветен на *Общността на сестрите евхаристинки – мисионерска и доброволческа дейност*, направи не само преглед на историята на това религиозно звено, но откри и по какъв начин извършваната мисионерска дейност се адаптира към местната среда и какви са трудностите, които среща. Милена Давидович (Балканоложкия институт при САНУ, Сърбия) представи изследване върху *Култни састави ултијанских каменорезаца у јужнословенском рукописном наслеђу*. В него тя разгледа оформянето на култа, свързан с почитането на братята близнаци св. св. Флор и Лавър, както и създадения с тази цел набор от богослужбни текстове, разпространен в южнославянски контекст. Деница Петрова (Институт за исторически изследвания – БАН) се спря на славянския превод на историческото съчинение – *Сказание за Вселенските събори в Лаврентиевия сборник от 1348 г.* Изследователката анализира въпросите защо този текст попада в ръкопис, изготвен по поръка на владетеля, какъв е историческият контекст на появата му, каква е структурата на съчинението и връзки с кои други тематично близки текстове може да се установят. Темата за летописите като исторически извор бе продължена в доклада на Анна Обара (Университет „Мария Склодовска-Кюри“, Люблин, Полша) – *Not such a Holy Crusader? Constructing the Memory of King Władysław Warneńczyk in the Annals by Jan Długosz*. В него бяха разгледани въпросите за противоречивото представя-

не на образа на Владислав Варненчик и способите, използвани от автора за изграждане на паметта за него. Завръщане към темата за мисионерския характер на делото на светите братя направи Славия Бърлиева (Кирило-Методиевски научен център, БАН) в своето изложение на тема *Моравската мисия и баварските епископи – години по-късно*. Темата бе продължена с доклада *Бележки към т.нар. Брегалнишка мисия на Димо Чешмеджиев* (Кирило-Методиевски научен център, БАН). Той се спря отново върху въпроса за т.нар. Брегалнишка мисия на братята Кирил и Методий, спомената в текста на *Успение Кирилово*, предизвикващо през десетилетията противоречиви мнения в научната общност относно своята историческа достоверност. Проблемата доколко агиографските съчинения представят една стереотипна и фикционална картина и доколко в тях могат да се търсят исторически факти разгледа и Теодора Георгиева (Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“) в своето представяне на тема *Библейски архетипи и битови реалии в Пространното житие на св. Климент Охридски*. Интересно изследване върху въпроса *Кога възниква легендата за обръщането на катедралната църква „Св. Петка“ в Пловдив в Джумая джамия?* представи Камен Станев (КМНЦ, БАН). На базата на пътеписи, спомени за града и други писмени свидетелства от периода XV – XVIII в. той ситуира възникването на легендата към началото на XVIII в. и откри три ключови фактора, допринесли за създаването ѝ. Въпросът за това как легендите оживяват и оформят своеобразен култ към предмети и места бе засегнат и от Григори Симеонов (Виенски университет, Австрия) в доклад на тема *Светият Убрус (Мандилион): пътят на една идея и една реликва от Едеса до Константинопол*. Конферентният ден в Института за етнология и фолклористика завърши с доклада *Червенският надпис на Мария* на Кирил Ненов (Фондация „Българско историческо наследство“), който предложи ново тълкуване на текста на паметника.

Последният заседателен ден в залата на Националния природонаучен музей започна с доклада на Татяна Илиева (КМНЦ, БАН) на тема *Мисионерският характер на глаголицата и нейният семиотичен код*. Тя разгледа част от съществуващите теории за произхода на глаголицата (на Г. Чернохвостов и на В. Йончев), отбеляза някои корекции на модела Йончев и въведе допълнителни графични елементи, изграждащи глаголическата матрица – център и квадрат. Частично темата за делото на светите братя и неговото културно влияние бе продължен от Инна Димитрова (УНИБИТ) в изложението *Мисионерският характер на славянския седмичен модел. Кой е първият ден от седмицата?* Въпросът за предположителен *Палимпсест в сенките* бе представен от Марияна Николова (КМНЦ, БАН). Връщане на фокуса към езиковедските изследвания направи Веселка Желязкова (КМНЦ, БАН) със своя доклад на тема *Паримията за Велика събота (Изход 12:1–11) в контекста на мисионерската дейност на св. Кирил и Методий*. Тя направи съпоставка между различните преводачески решения в трите версии на паримията

и разгледа случай на възможна грешка в текста, която дава информация за неговото разпространение. На въпроса за *Чудото на претворяването в светата Евхаристия* от богословска гледна точка се спря Юри Илиев (СУ „Св. Климент Охридски“). Росен Малчев (Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“) разгледа *Преданията за Крали Марко и неговата сестра Елена/Вида/Мара от Западния и Централния Балкан – фолклорно-историческа памет за важни конфесионални, военни и търговски пътища*. Изследователят добави към известните данни за надпреварата между юнака и неговата сестра от Монтанско, Врачанско и Оряховско нова информация за текстове от Троянския Балкан, като посочи сведения за връзката между фолклорната проза и народната памет за значими военни и търговски пътища, свързващи река Дунав и Балкана. Последният доклад, представен от Константин Рангочев (Институт по математика и информатика, БАН), бе на тема *Универсални и локални особености на българската фолклорна религиозност*. От етнологична гледна точка той разгледа въпросите какво е фолклорно православие, къде е мястото на храмовата икона (на базата на данни от района на Самоков), защо храмовата икона е отдясно на иконата на Исус Христос, а не до св. Богородица в лявата страна и какъв е първообразът за това подреждане спрямо традицията.

Закриването на конференцията се състоя в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Думи на благодарност към всички участници и организатори отправиха директорът на Кирило-Методиевския научен център при БАН проф. д-р Веселка Желязкова и заместник-директорът – доц. Десислава Найденова. Те изразиха своята радост от споделените знания, идеи и опит през трите дни на конференцията и от реализираната възможност за осъществяване на диалог и приемственост между поколенията. Част от участниците и организаторите се включиха в празничното шествие на 24 май по случай Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност.

Преслава Георгиева
Кирило-Методиевски научен център,
Българска академия на науките

ПРОФИЛИ

Джузепе Дел'Агата на 85 години

На 17 февруари тази година навърши 85 години известният италиански славист и българист Джузепе Дел'Агата (Giuseppe Dell'Agata). Роден е в Рим през 1940 г. в семейство на преподаватели по математика. Баща му, Марио, освен математик (с интереси към философията) е и писател, поет и художник, който се стреми да даде картинен израз на математическите формули и геометрическите криви. Тази линия ще продължи сестрата на Джузепе, Анна – художник и изкуствовед педагог. Той обаче тръгва по другата семейна линия, тази на книгите. Завършил ускорено училищния цикъл, записва специалност „Класическа филология“ в Университета в Пиза, като паралелно учи и в известната пизанска Скуола Нормале (Scuola Normale). Дипломира се през 1962 г., като по време на следването посещава от личен интерес и курсове по славистика: руска литература, чешки език и литература (с Бруно Мериджи), славянска филология (с Рикардо Пикио). И макар да не е полагал изпити по тези дисциплини, навлиза сериозно в тях и в едно интервю през 2004 г. (вж. по-долу) споделя, че счита Б. Мериджи и Р. Пикио за свои преки учители¹. Учи от интерес, от вродена любознателност, без да мисли за академична кариера. Но последвалата двегодишна специализация в Прага, където посещава системно семинарите по палеославистика и византинистика на Йозеф Курц и Антонин Достал, променя идеите му и окончателно го насочва към славистиката. От януари 1965 г. той поема курс по славянска филология в Пиза, първоначално като извънреден, а от 1977 г. като редовен професор. Води го с ентузиазъм и до днес в качеството си на заслужил професор. През годините води и курсове по бохемистика и по българистика, като с реформата на университетското образование (въвеждането на системата 3+2) успява да наложи преподаването по български език и литература и в магистърската

---

¹ За дружбата и сътрудничеството му с Пикио вж. Дел'Агата, Дж. Половинвековна близост и дружба с Рикардо Пикио. – В книгата му *Българистични изследвания. Италиано-български срещи*. София, 2014, 192–202.

степен. Но много пъти успява да „зарази“ и студентите си от общия курс по славянска филология с интерес към българистичната проблематика. А като директор на Института по славянска филология в продължение на 30 години (1965 – 1995) и като зам.-директор на Департамента по лингвистика на Университета в Пиза винаги отстоява пред колегите си необходимостта от изучаване на български език не само с оглед на българистиката, а и като един ярък пример на специфично развитие в семейството на славянските езици.

Прага изиграва съществена роля и в личния живот на Джузепе Дел'Агата. Там той се запознава със студентката по изкуствознание Дориана Попова от София, която става негова съпруга (вероятно семейният интерес към изкуството си е казал думата и в случая). Нейна е основната заслуга за усвояването на българския език, който той никога не е изучавал системно, а несъмнено и за събуждането на интерес към България – интерес, който преминава в искрена и всеотдайна любов към страната и културата ѝ. В академичен план най-голяма роля в това отношение изиграва проф. Петър Динеков. Самият Дел'Агата споделя в споменатото интервю от 2004 г.: „Но за цялостното ми формиране като славист и българист най-значителен е приносът на Петър Динеков, който винаги ме е обграждал със симпатия и привързаност и ме е дарявал с ценни теми за изследване и с конкретни познания, поднасяйки ми ги с изключителна сърдечност и благородство“².

Първите научни публикации на Джузепе Дел'Агата са посветени на лингвистични теми, обикновено третиран в сравнителен и в частност в балканистичен аспект, но не липсват „сондажи“ и в областта на фолклора и литературата. В някои от тях ясно личи ролята на П. Динеков като вдъхновител – напр. в статията „Гъвкавост на формулите и композиционна техника (по повод една песен на дядо Вичо Бончев)“³. „Сянката“ на проф. Динеков се долавя и в по-късните му статии върху Паисий Хилендарски и Софроний Врачански, както и върху въпроса за книжовния език в България през Възраждането⁴. Въпросът за езика – една много „италианска“ тема още от времето на Данте! – бива третиран от автора със завидна компетентност и в плана на сравнителното славянско езиковедие⁵, както и в неговия средновековен аспект. И в тази връзка искам да отбележа една много характерна за чо-

² *Dialogo con Giuseppe Dell'Agata sulla slavistica, Praga, la Bulgaria e altro*. A cura di Alessandro Catalano e Simone Guagnelli. – *eSamizdat*, II (2004), n° 1, pp. 8.

³ Dell'Agata, G. Flessibilità formulare e tecnica compositiva (a proposito di un canto di djado Vičo Bončev). – In: *Ricerche Slavistiche* 20–21, 1973 – 1974, 327–345.

⁴ Преводи на тези статии с отправки към публикациите им на италиански в книгите му на български език, издадени през 1999 и през 2014 г. (вж. приложената библиография).

⁵ Вж. изключително интересната му студия върху Юрай Крижанич – български превод в Дел'Агата 1999: 105–132.

века и учения Джузепе Дел'Агата черта: неговото уважение към позициите на другите, съчетано с отстояване на собственото виждане по въпроса. През 1986 г. напр. в сборник в чест на Рикардо Пикио той публикува студията „Единство и многообразие на църковнославянския език: гледната точка на преписвача“⁶. Тя е един добронамерен колегиален диалог с учителя и с езиковия аспект на неговата концепция за *Slavia Orthodoxa*, в който Дел'Агата насочва вниманието към различията в рамките на единството, към богато илюстрирания с конкретни примери факт, че това е общност на осъзнаващи своята „другост“ регионални варианти на православнославянската литературна цивилизация. Във връзка с това бих искал да спомена, че в интервюто си от 2004 г. той много ясно формулира своята позиция: „във всякакъв контекст практикувам пълна свобода на мнението и напълно признавам тази свобода на всеки събеседник“⁷. Ярکو свидетелство за тази му жизнена и научна позиция е една статия, първоначално четена като доклад на симпозиум във Венеция по случай 20-годишнината от падането на Берлинската стена⁸, която завършва така:

„[...] вярваме, че политическият и културният живот в България между 1944 и 1989 г. не е бил единствено сив конформизъм и покорство на „стадо овце“. Имало е и такива, които свръхдисидентът Георги Марков е определил като „комунисти идеалисти“, или „истински комунисти“, борещи се срещу „партийните членове“, узурпирали власт и идеали“.

Привеждам този цитат, защото Джузепе Дел'Агата е също така комунист идеалист според определението на Георги Марков и го е доказвал многократно с позицията си по общественно-политически въпроси както в Италия, така и в бивша Чехословакия и в България. Позиция на убеден демократ, който органично не приема никаква диктатура – позиция, наследена заедно с името от дядо му Джузепе, на свой ред социалист идеалист, художник и автор на цикъл стихове под заглавие „Балкански видения“ (1913 г.). Именно тази като че ли вродена демократичност на възгледите и споменатата вече толерантност спрямо идеите на другите според мен го правят желан по-млад приятел в кръга на проф. Динеков, в който Дел'Агата се сближава с Йордан Радичков⁹ и става голям пропагандатор на творчеството му в Италия. Първата книга с преводи на Радичкови разкази на италиански език, излязла

⁶ Български превод в Дел'Агата 1999: 15–38.

⁷ *eSamizdat*, II (2004), n° 1, p 7: “pratico, in qualsiasi contesto, una totale libertà di opinioni e riconosco pienamente tale libertà a ogni interlocutore”.

⁸ Български превод в Дел'Агата 2014: 172–191: „Гласове на опозицията и постоянство на идеалите в България от 1944 до 1989 г.“ (цитират по-долу е на стр. 191).

⁹ За това свидетелства самият Дел'Агата – вж. Дел'Агата 2014: 221–222.

през 1983 г.¹⁰, е дело на Данило Манера, „заразил се“ още като студент от възторга на Дел'Агата пред прозата на Радичков, изпратен на специализация в София с препоръка до писателя и впоследствие също станал негов приятел. През 1990 г. излиза на италиански втора книга на Радичков, отново в превод на Д. Манера, с послеслов от Дел'Агата¹¹. През 1999 г. Радичков от своя страна написа един прочувствен послеслов към сборника с българистични и славистични студии на Дел'Агата със съставител и преводач Анна Влаевска-Станчева. Междувременно през 1994 г. в Лече излиза второ издание на „Черказки разкази“, а през 1999 г. в Рим излиза друг сборник с разкази в превод на В. Петрова под редакцията на Д. Манера¹². Към това издание, макар и негласно, има отношение бъдещата собственичка на издателство „Воланд“ Даниела Ди Сора, по това време преподавател в Университета в Пиза и близък сътрудник на Дел'Агата. Успоредно с нея там преподават български език В. Петрова и след това А. Влаевска-Станчева – всички те, заедно с бившия му студент Данило Манера, представляват пизанската българистична школа на Джузепе Дел'Агата, особено активна през последното десетилетие на миналия век и първото на новия¹³. През 2000 г. в негов превод излиза „Смокове в ливадите“ на Радичков¹⁴, а през 2002 г. – „Мюре“¹⁵, и двете издание на „Воланд“.

Междувременно научноизследователската и организаторска активност на Дел'Агата не прекъсва, като все повече се концентрира върху българистиката. През 1990 г. той организира в Пиза голям българо-италиански симпозиум на тема „Българското национално възраждане и италианската култура“, докладите от който излизат в том под негова редакция¹⁶. През 2000 г. излиза под негова редакция един том с научни изследвания, посветени на първия италиански дипломиран българист – Луиджи Салвини (1911 – 1957)¹⁷, като успява да организира и приемането на личната му библиотека в тази на Университета в Пиза, където бе създаден отделен фонд „Салвини“. Пише

¹⁰ Radičkov, J. *I racconti di Čerkayki*. A cura di Danilo Manera. Ed. Marietti, Casaler Monferato, 1983.

¹¹ Radičkov, J. *L'uovo di gennaio*. Ed. Marietti, Genova, 1990.

¹² Radičkov, J. *Gente, gazze, cavalli*. A cura di D. Manera, trad. V. Petrova. Ed. Voland, Roma 1999.

¹³ Тук не мога да не отбележа със съжаление, че след напускането на Ди Сора, пенсионирането на Дел'Агата и на А. Влаевска-Станчева, в Университета в Пиза вече не се преподават български език и литература.

¹⁴ Radičkov, J. *Bisce*. Roma: Voland, 2000.

¹⁵ Radičkov, J. *L'anatra da richiamo*. Roma: Voland, 2002.

¹⁶ Dell'Agata, G. (a cura di), *La rinascita nazionale bulgara e la cultura italiana*. Roma, 1995.

¹⁷ Dell'Agata, G. (a cura di), *Luigi Salvini (1910 – 1957). Studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa*. Pisa, 2000 (в заглавието на тома е допусната грешка – Салвини е роден през 1911 г.).

за началото на българистиката в Италия, за рецепцията на творчеството на Д'Анунцио, на Маринети и на Примо Леви в България, но и на Пенчо Славейков в Италия, за италианските преводи на поемата „Септември“, както и за Гео Милев на фона на италианския футуризм... През 2006 г. издава една антология на българския разказ¹⁸, която е и своеобразен колективен портрет на преводачите от български на италиански от Енрико Дамиани и Луиджи Салвини до самия Дел'Агата, неговите ученици Д. Манера и Р. Адинолфи и отишлия си в ранна младост Алесандро Дел'Агата. В нея е поместена уводна студия на Дел'Агата върху познанието за българската литература и нейното разпространение в Италия, към която има три много полезни библиографски приложения, посветени на италианските преводи от българската литература, на Радичков на италиански език и изследванията върху италиано-българските литературни връзки.

През новото хилядолетие продължава и преводаческата дейност на Джузепе Дел'Агата. През 2010 г. в негов превод излиза подборка разкази на Алек Попов¹⁹, но второто му голямо лично откритие, след Радичков, е Георги Господинов. Неговата първа книга на италиански език („Натурален роман“) излиза през 2007 г. в превод на Д. Ди Сора и Ирина Стоилова²⁰, но още на следващата година се появява книга с негови разкази, преведени от Дел'Агата²¹. През 2013 бива отпечатан неговият превод на „Физика на тъгата“²², през 2018 г. на „И всичко стана луна“²³, през 2020 на „Всички наши тела“²⁴. През 2021 г. за превода на „Времеубежище“²⁵ и авторът, и преводачът получават най-голямата италианска литературна награда: „Premio Strega Europeo“. Все благодарение на Дел'Агата и на издателство „Воланд“ на Даниела Ди Сора през 2022 г. се появява и стихосбирката на Господинов „Писма до Гаустин“. А в момента, в който пиша тези редове, научавам, че на 16 май т.г. ще излезе нов превод на Пепино: „Градинарят и смъртта“ на Господинов²⁶...

¹⁸ Dell'Agata, G. (a cura di), *Antologia del racconto bulgaro*. Padova, 2006.

¹⁹ Popov, A. *Mitologia del tempo che cambia*. Palermo, 2009.

²⁰ Gospodinov, G. *Romanzo naturale*. Roma: Voland, 2007.

²¹ Gospodinov, G. ... e altre storie. Trad. di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2008.

²² Gospodinov, G. *Fisica della malinconia*. A cura di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2013.

²³ Gospodinov, G. *E tutto divenne luna*. A cura di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2018.

²⁴ Gospodinov, G., *Tutti i nostri corpi. Storie superbrevi*. Trad. di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2020.

²⁵ Gospodinov, G., *Cronorifugio*. Trad. di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2021.

²⁶ Gospodinov, G., *Il giardiniere e la morte*. Trad. di Giuseppe Dell'Agata. Roma: Voland, 2025.

Пепино Дел'Агата. Така го знаем всички в България. И не само: така го наричат и много от приятелите му от различни славянски страни, където той е добре познат както от публикациите си и от лекциите и докладите, които е изнасял там, така и от активната си дейност като президент на Италианската асоциация на славистите в течение на два мандата (10 години) и в това си качество член на Международния комитет на славистите. Употребата на това умалително не е израз на подценяване, на някаква трапезна „свойщина“, а на най-топли приятелски чувства към един човек – ценен, уважаван и обичан. Италианец, който – по думите на италианистката проф. Дария Карапеткова – живее „с България в ума, с България в сърцето“²⁷. И България му се отплаща с подобаващо уважение: през 1978 г. получава орден „Кирил и Методий“, през 1986 г. е избран за чуждестранен член на Дружеството на филолозите българисти, през 1998 г. е провъзгласен за почетен доктор на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, почетен член е на Съюза на преводачите в България, през 2000 г. е удостоен с орден „Стара планина“, през 2005 г. – с почетния знак „Марин Дринов“ на БАН за цялостната си научна и преподавателска дейност. А за преводите си на италиански език през 2021 г. получава наградата „Перото“ на Националния център за книгата. Но най-голямата награда за него е топлото приятелско отношение на няколко поколения българи към него, които очакват от Пепино нови творчески изяви и от сърце му пожелават „На многая лета“.

Красимир Станчев, Рим

Цитирана литература:

Дел'Агата 1999: Дел'Агата, Дж. *Студии по българистика и славистика*. Съставител и преводач А. Влаевска-Станчева, предисловие К. Станчев, послеслов Й. Радичков. София: ЛИК, 1999.

Дел'Агата 2014: Дел'Агата, Дж. *Българистични изследвания. Италиано-българески срещи*. Ред. Дария Карапеткова. София: Св. Климент Охридски, 2014.

Избрани публикации

1. Il condizionale in antico slavo. – In: *Ricerche Slavistiche*, XI (1963), Roma, 162–175.
2. A proposito di alcuni prestiti grammaticali greci e turchi nelle lingue slave dell'area balcanica. – In: *Ricerche Slavistiche*, XIV (1966), Roma (1967), 15–28.
3. Come sono fatti i proverbi bulgari. – In: *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa*, 2–XXXVI (1967), Pisa, 1–15.

²⁷ Дел'Агата 2014: 9. Немалко от преводите в тази книга, а и в други негови публикации на български език, са дело на Дария Карапеткова.

4. La struttura della terminologia della parentela acquisita nelle lingue slave. – In: *Studi e Saggi linguistici*, VII (1967), Pisa, 23–48.
5. Flessibilità formulare e tecnica compositiva (a proposito di un canto di djado Vičo Bončev). – In: *Ricerche Slavistiche*, XX–XXI (1973–1974), Roma (1974), 327–345.
6. Accettabilità linguistica e prospettiva balcanica nella questione della lingua in Bulgaria. – In: *Contributi italiani all’VIII Congresso Internazionale degli Slavisti*, AIS, Roma 1978, 61–72.
7. Стари кирилски надписи в катедралата „Сан Мартино“, в град Лукка. – In: *Славянские культуры и Балканы*, 1, София 1978, 62–65.
8. Gabriele d’Annunzio nella cultura bulgara. – In: G. Dell’Agata, C. De Michelis, P. Marchesani, D’Annunzio nelle culture dei paesi slavi, Slavica V, Venezia 1979, 184–193 e 233–239.
9. Il tema dell’inganno nello Žitie i stradanija grešnago Sofronija, in Relazioni storiche e culturali fra l’Italia e la Bulgaria. – In: *Studi presentati al Convegno Italo-Bulgaro in memoria di Enrico Damiani (Napoli-Positano 29 maggio–3 giugno 1979)*, Napoli 1982, 203–211.
10. Antico-bulgaro e slavo-ecclesiastico nella questione della lingua in Bulgaria. – In: *Константин-Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150-годишнината от рождението му*. Велико Търново 10–11.XI.1977 и Рим 12–13.XII.1977, БАН, София 1981, 198–203.
11. „Балканско“ и „европейско“ гледище в споровете за езика в България през първата половина на XIX век. – В: *Литературна мисъл*, 9(1981), 1981, 45–48.
12. Paralleli greco-bulgari nella questione della lingua nell’epoca del Văzraždane. – In: *Mondo Slavo e cultura italiana. Contributi italiani al IX Congresso Internazionale degli Slavisti (Kiev 1983)*, Il Veltro, Roma 1983, 93–109.
13. Formule introduttive greche e slave ai sermoni del Thesauròs di Damaschino Studita. – In: *Atti dell’VIII Congresso internazionale di Studi sull’alto Medioevo (Spoleto 3–6 novembre 1981)*, Spoleto (1983), 79–89.
14. Бележки върху историята на езиковия въпрос в България. – В: *Език и литература*, 3 (1983), 43–46.
15. The Bulgarian Language Question from the Sixteenth to the Nineteenth Century. – In: *Aspects of the Slavic Language Question*, Edd. R. Picchio, H. Goldblatt, Yale University, New Haven 1984, 157–188.
16. La Bulgaristica in Italia: bilancio di un decennio. – *Europa Orientalis*, IV (1985), Roma (1986), 191–203.
17. Unità e diversità nello slavo ecclesiastico: il punto di vista del copista. – In: *Sudia Slavica mediaevalia et umanistica Riccardo Picchio dicata*, Colucci-Dell’Agata-Goldblatt curantibus, Roma 1986, 175–191.
18. La Bulgaristica in Italia: bilancio di un decennio. – In: *II Международен Конгрес по Българистика. Доклади 22. Българистика: Състояние и перспективи*, София: БАН, 1988, 133–150.
19. Nikolaj Hajtov. – In: *Narratori contemporanei d’Europa e d’America*, a cura di Z.Ferrigno, Pisa 1988, 101–112.
20. Una descrizione italiana della Bulgaria dei primi del Settecento. – In: *България, Италия и Балканите*. София: БАН, 1988, 150–154.

21. Unità e varietà dello slavo ecclesiastico. A proposito di due manoscritti della Guerra Giudaica. – In: *Contributi italiani al X Congresso internazionale degli Slavisti (Sofia 1988)*, *Europa Orientalis*, VII (1988), Roma, 537–577.
22. Йордан Радичков в Италия. – В: *Литературна мисъл*, 3 (1989), София, 49–51.
23. Il Trattato sulla Bulgaria nella traduzione russa del Regno degli Slavi di Mauro Orbini. – In: *Europa Orientalis*, VIII (1989), Roma, 9–18.
24. Il Battesimo di S.Vladimiro di Karel Havlíček Borovský. – In: *Harvard Ukrainian Studies, Special issue Proceedings of the International Commemorating the Millennium of Christianity in Rus'–Ukraine XII – XIII (1988 – 1989)*, Cambridge (Massachusetts), 467–479.
25. „Антиримската“ Кирило–Методиева полемика на Теофан Прокопович. – В: *Литературна мисъл*, 6 (1990), 113–115.
26. Ideologia politica e comparazione linguistica nella classificazione delle lingue slave di Juraj Križanić. – In: *Ricerche Slavistiche*, XXXIX – XL (1992 – 1993). *Contributi italiani all'XI Congresso internazionale degli Slavisti (Bratislava 1993)*, Roma (1993), 365–384.
27. La rinascita nazionale bulgara e la cultura italiana. Atti del quinto Convegno Italo–Bulgaro, a cura di G. Dell'Agata, La Fenice, Roma 1995, 183 p.
28. Paisij Hilendarski e Mavrubir–Orbini. – In: *La rinascita nazionale bulgara e la cultura italiana. Atti del quinto Convegno Italo–Bulgaro*, a cura di G. Dell'Agata, La Fenice, Roma 1995, 51–60.
29. Паисий Хилендарски и Мавро Орбини. – В: *Български месечник*, 8 (1998), Sofia, 78–84.
30. Luigi Salvini (1910 [1911] – 1957) studioso ed interprete di letterature e culture d'Europa, a cura di G. Dell'Agata, Pisa 2000, 110 p.
31. Началото на Българистика в Италия. – В: *Българистика 2001, София 21–22 септември 2001, Доклади от международна работна среща*, София: БАН, 2001, 108–120
32. Michail Pogodin e la traduzione russa del Cirillo e Metodio di Josef Dobrovský. – In: *Russica romana*, IX, In ricordo di Michele Colucci, Istituti editoriali e poligrafici internazionali, Pisa–Roma 2002, 155–163.
33. Storia della questione della lingua in Bulgaria (XVI – metà del XIX secolo). – *eSamizdat*, 2004 (II), 79–94.
34. Европа и Балканите: „другост“ и „близост“–и в светлината на езиковия въпрос в България. – В: *Български фолклор*, 4/2003. *България – Италия. Европейско културно пространство*, 2004, 36–42.
35. Италианските преводи на поемата „Септември“ от Гео Милев. – В: *Гео Милев – жрец на истината и свободата, Нови изследвания* 4, изд. Захарий Стоянов –Международна фондация Гео Милев – Унив.изд. Св. Климент Охридски, София 2005, 34–44.
36. Европа, кирилицата и Йордан Радичков. – В: *Българистика*, 10/2005, 12–19.
37. Primo Levi in Bulgaria, in La manutenzione della memoria. – In: *Diffusione e conoscenza di Primo Levi nei paesi europei*, a cura di Giovanni Tesio, Centro Studi Piemontesi, Torino 2005, 177–184.
38. Европа, кирилицата и Йордан Радичков. – В: *Критика*, VI; 1–2, 2005, 6–13.

39. Antologia del racconto bulgaro, a cura di Giuseppe Dell'Agata, Associazione Bulgaria – Italia, Padova 2006, 376 p.
40. Cenni storici sulla conoscenza e sulla diffusione in Italia della letteratura bulgara. – In: *Antologia del racconto bulgaro*, a cura di Giuseppe Dell'Agata, Associazione Bulgaria–Italia, Padova 2006, 9–40.
41. Le fonti italiane nel progetto di emancipazione politico–culturale della Bulgaria di Sofronij Vračanski. – In: *България и италианци през вековете в борби за независимост и държавност*, in occasione del bicentenario della nascita di Giuseppe Mazzini, Gutenberg, Sofia 2006, 143–159.
42. Le traduzioni italiane di Septemvri di Geo Milev. – In: *Slavia Orthodoxa and Slavia Romana: Essays presented to Riccardo Picchio on the Occasion of his Eightieth Birthday*, Yale University, New Haven 2008, 65–74.
43. Историческите бележки относно приема и разпространението на българската литература в Италия. – В: *Следва*, 22/2010, 24–40.
44. Marinetti, il “futurismo” bulgaro e il poema Settembre di Geo Milev. – In: *Gli altri futurismi. Futurismi e movimenti d'avanguardia in Russia, Polonia, Cecoslovacchia, Bulgaria e Romania*, a cura di G. Tomassucci e M. Tria, Pisa 2010, 23–36.
45. Voci di opposizione e coerenza di ideali nella Bulgaria dal 1944 al 1989. – In: *1989–2009. La caduta del muro: venti anni dopo. Atti del Convegno Internazionale di Studi*. Venezia 17–18 dicembre 2009, Archetipolibri, Bologna 2011, 71–84.
46. Profilo storico delle traduzioni italiane di opere letterarie bulgare. – *Ricerche Slavistiche*, Nuova Serie, vol.9 (LV) 2011, 65–76.
47. La corrispondenza tra Luigi Salvini e Fanny Popova Mutafova. – In: *Laurea Loraе. Сборник памяти Ларисы Георгиевны Степановой*, Mosca 2011, 257–266.
48. La ricezione di Penčo Slavejkov in Italia. В: *Словеса пръчудная. Юбилеен сборник в чест на проф. Иван Буюклиев*, Sofia: ПАМ Пъблишинг Къмпани ООД, 2012, 112–122.
49. Паисий Хилендарски и руската версия на „Царството на славяните“ от Мавро Орбини, (предговор). – В: *Царството на Славяните*, София: Дамян Яков, 2012, 17–24.
50. Маринети, българският „футуризм“ и поемата „Септември“ на Гео Милев. – В: *Славяните. Общество, религия, култура. Юбилеен сборник в чест на 60–годишнината на професор Панайот Карагъзов*, Sofia 2012, 165–181.
51. Българистични изследвания. Италиано–български срещи. Ред. Дария Карапеткова. София: Св. Климент Охридски, 2014.
52. Исторически преглед на преводите на българските литературни произведения на италиански език. – В: *Трети международен конгрес по Българистика 23/26 май 2013 г.*, София – Кръгла маса „Българистика“, София: Св. Климент Охридски 2014, 243–256.
53. Sette lettere inedite di Dimităr Šišmanov a Luigi Salvini. – In: *Полвистор – Scripta slavica Mario Capaldo dicata*, Москва – Рим: Индрик, 2015, 378–388.
54. Боян Дановски и италианската култура. – В: *Следва*, 33/2016, 32–41.
55. Колективно писмо до Луиджи Салвини от най-големите български писатели. – В: *Култура, идентичности, съмнения. Сборник в чест на проф.д.ф.н. Николай Аретов*, София: БАН Марин Дринов, 2016, 172–179.

56. Спомени за Динеков. – В: *Академик Петър Динеков и хуманитарната наука – идеи, позиции, концепции*. София: Multiprint, 2018, 25–26.
57. Bulgaria. – In: Günter Berghaus (Ed.), *Handbook of international Futurism*, Berlin – Boston, 2019, 357–364.
58. Ideologia etico-politica nella sferzante critica di Georgi Markov al totalitarismo bulgaro. – In: *Il Sud-Est europeo e l'Adriatico. Studi italiani. Contributi al XII Congresso internazionale dell'Association internationale d'études du Sud-Est européen (Bucarest, 2 – 7 settembre 2019)*, a cura di Francesco Guida, Aracne, Roma 2019, 207–220.
59. Моите срещи с Йордан Радичков. – В: *Йордан Радичков в спомени на съвременници*, под ред. на Мария Младенова. София: Изток–Запад, 2020, 129–140.
60. Ideologia etico-politica nella sferzante critica di Georgi Markov al totalitarismo bulgaro. – *Cenobio*, LXXI, 2022, Lugano, n° 3, 47–60.
61. Il mito di Ahasfero nella letteratura bulgara del Novecento. – In: *L'ebreo errante. Nuove prospettive su un mito europeo*. A cura di F. Franceschini e S. Grazzini. Edizioni di storia e letteratura, Roma, 2023 (= Temi e testi 232), 365–381.
62. Иван Теофилов – преследван и спъван, но винаги побеждаващ талант. – В: *Усет за участ. Сборник в чест на професор Инна Пелева*. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2025, 145–164.

За него:

- Чуждестранна българистика през XX век. Енциклопедичен справочник. София, 2008, 153–154.
- Carpi, G., Garzonio, S. (a cura di) *Studi in onore di Giuseppe Dell'Agata*. – In: *Studi Slavistici VIII*, Firenze University Press, 2011, 279–349.

Петер Шрайнер на 85 години

България може да бъде горда, че един от изследователите на нейната средновековна история е професор Петер Шрайнер – виден учен от най-висока класа в областта на византистиката и европейската медиевистика. С основание се твърди, че той е медиевист енциклопедист и ерудит, който със своите многобройни публикации аргументирано показва изключителната роля на средновековна България и на българите в историята и културата на Европейския югоизток. В продължение на половин век с България го свързват неговите тесни научни интереси и широки колегиални, а и приятелски връзки с много български медиевисти. Сред тях са Иван Дуйчев (1907 – 1986), Васил Гюзелев, Аксиния Джурова, Казимир Попконстантинов и още десетки по-млади български колеги. Неговият дом край Кьолн от десетилетия бе уютен пристан за много български учени.

Житейската и научна биография на Петер Шрайнер може да бъде обект на отделно научно изследване. Тук ще бъдат отбелязани само някои от по-важните моменти в неговия живот и особено онези, които имат отношение към България и българската медиевистика. Той е роден на 4 май 1940 г. в Мюнхен. Учи в университета „Лудвиг Максимилиан“ (1960 – 1966 г., с прекъсване през 1962 г. в Монпелие, Франция) класическа филология и византология, история, славистика, история и култура на Близкия изток (османистика). През 1967 г. с изследване върху византийските кратки хроники получава докторска степен по византистика при проф. Ханс-Георг Бек (1910 – 1999). През 1968 – 1972 г. работи в Bibliotheca Apostolica Vaticana, Рим, като скриптор за гръцки ръкописи. Хабилитира се в Катедрата по византология на Свободния университет в Берлин (1974). В периода 1979 – 2005 г. е редовен професор по византистика в Кьолнския университет и директор на Института за класически изследвания. Носител е на почетен знак със синя лента на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1988) и негов почетен доктор (2004), както и почетен доктор на Великогърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (1992). През 1991 г. е избран за вицепрезидент на Международната асоциация за византийски изследвания, а в периода 2001 – 2011 г. е неин президент. Именно тогава за втори път в България в София (след 1934) се проведе 22 конгрес на Асоциацията (22 – 27 август 2011). В продължение на 12 години Петер Шрайнер е главен редактор на престижното немско списание по византистика *Byzantinische Zeitschrift* (1992 – 2004). Неговите научни публикации обхващат няколко десетки книги, а студиите, статиите и рецензиите надхвърлят хиляда. Впечатляващо е тяхното разнообразно тематично съдържание и хронологически обхват от периода на Къс-

ната античност през Средновековието до епохата на Новото време. И все пак в центъра на неговите интереси остава Византийската империя. Безспорен връх в неговите изследвания е публикацията на византийските кратки хроники (*Chronica byzantina breviora. Recensuit, commentario indicibusque instruxit Petrus Schreiner (Corpus Fontium Historiae Byzantinae, Vol. XII/1–3): 1. Teil. Einleitung und Text. Wien 1975, 688 S.; 2. Teil. Historischer Kommentar. Wien 1977, 644 S.; 3. Teilübersetzungen, addenda et corrigenda, indices. Wien 1979, 254 S.*

През 1986 г. във Виена и през 2004 г. в София бяха издадени два сборника с негови статии, посветени на византийската и на българската средновековна история. През последния четвърт век проф. Петер Шрайнер вложи много усилия в изследването на един от най-старите ръкописи на *Хрониката* на византийския автор Йоан Скилица (XI в.), а именно Софийския от Националния исторически музей (инв. № 29202/216). Той успя да проучи над 330 маргинални бележки, оставени в полето на ръкописа и установи техния автор – Теофилакт, архиепископ на Българската църква в Охрид (1090/1092 – след 1108). През тази година предстои тяхното издаване в специален немскоезичен том, както и българско издание на приписките, отнасящи се до историята на България.

Особено ползотворно бе участието с научни доклади на Петер Шрайнер в проведените в България научни форуми, посветени на българския цар Самуил (Международна конференция „Европейският югоизток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура“. София, 6 – 8 октомври 2014 г.; Международна научна конференция в памет на цар Самуил († 6 октомври 1014). 1010 години от смъртта на българския цар Самуил. Самуилова България – история и култура. Петрич, 6 октомври 2024 г.).

За изключителните му заслуги в изследването на средновековната българска история и миналото на Самуилова България на 3 октомври 2024 г. проф. Петер Шрайнер бе удостоен с Почетен знак от президента на Република България Румен Радев.

Гилдията на българските медиевисти поздравява от сърце своя немски колега с юбилея му, като му желае здраве и още дълги години, изпълнени с нови творчески успехи.

Георги Н. Николов
Македонски научен институт

Избрана библиография

Сборници

1. Studia Byzantino-Bulgarica (Miscellanea Bulgarica 2). Wien, 1986.
2. Многообразие и съперничество. Избрани студии за обществото и културата във Византия и средновековна България (Studia slavico-byzantina et medievalia europensia, vol. IX). София, 2004.

Статии

1. Греческий язык и кириллица на территории Болгарии. – В: *Хиляда и сто години от смъртта на Методий* (Кирило-Методиевски студии, 4). София, 1987, 274–282.
2. Johannes Skylitzes und Bulgarien. – В: *Международна конференция „Византийското културно наследство и Балканите“*. Септември 6–8, 2001, Пловдив, България. *Сборник доклади*. Sine loco, sine anno [Пловдив, 2001], 26 – 31.
3. Zwei englische Soldaten in Mesembria. – In: *Études balkaniques*, 43/1, 2007, 153–156.
4. Eine neugriechische Version der Erzählung über die vierzehn Märtyren in Bulgarien. – В: *Византия, Балканите, Европа. Изследвания в чест на проф. Василка Тълкова-Заимова*. София, 2006, 588–592.
5. Иван Дуйчев и международно византиноведение. – В: *Conférence scientifique internationale. Le Centenaire de la naissance du prof. Ivan Dujčev* (= Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“. Том 97 (16). София, 2011, 3–7.
6. Nugae byzantino-bulgaricae. – In: *Bulgaria Mediaevalis*, 2, 2011, 171–177.
7. Engländer im spätmittelalterlichen Bulgarien. – В: *Българско средновековие: общество, власт, история. Сборник в чест на проф. д-р Милияна Каймакамова*. София, 2013, 82–86.
8. De Bulgarorum originibus. Frühe gedruckte Nachrichten zu den Bulgaren. – В: *Средновековният човек и неговият свят. Сборник в чест на 70-та годишнина на проф. д.и.н. Казимир Попконстантинов*. Велико Търново, 2014, 103–116.
9. Südosteuropa in der Politik der Mittelmeermächte. – In: *Das mittelalterliche Bulgarien, Byzanz und Europa. Festschrift für Vasil Gjuzelev zum 75. Geburtstag*. (Miscellanea Bulgarica Bd. 21, Hrsg. vom Verein „Freunde des Hauses Wittgenstein Österreichisch-Bulgarisches Forum“). Wien, 2014, 23–30.
10. Die vermeintliche Blendung. Zu den Ereignissen von Kleidion im Jahr 1014. – В: *Европейският югоизток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура*. София, 2015, 170–190.
11. Монастырские библиотеки Востока на примере монастыря Косиница. – В: *Годишник на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“*. Том 99 (18), 2017, 31–37.
12. Охридская рукопись Иоанна Скилицы в Софии. – In: *Bulgaria Mediaevalis*, 9, 2018, 135–142.

13. Die Chronik des Michael von Devol (1118). Eine neue Einschätzung der Wiener Skylitzes-Handschrift hist. gr. 74. – In: *Laudator temporis acti. Studia in memoriam Ioannis A. Božilov. Vol. I. Religio, historia*. Serdicae, 2018, 240–252.
14. Eine venezianische Quelle zur bulgarischen Geschichte: die Chronik des Giovanni Diacono. – В: *Българско царство. Сборник в чест на 60-годишнината на доц. д-р Георги Н. Николов*. София, 2018, 384–393.
15. Защо погина Византия. – В: *История*, 31/4, 2023, 335–345.
16. Ръкописът на Йоан Скилица в Националния исторически музей в София, България. – В: *Известия на Националния исторически музей*, 36, 2023. 417–423.
17. Един венециански извор за българската история: Хрониката на Йоан Дякон. – В: *Пет етюда върху историята на Самуилова България*. София – Петрич, 2024, 89–102.

За него:

- Gjuzelev, V. Einleitende Worte. – In: *Peter Schreiner. Studia Byzantino-Bulgarica* (Miscellanea Bulgarica 2). Wien, 1986, III–IV
- Николов, Г. Н. Петер Шрайнер. – *Научен център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“ към Софийския университет „Климент Охридски“*. София, 1988, 19–20.
- Hunger, H. Glückwünsche für Peter Schreiner zum 60. Geburtstag. – In: *ΠΟΛΥΠΛΕΥΡΟΣ ΝΟΥΣ. Miscellanea für Peter Schreiner zu seinem 60. Geburtstag*. München – Leipzig, 2000, VI–IX.
- Джурова, А. Петер Шрайнер – кратките византийски хроники. – В: *Петер Шрайнер. Многообразие и съперничество. Избрани студии за обществото и културата във Византия и средновековна България* (Studia slavico-byzantina et medievalia europensia, vol. IX). София, 2004, 5–7.

Ирина Седакова на 70 години

Тази година изтъкнатият българист и специалист в областта на етнолингвистиката, социолингвистиката и фолклора проф. Ирина Седакова навърши 70 години¹. Тя е доктор на филологическите науки, ръководител на Отдела по типология и сравнително езиковедие в Института по славяноведие към Руската академия на науките. Също така е ръководител на Центъра по лингвокултурни изследвания „Balkanica“ и главен редактор на списание „Славяноведение“ (от 2021 г.). Проф. Седакова заема престижни позиции в различни научни комитети: вицепрезидент на комисията по „Календарни обреди“ към Международното общество на етнологите и фолклористите (SIEF), научен секретар е на Руския комитет по изучаване страните от Югоизточна Европа (AIESEE) и председател на Организационния комитет на „Балканските четения“.

Научната ѝ кариера започва през 1978 г., когато завършва Филологическия факултет на Московския държавен университет. Още в началото на творческия ѝ път изследването на фолклорната обредност на българите става основен фокус в нейните изследвания. През 1984 г. защитава успешно кандидатската си дисертация на тема „Лексика и символика на коледно-новогодишната обредност на българите“, а през 2007 г. защитава и докторската си дисертация „Лингвокултурные основы родинного текста болгар“. Нейни учители са доц. Надежда Котова – специалист в областта на българската лексикология и лексикография от Института за български език към БАН, езиковедът проф. Мирослав Янакиев от Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1923 – 1998), както и езиковедът, специалист по диалектология, преподавател в Софийския университет и член-кореспондент на БАН, проф. Тодор Бояджиев (1931 – 2022). Свързаността ѝ с България и с нейната духовност още повече проличава от факта, че първата ѝ отпечатана работа (1982) е преводът на руски език на книгата на българския философ Кирил Василев „Любовта“, представляваща изследване на философските аспекти на любовта².

Преподавателската ѝ дейност включва лекции в Катедрата по славянски филологии в Московския държавен университет (1893 – 1991) и в Ексетър-

¹ За нея вж.: **Завьялова**, М. В., А. А. Индыченко, А. Б. Ипполитова. Поздравляем Ирину Александровну Седакову! – В: *Живая старина*, № 1 (125) 2025, 56–57. <https://inslav.ru/sites/default/files/zhs-2025-1.pdf> [посетен на 19.05.2025].

² Публикувана в София през 1974 г., издателство „Наука и изкуство“.

ския университет във Великобритания (1994 – 1996). През ноември 2010 г. е гостуващ професор в Университета в Сасари, Сардиния (Италия). От 2010 г. води лекции по етнолингвистика и теория на межкултурната комуникация в Руския държавен хуманитарен университет в Москва.

Във връзка със своите научни интереси Ирина Седакова посещава неведнъж България, участник е в експедициите за събиране на материали за комплексния труд „Малък диалектологически атлас на балканските езици“ (т. 1 – 7, 2009 – 2018), който има основополагащо значение за съвременната филология. Участва със статии в няколко фундаментални многотомни справочника – „Славянские древности. Этнолингвистический словарь“ (Москва, 1995, т. 1; 1999, т. 2; 2004, т. 3; 2009, т. 4; 2012, т. 5) и „Славянская мифология. Энциклопедический словарь“ (Москва, 2011). Те бележат първия по рода си труд в славистиката – етнолингвистична енциклопедия на традиционната духовна култура на славянските народи, обобщавайки изследвания на славянските езици, фолклора, митологията, етнографията и народното изкуство.

За активния ѝ научен живот свидетелстват организираният под нейно ръководство „Балканистични четения“, провеждащи се на всеки две години. В конференциите се обхваща широк спектър от въпроси, касаещи културно-историческия живот на Балканите, лингвистиката и културологията на региона. Проф. Седакова е съпредседател на работната група *The Ritual Year* (основана през 2003 г.) на Международното общество на етнологите и фолклористите (SIEF), чийто фокус е съсредоточен върху различни аспекти на трансформация на традиционната календарна обредност в съвременното общество. Във връзка с това през годините са осъществени множество конференции и работни срещи, чийто резултат е отразен в сборници, съдържащи материали и изследвания. От 2022 до 2024 г. работи по проект „Семiotични модели в крос-културното пространство: Balcano-Balto-Slavica“, чиято основна цел е актуализация на основните методически принципи на московско-тартуската школа, основани върху голям обхват от извори.

Трудно е да се изброят всички нейни изследвания, тъй като тя е автор на повече от 470 публикации на руски, български, сръбски, английски и др. езици, издадени както в Русия, така и в други страни³. Съществен принос представлява излязлата през 2007 г. на руски език монография „Балканские мотивы в языке и культуре болгар. Родинный текст“. (Москва, „Индрик“), която е преведена български език през 2013 г. (София, АИ „Проф. Марин Дринов“)⁴.

³ Кратка информация за проф. Седакова с основната ѝ библиография вж. на сайта на Института по славянознание на РАН: <https://inslav.ru/people/sedakova-irina-aleksandrovna> [посетен на 19.05.2025].

⁴ „Балкански мотиви в езика и културата на българите: Раждане и съдба“.

В книгата са представени в сравнителен аспект балканските черти в българските текстове, свързани с родилния обред, като акцент е поставен върху използваната терминология, родилния ритуал, фолклорните практики и обреди. Проф. Седакова анализира факта, че раждането представлява съществена част от модела на света и е пряко свързано с народната медицина, демонология и др., привеждайки богат набор от непубликувани и малко познати източници. В народните вярвания раждането е пряко свързано с понятията „свое – чуждо“, със сложното преплитане между езически традиции и християнски вярвания. Книгата е ценен източник за етнолингвистиката както със своя изворов материал, така и с публикуваните карти.

За своя принос в развитието и популяризирането на българистиката по света проф. Ирина Седакова е наградена от Института за български език към БАН със „Златна значка“ (2022).

Екатерина Тодорова
Институт за литература,
Българска академия на науките

Избрани публикации:

Книги

1. Славянские древности. Этнолингвистический словарь / Под общей ред. Н. И. Толстого. Москва, 1995 – 2012.
2. Балканские мотивы в языке и культуре болгар. Родинный текст. Москва: Индрик, 2007, 432 с. (Традиционная духовная культура славян. Современные исследования).
3. Балкански мотиви в езика и културата на българите: Раждане и съдба. София: АИ Марин Дринов, 2013, 316 с.
4. Самоучитель болгарского языка с лингвокультурными комментариями. Москва: Буки-Веди, 2015, 128 с.

Статии

1. К описанию лексики и символики святочно-новогодней обрядности болгар (Рождественские обрядовые хлебы). – В: *Советское славяноведение*. 1984. № 1, 48–57.
2. К изучению болгарской обрядовой терминологии (словообразования от основ баб-, дед-, стар- в терминологии святочно-новогодней обрядности болгар). – В: *Български фолклор*. София, 1984. № 1, 45–52.
3. Структура и семантика болгарских проклятий: К постановке проблемы. – В: *Этнолингвистика текста. Семиотика малых форм фольклора. Тезисы и предварительные материалы к симпозиуму*. Москва, 1988. Ч. 1, 68–71.

4. Проблемы болгаристики в трудах советских лингвистов. – В: *Проблемы славянского языкознания в СССР: 1983–1987 гг. К X Международному съезду славистов*. София, сентябрь 1988, 240–253.
5. Этнолингвистическая характеристика родильной обрядности болгар. – В: *Болгаристика в системе общественных наук. Вторая всесоюзная конф. по болгаристике*. Харьков, 1991, 172–174.
6. Эпитет в болгарских пословицах и поговорках. – В: *Болгарская культура в веках*. Москва, 1992, 66–68.
7. К изучению общеславянской лексики в русском и болгарском языках. – В: *Philologia Slavica. К 70-летию академика Н.И. Толстого*. Москва, 1993, 394–398.
8. Обрядовые аллюзии в болгарских паремиях. – В: *Балканские чтения – 2: Символический язык традиционной культуры*. Москва, 1993.
9. О некоторых типах клишированных изречений в народной речевой культуре болгар. – В: *Сб. от научни трудове, посветен на седемдесетгодишнината на професор Мирослав Янакиев*. София, 1993, 110–116.
10. Метафорические термины родства и их производных в русском и болгарском: сопоставительный анализ. – В: *Типологические и сопоставительные методы в языкознании*. Москва, 1993, 219–227.
11. Славянобалканские представления о демонах судьбы: Трансформации во времени и пространстве. – В: *Время в пространстве Балкан: свидетельства языка*. Москва, 1994, 42–64.
12. Некрещеные младенцы в традиционных представлениях славян: человеческое и нечеловеческое. – В: *Миф и культура: человек – не-человек*. Москва, 1994, 21–23.
13. Ритуальный хлеб в традиционной обрядности болгар: родины и основные этапы развития ребенка. – В: *Славянский и балканский фольклор. Верования. Текст. Ритуал*. Москва, 1994, 130–138.
14. Магия ходьбы и ритуальное оформление первых шагов ребенка у южных славян. – В: *Балканские чтения 3. Тезисы и материалы*. Москва, 1994, 76–80.
15. Славянобалканские представления о демонах судьбы: трансформации во времени и пространстве. – В: *Время в пространстве Балкан: свидетельства языка*. Москва, 1994.
16. BIRTH and FATE: An Ethnolinguistic Analysis of some Bulgarian Idioms. – In: *Proceedings of the 9th Biennial Conference on Balkan and South Slavic Linguistics, Literature, and Folklore*. Indiana University Bloomington, Indiana, 7–9 April 1994. – Indiana Slavic Studies. Vol. 7. 1994, 255–260.
17. Грецизмы в словаре болгарской традиционной культуры. – В: *Славяне в зеркале неславянского окружения*. Москва, 1996, 46–48.
18. Святочно-новогодняя терминология и обрядность болгар в свете ареалогии. К постановке проблемы. – В: *Исследования по славянской диалектологии. Вып. 5. Актуальные проблемы славянской лингвогеографии*. Москва, 1998, 284–314.
19. Экспедиция в болгарское село Равна (Провадийская община, Варненская область, Болгария). – В: *Малый диалектологический атлас балканских языков. Материалы 2-го совещания*. Санкт Петербург, 19 декабря 1997 г. СПб., 1998, 106–120.

20. Матримониальные мотивы в славянских родинах. – В: *Кодови словенских култура*. 1998. Бр. 3, 111–120.
21. Мизийский говор села Равна: современное состояние. – В: *Малый диалектологический атлас балканских языков: Материалы третьего рабочего совещания 18 декабря 1998 г.* СПб., 1999, 56–69.
22. О „знаках“ и „отметинах“ в традиционной культуре южных славян (белег и нишан). – В: *Славянские этюды. Сб. к юбилею С. М. Толстой*. Москва, 1999, 399–416.
23. Эпитет в структуре и семантике болгарских пословиц и загадок (Опыт сравнительного анализа). – В: *Загадка как текст – 2. Исследования в области балто-славянской духовной культуры*. Москва, 1999, 157–176.
24. Этнокультурный контекст болгарских фразеологизмов о характере и судьбе человека. – В: *Славянское и балканское языкознание. Слово в контексте культуры*. Москва, 1999, 112–123.
25. Cult of the Virgin Mary and the Holy Nativity’s Allusions (in Slavic and Balkan traditional childbirth customs). – In: *Folk Religion. Continuation and Change*. Portugal, Porto, 2000. P. 113–121.
26. О сладком в языке и культуре болгар. – *Etnolingwistyka*. 12. Lublin, 2000. S. 55–65.
27. Балканославянские святочные демоны в ареальном освещении. – В: *XXVI Научна дискусија на Меѓународен семинар за македонски јазик. Литература и култура*. Скопје, 2000, 51–69.
28. Живота е кьсмет (об одной лексеме в словаре болгарского села Равна). – В: *Материалы 4-го рабочего совещания МДАБЯ*. СПб., 2000, 44–45.
29. Похоронная обрядность в болгарском селе Равна. – *Живая старина*. 2000. № 1, 43–45.
30. Болгарские нарративы о выборе имени. – В: *Имя: внутренняя структура, семантическая аура, контекст*. Москва, 2001. Ч. 2, 136–138.
31. „Субботние“ люди на Балканах. – *Балканские чтения 6. Ното Balcanicus. Поведенческие сценарии и культурные роли*. Москва, 2001, 98–101.
32. Культ Богородицы в славянских родинах. – В: *Родины, дети, повитухи в традициях народной культуры*. Москва, 2001, 151–163.
33. Семантика и символика второго у болгар (с некоторыми славянскими параллелями). – В: *Признаковое пространство культуры*. Москва, 2002, 209–225.
34. К проблеме заимствований в балканославянских языковых и этнокультурных системах. – В: *Славянская языковая и этноязыковая системы в контакте с неславянским окружением*. Москва, 2002, 483–510.
35. Болгарский язык в неславянском окружении: лингвистическая литература по лексикологии. – В: *Славянская языковая и этноязыковая системы в контакте с неславянским окружением*. Москва, 2002, 301–314.
36. Три болгарских текста записи 2001 года в контексте общеславянской заговорной традиции. – В: *Заговорный текст: генезис и структура*. Москва, 2002, 67–68. Соавт. О. В. Трефилова.
37. К проблеме заимствований в балканославянских языковых и этнокультурных системах. – В: *Славянская языковая и этноязыковая системы в контакте с неславянским окружением*. Москва, 2002, 483–510.

38. Bulgaaria sünnipärimused aastatuhandevahetusel (Болгарская лексика и обрядность родин на рубеже 21 тысячелетия). – In: *Mäetagused*. 26. Tartu, 2003, 151–160 (на естонски език).
39. Судьба сакральных слов в славянских языках (между язычеством и христианством). – В: *Славянское языкознание: Доклады российской делегации / XIII Международный съезд славистов*, Люблина, август 2003 г. Москва, 2003, 534–549.
40. Прощание и прощение. Опыт этнолингвистического анализа. – В: *Язык культуры: семантика и грамматика: К 80-летию академика Никиты Ильича Толстого (1923–1996)*. Отв. ред. С. М. Толстая. Москва, 2004, 401–411.
41. Этнолингвистические материалы из северно-восточной Болгарии (с. Равна, Провадийская община, Варненская обл.). – В: *Исследования по славянской диалектологии*. Вып. 10. *Терминологическая лексика материальной и духовной культуры балканских славян*. Москва, 2004, 237–268.
42. Балканское в терминологии и обрядности южнославянских родин. – В: *Доклады российских ученых. IX конгресс по изучению стран Юго-Восточной Европы (Тирана, 30.08–03.09.2004)*. СПб., 2004, 282–301.
43. Заимствованное слово и его этнокультурные коннотации: болг. КЪСМЕТ. – В: *Вопросы языкознания*. 2005. № 3, 44–52.
44. Семья как ценность и семейные ценности в нарративах старообрядцев Болгарии и Румынии. – В: *Категории родства в языке и культуре*. Отв. ред. С. М. Толстая. Москва, 2009, 225–244.
45. *Мартеница* в современной городской культуре Болгарии. – В: *Мартеница. Mărțișor. Март'с. Verore... (Материалы Круглого стола 25 марта 2008 года)*. Москва, 2009, 139–147.
46. Фольклорно-языковой образ испуга у болгар (на материале народной медицины). – В: *Топоровские чтения I – IV. Избранное*. Москва, 2010, 171–180.
47. Вербное воскресенье: растительный код и „цветочные“ именины у болгар. – В: *Традиционная культура*. 6. Москва, 2010, 115–121.
48. Проклятье в народных болгарских песнях: Этнолингвистика и фольклорная поэтика. 2. – В: *Славянский и балканский фольклор*. [Вып. 11.] Винограде. К юбилею Л. Н. Виноградовой. Москва, 2011, 225–236.
49. Образ русского языка в Болгарии (в свете языковых и других союзов). – В: *Образ России на Балканах*. Москва, 2011, 132–144.
50. Българският езиков материал в етнолингвистичните и типологичните изследвания: поглед от Москва. – В: *Български език. Приложение*. 2012. Год. LIX, 27–36.
51. Беля ('несчастье' и др.) в болгарском языке и фольклоре на общепалканском фоне. – В: *Slavica Svetlanica. Язык и картина мира. К юбилею С. М. Толстой*. Москва, 2013, 60–68.
52. Символика на майчиното мляко и кърменето при българите. – *Епохи*. 2014, Т. 32, № 2, 34–53.
53. „Начинание“/, „начинание“ и балканославянский концепт лени. – В: *Балканские чтения 13. Балканский тезаурус: Начало. Тезисы и материалы. 7–9 апреля 2015*. Москва, 2015, 135–143.
54. Памяти Надежды Васильевны Котовой. – *Славяноведение*. 2015. № 6, 119–120.

55. Имя и имена у болгар: специфика болгарского антропонимикона. – В: *Материалы III Международной науч. конф. „Этнолингвистика. Ономастика. Этимология“*. Екатеринбург, 7–11 сентября 2015 г., 237–239.
56. Sacred Time in the Slavic Childbirth rituals: Traditions and Transformations. – In: *11 Annual conference of the SIEF Working group “The Ritual Year”. Traditions and Transformation*. Kazan; Rostov on Don, 2015. P. 50–51.
57. Magico-Religious Symbolism of a Candle in the Slavic Calendar Rituals. – In: *The Ritual Year 10. Magic in Ritual. Ritual in Magic*. Innsbruck – Tartu: ELM, 2015. P. 141–151.
58. Балканские слова-концепты (мерак и др.) в Болгарии: взгляд извне и изнутри. – В: *Балканские чтения 14. Балканский тезаурус – 2. Балканы извне и изнутри*. Москва, 2017, 105–110.
59. Издания Института болгарского языка и развитие болгаристики в СССР / России. – В: *Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“*. Международна юбилейна конференция. 15 и 16 май 2017 г. Доклади. БАН, София, 204–210.
60. Дейксис и языковые жесты в пространстве болгарского именослова. – В: *Балканский дейксис и балканские (языковые) жесты. Памяти Татьяны Михайловны Николаевой*. Москва, 2017, 38–51.
61. Болгарские словесные формулы как коммуникативные акты в балканском контексте. – В: *Балканский полилог: коммуникация в культурно-сложных сообществах. Памяти Вячеслава Всеволодовича Иванова. (Материалы круглого стола Balcanica. 6.)* Москва, 2018, 122–134.
62. Болгарские представления о homo perfectus (на материале родильной обрядности). – В: *Образ человека в языке и культуре*. Москва, 2018, 144–160.
63. Аксиологические параметры концепта „жизнь“ в русском и болгарском языках. – В: *Славянский мир: язык, литература, культура*. Москва, 2018, 122–134.
64. Стратегия за изучаване на ценностите в езика и традиционната култура на славяните. – В: *Аксиологични проблеми на славянските езици (традиции и съвременност)*. Съст. Мария Китанова, Ирина Седакова, Петер Женюх / Ред. Ваня Мичева. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2020, 133–156. (Со-автор К. Мичева-Пейчева).
65. ‘Мягкий’ – ‘твердый’ в болгарском и русском языках: семантика и лексическая сочетаемость. – В: *Доклади от международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2021 година)*. Съст. С. Коева, М. Стаменов. II том. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2021. Т. 2, 133–141.
66. Болгарский антропоним как (балканский) текст. – В: *Вопросы ономастики*. 2022. Т. 19. № 3, 83–101.
67. Семантическая асимметрия ряда однокоренных прилагательных в болгарском и русском языках. – В: *Славянские языки в прошлом и настоящем. Памяти Владимира Павловича Гудкова*. Москва, 2022, 113–123.
68. Народная терминология балканских и славянских православных праздников: опасности перевода. – В: *Стратегии межбалканской коммуникации: Перевод*. Москва, 2022, 76–105.

69. Реальное и ирреальное в болгарских народных балладах („мать превращает сына в змею / ужа“). – *Балканские чтения 17. Определенность / неопределенность*. Москва, 2023, 157–162.
70. Представления о сглазе в болгарских народных балладах: Этнолингвистика и фольклорная поэтика. – В: *Слово и человек. К 100-летию со дня рождения академика Никиты Ильича Толстого*. Москва, 2023, 497–511.
71. Руско-български паралели при превода на лексиката със значение ‘разделяне’ (върху материали от паралелния двуезичен корпус). – В: *Български език. Приложение*. 71 (2024), 183–197.
72. Болг. заварвам ‘заставать’ и его синонимы: этнолингвистическая заметка. В: Коева, Светла, Христина Дейкова, Максим Стаменов (ред.). – В: *Доклади от Международната годишна конференция на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ (София, 2024 година)*. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2024, 206–214.

Константинос Нихоритис на 70 години

На 2 януари 2025 г. големият учен и приятел на България Константинос Нихоритис навърши 70 години.

Целият научен и житейски път на гръцкия изследовател е свързан с България. През 1976 г. той завършва Атонската духовна академия, а след това пристига в София, за да учи в Софийската духовната академия (сега Богословски факултет на Софийския университет). След като завършва успешно, е зачислен като докторант към Кирило-Методиевския научен център към БАН с научен ръководител акад. Петър Динеков. Големият български учен става не само ръководител на неговата дисертация, а и негов духовен наставник и водач в Българското средновековие и възраждане. Младият Константинос попива много от знанията и от духовната енергия на своя учител и през всичките години остава негов верен ученик, изпълнен с дълбок пиетет към българския изследовател. За него той си спомня така: „Професор Динеков, човек сериозен и същевременно благ по характер, ми заприлича на опитен старец от Света гора. Веднага ме взе под своята закрила и ме увери, че като богослов и светогорски възпитаник имам необходимата подготовка да се занимавам със старата българска литература, като се запозная по-добре с филологическата характеристика на този период. ... Имайки такъв учител, отец и педагог в Христа, съдейки по неговите дела, упорито отстоявам развитието на българистиката и славистиката в Гърция, за да не разочаровам своя учител, който ни вижда отгоре“¹. През 1987 г. Нихоритис защитава дисертация на тема „Атонската книжовна традиция в разпространението на старобългарската литература (по неизвестни и непроучени материали)“. Както сам разказва, през 1977 г. той пристига в България, без да знае и дума български, а след десет години се завръща в Гърция женен за българка и с две деца. Третото му дете се ражда в Гърция.

В Гърция Константинос Нихоритис става посланик на българския език и българската култура със своите научни трудове и със своята преподавателска работа. От 2000 до 2008 г. той е асистент, а от 2009 до 2013 г. е доцент във Факултета по балканистика в университета „Аристотел“ в Солун. От 2013 г. е професор във Факултета по славистика, балканистика и ориенталистика в Македонския университет в Солун. През различни периоди преподава български език в университета „Аристотел“ в Солун и в неговия филиал във

---

¹ **Нихоритис, К.** Опознай себе си чрез съседа си. – Публикация на сайта на Софийския университет: <https://bit.ly/44TAHrD> (посетен на 23.03.2025).

Флорина. Бил е ръководител на магистърската програма „Езиците и културата на страните от Югоизточна Европа“. Сред дисциплините, по които преподава, са: „Български език и литература“, „Кирилометодиевистика“, „Духовен живот и култура на славяните“, „Въведение в славянската палеография“, „Света гора и славяните“, „Изследване на славянските извори“, „Проблеми при преводите на български език“, „Личности от балканската култура“, „История на балканските литератури“. Член е на управителния съвет на Дружеството на гръцките слависти.

К. Нихоритис продължава да поддържа интензивни връзки с България, активно участва в научни форуми и в преподавателски програми у нас, а от своя страна организира в Гърция научни конференции с участието на български учени. През 2000 г. той защитава във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ дисертация за получаване на научната степен „доктор на филологическите науки“ (голям докторат) на тема „Света гора Атон и българското новомъченичество“. Има няколко специализации в България (София, Велико Търново) и в Германия (Гьотинген). Член е на редколегитите на няколко авторитетни научни списания.

Научната продукция на К. Нихоритис е изключително богата и разнообразна². Благодарение на отличното владение на двата езика – родния си гръцки и български, както и на великолепните си познания по старобългарски и църковнославянски, проф. Нихоритис успешно работи с гръцки и славянски средновековни текстове и документи. Неуморен изследовател и търсач на извори, отличен познавач на библиотеките във всички манастири на Света гора, той почти всяка година намира нови извори за българската история и за българското книжовно наследство. Роля за това изиграва и неговото образование в Светогорската духовна академия, но преди всичко причината за неговата плодотворна научна дейност и за многобройните му открития трябва да се търси в несекващия му изследователски ентузиазъм и в неуморната му работа с ръкописи и старопечатни книги.

В научните трудове на К. Нихоритис могат да се открият три основни теми, в които той има многобройни приноси. Едната тема е Кирило-Методиевото книжовно наследство, дейността на Кирило-Методиевите следовници и прославата на Светите братя и на техните ученици. Той е един от учените, на които дължим в световен мащаб най-много открити гръцки извори за Кирило-Методиевото дело. Откривател е на преписи на *Пространното житие на св. Климент Охридски* от Теофилакт Български; на *Краткото житие на св. Климент Охридски* от Димитър Хоматиан; на два от четирите известни преписа на гръцката *Служба за св. Климент Охридски*³, като благодарение

² Пълен списък на научните трудове на академик Нихоритис до 2024 г. вж. в: **Karamouzi, M., N. Koutsoupias, Ch. Markou, A. Stogiannidis (eds.).** *Slavia Orthodoxa and Balkania Orthodoxa. Festschrift for Professor Konstantinos Nichoritis.* Thessaloniki, 2024, 17–34.

на тези негови открития се очертават и двата клона на нейното разпространение – охридски и атонски; на гръцки *Молебен канон за св. Наум Охридски*, който той превежда на български⁴; на редица гръцки произведения за св. Седмочисленици⁵. К. Нихоритис открива и публикува и редица старобългарски текстове, свързани с Кирило-Методиевото дело: *Служба за св. Кирил Философ*⁶; пет хвалитни стихирни за св. Димитър от славянския първоучител св. Методий⁷. Той има заслуги и за изучаване на наследството на Търновската книжовна школа. Открива и публикува преписи на *Проложните жития* и на *Службата за св. Петка Търновска*⁸. Много от откритията на Константинос Нихоритис хвърлят светлина и върху дейността на Охридската архиепископия. Освен изброените произведения, посветени на светите братя, св. Климент, св. Наум и на св. Седмочисленици, той открива и гръцка служба за охридския архиепископ Константин Кавасила⁹, един от авторите на произведения в прослава на св. Климент Охридски.

³ **Нихоритис**, К. Неизвестни преписи от Службата и от Пространното житие на Климент Охридски. – В: *Кирило-Методиевски студии*. Т. 3, 66–71; Теофилакт Охридски – автор на първичната гръцка служба в чест на Климент Охридски. – В: *Годишник на Софийския университет, Научен център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“*, 3 (83), 1989, 163–173.

⁴ **Нихоритис**, К. Охридските просветители Климент и Наум в гръцката традиция. – В: *Свети Наум Охридски. Живот и дело. Сборник од трудови на меѓународниот научен собир Свети Наум Охридски – живот и дело, организиран по повод 1100-годишнината од изградбата на манастирот Св. Наум во Охрид*. Скопје, 2006, 91–114.

⁵ **Нихоритис**, К. Атонска книжовна традиция в разпространението на Кирило-Методиевските извори. София, 1990 (= *Кирило-Методиевски студии*. Т. 7; **Νιχωρίτης**, Κ. *Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Οι αγώνες και το έργο τους για την ένταξη των Σλάβων στον βυζαντινό πολιτισμό και τα ελληνικά γράμματα*. Θεσσαλονίκη, 2000; *Οι Άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Ο πνευματικός βίος και ο πολιτισμός των Σλάβων*. Θεσσαλονίκη, 2013; *Θέματα Ιστορίας και Πολιτισμού των Σλαβικών Λαών*. Θεσσαλονίκη, 2013.

⁶ **Нихоритис**, К. Службата на св. Кирил Философ (Светогорска ръкописна традиция). – *Cyrrillomethodianum*, VIII–IX (1984–1985), 183–199; към въпроса за възникването на службата на Кирил Философ. – *Език и литература*, 5 (1987), 13–19.

⁷ **Nichoritis**, K. Unknown Stihera to St. Demetrius by St. Methodius. – In: *The Legacy of Saints Cyrill and Methodius to Kiev and Moscow*. Thessaloniki, 1992, 79–86.

⁸ **Нихоритис**, К. Непубликувани атонски преписи на Цамблаковата редакция на службата и на проложните жития на св. Петка Епиватска-Търновска. – В: **Нихоритис**, К. *Славистични и българистични проучвания*. Велико Търново, 2005, с 107–128; Неизвестно стихно житие на св. Петка Епиватска-Търновска. – В: *Старобългарска литература. В чест на Климентина Иванова*. 33–34, 2005, 122–135.

⁹ **Нихоритис**, К. Неизвестна гръцка служба в чест на охридския архиепископ Константин Кавасила. – В: **Нихоритис**, К. *Славистични и българистични проучвания*. Велико Търново, 2005, 65–88.

Второто важно направление в научните трудове на проф. Нихоритис е свързано с Късното средновековие и Възраждането. Той посвещава монографично изследване и редица статии на българските новомъченици от XVIII и XIX в., като проследява житейския им път от тяхното духовно изграждане до мъченическия им подвиг, открива и публикува техните гръцки жития и служби, създадени на Света гора. Така, благодарение на неговите изследователски усилия, за българската наука и за българското общество са изградени образите на петима български светци: Йоан Български, Дамаскин Габровски, Игнатий Старозагорски (чието име приема Васил Левски при подстригването си за дякон), Онуфрий Габровски и Прокопий Варненски¹⁰.

Важни за познанието за Българското възрождение са неговите проучвания върху влиянието на гръцките духовни училища в Мелник, на остров Халки и на Атон върху отците от Рилския манастир¹¹, както и изследването му за ролята на Атонската академия на Евгениос Вулгарис (Атониада) за формирането на българската интелигенция през Възраждането¹². Значителни са заслугите на проф. Нихоритис и за проучването на трудовете и книжовното наследство на Неофит Рилски и на други видни рилски книжовници. Той открива и публикува черковнославянските преводи на Неофит Рилски на *Службата за Патриарх Фотий* и на *Типика на Великата Църква*; гръцкото *Житие* и гръцката *Служба на св. Иван Рилски* от Яков Новосикиот; гръцкия превод на *Житието на Иван Рилски* с разказа за пренасяне на мощите му в Рилския манастир, направен от Дамаскин Рилец¹³.

Третата голяма тема в научното творчество на К. Нихоритис е Света гора и нейната роля в изграждането на балканската култура¹⁴. В резултат от

¹⁰ **Нихоритис**, К. *Света гора – Атон и българското новомъченичество*. София, 2001; *Атонското новомъченичество и Дякон Игнатий – Васил Левски*. – В: *Българско възрождение. Идеи, личности и събития*. Годишник. Т. 10, 2008, 211–218.

¹¹ **Нихоритис**, К. За просветните връзки на Рилския манастир с гръцкото училище в Мелник, с Богословската школа на о. Халки и със светогорските центрове. – В: *Рилският манастир – история, памет, духовност*. София, 2018, 44–72.

¹² **Нихоритис**, К. Атонската академия на Евгениос Вулгарис като просветен център на православните славяни. – В: И. Христова-Шомова, М. Димитрова, А. Димитрова, Д. Пеев, Я. Иванов (ред.). *Света гора. България. Балканите. Сборник в чест на проф. Петко Петков*. София, 2024, 78–91.

¹³ **Нихоритис**, К. Характеристики на личността на отец Неофит Рилски според писмените му трудове. – В: *Наследството на отец Неофит Рилски: изкуствоведски, богословски и филологически аспекти*. София, 2012, 75–89; **Νιχορίτης**, Κ. *Σλαβωνική γλώσσα. Εκ της χρηστομάθειας της σλαβωνικής γλώσσης ερανισθείσης υπό Νεοφύτου Γερομονάχου Ριλλιώτου, λεξικόν 1852*. Θεσσαλονίκη, 2008.

¹⁴ **Нихоритис**, К. Из влиянието на Света гора – Атон в просветата на православните българи. – В: *Българистични проучвания*. Т. 2. Велико Търново, 1997, с 349–368; *Атонската книжовна балканска традиция*. – В: *Пъти достойтъ*. Сборник

дългогодишните си изследвания на ръкописи и старопечатни книги в светогорските манастири той изгражда своята теза за Светогорската православна вселена¹⁵, за светогорския свят, където работят в духовна връзка и в сътрудничество православни книжовници от различни народности: гърци, българи, сърби, руси, грузинци, албанци. Неговите трудове хвърлят обилна светлина върху българо-гръцките книжовни и духовни връзки през вековете, върху сътрудничеството между българи и гърци, върху плодотворното влияние на богатата византийска култура върху българската¹⁶. Той подчертава, че запазването и поддържането на православните ценности изиграва съществена роля за възраждането на балканските народи, които възприемат европейските научни и технически постижения, но запазват своята православна духовност. Ролята на Света гора за европейската култура е добре обобщена със следните думи: „Поддържането на духовната приемственост на Атон е това, от което се нуждае Европа, особено днес. Защото Света гора и нейната святост принадлежат на Европа и на древните ѝ традиции“¹⁷. Неговите трудове са едно от най-добрите доказателства, че европейската идентичност се постига чрез запазването на националната идентичност, чрез познаването и съхраняването на народностните традиции, защото неговите думи не са обикновени декларации, а се основават на многобройни литературни и книжовни източници.

Освен в тези три основни области К. Нихоритис има изследване и върху народната култура на славяните, върху техните езическите култове, които той разглежда в диахронен план, като показва как някои от тях се съхраняват трайно, а други приемат християнска трансформация¹⁸. Той е отличен познавач и на българските народни обичаи.

Същевременно проф. Нихоритис неуморно служи на каузата за популяризирането на българския език и българската култура. Повече от 30 години той преподава по български език в няколко гръцки университета и води различни курсове по българска култура от Средновековието през Възраждането

в памет на Стефан Кожухаров. София, 2003, 36–45; Български интелектуалци, завършили или преподавали в гръцки училища през XVIII – XIX век. – В: Нихоритис, К. *Славистични и българистични проучвания.* Велико Търново, 2005, 261–278.

¹⁵ **Нихоритис**, К. Атон – вселена, етнос и светогорски мистицизъм. – В: Нихоритис, К. *Славистични и българистични проучвания.* Велико Търново, 2005, 309–318.

¹⁶ **Νιχωρίτης**, Κ. *Οι άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος. Οι αγώνες και το έργο τους για την ένταξη των Σλάβων στον βυζαντινό πολιτισμό και τα ελληνικά γράμματα.* Θεσσαλονίκη, 2000; *Οι επιδράσεις της πνευματικής παράδοσης του Αγίου Όρους στο Βίο και τον Πολιτισμό των Σλάβων.* Θεσσαλονίκη, 2013.

¹⁷ **Нихоритис**, К. Опознай себе си чрез съседа си. Вж. бел. 1.

¹⁸ **Νιχωρίτης**, Κ. *Παγανιστικές λατρείες του σλαβικού κόσμου.* Θεσσαλονίκη, 2013.

до съвременността. Той е автор на няколко учебника и учебни помагала по български език за гърци (някои от тях в съавторство със съпругата му Мариана Нихоритис) и на два разговорника – гръцко-български и българо-гръцки. Също така той редактира гръцки преводи на художествени произведения от български автори.

Проф. Нихоритис е истински посланик на византийската и гръцката култура в България и още повече – на българския език и българската култура в Гърция. Той е бил научен ръководител на многобройни магистърски тези и на четирима успешно защитили докторанти, ръководил е също и български специализанти в Солун по програмата „Еразъм“.

За своите многобройни приноси към проучването и популяризирането на българското книжовно наследство и на българската култура Константинос Нихоритис получи различни отличия от българските институции. През 2002 г. той е удостоен с медал „Иван Вазов“ за приноса си в популяризирането на българския език и култура. През 2022 г. му е присъдена титлата почетен доктор на Софийския университет. В своята академична лекция „Опознай себе си чрез съседа си“ той показва колко повече е това, което обединява българския и гръцкия народ, от това, което ги разделя¹⁹. През 2023 г. Константинос Нихоритис беше избран за редовен член на Българската академия на науките. Така той получи същото високо признание, с което някога беше удостоен неговият научен ръководител и духовен наставник Петър Динеков.

В една от своите статии К. Нихоритис казва: „Мисля, че наш дълг е да съхраним традициите си, да притежаваме нашето православно мислене, за да приемем в нашия живот и радостите, и трудностите, дори и недъзите. По този начин ще се съхраним и ние“. Българската наука и българската общественост дължат много на Константинос Нихоритис за съхраняването на паметта за българските духовни, културни и книжовни традиции.

На многая лета, академик Нихоритис! Χρόνια πολλά!

Искра Христова-Шомова
Факултет славянски филологии
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

¹⁹ Нихоритис, К. Опознай себе си чрез съседа си. Вж. бел. 1.

In memoriam

Венче Попова (1931 – 2025)

Проф. Венче Попова ще бъде запомнена като любима преподавателка от поколения студенти в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Близко 50 години тя чете курсове по „История на българския книжовен език“, „Стилистика на българския език“, „Синтаксис“ и „Общ курс по български език“. В своята работа тя продължава традициите на основоположниците на филологическата наука у нас: проф. Иван Д. Шишманов, акад. Михаил Арнаудов, проф. Боян Пенев, проф. Александър Балан, проф. Любомир Андрейчин и др. С преданост, отдаденост и любов към българистиката Венче Попова успява да стане първата жена преподавател в Катедрата по български език и заслужава уважението и подкрепата на големите наши учени филолози.

Венче Попова е родена на 11 януари 1931 г. в Свищов. Завършва българска филология в Софийския университет през 1952 г. и става аспирантка на проф. Любомир Андрейчин по съвременен български език във Филологическия факултет. От 1956 г. е хоноруван асистент, а през 1958 г. заема редовно асистентско място. Защитава докторска дисертация през 1966 г. В периода 1968 – 1969 г. специализира сърбохърватски език и славистика в университетите в Нови Сад и Белград в Югославия. През 1974 г. се хабилитира за доцент, а от 1991 г. е професор по български език.

Преподавателската дейност на проф. Венче Попова освен със Софийския университет е свързана и с Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, както и с редица европейски университети, в които е желан и обичан гост – специалист по българистика и славистика. Тя чете лекции по български език в Ягелонския университет в Краков, Полша (1964 – 1966 г.), в университетите в Упсала и Стокхолм, Швеция (1975 – 1978), в Регенсбург (1978) и Хамбург (1982), Германия, и в Сидни и Мелбърн, Австралия (1985).

Венче Попова е автор на редица книги, учебници, сборници, помагала за студенти и на десетки научни статии. Безспорни са нейните приноси в разработването на научната проблематика по стилистика, синтаксис, история на книжовния език. Тя създава своя собствена теория на стилистичния анализ и развива по оригинален начин много от научните проучвания за структурата и особеностите на съвременния български език. Много от днешните учени филолози са нейни студенти и последователи на делото ѝ за утвърждаване на

прецизност, истинност и постоянство в научната работа. Повечето от тях се вдъхновяват и от нейната човечност, усмивка, чувство за хумор, широта на познанията и интерпретациите.

Съществена част от дейността на проф. Венче Попова е посветена на развитието на българистиката в чужбина. В периода 1974 – 1988 г., като директор на Международния летен семинар по български език и култура, тя успява да привлече и обучи на български език стотици млади хора от цял свят. Всички документи на проф. Попова, запазени от работата ѝ като директор на Международния летен семинар по български език и култура, са дарени от дъщеря ѝ и показват колко сериозно и всеотдайно се е отнасяла тя към своите задължения на администратор и преподавател. Факт е, че във фонда са запазени множество писма и снимки на участници в Семинара, с някои от които В. Попова е поддържала кореспонденция в рамките на повече от 30 години. А това е само поредното доказателство за нейната преданост към българистиката.

В своя дълъг и смислен път проф. В. Попова е била член на Съюза на българските журналисти, на Съюза на преводачите в България, на Дружеството на филолозите българисти, на Международната комисия по славянски книжовни езици към Международния комитет на славистите. Била е и председател на Българо-полската комисия за съвместна филологическа дейност. Такава богата и разностранна филологическа дейност заслужава искрена почит и възхищение.

Поклон пред светлата ѝ памет!

Калина Мичева-Пейчева
Институт за български език,
Българска академия на науките

In memoriam

Пиринка Пенкова-Люейер (1941 – 2024)

Изтъкнатата палеославистка остави значително научно дело в областта на изворознанието, публикуването и комплексния анализ на преводите от византийски гръцки на старобългарски. Тя насочва интересите си към проблематиката на славянското средновековно книжовно наследство още от студентските си години. Завършва българска филология в Софийския университет през 1964 г. Продуктивен резултат от работата ѝ върху историята на средновековния български език е нейната дисертация на тема „Рекция на старобългарските отглаголни формации“, защитена през 1968 г. под ръководството на проф. Кирил Мирчев. По време на аспирантурата е асистент по старобългарски език в Софийския университет (1964 – 1968). През следващите години (1968 – 1971) тя е български лектор в Университета в Регенсбург, Германия, лектор и изследовател към университетите в Копенхаген, Орхус и Оденсе (1971 – 1980), а по-късно в Есбйерг (1992 – 1995). Избрана е за професор по славистика в Оденсе в 1980 г. с труд в областта на наукознанието (тема „Развитие на научните парадигми в Русия през XIX век“). В следващия период от живота си Пиринка Пенкова развива многостранна дейност в областта на мениджмънта като директор на Експортната академия в Ранум, Дания, (1986 – 1992) и повече от десетилетие е ръководител на проекти на Европейския съюз за Източна Европа (1994 – 2005). Публикува редица книги и брошури по теория на управлението, на планирането и на социалната политика. Въпреки своята наситена организационна и обществена дейност тя запазва през годините афинитета си към медиевистиката и не прекъсва своите контакти със славистите от цял свят.

В първите десетилетия на двадесет и първи век публикува ценни издания, признати за оригинални приноси в областта на старобългаристиката, участва в редица конференции, конгреси и научни срещи. През 2013 г. участва в международна научна конференция в Университета в Охайо (6th International Hilandar Conference) и в Москва (К 1150-летию создания славянской письменности), в конгреса по българистика и в конгреса по византистика в София. Основната изследователска работа на Пиринка Пенкова е посветена на историята на старобългарския език, етапите в разволя на ортографията и нейните варианти, отличителните черти на старобългарските

текстове при преводите от гръцки и преди всичко – синтактичните, лексикалните и стилистичните особености на преводните паметници от най-ранния период на славянската писменост. Още по време на аспирантурата си тя публикува статии, които са оценени положително от специалистите („Синтактични функции на старобългарското ъко“, „Особености на старобългарския превод във връзка с иновациите при прилагателните“, „Старобългарските ортографични отклонения, съпоставени с основните направления във фонетичните изменения през X – XI в.“, „Синонимна употреба на приадиективен родителен и дателен в старобългарски“, „Сравнение между обкръженията на старобългарските минали страдателни причастия със суфикс -N-“ и др.). Вниманието на научната общност е привлечено от нейното проучване върху превода на *Откровението на Псевдо-Методий Патарски*, датирано към X в. („Българските преводи на Псевдо-Методиевия летопис през XI – XIV в. и разпространението им в Русия“). Тя участва с написване на основни статии в Кирило-Методиевската енциклопедия (1985 – 2003), които са цитирани от български и чуждестранни учени. Вдъхновител и участник е в сборника „Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция“ (Studia mediaevalia Slavica et Byzantina. Съст. и ред. А. Милтенова, Р. Койчева, 2011). Характерна черта на нейното научно творчество е съчетаването на методи в лингвистиката и текстологията, както и догматичната специфика на средновековния текст.

Още през седемдесетте години Пиринка Пенкова работи върху историята на състава и езика на *Синайския евхологий*, старобългарски глаголически ръкопис от X в., който се съхранява в сбирката на манастира „Св. Екатерина“ на Синай. След откритието на Й. Тарнанидис през 1975 г. на новите 28 листа, намерени отново в манастира, проучването на паметника се актуализира в разнообразни изследователски аспекти. П. Пенкова постепенно натрупва материал и опит за създаване на речник на този уникален паметник („Коментарите на Р. Нахтигал към изданието на Синайския евхологий и днешното състояние на проучванията върху паметника“, 1977; „Лексикографическа характеристика Синайского евхология“, 1978; „Старобългарският молитвеник и електронната машина“, 1982; „Методиевото градиво в старобългарската литургическа традиция“, 1987 и др.). Трудът след дълъг период на подготовка и трудоемка работа излиза през 2008 г., отпечатан от издателство „Проф. Марин Дринов“, БАН. Речник-индексът на Синайския евхологий предлага на широката научна аудитория неоченим справочник. В лексикографския анализ (направен въз основа на изданието на Р. Нахтигал от 1942 г.) авторката се базира на сложния компилативен състав на самия ръкопис. В края на изданието са приложени три азбучни списъка – на гръцките, на латинските и на старовисоконемските съответствия под формата на обратни речници, които представляват несъмнен принос. Допълнително са включени бележки върху богословската терминология с акцент върху въз-

гледите на първите преводачи в славянската книжнина – тяхното разбиране за основите на християнското учение и за възприемането му от новопокръстените народи.

Другата голяма тема в научното дело на Пиринка Пенкова е преводът на „Четири слова против арианите“ от Атанасий Александрийски, направен от Константин Преславски ок. 906 – 907 г. Фундаментално значение имат изданията на *Второто* и на *Третото слово* от превода, излезли през 2015 г. (издателство „Изток-Запад“) и 2016 г. (издателство „Валентин Траянов“). Авторката прави ново проучване на гръцката традиция, за да се установи към кое разклонение на гръцкия текст евентуално се отнася старобългарският превод. Благодарение на усилията си и въз основа на новото издание на гръцкия текст на словата, както и на различията от гръцки ръкописи от X – XIV в., тя установява, че славянската версия се опира на гръцки първообраз, означен от издателите като архетип на разклонение *x*, като славянският превод е най-близък до един от архаичните преписи, датиран към X в. (ръкопис Atheniensis gr. 428). Резултат от нейните проучвания е друг важен извод, който променя изцяло картината на трансмисията на старобългарския превод през вековете: руският препис от сбирката на Погодин 968 от 1489 г. (който се считаше за основен в традицията) е допълнително редактиран, сверяван с друг ръкопис. В научното изследване, предшестващо изданието на *Второто слово*, е разгледана подробно цялостната славянска традиция, дадени са пълни археографски данни за разпространението на съчинения на Атанасий Александрийски, за необходимостта, довела до превода на словата, културната и политическата обстановка в началото на X в. в България, както и за преводаческите школи и тяхната специфика. Специален интерес представлява изследването на наличието на цели глави от Атанасий Александрийски в съчинението на Евтимий Зигавин „Догматическо всеоръжие“ (или „Паноплия“), които показват друга неизследвана досега страна от старобългарската преводна книжнина. Сравнен е преводът на Константин Преславски с преводите на огласителните поучения на Кирил Йерусалимски, както и е направен анализ на библейските цитати в сравнение с ключови текстове от най-ранния период. Допълнителен принос е издирването на фрагменти от Маркел Анкирски (IV в.) в словата, като въвежда в обращение преводи от един непознат дотогава раннохристиянски автор („Неизвестен старобългарски превод на фрагменти от Маркел Анкирски“: http://www.abcdar.com/magazine/VI/Penkova_1314-9067_VI.pdf). Изданието завършва с индекс на словоформите, осъществен от Иван Христов, преподавател в Богословския факултет на Софийския университет.

Вторият том на „Четири слова против арианите“ (2016) включва издание на *Третото слово*, отново с изчерпателно проучване и всеотраслен анализ на славянската ръкописна традиция и на гръцкия архетип, съпроводено с лематизиран индекс на словоупотребите. В книгата е включено и едно прило-

жение, което представлява обобщение на по-ранни изследвания на Пиринка Пенкова върху т.нар. граматическа екзегеза, т.е. езиковите средства за предаване на догматико-философските идеи на православие. Как, по какъв начин е предаден гръцкият текст на старобългарски език по отношение на християнската терминология от Константин Преславски в сравнение с Йоан Екзарх и с други преславски книжовници, е неразработен проблем, който получава ново осветление и тепърва ще бъде осмислян в научната литература. Наред с това Пиринка Пенкова не пропуска възможността да представи *Трето слово* в новобългарски превод в отделен труд (2018), съпроводен със статистически наблюдения на Татяна Илиева върху *Второ* и *Трето слово*.

Поредицата проучвания върху славянските преводи на „Четири слова против арианите“ продължава с анализа на буквалния превод на *Трето слово* според ръкописа на сръбския книжовник Гаврило Стефанович Венцлович (1680 – 1747/1750) *Razglagolnik istinogo života* (№ 95 от Архива на Сръбската академия на науките и изкуствата). Текстът е авторитетен източник за борбата против отклоненията от православие през XV – XVI в. и от него черпят аргументация против унията между Източната и Западната църква. Свободният превод е написан на южнославянско койне, като за основа е използван преводът на Константин Преславски. Приносен резултат е сравнението с превода на Епифаний Славинецки (ок. 1600 – 1675), който се разпространява сред източните славяни. Изданието е публикувано през 2021 г. В отделен том е издаден индекс към буквалния превод (2024), съпроводен с коментари към южнославянската традиция на преводите на Атанасий Александрийски през XIV – XVIII в. Методологическият подход на авторката се оценява като новост в палеославистиката, тъй като съединява познания по историческа граматика и същностни понятия и идеи на християнството, видени в развитие. Научното дело на Пиринка Пенкова е ценен влог в старобългаристиката и медиевистиката, който оставя трайна следа и чертае нови перспективи.

Анисава Милтенова
Институт за литература,
Българска академия на науките

Избрана библиография

1. Синтактични функции на старобългарското ъско. – *Известия на Института за български език*, 1964, X, 249–279.
2. Към въпроса за македонския език и неговата история. – *Балканистика*, 1967, XII, 5–36. (в съавторство с П. Илчев).
3. Особености на старобългарския превод във връзка с иновациите при прилагателните. – *Годишник на Софийския университет*, 1967, XI, 2, 361–379.

4. Старобългарските ортографични отклонения, съпоставени с основните направления във фонетичните изменения през X–XI в. – *Известия на Института за български език*, XVI, 399–411, (в съавторство с И. Добрев).
5. Глотометрична характеристика на старобългарската морфема -N-. – *Език и литература*, 1968, 1, 17–29.
6. Синонимна употреба на приадиективен родителен и дателен в старобългарски. – *Български език*, 1968, 6, 517–525.
7. Сравнение между обкръженията на старобългарските минали страдателни причастия със суфикс -N-. – *Известия на Института за български език*, 1969, XVII, 181–232.
8. Старобългарските синоними и старобългарските речници. – *Език и литература*, 1973, 6, 17–35.
9. О втором южнославянском влиянии на русскую летописную традицию. – *Scando-Slavica*, 20, 1974, 105–116.
10. Българските преводи на Псевдо-Методиевия летопис през XI–XIV в. и разпространението им в Русия. – *Старобългарска литература*, 2, 1977, 102–113.
11. The derivative Semantics of A. A. Potebnja (1835–1891). – *Die Welt der Slaven*, XXII, 1, 1977, 126–135.
12. Kategorien „Den subjective indikativ“ i bulgarsk og alienationens grammatiske udtryk i teksten. – *Svantevit*, 1977, 83–87.
13. Коментарите на Р. Нахтигал към изданието на Синайския евхологий и днешното състояние на проучванията върху паметника. – In: *Slovansko jezikoslovje – Nahtigalov zbornik: prispevki z mednarodnega simpozija v Ljubljani 30. junija-2. julija 1977*, Ljubljana, 1977, 375–387.
14. Лексикографическа характеристика Синайского эвхология. – *Советское Славяноведение*, 1978, 2, 83–87.
15. The Anti-Letter Coup in the History of Modern Slavonic Linguistics. – *Svantevit*, 1979, 1–2, 78–88.
16. Синтактична категория „отчуждаемост“ или „дистанцираност“ в текста на български език. – В: *Българистични изследвания. Първи българо-скандинавски симпозиум 24–30 септември 1979*. София: СУ „Климент Охридски“, 1981, 194–209.
17. Българистиката в Дания. – В: *Българистични изследвания. Първи българо-скандинавски симпозиум 24–30 септември 1979*. София: СУ „Климент Охридски“, 1981, 311–315.
18. Относно удвоеното допълнение и хронологията на дателен притежателен. – В: *Изследвания по диалектология и история на българския език*, София: БАН, 1979, 281–285.
19. Epistemic modality in Bulgarian. – In: *The Slavic Verb*, Copenhagen, 1981, 131–136.
20. The Development of the Semantic theories in 19th Century Russia. – In: *Acta Jutlandica*, LXII, Humanistisk serie 59, Aarhus, 1985, 229–236.
21. Новооткрит акростих в Погребалния чин на Зайковския требник, XIV в. – *Език и литература*, 1986, кн.3, 35–43.
22. Der Beitrag Methods zu den slavischen Totenoffizia. – In: *Symposium Methodianum. Beiträge der Internationalen Tagung in Regensburg (17. bis 24. April 1985) zum Gedenken an den 1100. Todestag des hl. Method*. Neuried: Hieronymus, 1988, 217–228.

23. On the Authorship of Създание о прѣздѣницѣ пасхы attributed to Athanasius of Alexandria. – *Scripta & e-Scripta*, 6. 2008, 279–303.
24. Речник-индекс на Синайския евхологий. София: АИ Марин Дринов, 2008, 399 с.
25. Монотематичната проводница и Погребалният чин в южнославянските ръкописи от XIV век. – В: *Смъртта и погребението в юдео-християнската традиция. Studia mediaevalia Slavica et Byzantina*. [Съст. и ред. А. Милтенова, Р. Койчева] Sofia, 2011, 59–98.
26. The Greek Manuscript No 167 of the Copenhagen Royal Library and the South Slavic Manuscript No 897 of the National Library in Sofia (resumee). – In: *Proceedings of the 22nd International Congress of Byzantine Studies*, Sofia, 22–27 August 2011, София: 2011, 187–188.
27. Службата за апостол Андрей и Погребалният чин. – В: *Преславска книжовна школа*, Шумен: 2012, 11–36.
28. The Linguistic Exegesis on morphological level in the Slavonic Legacy of Athanasius of Alexandria. – *Linguistique balkanique*, 2–3, 2013, 29–43.
29. Две богословски концепции и техните граматически регистри в преславската книжнина. – *Palaeobulgarica*, 37, 2013, № 1, 15–29.
30. Преводаческа концепция и езикова редакция в Преславската школа. – В: *Преславска книжовна школа*, Шумен: 2014, 47–66.
31. Атанасий Александрийски. Второ слово против арианите. София: Изток-Запад, 2015, 400 с.
32. Библейските цитати в старобългарския превод на Второто слово против арианите. – *Palaeobulgarica*, 38, № 3, 2014, 49–60.
33. Текстът на Второто слово против арианите от Атанасий Александрийски в ръкопис Пог. 968 и преводът, извършен от Константин Преславски в 906 г. – В: *Преславска книжовна школа*, Шумен: 2015, 11–22.
34. Към реконструкцията на превода от Константин Преславски на Второто слово против арианите от Атанасий Александрийски. – *Slavia meridionalis*, 16, 2016, 311–328.
35. Свети Атанасий Александрийски (Велики), Трето слово против арианите. София: Валентин Траянов, 2016, 544 с.
36. Новобългарски превод от старобългарски език и коментари към превода на Константин Преславски. София: Валентин Траянов. 2018, 321 с.
37. Буквалният превод на Трето слово против арианите от Атанасий Александрийски по ръкописа на Гаврило Стефанович Венцлович в сборника *Разглаголник 1732 – 1734 г.* София: Валентин Траянов. 2021, 280 с.
38. Индекс към буквалния славянски превод на Трето слово против арианите и коментари към южнославянската традиция на Атанасий Александрийски. София: Валентин Траянов. 2024, 355 с.

In memoriam

Хетил Ро Хауге (1945 – 2024)

В началото на 2024 г. ни напусна Хетил Ро Хауге (Kjetil Rå Hauge) – авторитетен чуждестранен българист, един от най-изявените скандинавски изследователи в областта на българистиката и балканистиката, дългогодишен преподавател по български език в Университета в Осло, утвърден преводач на българска художествена литература на норвежки език.

Хетил Ро Хауге завършва Университета в Осло с първа специалност „Руски език“, като изучава български като втори славянски език. През 1967 г. за пръв път посещава България в рамките на договора за културен обмен между Норвегия и България и оттогава завинаги свързва своята научна и изследователска работа с българския език, литература и култура. Следващата му специализация в България е за подготовка на магистърска (кандидатска) теза в областта на българската граматика. Скандинавският изследовател се насочва към анализ на клитиките в българския език, а за негови научни консултанти са определени Стоян Стоянов – представител на класическата граматична традиция, и Йордан Пенчев – пионер в трансформационно-генеративните изследвания у нас. През 1974 г. Хетил Ро Хауге получава научната степен *Candidatus philologiae* от Университета в Осло. Дисертацията му *The Word Order of Predicate Clitics in Bulgarian* („Словоред на предикативните клитики в българския език“) е публикувана през 1976 г. в *Meddelelser, Universitetet i Oslo. Slavisk-baltisk institutt* (*Известия на Университета в Осло, Балто-славянски институт*), бр. 10. През 1977 г. той подготвя и монографията *Indefinite and generic NP's in Bulgarian and the question of the indefinite article* („Неопределени и генерични именни фрази в българския език и въпросът за неопределителния член“). С тези първи разработки, свързани с някои от най-дискутираните и до днес въпроси на българската граматика, Хетил Ро Хауге категорично заявява своето място сред едно ново поколение чуждестранни българисти, което се стреми да представи спецификата на българския език чрез методите на модерната, но все още малко позната по онова време в България, формално-структурна лингвистика. За актуалността на тези публикации говори фактът, че те продължават да се цитират от български и чуждестранни учени, занимаващи се с описание на клитиките в глаголната група, с въпросите на детерминацията и изразяване на определеност и неопределеност в българския език.

Преподавателската дейност на Хетил Ро Хауге изцяло е свързана с Университета в Осло, където работи от 1994 г. до 2016 г. Водил е лекционни курсове по български език, по общо и сравнително славянско и балканско езикознание, култура и история. За провежданите от него семинари по практически български език той подготвя редица учебни помагала, сред които система от онлайн упражнения и електронни двуезични речници за целите на преподаването на български език като чужд. Опитът му като преподавател и задълбочените му познания за системата на българския език са отразени в учебника *Colloquial Bulgarian. The Complete Course for Beginners* („Разговорен български. Пълен курс за начинаещи“, в съавторство с Й. Тишева), публикуван от издателство Routledge през 2006 г. И до днес учебникът се използва като основно помагало в редица чуждестранни лекторати по български език. Отзивите на преподавателите и студентите за тази книга са доказателство за високото ѝ качество. Учебникът подпомага развитието на четирите основни езикови умения: говорене, слушане, четене и писане, чрез реалистични и забавни диалози, обхващащи голямо разнообразие от реални практически теми, кратки и ясно структурирани обяснения на граматиката, богат набор от упражнения. Освен с езиковата система читателите се запознават и с елементи от културата, обичаите и националните специфики на живота в България. Сред достоинства на този учебник се посочват ясният и достъпен стил, както и системното, методично и задълбочено представяне на лексикалните и граматичните особености на българския език.

Научните интереси на Хетил Ро Хауге бяха свързани с българистиката, балканистиката, сравнителното езикознание, прагматиката, транслатологията, компютърната лингвистика. Той е автор на над 100 публикации – монографии, учебници, студии и статии по въпросите на българската лексикология, лексикография, граматика и прагматика, на езиковите контакти, теорията и практиката на превода, компютърната и корпусната лингвистика. Задълбочените му наблюдения върху особеностите на съвременния български език са обобщени в може би най-представителната негова публикация – *A Short Grammar of Contemporary Bulgarian*. („Кратка граматика на съвременния български език“), издадена от Slavica Publishers през 1999 г. Тази изчерпателна справочна граматика, предоставяща информация за структурата на съвременния български език в ясна и достъпна форма, е надежден практически наръчник, представящ основните езикови факти от съвременния български език на чуждестранни студенти, на преподаватели и изследователи. Оригиналните лингвистични наблюдения на автора, които далеч надхвърлят типичния механичен преглед на граматични единици и категории, са илюстрирани с автентични примери от корпуси с писмени и устни текстове. Тъй като това е една от малкото реферативни граматички на българския език, написани на английски език, редица чуждестранни балканисти и слависти, които не са специалисти българисти, използват именно тази публикация, когато търсят

надеждна информация за фонетиката или граматиката на българския език. През 2000 г. Хетил Ро Хауге е удостоен с наградата на името на Дж. Д. Бел, която се присъжда от Асоциацията за българистични проучвания за монографии в областта на българистиката, за разработената от него *A Short Grammar of Contemporary Bulgarian*.

Това, което отличаваше работата на Хетил Ро Хауге, беше широтата на теоретичните парадигми, в които представяше наблюденията си, разглеждайки явленията в българския език в контекста на балканските, южнославянските, общославянските и типологичните езикови модели. Езиковите контакти, заемането на лексикални елементи и лексикографското им описание също бяха сред основните теми в научното му творчество. Хетил Ро Хауге е част от колектива, подготвил *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian* („Речник на турцизмите в българския език“, в съавторство с Алф Гранес и Хайрие Сюлейманоглу), издаден от Novus Forlag през 2002 г. Речникът, чийто словник обхваща 7427 заглавни думи с 3917 варианта, придружени от дефиниции в езика източник, представлява подробен систематичен каталог на лексикалните елементи, заети от или с посредничеството на турския език. За всяка заглавна дума се посочва източникът (или източниците, ако се среща на повече от едно място), от който е ексерпирана. В своята рецензия за *A Dictionary of Turkisms in Bulgarian* Виктор Фридман отбелязва, че безупречната работа на авторите задава нови стандарти при разработването на подобен тип реферативни издания, затова тази книга трябва да присъства в библиотеката на всеки тюрколог, славист и балканист.

Освен с областта на българистиката, балканистиката и сравнителното езикознание, научните интереси на Хетил Ро Хауге бяха свързани и с компютърната лингвистика и езиковите технологии. Благодарение на неговата пионерска работа през 1997 г. се повиха първите електронни онлайн ресурси за българската устна реч. Той беше активен участник в проекти за събиране на езикови данни и създаване на електронни корпуси, сред които са корпусът от разговорен български език, събран от Цв. Николова (около 50 000 словоформи в 25 файла), корпусът на Кр. Алексова (35 файла, представящи разговори в семейна среда между носители на българския език), корпусът на българската разговорна реч, създаден и поддържан в рамките на инициативата *BgSpeech*, паралелният корпус *RuN(-Euro)*.

През годините Хетил Ро Хауге си спечели име на един от най-добрите и задълбочени чуждестранни българисти, чиито изследвания са добре познати в България и по света. Той беше между най-редовните участници в редица българистични, балканистични и славистични научни форуми, семинари и колоквиуми, организирани от Института за български език, Софийския университет, Великотърновския университет, Югозападния университет. Докладите му винаги предизвикваха интерес със своята задълбоченост и оригиналност. Хетил Ро Хауге беше търсен събеседник и вещ наставник

на младите българисти, с които се срещаше на лекции и семинари, в които с готовност участваше.

Друга немаловажна страна от дейността на Хетил Ро Хауге беше популяризирането на българската литература и култура в Норвегия. Чрез преводите на изтъкнати български автори на норвежки език Хетил Ро Хауге допринесе за запознаването на норвежките читатели с една далечна и малко позната действителност. Първият му превод е публикуваният през 1974 г. сборник *Bulgarske noveller* („Български разкази“). В него са включени произведения на Й. Йовков, Елин Пелин, Св. Минков, Ем. Станев, Г. Караславов, К. Калчев, Н. Хайтов, Ив. Петров, Й. Радичков, Д. Фучеджиев, Д. Цончев и Г. Мишев. През 1978 г. е публикуван сборникът с преводи на Й. Радичков *Spette ballonger og andre historier* („Привързаният балон и други разкази“). Освен едноименното произведение са включени разказите „Ямурлук“, „Барутен буквар“, „Млади години“, „Горещо пладнe“ и „Тенец“. През 1981 г. Хетил Ро Хауге превежда текстове за историята на българската държава за сборник, подготвен във връзка с отбелязването на 1300-годишнината на българската държава – *Som fugl føniks* („Като феникс“). През 1997 г. излиза и сборникът *Menneske jeger* („Ловец на хора“) с преводи на разкази на Д. Енев.

От 2002 г. до 2008 г. Хетил Ро Хауге беше вицепрезидент на Асоциацията за българистични проучвания (*Bulgarian Studies Association*) на Северна Америка. Той беше член на редакционната колегия на сп. *Scando-Slavica* – реферирано международно издание в областта на славянското и балканското езикознание, литература, история и култура, член на Международна редакционна колегия на сп. „Български език“ и на Международния редакционен борд на поредицата „Проблеми на устната комуникация“. Два пъти е удостоен с наградата „Златна значка“ на Института за български език за развитие на българското езикознание и за заслуги към дейността на Института за български език към Българската академия на науките.

Йовка Тишева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Пълен списък на трудовете на Хетил Ро Хауге: <https://bit.ly/45tFwbh>

In memoriam

Иван Харалампиев (1946 – 2025)

На 29 януари 2025 г. от този свят си отиде проф. д.ф.н. Иван Харалампиев, един от най-видните историци на родния ни език, посветил целия си професионален път на изследването на българската езикова диахрония и лингвистична футурология, автор може би на най-значимия съвременен цялостен труд по историческа граматика на българския език.

Иван Харалампиев Иванов е роден на 11 ноември 1946 г. в Кюстендил. Завършва средното си образование в родния си град, а през 1969 г. е приет за студент в специалност „Българска филология“ на Висшия педагогически институт „Братя Кирил и Методий“ във Велико Търново, прераснал през 1971 г. в днешния Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“. Първата научна публикация на амбициозния студент, посветена на морфологичните особености на неизследвания дотогава Гладичов препис на „История славянобългарска“, се появява още към края на следването му през 1973 г. и е свързана с темата на дипломната му работа. Лингвистичният талант на Харалампиев е оценен от проф. Дора Иванова-Мирчева и през 1974 г. младият учен става неин редовен аспирант по история на българския език, а през 1975 г. вече е и редовен асистент по дисциплината във Великотърновския университет. През 1977 г. защитава успешно дисертационен труд „Наречията в българския език от втората половина на XIV век (Евтимий Търновски)“ и придобива научната степен „кандидат на филологическите науки“, като рецензиите на проф. Николай Дилевски и проф. Ангел Давидов са подчертано положителни и предричат бъдещи научни постижения. През 1977 г. е избран за старши асистент, а през 1979 г. – за главен асистент. От 1980 г. до 1983 г. вече утвърденият учен е лектор по български език и литература в гр. Сегед, Унгария. През 1986 г. Иван Харалампиев се хабилитира за доцент, а през 1997 г. защитава втора дисертация на тема „Бъдещето на българския език от историческо гледище (Към проблематиката на езиковото прогнозиране)“ и получава научната степен „доктор на филологическите науки“. През 1999 г. е избран за професор по история на българския език във Великотърновската алма-матер.

В продължение на няколко десетилетия проф. Харалампиев преминава през почти всички степени на университетската йерархия и заема множество ръководни административни длъжности. През 1987 г. е назначен за директор

на Международния летен семинар по български език и култура, като преди това е бил няколко години заместник-директор, а в периода 1988 – 1999 г. е ръководител на Катедрата по старобългарски език, общо и славянско езиковедие, понастоящем Катедра по обща лингвистика и старобългаристика. Един мандат е заместник-декан на Филологическия факултет, един мандат заема поста заместник-ректор по учебната дейност на ВТУ, а от 1999 г. до 2007 г. проф. Иван Харалампиев е два мандата ректор на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. В периода 2007 – 2011 г. е председател на Общото събрание на старопрестолното висше учебно заведение.

Изключително значими са и научната, и обществената дейност на проф. Харалампиев на общинско и национално равнище. Близо две десетилетия (1990 – 2009 г.) е председател на Великотърновския клон на Съюза на учениците в България, а след 2009 г. е негов почетен председател. От 2003 до 2007 г. е общински съветник във Великотърновския общински съвет. В периода 2007 – 2010 г. е избран за член на Специализирания съвет по славянско езиковедие във Висшата атестационна комисия към Министерския съвет на Република България.

Основните научни интереси на проф. Ив. Харалампиев са свързани най-вече с българската историческа граматика, с Търновската книжовна школа от XIV в., с историята на българския книжовен език до Възраждането, с развойните процеси в българския език, с прогнозирането на езиковия му развой.

Още през 1989 г. е издадена първата част от лекционния му курс по история на българския език, съдържащ уводна част и раздели „Историческа фонетика“ и „Историческа морфология“ (Харалампиев, 1989). Цялостният лекционен курс, допълнен с раздели „Исторически синтаксис“ и „Историческа лексикология“, излиза от печат три години по-късно (Харалампиев, 1992). Значимостта на този труд е предопределена от факта, че от появата на последния цялостен очерк, посветен на историческата граматика на българския език (на проф. К. Мирчев), са изминали вече повече от три десетилетия. Изданието от 1992 г. прераства в първа част от общата история на българския език, осъществена в съавторство с проф. Д. Иванова-Мирчева и посветена на разволя на говоримия български език (Харалампиев, 1999). Две години по-късно проф. Харалампиев прецизира и допълва тази своя работа върху говоримия български език и тя е издадена със заглавие, отразяващо традиционното название на дисциплината – историческа граматика (Харалампиев, 2001). Този труд представя в пълнота достиженията на лингвистичната медиевистика в изследването на историята на говоримия български език до края на XX век и началото на XXI в. Разбира се, преди да се стигне до тези обобщаващи трудове, ученият публикува десетки статии, студии, научни съобщения и др., посветени на историята на говоримия български език. Тяхната проблематика е изключително разнообразна: развой на формите за различните времена в българския език, отпадането на звателните форми, появата на бройната форма, промените в сис-

темата на глаголните спрежения, развой на българската местоименна система и т.н. Част от тези публикации са събрани в книгата „По вековните пътеки на българския език. Избрани приноси“ (Харалампиев, 2006).

Споменатият вече първи дисертационен труд на проф. Харалампиев (1977 г.) поставя началото на редица изследвания, свързани с езика на представителите на Търновската книжовна школа от края на XIV в. Доцентският му хабилитационен труд (1986), посветен на езика и езиковата реформа на Евтимий Търновски, е допълнен и издаден като монография няколко години по-късно (Харалампиев, 1990). В него системно и задълбочено са разгледани правописните, фонетичните, морфологичните, лексикалните, синтактичните особености в произведенията на Патриарх Евтимий и се защитава становището за наличието на организирана и целенасочена реформаторска дейност, осъществена от авторитетния търновски патриарх и неговите ученици и последователи – факт, подложен на съмнение от някои други учени. Част от други свои публикации по проблемите на Търновската книжовна школа и нейни основни представители (Григорий Цамблак, Патриарх Евтимий, химнописец Ефрем, Йоасаф Бдински) изследвачът разширява и обединява в книгата си „Строители на стария български книжовен език. Търновска книжовна школа“ (Харалампиев, 1995). Тук проф. Харалампиев коригира налаганото в продължени на десетилетия схващане на К. Радченко, че един от двата основни принципа (заедно със следването на гръцкото писмо и гръцкия език), които следват търновските реформатори, е стремежът за връщане на книжовния език към първоначалната чистота на Кирило-Методиевите образци. Ученият доказва, че езикът на писателите от Търновската книжовна школа е различен от книжовната норма през класическия старобългарски период и в него са налице редица лингвистични промени, които обаче не нарушават устойчивостта на старобългарския книжовен език и неговия синтетичен характер. Ето защо проучвателят добавя и трети основен ръководен принцип, на който е подчинена реформаторската книжнина – съобразяване на етапа, до който е достигнало развитието на старобългарския книжовен език докъм средата на XIV в., с новоразвитите черти в среднобългарските писмени паметници.

В университетската си преподавателска работа и в научните си разработки Ив. Харалампиев обръща специално внимание на особеностите на книжовния български език до Възраждането и определено допринася за утвърждаването на тази проблематика като отделна учебна дисциплина във висшите учебни заведения. Съвсем естествено той подготвя и съответните учебни пособия и лекционни курсове, посветени на довъзрожденския период от българския книжовноезиков развой (Харалампиев, 2007; Харалампиев, 2012).

Дългогодишният интерес на учения към въпросите на езиковото прогнозиране и многобройните му публикации, свързани с тази проблематика, на-

мират своето обобщение в претърпелия вече три издания негов втори дисертационен труд за придобиване на научна степен „доктор на филологическите науки“ (Харалампиев, 1997, 2000, 2006). Безспорната значимост на този труд е предпоставена от факта, че в езикознанието до този момент все още не съществува цялостна теория, свързана с прогнозирането на езиковия развой. Предполага се, че създаването на такава теория ще бъде сред задачите на лингвистиката през двадесет и първото столетие. Ив. Харалампиев изхожда от методологически правилната позиция, че познаването на българския език в диахрония не само е задължително условие за осмислянето му като система, но и дори дава възможност за предричане на бъдещите промени, които неизбежно ще настъпят в него. Чрез използването именно на историческия подход в езикознанието въз основа на конкретен лингвистичен материал се анализират някои очаквани промени в граматичния състав на българския език през следващите няколко десетилетия. Засегнати са проблемите на граматичните средства за изразяване на лице, предстоящите промени при някои глаголни и именни форми, свързани със закона за неутрализация на аломорфите, бъдещето на бройните, звателните и членните форми, новите процеси в местоименната система, прогностиката на българските глаголни времена, очакваните промени при наклоненията в българския език и др. За университетския курс лекции по тази дисциплина също е издадено специално учебно помагало (Харалампиев, 2009).

В своя доклад на IV международен симпозиум „Търновска книжовна школа“ проф. Харалампиев обръща внимание на някои основни проблеми при превеждането на творбите на търновските реформатори (Харалампиев, 1985). Тази негова публикация е своеобразна програма и ръководство, което той следва и при осъществяването на изцяло собствени преводи на знакови средновековни български текстове (напр. Харалампиев, 1990а, Харалампиев, 2012а, Харалампиев, 2013, Харалампиев, 2014 и др.).

За своята научна, административна, преподавателска и обществена дейност проф. Иван Харалампиев е носител на множество български и чуждестранни награди и отличия: Почетен знак на Съюза на учените в България (1996), Почетен професор на Тверския държавен университет (2004), Doctor honoris causa на Башкирския държавен университет (2005), Почетен член на Съюза на учените в България (2006), Почетен златен знак на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ (2006), Георгиевски медал III степен на Украинската академия на науките (2006), Почетна диплома на Международния фонд за славянска писменост и култура (2006), Почетен гражданин на Велико Търново (2006) и мн.др. Академик е на Българската академия на науките и изкуствата (БАНИ) и пръв председател на нейното Общо събрание (2008). През 2021 г. Академичният съвет на Великотърновския университет взема решение проф. д.ф.н. Иван Харалампиев да бъде удостоен с престижната Международна Евтимиева награда. Отличието е

върчено лично от вицепрезидента на Република България на тържествено заседание по случай Деня на народните будители. Наградата се присъжда „за високи научни постижения в областта на медиевистиката, за популяризиране на ролята и мястото на Търновската книжовна школа, в духовния живот на православния славянски свят, за преподавателската работа, за активната дейност в Научноизследователския център „Търновска книжовна школа“, за издигане и утвърждаване на авторитета на Филологическия факултет и на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Българската лингвистика изгуби един от най-видните и проникновени изследователи на българския език, но проф. Иван Харалампиев извървя земния си път, за да бъде запомнен завинаги от поколения студенти, преподаватели, общественици, учени с мъдростта, с всеотдайността, с коректността, с проникновеността, с одухотвореността, с аристократизма, с доброто си сърце.

Поклон пред светлата му памет!

Камен Димитров
Великотърновски университет
„Св. св. Кирил и Методий“

Цитирана литература:

- Харалампиев, 1985: За някои специфични особености в произведенията на писателите от Търновската книжовна школа във връзка с преводите им на съвременен български език. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. IV. София, 1985, с. 187 – 197.
- Харалампиев, 1989: История на българския език. Увод, фонетика и морфология. Велико Търново, 1989, 292 с.
- Харалампиев, 1990: Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. София: Наука и изкуство, 1990, 156 с.
- Харалампиев, 1990а: Поетичният превод на Азбучната молитва. В: *Литературен вестник*, бр. 13/9 – 22. 11. 1990, с. 2.
- Харалампиев, 1992: История на българския език. Велико Търново: Университетско издателство, 1992, 342 с.
- Харалампиев, 1995: Строители на стария български книжовен език. Търновска книжовна школа. Велико Търново: Абагар, 1995, 101 с.
- Харалампиев, 1997 (2000, 2006): Бъдещето на българския език от историческо гледище (Върху морфологичен материал). Велико Търново: Университетско издателство, библиотека „Филология“, 1997, кн. 7, 267 с. II издание. Велико Търново: Фабер, 2000, 284 с. III допълнено издание, Велико Търново: Фабер, 2006, 343 с.
- Харалампиев, 1998: Малък етимологичен речник на българския език. Велико Търново: Слово, 1998, 133 с.
- Харалампиев, 1999: История на българския език. Велико Търново: Фабер, 1999, 384 с. (в съавторство с Д. Иванова-Мирчева).

- Харалампиев, 2001: Историческа граматика на българския език. Велико Търново: Фабер, 2001, 243 с.
- Харалампиев, 2006: По вековните пътеки на българския език. Избрани приноси. Велико Търново: Фабер, 2006, 558 с.
- Харалампиев, 2007: Записки по история на българския книжовен език до Възраждането. Велико Търново: Фабер, 2007, 128 с.
- Харалампиев, 2009: Развойни процеси в съвременния български език. Велико Търново: Фабер, 2009, 107 с.
- Харалампиев, 2012: Лекции по история на българския език до Възраждането. Велико Търново: Фабер, 2012, 143 с.
- Харалампиев, 2012а: Григорий Цамблак. Надгробно слово за Киприан – новобългарски превод. – В: *Търновски писмена. Алманах за Търновската книжовна школа*. Кн. 4. 2012, с. 76 – 96.
- Харалампиев, 2013: Патриарх Калист. Житие на преподобния Теодосий Търновски. – В: *Търновски писмена. Алманах за Търновската книжовна школа*. Кн. 5. 2013, с. 134 – 201.
- Харалампиев, 2014: Йоасаф Бдински. Похвално слово за св. Филотея – новобългарски превод. – В: *Търновски писмена. Алманах за Търновската книжовна школа*. Кн. 6. 2014, с. 69 – 118.

In memoriam

Мария Спасова (1947 – 2025)

*Ако някой си спомня за нас
и след като си тръгнем от този свят,
значи все още сме живи.*

Мария Спасова

Има личности, които си отиват от тоя свят тихо и смирено, но оставят след себе си огромна празнота. На 31 март 2025 г. проф. д-р Мария Спасова напусна житейското поприще.

Мария Антонова Спасова е родена на 17 ноември 1947 г. в с. Драгомирово, Свищовско. Завършва специалност „Българска филология“ и втора специалност „История“ във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ през 1972 г. През 1973 г. е назначена за асистент по старобългарски език във ВТУ, от 1979 г. е старши асистент, а от 1988 г. – главен асистент. Хабилитира се през 1998 г., през 2011 г. е избрана за професор. През периода 1976 – 1977 г. е лектор по български език в Катедрата по славянска филология в Лвовския държавен университет „Иван Франко“ (Украйна), а от 2000 до 2004 г. е лектор по български език в Катедрата за славянски езици при Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“ (Русия). Ръководител е на Катедрата за класически и източни езици (1999 – 2002) и на Катедрата по обща лингвистика и старобългаристика при Филологическия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ (2004 – 2009).

Проф. Мария Спасова преподава старобългарски език, а научните ѝ интереси са в областта на палеославистиката: лингвистика, текстология, кодология и палеография, издаване на текстове от славянски ръкописи; има приноси в историята на славянските извори за българската история, както и в историческата граматика на българския език.

Специализира в гр. Прага, Чехия (1980), в гр. Солун, Гърция (1992), а през 1983 г. е на двумесечна специализация по славистика с научен ръководител проф. Р. М. Цейтлин в Института по славянознание и балканистика към Руската академия на науките в Москва.

Автор е на повече от 130 статии и студии, преводи на съчинения от старобългарски език, учебници и учебни помагала; принадлежат ѝ монографиите:

„Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак“ (1999), „Сказание за железния кръст“ и епохата на цар Симеон“ (2007) (в съавторство с А. Калоянов и Т. Моллов), „16 слова на св. Григорий Богослов“ (2014) (фототипно издание на ръкопис НБКМ 674), „Книгата Григорий Цамблак. Увод, славянски текст, превод на съвременен български“ (2019); „Патриарх Филотей (Кокин). Слово в Неделята на всички светии“ (2020) (в съавторство с Ив. Христов). През периода 2008 – 2014 г. проф. Мария Спасова и проф. Г. Петков издават внушителната поредица в 12 тома „Търновската редакция на Стишния пролог. Текстове. Лексикален индекс“ (около 5000 страници).

В продължение на повече от четвърт век проф. Спасова е почетен член на Научния център „Преславска книжовна школа“ към Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“. През годините тя е редовен участник в много от научните форуми, организирани от Научния център. На международния симпозиум „Кирило-Методиевите ученици в България“, 2001 г., М. Спасова е включена с доклада „Йоан Екзарх – Йоан Презвитер“; а на симпозиума през 2004 г. тя поставя въпроса „На коя дата и през кой месец се е провел Преславският събор 893 година“; през 2009 г. на симпозиума „Св. Константин Кирил Философ – дипломат, книжовник, равноапостол“ тя представя „Беседа от неделята на предварителния пост по ръкопис от Троицко-Сергиевата лавра № 9“, а по време на симпозиума „Св. Наум – дело, съратници и последователи“ (2010), се спира на проблема „От научна хипотеза към научна истина (Български препис на липсващата в *Учителното евангелие* „Беседа за блудния син“). Старобългарският преводен корпус на 16 слова от Германовия сборник в руски „Тържественик“ от XV в. е разгледан от проф. Спасова по време на симпозиума „Св. св. Кирил и Методий и българският Златен век“ (2013), а неизвестни преписи на първа и втора беседа от *Учителното евангелие* на Константин Преславски проф. Спасова разглежда в своя доклад на симпозиума „Християнство и книжнина“ (2014); проблема за предпреславски (плисковски) вариант на „Мъчение на св. Георги“ в сръбски ръкопис от XIV в. проф. Спасова поставя на симпозиума „Кирило-Методиевите ученици в Плиска“ (2016). Тя прави лексикална характеристика на непроучван архаичен превод на пето слово от „Лествицата“ на Йоан Синайски в сръбски ръкопис от XIV век в доклада си на симпозиума „Константин Преславски и неговата епоха“ (2017), както и разглежда Беседа втора от Златоустовия „Шестоднев“ в ръкопис Зогр. № 19 на симпозиума „Епиграфика и медиевистика“ (2019).

По време на Юбилейния международен симпозиум „Константин Преславски и неговата епоха“, 12 – 14 октомври 2017 г., проф. Мария Спасова бе удостоена от Ректора на Шуменския университет с почетна сребърна значка по случай 40 години от създаването на Научен център „Преславска книжовна школа“ за колегиалната съпричастност и за многобройните ѝ научни постижения и открития в изследването на езика на преславските книжовни

паметници. През 2021 г. на проф. д-р Мария Спасова ѝ е присъдено друго престижно отличие – *Международната Евтимиевска награда*, с която Великотърновският университет я отличава за високите ѝ научни постижения в областта на медиевистиката, за популяризирането на ролята и мястото на Търновската книжовна школа в духовния живот на православния славянски свят, за преподавателската ѝ работа, за активната ѝ дейност в Научноизследователския център „Търновска книжовна школа“, както и за издигането и утвърждаването на авторитета на Филологическия факултет и на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Като близка колега на доц. Мария Митева Тихова проф. Спасова любезно оказва съдействие за академичното израстване на членовете на Школата (така в Шуменския университет неофициално се назовава НЦ „Преславска книжовна школа“) – на проф. д-р Веселин Панайотов, на гл. ас. д-р Николай Николов, на доц. д-р А. Тихова, консултира ги по различни проблеми, пише отзиви и рецензии за научни издания. През 2022 г. проф. Мария Спасова направи дарение на библиотеката на НЦ „Преславска книжовна школа“, което включва около 160 изключително ценни издания на паметници и медиевистични изследвания върху старобългарската и среднобългарската литература, език и култура.

Значими статии и студии, посветени на проблематиката на Преславското книжовно средище, проф. Спасова публикува на страниците на научната поредица „Преславска книжовна школа“, която се издава от Научния център (т. 8, 2005; т. 9, 2007; т. 10, 2008; т. 11, 2010; т. 17, 2017; т. 18, 2018; т. 19, 2019; т. 20, 2020; т. 21, 2021); както и в поредицата „In Honorem“: т. 2, посветен на 70-годишнината на проф. Уилям Федер; т. 3, посветен на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Панайотов; т. 5, посветен на 75-годишнина на проф. Пиринка Пенкова.

Важно място в научното творчество на проф. Спасова заема изучаването на *Учителното евангелие* на епископ Константин Преславски, тя спира своето внимание на Беседа 2, Беседи 45 и 47, на някои редки и диалектни думи. За пръв път от нея са проучени лексикалните особености на славянския евангелски превод в среднобългарската версия на *Учителното евангелие* от 1343 г., както и на евангелските цитати и цитатите от Псалтира в първия старобългарски проповеднически сборник.

Научните интереси на проф. Мария Спасова се концентрират върху изследването на старобългарските преводи от времето на Първото българско царство – тя прилага на практика един вид археология на средновековните ръкописи и изгражда научно обосновани тези за конкретни езикови особености в ръкописите, по които се съди за първоначалните архетипи на текстовете и се откриват следи от първите старобългарски преводи, осъществени по времето на княз Борис-Михаил, цар Симеон Велики и цар Петър. Тезите ѝ са аргументирани многоаспектно, изградени със строга научна логика и с

широта във филологически и в културологичен аспект. Тя се потапя в атмосферата на епохата и извайва най-ясния образ за явления и факти в старите текстове, които преди това са поставяли повече въпроси. Особено ценна е нейната практически изпитана методология за работа с лемите, тяхната систематизация в речникови статии; тя умее да вижда в дълбочина езиковите явления и да реконструира историята на текстовете, търси и намира убедителни доказателства за безспорния старобългарски произход на средновековни преводни текстове, като логично и убедително излага трудно оспорими аргументи. Един от тематичните проблеми на нейните занимания е историята на преводите на словата на Григорий Богослов в поредица статии и по-големи изследвания, включително и издание на текстовете. Тезата за старобългарския произход на превода на словата е единодушно приет от научната общност в резултат на нейните проучвания. Като съставител на фототипното издание на ръкопис НБКМ № 674, съдържащ славянския превод на богослужебната колекция от 16 хомилии на св. Григорий Богослов, тя с неоспорима аргументация представя езиковите характеристики на ръкописа, систематизира редакторските корекции, въз основа на които създава представа за рецепцията на ранните славянски преводи в сръбската ръкописна практика през XIV в. С прецизна палеографска работа и езиков анализ по отношение на съдържанието на ръкописа авторката откроява етапите от текстологичната история на славянския превод: архаичен глаголически превод, преславски превод, „предевтимиевски“ превод и евтимиевски превод. В резултат на многоаспектното представяне на ръкописа проф. Мария Спасова набелязва бъдещите задачи за изучаване на Григориевите слова пред следващите поколения медиевисти. През 2019 г. издава дипломатично „Книгата Григорий Цамблак“ по най-ранния запазен руски препис – ркп. № 31, ф. 199, средата на XV век, от сбирката на П. Н. Никифоров в Руската държавна библиотека, Москва. Изследователката публикува 18 проповеди на Цамблак на езика на оригинала и в превод на съвременен български език, с което създава основата за бъдещи филологически, богословски и културологични изследвания; обосновава и своята хипотеза, че има основание да се говори за идеолект на писателя и проповедника Григорий Цамблак.

През своя научноизследователски живот проф. Мария Спасова поддържа близки колегиални отношения с редица чуждестранни световноизвестни учени слависти, сред които проф. Франсис Томсън (Белгия), проф. Уилям Федер (Нидерландия), проф. Раля Цейтлин (Русия) и с много други, както и със своите колеги от България.

Проф. Спасова оставя огромно по обем научно наследство, което е ценен принос в развитието на палеославистиката и чието значение тепърва предстои да бъде осмислено. За прекрасния човек с висока ерудиция, за обаянието и очарованието на една личност, която е предала своята съдба в Божиите ръце и е приела всички изпитания, пред които е изправена, с гордо вдигната глава – каквото и да бъде написано, няма да бъде нито достатъчно

добро, нито достатъчно изчерпателно. Затова смирено прекланяме глави с обич, уважение и благодарност пред неповторимата и недостижима професор Мария Спасова.

В съзнанието на своите студенти и докторанти проф. Спасова ще остане като прекрасен преподавател, който учи с обич питомците си на свещения старобългарски език, отдаден на науката учен, мъдър учител с добро сърце, който наставлява своите възпитаници с вяра и надежда в Божията премъдрост. Своя завет към нас тя остави в думите: „Щастието е понятие еднозначно: *работя това, което обичам, обичам това, което работя*“.

Вечна ѝ памет!

Грета Стоянова, Анета Тихова
Шуменски университет
„Епископ Константин Преславски“

Избрана библиография

Книги

1. Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак. Велико Търново: УИ „Св. Кирил и Методий“, 1999, 167 с.
2. „Сказание за железния кръст“ и епохата на цар Симеон. Велико Търново, 2007, 223 с. (в съавт. с А. Калоянов, Т. Моллов)
3. 16 слова на св. Григорий Богослов (фототипно издание на ръкопис НБКМ 674). София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 623 с.
4. Книгата Григорий Цамблак (Увод, славянски текст, превод на съвременен български). София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2019, 310 с.
5. Патриарх Филотей (Кокин). Слово в Неделята на всички светии. Editio princeps. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2020, 222 с. (в съавт. с Иван Христов).

Статии и студии

1. Към въпроса за славянския превод на „Лѣтописьць въ кратцѣ“ на патриарх Никифор. – *Die slawischen Sprachen*, 33, 1993, 81–91.
2. „Похвално слово за отците“ от Констанския събор от Григорий Цамблак. – *Епохи*, 1995, 1, 79–82.
3. Влияние на говоримия български език от XIV в. върху лексиката на Цамблаковите проповеди. – В: *Българистични проучвания*. Т. 2. В. Търново, 1997, 161–180.
4. За значението на житъница от Крепчанския недатиран надпис – *Епохи*, 1–2, 1997, 120–129.
5. Народно ли е Народното (Безименното) житие на св. Иван Рилски? – *Palaeobulgarica*, XXII (1998), 4, 50–74.

6. Цитатите от Псалтира в „Учителното евангелие“ от 1343 г. и проблемите около славянския превод на Библията. – В: *Преводите през XIV столетие на Балканите. Доклади от международната конференция, София, 26–28 юни 2003*. София, 2004, 71–127.
7. Евангелските цитати в среднобългарското „Учително евангелие“ и проблемът за редакциите на славянския превод на Евангелието. – В: *Slavia Orthodoxa. Език и култура. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Румяна Павлова*. София, 2003, 367–379.
8. На коя дата и през кой месец се е провел Преславският събор от 893 година. – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 8. *Изследвания в чест на доц. д-р Мария Тихова*. Шумен: УИ „К. Преславски“, 2005, 84–101.
9. Редки и диалектни думи в среднобългарското „Учително евангелие“ от 1343 г. – В: *Сборник Научни изследвания в чест на проф. д-р Боян Байчев*. Велико Търново, 2005, 173–184.
10. Приписката за стареца Йоан и проблемът за Атонската редакция на старобългарските книги. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 8. *Св. Евтимий, патриарх Търновски, и неговата духовна мисия в Европа*. Велико Търново, 2007, 211–229.
11. Текстологичната история на славянския превод на „Надгробно слово за Василий Велики“ от Григорий Богослов (В търсене на типология при лексикалната характеристика на основен превод, редактиран превод, втори превод). Първа част. – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 10. Шумен: УИ „К. Преславски“, 2008, 125–164.
12. Приписка с името на книжовника Дионисий в български ръкопис от 1355/1365 г. – В: „България, земя на блажени...“. *Международна конференция в памет на проф. д.и.н. Йордан Андреев*. В. Търново, 2009, 423–433.
13. Преславски етап от формирането на старобългарския хомилиар („Беседата за Неделя сиропустна“) – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 11. Шумен, 2010, 108–123.
14. Слово и образ (Реалии между словесното описание на някои светци в житията им от Стишния пролог и техните образи върху иконите). – В: *Паисий Христов. Една кариера в служба на словото. Сборник, посветен на проф. д.ф.н. Паисий Христов*. Велико Търново, 2011, 343–353.
15. Текстологичната история на славянския превод на „Надгробно слово за Василий Велики“ от Григорий Богослов (В търсене на типология при лексикалната характеристика на основен превод, редактиран превод, втори превод). Втора част. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 9. *Търново и идеята за християнския универсализъм XII–XV век. Девети международен симпозиум. В. Търново, 15–17 октомври 2009 г.* Велико Търново, 2011, 457–477.
16. Старобългарският хомилиар, съхранен в български, руски и сръбски ръкописи от XII–XVI. (Първа част) – В: *Преоткриване: Супрасълски сборник. Старобългарски сборник от X век*. София, 2012, 127–139.
17. „Слово за покойниците“ от Григорий Цамблак. – In: *Forum Theologicum Sardicense. Богословска мисъл. Периодично издание на Богословския факултет към СУ „Св. Климент Охридски“*, 2013, № 1, XVIII, 63–89.
18. Григорий Цамблак – проповедникът. „Похвално слово за светите четиридесет великомъченици“. – В: *Пламък. Творци от Великотърновския край*. Кн. 2, 2014, 144–149.

19. Неизвестен препис на беседа 45 и беседа 47 от старобългарското „Учително евангелие“ на Константин Преславски. – *Старобългарска литература*, кн. 49–50, 2014, 169–187.
20. Слово за починалите от Григорий Цамблак. – In: *Tradycje bizantyjskie. Romantyzm i inne epoki*. Warszawa, 2014, 199–224.
21. „Слово за Светия Дух на Петдесетница“ – компилация или съставителство? – В: *Филология и текстология. Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Уйлям Федер*. Шумен, 2014, 141–160.
22. Атонската Света гора и дейността на българските книжовници от XIII век. – В: *Търновска книжовна школа*. Т. 10. *Търновската държава на духа. Десети юбилеен международен симпозиум*. В. Търново, 17–19 октомври 2013. Велико Търново, 2015, 420–445.
23. Български препис на беседа 2 от „Учителното евангелие“ на Константин Преславски. – In: *ПОЛУИСТОР Scripta slavica Mario Capaldo dicata*. Отв. ред. Кристиано Дидди. Издателство „Индрик“ Москва – Рим, 2015, 267–281.
24. Беседа 1 от „Учителното евангелие“ на Константин Преславски в славянската ръкописна традиция. – В: *In honorem 3. QUADRIVIUM. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Панайотов*. Шумен, 2016, 177–193.
25. Източници за речта на Григорий Цамблак пред църковния събор в Констанц. – В: *Сребърният век: нови открития*. София, 2016, 91–111.
26. Производни съществителни със суфикс -išt(e) в Търновската редакция на Стишния пролог. – В: *Studia Philologica Universitatis Velikotarnovensis*, vol. 35. *Филологически проучвания на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“*. Том 35. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2016, 81–104.
27. Второ слово на Рождество Христово в ръкопис НИМ 24 – компилативен превод на Йоан Екзарх. – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 17. Шумен, 2017, 49–90. (в съавт. с К. Димитров)
28. Нови щрихи към текстовата история на старобългарския превод на „Слово за отсичане на главата на Йоан Кръстител“. – *Palaeobulgarica*, XLI (2017), 3, 19–62.
29. Граматическите архаизми и редките думи като показател за първообраза на текст (Непроучен сръбски препис на „Слово за Рождество на Йоан Предтеча“, считано за вероятна творба на Климент Охридски). – В: *Сборник с материали от международната научна конференция „Св. Климент Охридски в културата на Европа“*. София, Кирило-Методиевски научен център при БАН, 2018, 525–555.
30. Езикови особености на превода на Исихиевите тълкувания по преписа им в Иван-Александровия Песнивец: към въпроса за времето и мястото на възникване на превода (Част първа). – *Palaeobulgarica*, XLII (2018), 2, 38–60. (в съавт. с Цв. Данова)
31. Езикови особености на превода на Исихиевите тълкувания по преписа им в Иван-Александровия Песнивец: към въпроса за времето и мястото на възникване на превода (Част втора). – *Palaeobulgarica*, XLII (2018), 3, 33–70. (в съавт. с Цв. Данова)
32. Лексикална характеристика на неизвестен архаичен превод на слово 5 от „Лествицата“ на Йоан Синайски в сръбски ръкопис от XIV век (Към въпроса за авторството на превода). – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 18. Шумен, 2018, 85–108.

33. Григорий Цамблак – творецът и човекът. – В: *Цамблакови четения. 600 години от избирането на Григорий Цамблак за митрополит Киевски и Литовски. 15–17 ноември 2015*. Велико Търново, 2019, 9–31.
34. Два неизследвани преписа на „Admonitiones spirituales“ от състава на Златоуструй (Към въпроса за първоначалния превод на словото). – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 19. Шумен, 2019, 11–49.
35. Статия от НИМ 24 – анонимна статия и в Тълковната палей. – В: *Седми международен колоквиум по старобългаристика. Сборник доклади*. А. Тотоманова, Т. Славова, съставители. УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2020, 96–123.
36. ЗЪДЪ, ЗЪДЪНЪ, ЗЪДЪНИКЪ – лексикални маркери за идиолекта на старобългарски преводач от края на IX – средата на X в. – *Palaeobulgarica*, 44 (2020), 1, 53–70.
37. Беседа 11 от Златоустовия Шестоднев в Зогр. № 19 от Библиотеката на Зографския манастир. – *Български език*, 67 (2020), 2, 79–118.
38. Беседа 2 от Златоустовия Шестоднев в Зогр. № 19. – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 20. Шумен: Фабер, 2020, 115–155.
39. Самая ранняя версия славянского перевода „De Anastasiā patriciā“ в сербском списке XIV века. – В: *Славянское и балканское языкознание*. Вып. 20. *Палеославистика* – 3. Отв. ред. В. С. Ефимова. Москва, 2020, 228–260.
40. Ранната датировка на препис – важен, но не основен критерий за атрибуцията на превод. – В: *ШЕСТВОУЪЖ НЫНЪ ПО СЛЪДОУ ОУЧИТЕЛЮ. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Анна-Мария Тотоманова*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2021, 83–103.
41. „Избрано от Шестодневника Златоустаго“ (Извлечения от беседа 3 и беседа 4 на Златоустовия Шестоднев в Хил 489). – В: *Sub specie aeternitatis. Сборник научных статей к 60-летию Вадима Борисовича Крысько*. Москва: „Азбуконик“, 2021, 767–778.
42. Беседа 5 от Златоустовия Шестоднев по Зогр 19 и РМ 4/2 (Два независими превода, или две версии на един и същ превод?) – В: *Преславска книжовна школа*. Т. 21. Шумен, Издателство „Фабер“, 2021, 36–97.
43. Славянские соответствия греческому εφόδιον в переводе „Шестоднева“ Иоанна Златоуста. – В: *Славянское и балканское языкознание*. Вып. 21. *Палеославистика: Лексикология и текстология. К 100-летию Р. М. Цейтлин*. Международная коллективная монография. Институт славяноведения РАН. Отв. ред. В. С. Ефимова. Москва, 2021, 35–50.
44. Статия ексцерпт от „De Spiritu sancto“ на Василий Велики в Симеоновия сборник и в Ефремовската кръмчя (Два независими превода или две версии на един превод?) – В: *А на жената бяха дадени крила. Сборник в чест на професор Светлина Николова (= Palaeobulgarica, 46/4. Специално издание)*. София, 2022, 263–292.
45. Цитатите от Книга Битие в „Шестоднева“ на Йоан Златоуст (Върху материала от първите 15 беседи по Зогр19 и РМ4/2). – В: *РЪЦИ СЛОВО ТВРЪДО. Сборник в чест на проф. д.ф.н. Татяна Славова. Studies in honour of Tatyana Slavova*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. 2022, 47–80.
46. Слова „следопыты“ при атрибуции ранних староболгарских переводов – *Scripta & e-Scripta*, 22, 2022, 233–253.

47. Усвояване или присвояване на старобългарското книжовно наследство? – В: *Кирилицата*. София, 2023, 78–98.
48. Още една изненада в ръкопис № 24 от Националния исторически музей в София. – *Palaeobulgarica*, XLVII (2023), 1, 3–27.
49. Сравнително изследване на особеностите в старобългарския превод на „Слово за четиридневния Лазар“ (2) от Йоан Златоуст по преписите в Супрасълския сборник и в ръкопис № 24 от Националния исторически музей в София – *Palaeobulgarica*, XLVII (2023), 3, 9–42.
50. Трапезната метафора в „Учителното евангелие“ на Константин Преславски и нейните византийски източници. – В: *Studia Balcanica* 37. „Учителното евангелие“ на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.). Филологически и интердисциплинарни ракурси. Доклади от Международната научна конференция в София, 25 – 27 април 2023 г. София, 2024, 79 – 109.

Учебници

1. Да говорим български език. Велико Търново, 1980, 300 с. (в съавт. с Б. Байчев, К. Цанков)
2. История на българския език. Текстове, анализи и речник. Велико Търново, 1982, 216 с. (в съавт. с Давидов, А., П. Ковачева, Ив. Харалампиев)
3. Христоматия по история на българския език. София, 1983, 317 с. (в съавт. с Давидов, А., Ив. Харалампиев)
4. Български език за чуждестранни българи. Велико Търново, 1999, 224 с. (в съавт. с Б. Байчев, К. Цанков)

Преводи от старобългарски на съвременен български език

1. Пространно житие на Теодосий Търновски от патриарх Калист. – В: *Стара българска литература*. Т. 4. *Житиеписни творби*. София, 1986, 443 – 467. (в съавт. с Кл. Иванова)
2. Пространно житие на Иларион Мъгленски от Патриарх Евтимий. – В: *Стара българска литература*. Т. 4. *Житиеписни творби*. София, 1986, 308 – 376. (в съавт. с Кл. Иванова)
3. Пространно житие на Ромил Видински от Григорий Доброписец. – В: *Стара българска литература*. Т. 4. *Житиеписни творби*. София, 1986, 89 – 108. (в съавт. с Кл. Иванова)
4. Мъчение на Юлиания. – В: *Стара българска литература*. Т. 4. *Житиеписни творби*. София, 1986, 415 – 423. (в съавт. с Кл. Иванова)
5. Пространно житие на Яков Черноризец. – В: *Стара българска литература*. Т. 4. *Житиеписни творби*. София, 1986, 429 – 439. (в съавт. с Кл. Иванова)

За нея

Димитров, К. Проф. д-р Мария Спасова на 75 години. – *Проглас*, 2022, 2, 321–376. <http://journals.uni-vt.bg/proglas/eng/vol31/iss2/>

In memoriam

Петър Ангелов (1951 – 2025)

На 20 март 2025 г. ни напусна видният историк проф. д.и.н. Петър Ангелов, незабравим преподавател на поколения студенти, преминали през аудиториите на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Проф. Петър Ангелов е роден на 28. XII. 1951 г. в гр. София в семейството на проф. Димитър С. Ангелов и Дочка Г. Ангелова. През 1969 г. той завършва средното си образование в 31 СПУ в София. През 1973 г. се дипломира в специалност „История“ с втора специалност „Класическа филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Две години по-късно, през 1975 г., е назначен като специалист в Института за исторически изследвания при Българската академия на науките (секция „Средновековна българска история“). В периода 1976 – 1978 г. П. Ангелов е редовен аспирант по средновековна българска история към Катедра „История на България“ при Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“. През 1978 г. защитава дисертация на тема „Българо-сръбските политически отношения през XIV в.“. Година по-късно започва работа като старши асистент по средновековна българска история към Катедра „История на България“. През 1987 г. П. Ангелов е избран за доцент по средновековна българска история към Катедра „История на България“ при Историческия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, а темата на хабилитационния му труд е „Българската средновековна дипломация“. От 1994 г. е координатор за България и автор в „Енциклопедия по история на Югоизточна Европа“ през Средновековието (Берлин – Лайпциг). В периода 1995 – 2003 г. проф. Ангелов е ръководител на Катедра „История на България“ в СУ „Св. Климент Охридски“. През 1998 г. става доктор на историческите науки с дисертационен труд на тема „България и българите през погледа на византийците (VII – XIV в.)“. На следващата година той е избран за професор по средновековна българска история в Катедра „История на България“.

Освен в Историческия факултет на Софийския университет, проф. П. Ангелов е и дългогодишен преподавател в Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, където изнася лекции в бакалавърска и магистърска програма. В Пловдив проф. П. Ангелов преподава: история на България (VII – XIV в.), българската средновековна дипломация, България и българите в представите на византийците (VII – XIV в.).

Наред с университетските си ангажименти Петър Ангелов си остава и един от любимите учители на поколения млади хора, завършили Националната гимназия за древни езици и култури, които ще пазят в сърцето си жив спомена за своя преподавател.

През годините на своето професионално израстване проф. Ангелов осъществява редица научни специализации в чужбина – в Рим (1977), Солун (1979), Лондон (1981), Вашингтон – Дъмбъртън Оукс (1983 – 1984), Мюнхен (1991), Берлин (1996), Саарбрюкен (2001). Той изнася лекции във Вашингтон, Щутгарт, Кишинев, Москва, Делхи, Хелзинки, Братислава, Париж. Утвърден авторитет в областта на средновековната българска и византийска история, проф. Ангелов участва и в няколко редколегии – в тази на сп. „Векове“, в редколегията на Годишника на СУ „Св. Климент Охридски“ – Исторически факултет, в сп. „Български векове“. В периода 1987 – 2005 г. той е член на Специализирания научен съвет по стара и средновековна история, археология и етнография при ВАК.

Дългогодишната научна кариера на проф. Петър Ангелов е увенчана с няколко знакови монографии. Сред тях важно място заемат изследванията му, посветени на: *Средновековната българска дипломация* – книга, която претърпява няколко издания през годините (1987, 2004, 2011); *България и българите в представите на византийците* (1999); *Чуждите народи в представите на средновековния българин* (2013); *Средновековна България и нейните съседни: дипломация и взаимни представи* (2017); *Слуховете в средновековна България* (2019); *Българско средновековие (лекционен курс)* (2020); *Страхът в средновековна България* (2021); *Дипломатическа практика и церемониал в средновековна България* (2024). Наред с посочените цялостни трудове проф. Ангелов е автор и на десетки статии и студии, имащи приносен характер за изясняване на българското средновековно минало. Те се характеризират с интердисциплинарен подход към личностите и събитията, разчупвайки обичайните методологически ограничения. Проучванията му хвърлят нова светлина върху историята на България, Византия и останалите народи, съжителствали на Балканите в епохата на средните векове.

Научното му наследство е безспорен резултат от ерудицията и професионализма, характерни за учения Петър Ангелов. Като проникновен специалист и отдаден на делото си историк, той остави дълбока дупка в полето на българската медиевистика. Образът му обаче няма да е пълен, ако не споменем брилянтното му чувство за хумор и меката му, блага усмивка, белязали завинаги пътя на човека Петър Ангелов. Такъв и ще го помним!

Почивай в мир, професоре!

Елена Костова
Институт за исторически изследвания
Българска академия на науките

Избрани публикации

Книги

1. Българската средновековна дипломация. София: Наука и изкуство, 1988.
2. България и българите в представите на византийците. София: 1999, 2011.
3. Българско средновековие. София, 1999, 2007, 2013, 2020.
4. Чуждите народи в представите на средновековния българин. София: Тангра ТанНакРа Тангра, 2013.
5. Средновековна България и нейните съседи: дипломация и взаимни представи. София: Парадигма, 2017.
6. Слуховете в средновековна България. София: Полис, 2019.
7. Страхът в средновековна България. София: Полис, 2019.
8. Дипломатическа практика и церемониал в средновековна България. София: Парадигма, 2024.

Статии и студии

1. Историческият аргумент в средновековната българска дипломация. – *Palaeobulgarica*, XII, 1988, 2, 45–53.
2. Ролята на християнството в развитието на средновековната българска дипломация. – *Годишник на Софийския университет, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“*, 1, 1990, 73–88.
3. Военна сила и дипломация в средновековна България. – В: *Военно-исторически сборник*, 5, 1990, 3–13.
4. Фактори за появата на кризисни явления в средновековна България. – В: *Кризата в историческото развитие*. София: УИ Св. Климент Охридски, 1991, 28–37.
5. Българите през погледа на византийците. – В: *История*, 1, 1993, 19–35.
6. Владетелите на езическа България през погледа на византийците. – *Известия на Националния център по военна история*, 56, 1994, 3–26.
7. Българите в Македония през средните векове. – *Македонски преглед*, 1, 1994, 27–50.
8. The Bulgarians through the eyes of the Byzantines. – *Bulgarian Historical Review*, 4, 1994, 18–33.
9. Идеята за етническата близост между българи и сърби в навечерието на османското завоевание. – *Годишник на Софийския университет, Център за славяно-византийски проучвания „Иван Дуйчев“*, 86 (5) (за 1992–1993), 1995, 19–26.
10. България между Рим и Константинопол. – В: *Личността в историческото развитие. Алтернативата в историята*. София: УИ Св. Климент Охридски, 1995, 99–103.
11. Княз Борис I през погледа на византийците. – *Минало*, 1, 1995, 23–32.
12. Отношенията между балканските държави, отразени в две грамоти за манастира Зограф от XIV в. – В: *Светогорска обител Зограф*, 1, София: УИ Св. Климент Охридски, 1995, 33–39.
13. Ролята на средновековния български владетел в дипломацията. – В: *Личността в историческото развитие. Алтернативата в историята*. София: УИ Св. Климент Охридски, 1995, 9–15.

14. Образът на врага в разказа на зографските мъченици. – В: *Светогорска обител Зограф*, 2, 1996, 191–197.
15. Цар Самуил и неговите наследници през погледа на византийците. – *Македонски преглед*, 2, 1996, 141–154.
16. Как е изглеждал средновековният българин в очите на византийците. – В: *История на българите. Потребност от нов подход. Преоценки. Втора част*. Библиотека Българска вечност, 6. София: Тангра ТанНакРа, 1998, 75–110.
17. Византийците през погледа на българите. – В: *Международна конференция „Византийското културно наследство и Балканите“*. Пловдив, 2001, 64–72.
18. Чуждите народи през погледа на българите. – В: *Проблемът за Другия. Културно-художествени, антропологически и социално-психологически аспекти*. Варна: Славена, 2002, 135–145.
19. Представата за богомилите в антиеретическата книжнина. – In: *Civitas Divino-Humana. In Honorem annorum LX Georgi Bakalov*. София: Тангра ТанНакРа, 2004, 659–666.
20. Представата за евреите в средновековната българска книжнина. – В: *Тангра. Сборник в чест на 70-годишнината на акад. Васил Гюзелев*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2006, 773–790.
21. Духовници дипломати в Средновековна България. – В: *Българската православна църква – традиции и настояще*. София: Гутенберг, 2009, 28–26.
22. The Man of the West through the eyes of medieval Bulgarians. – *Bulgaria Mediaevalis*, 2, 2011, 409–416.
23. Асеновци в представата на византийците. – В: *Сборник в чест на 70-годишнината на проф. дин Димитър Игнатовски*. Велико Търново: Фабер, 2011, 83–104.
24. Западноевропейците в представите на средновековния българин. – В: *Исторически преглед*, 5–6, 2011, 105–15.
25. Срещите между владетелите в българската средновековна дипломация. – В: *Българско средновековие. Общество, власт, история. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р М. Каймакамова*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2013, 186–204.
26. Употребата на историята в дипломацията на цар Симеон с Византия. – В: *Историческият хабитус – предметената история. Сборник в чест на 65-годишнината на доц. д-р Румен Донков*. София: Кооперация ИФ-94, 2013, 8–23.
27. Образът на цар Симеон във византийската книжнина. – В: *Трети международен конгрес по българистика 23–26 май 2013 г. Т. 6*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2014, 57–79.
28. Принципът „Целта оправдава средствата“ в проявите на българската средновековна дипломация. – В: *Послания на историята. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Мария Радева*, София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 129–136.
29. Сравненията на българските владетели с различни исторически личности във византийската книжнина. – В: *Средновековният човек и неговият свят. Сборник в чест на 70-та годишнина на проф. д.и.н. Казимир Попконстантинов*. Велико Търново: Фабер, 2014, 213–227.
30. Анималистични представи за гърци, юдеи и западноевропейци в старобългарската книжнина от XIII–XIV в. – *Bulgaria Mediaevalis*, 4–5, 2014, 1, 141–146.

31. Българските владетели от втората половина на XIII и XIV век в представите на византийците. – *Bulgaria Mediaevalis*, 6, 2015, 1, 381–393.
32. Цар Самуил в представите на византийците. – В: *Европейският Югоизток през втората половина на X – началото на XI век. История и култура*. София: БАН, 2015, 258–265.
33. Сравненията на цар Самуил с исторически личности във византийската книжнина. – В: *Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил (1014–2014)*. София: Гутенберг, 2015, 45–51.
34. Гърци, елини и ромеи в духовния свят на средновековните българи. – В: *ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ. Сборник в памет на проф. Димитър Попов*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2016, 33–49.
35. Право и морал в българската средновековна дипломация. – В: *Изследвания в памет на проф. д-р Георги Бакалов (1943–2012.)* София: Гутенберг, 2017, 100–115.
36. Религиозни аргументи в кореспонденцията на цар Симеон. – В: *Симеонова България в историята на Европейския югоизток*. София: УИ Св. Климент Охридски, 2018, 206–214.
37. Религия и дипломация в средновековна България. – В: *Българското царство*. София: Гутенберг, 2018, 315–338.
38. Ролята на слуховете във военната история на Първата българска държава. – *Исторически преглед*, 2, 2018, 5–34.
39. Слухове и предания за живота и смъртта на владетелите на езическа България. – В: *Археологически хоризонти. Сборник в чест на 70-годишнината на доц. Иван Джамбов*. Пловдив: УИ Паисий Хилендарски, 2018, 253–266.

За него

- Средновековният българин и „другите“. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. д.и.н. Петър Ангелов. Съст. А. Николов, Г. Николов. София: Исторически факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Асоциация на византинистите и медиевистите в България, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013. <https://tinyurl.com/29fzuen6>

ОТЗИВИ

Тасева, Л., Котова, Д., Петров, И., Дикова, Е., Станковска, П., Митов, Г. Учителното евангелие на Константин Преславски. Т. 1. Старобългарско-гръцки речник. София: АИ Проф. Марин Дринов/ИБЦТ-БАН, 2024. <https://doi.org/10.62761/552.UE.v1>

Тасева, Л., Котова, Д., Петров, И., Дикова, Е., Станковска, П., Митов, Г. Учителното евангелие на Константин Преславски. Т. 2. Гръцко-старобългарски речник. София: АИ Проф. Марин Дринов/ИБЦТ-БАН, 2024. <https://doi.org/10.62761/576.UE.v2>

В края на 2024 г. излезе от печат труд, който бе посрещнат с особено внимание и интерес от палеославистичната общност. В него чрез двуезични словоуказатели е представено лексикалното богатство на *Учителното евангелие* на Константин Преславски, възникнало преди края на IX в. Старобългарският паметник е първият български проповеднически сборник. Съдържа 51 слова, посветени на неделните евангелски четива през църковната година – от Великден до Цветница. Сборникът заема особено място както в ранната преводна книжнина, така и в оригиналната старобългарска литература, тъй като включва не само преведени от гръцки текстове, но и авторски приноси на Константин Преславски. Въпреки трайния интерес към паметника и наличието на дипломатично издание на най-стария му цялостен препис¹, снабден с разночетения и гръцки паралели, липсваше цялостно изследване на лексикалния пласт на паметника и на преводните стратегии, използвани от Константин Преславски в областта на лексиката и словообразуването. Тази празнина беше запълнена от работата на международен екип учени, който в рамките на проект, разработван в Института по балканистика с Център по тракология към БАН и финансиран от Фонд „Научни изследвания“²,

---

¹ Тихова, 2012.

² Проект „Словното богатство на *Учителното евангелие* на Константин Преславски: старобългарско-гръцки и гръцко-старобългарски речници и индекси“ (договор КП-06-Н50/2 от 30.11.2020 г.). <https://uchitelnoevangelie.eu/>

систематизира и подготви за печат лексикалния материал на ценния старобългарски паметник. Под ръководството на проф. д-р Лора Тасева екипът, включващ проф. д-р Ахим Рабус, доц. д-р Добриела Котова, доц. д-р Петра Станковска, доц. д-р Екатерина Дикова, д-р Иван П. Петров и докторантите Георги Митов и Христина Давидкова, в рамките едва на четири години разшири съществено познанията ни за изворите на *Учителното евангелие*³, за начина на съставяне на беседите⁴, за преводаческото умение на Константин Преславски⁵, както и за някои езикови особености на паметника⁶ и интертекстуалните му връзки⁷. Най-значимият резултат от усилията на екипа са двата тома двуезични словоуказатели към *Учителното евангелие*, които представят богатството на старобългарския текст в съпоставка с гръцкия му първообраз и отразяват преводаческите похвати на Константин Преславски.

Първият том включва *Старобългарско-гръцки речник*. Той е предшестван от предговор (с. 7 – 15), в който важен акцент е поставен върху приносите на отделните участници в екипа, като същевременно е подчертано и значението на колективния научен труд за създаването на словоуказателите. Обширната библиография (с. 17 – 33) е последвана от изключително полезна и прегледно съставена справочна част, която включва списъци на съкращения, сигли и източници (с. 34 – 39), обзор на използваните славянски и гръцки текстове (с. 40 – 55), както и таблица на гръцките извори към всяко от 51-те слова (с. 56 – 60). Лексикографската концепция е представена подробно и ясно (с. 61 – 84). Встъпителната част към тома завършва със списък с корекции към изданието на *Учителното евангелие* и възстановени четения (с. 85 – 118), който е важен инструмент при ползването на речниците.

Същинската част на тома – старобългарско-гръцкият речник (с. 119 – 664), обхваща 3806 старобългарски лексеми, засвидетелствани в 50 668 словоупотреби. Изходната база за старобългарско-гръцкия индекс са четирите пълни преписа на *Учителното евангелие*, отразяващи единна текстова традиция: Синодален (ГИМ, Син. 262), кр. XI – нач. XII в. или средата на XII в. – избран за основен; Гилфердингов (РНБ, Гильф. 32), 1286 г.; Виенски (ÖNB, Cod. Sl. 12), XIV в.; Хилендарски (Хил. 385), XIV в. Обхванати са всички пълнозначни и непълнозначни думи в Синодалния препис и съществените им разночетения в писмената традиция. Добавен е и лексикалният материал от по-обемните откъси, намиращи се само в два от тях – Виенския и Гилфер-

³ Котова, 2022а, 2022б, 2023; Petrov, 2022а; Mitov, 2024.

⁴ Митов, 2022; Котова, 2023; Котова, 2024а.

⁵ Dikova, 2022; Petrov, 2022b; Петров, 2023, 2024; Petrov, 2024а, 2024b; Тасева, 2024а, 2024б, 2024в, 2024г; Taseva, 2024; Тасева, Бруни, 2024.

⁶ Тасева, 2022а; 2022б.

⁷ Stankovska, 2024; Дикова, 2024.

динговия препис. Освен с изданието на М. Тихова, авторите са работили и със снимков материал от източниците.

При съставяне на речника са предприети редакторски намеси с цел да се елиминират думи, които нарушават смисъла на текста и вероятно не са част от първоначалния превод на Константин Преславски. Преписваческите грешки, отбелязани от М. Тихова в изданието ѝ, са лематизирани с оглед правилното четене, като при нужда са включени в списъка с корекции „Корекции към изданието на *Учителното евангелие* и възстановени четения“ (с. 85 – 118). Редакционна намеса е извършена и при непоследователностите в словораздела, като при липса на общоприета норма в палеославистичната традиция той е съобразяван с гръцкия паралел или е избран единен вариант. Взети са предвид корекциите и предложенията на В. Крыско⁸ и други изследователи⁹ относно разчитането или словораздела, както и незасвидетелстваните думи. В някои случаи екипът е предложил алтернативни решения, базирани на богатата изворова база, с която е работил. Всички редакторски вмешателства, както корекции при разчитането или словораздела, така и възстановени форми, са отразени в споменатия по-горе списък и маркирани в речниковите статии.

В речника са представени и вариативни четения от трите южнославянски преписа. Включени са само онези, които допринасят за възстановяване на оригиналния текст. Литургическите указания не са обработени като част от лексиката, но са отразени вариантите към заглавията на словата, в които се включват указанията за евангелско четиво, жанрова и авторска атрибуция. Еднакво допустимите спрямо гръцкия текст или контекста форми са включени в речника като равностойни, с кръстосани препратки помежду им. По същия начин са отразени и случаите, в които четенето от основния, Синодалния препис, е по-неточно, но не е коригирано в основния текст и отразено в съответния списък. Не са лематизирани вариантите от трите южнославянски преписа, които са характерни за сръбския език или не са подкрепени от гръцкия източник дори ако се срещат в повече от един препис.

Речниковите статии в *Старобългарско-гръцкия речник* имат ясна структура и съдържат изчерпателна информация за старобългарските лексеми и гръцките им съответствия. Всяка статия включва старобългарската лема с посочена честота на употреба – отделно за основния текст и за разночетенията. Следват гръцките съответствия, групирани по типологичен принцип – точни, контекстуални, фразови, граматично мотивирани или липсващи. Честотата на употреба на гръцките корелати също е посочена. Адресът на словоупотребите е прецизно съставен и се състои от поредния номер на словото и място-

⁸ Крыско, 2017.

⁹ Крыско, Мольков, 2017; Blahová, 2014.

то в текста (лист, колона, ред) по Синодалния препис, а където е необходимо по Виенския за допълнените липси във 2-ро и 3-то слово и добавките по него и Гилфердинговия препис към слова 13, 24, 37, 38, 46, 47 и 48. Словоупотребите, засвидетелствани в допълнителни източници – за старобългарския или гръцкия текст, са обозначени с допълнителна сигла, добавена към локацията по Синодалния препис. Възстановените форми са ясно отбелязани. При нужда се въвеждат подлеми за граматични или лексикални разновидности. Избраният модел на речниковата статия осигурява прецизност, яснота и богата информация за представения лексикален материал. Лематизационните принципи се основават на утвърдените норми на *Старобългарския речник*¹⁰ и методологичната рамка на *Slovník jazyka staroslověnského*¹¹, като са допуснати отделни отклонения, наложени от спецификата на материала. В края на първия том са поместени списъците на собствените имена – топоними и антропоними (с. 665 – 669) и обратен старобългарски речник (с. 670 – 702).

Вторият том включва *Гръцко-старобългарски речник*. Той е изграден въз основа на *Старобългарско-гръцки речник*. Съдържа 3328 гръцки лексеми в 38 774 словоупотребии, за които има засвидетелствано старобългарско съответствие. Източниците на словоуказателя са катени, хомилии, гръцкият текст на Стария и Новия завет. Основният източник е текстът на пълните катени към евангелията от Матей, Лука и Йоан от тип А по двутомното издание на Дж. Крамер¹². Допълнително са привлечени и суплементумите (*Supplementum et varietas lectionis*) към двата тома на Дж. Крамер, както и многобройните издирени и проучени от екипа гръцки ръкописи, стоящи по-близо до действителните източници на Константин Преславски. Екипът си е поставил за цел на основата на вариативността на византийската традиция да се доближи до текста на Константиновия източник. Затова в случаите, когато четенията по Крамер и в допълнителните източници са еднакво валидни спрямо превода, и двете форми подлежат на лематизация с взаимни препратки. Четене, което не съответства на преводния корелат, независимо от гръцкия източник, не се лематизира. Загубата на тази информация по отношение на изданието на Крамер обаче може да се компенсира със справка по изданието на М. Тихова.

Речниковата статия в *Гръцко-старобългарския речник* включва гръцката лема с посочена честота на употреба, също разграничена за основния текст и включените варианти. Следват лематизираните старобългарски съответствия, подредени по типологичен признак – точни, контекстуални, свободни, неточни или грешни, фразови съответствия и др. Редът в рамките на групите е азбучен. Адресът на словоупотребите е съставен по модела на старобъл-

¹⁰ Старобългарски речник.

¹¹ *Slovník jazyka staroslověnského*.

¹² Cramer, 1840 – 1841.

гарско-гръцкия индекс. Лематизационните принципи, въз основа на които е обработен гръцкият текст, са ясно структурирани и подробно описани, като намират последователно приложение в цялостната организация на гръцко-старобългарския словоуказател. В края на втория том е поместен обратен гръцки речник (с. 463 – 489). Той е последван от две изключително полезни приложения: показалец на евангелските четива с разпределението им по слова (с. 491 – 499) и списъци на библейските цитати от Стария и Новия завет, регистрирани в словата на *Учителното евангелие*, подредени по реда на библейските книги и по слова (с. 501 – 542).

Специално внимание при съставянето на словоуказателите към *Учителното евангелие* е обърнато на асиметрията между гръцкия и славянския текст. Принципите на представяне на различните типове асиметрия – количествена, лексикално-граматична и семантична, са подробно описани в лексикографската концепция (с. 72 – 77) и систематично приложени при оформянето и на старобългарско-гръцкия, и на гръцко-старобългарския словоуказател. Чрез изработения инструментариум за проследяване на асиметрията между изходния и преводния текст се постига максимална точност при лексикографското представяне на непреводимите и труднопреводимите елементи.

Словоуказателите към *Учителното евангелие* съчетават както утвърдени, така и новаторски подходи в палеославистичната двуезична лексикография. В речниците е приложена сравнително рядко използваната лексикографска практика за отбелязване на неточни, погрешни или възстановени съответствия, както и графичното маркиране на съответствията при библейските цитати, което улеснява анализа на предпочитаните преводни решения. Обратните речници съдържат и данни за честотата на лексемите, което създава възможности за бъдещи изследвания в областта на словообразуването, а включването на гръцки обратен речник е новост в палеославистичната лексикография. За разлика от утвърдената практика словоуказателите да се основават само на един източник за изходния и целевия текст, речниците към *Учителното евангелие* стъпват на цялата славянска ръкописна традиция, представена в изданието на М. Тихова, както и на широк корпус неиздадени византийски текстове. Тъй като на места старобългарският паметник се различава от публикуваните от Дж. Крамер пълни катени към евангелията на Матей, Лука и Йоан, съответната лексика е извлечена допълнително от множество византийски източници. Византинистите в екипа са работили задълбочено с над 40 катенни ръкописа, представени подробно в раздела „Преглед на източниците“. Техните изследвания показват¹³, че Константин Преславски е използвал не само катени, но и директно хомилиите на Йоан Златоуст към евангелията на Матей и Йоан, което води до интегрирането и на тези текстове в лексикографската обработка. Издирването, проучването и

¹³ Котова, 2022а, 2022б, 2023, 2024а, 2024б; Petrov, 2022а.

включването на допълнителни византийски източници представлява не само новост при съставянето на речниците, но и съществен принос към палеославистиката. Забележителен е също така стремежът за максимално доближаване до първоначалния превод чрез множеството възстановени четения и кръстосани препратки между равностойни варианти в различните източници. Структурата и организацията на словоуказателите са сред постиженията на труда. Те осигуряват прецизно представяне на лексикалния материал, лесна ориентация и проследимост в сложния езиков корпус и съпътстващия го апарат, за което спомагат и немалкото прецизно изработени списъци и таблици със справочен материал.

Двухтомният речник към *Учителното евангелие* на Константин Преславски е постижение с висока научна стойност, което надгражда традициите в българската лексикография и разширява хоризонтите на изследване на старобългарския език. Изданието ще бъде траен ориентир в бъдещи изследвания и неотменен инструмент за всеки, който се занимава с историята на българския език и литературните и езиковите връзки между Византия и славянския свят.

Цитирана литература:

- Дикова, 2024: Антропоними и интертекстуалност в *Учителното евангелие* на Константин Преславски – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие* на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси. София, 2024, 133 – 149.
- Котова, 2022а: Котова, Д. Слово 19 от *Учителното евангелие* и неговите гръцки източници. – In: *Palaeobulgarica*, 46/1, 2022, 3 – 28.
- Котова, 2022б: Котова, Д. Оригинално произведение на Константин Преславски ли е 42 слово на *Учителното евангелие*? – *Старобългарска литература*, 65 – 66, 2022, 99 – 126.
- Котова, 2023: Котова, Д. Византийските източници на *Учителното евангелие* на Константин Преславски. – *Старобългарска литература*, 67 – 68, 2023, 13 – 46.
- Котова, 2024а: Котова, Д. Уводите и заключенията в *Учителното евангелие*: източници и вдъхновения. – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие* на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси. София, 2024, 37 – 77.
- Котова, 2024б: Котова, Д. Чи са тълкуванията в слово 32 на *Учителното евангелие*? – *Palaeobulgarica*, 48/4, 2024, 3 – 44.
- Крысько, 2017: Крысько, В. *Учительное евангелие* Константина Болгарского: editio princeps. – *Известия РАН. Серия Литературы и языка*, 76/5, 2017, 52 – 62.

- Крысько, Мольков, 2017: Крысько, В., Мольков, Г. Языковые особенности *Учительного евангелия* Константина Преславского и его древнейшего списка. – *Zeitschrift für slavische Philologie*, 73/2, 2017, 331 – 395.
- Митов, 2022: Митов, Г. Византийските новозаветни катени и *Учителното евангелие* на Константин Преславски: от катената към хомилията (Предварителни наблюдения). – *Palaeobulgarica*, 46/2, 2022, 29 – 43.
- Петров, 2023: Петров, И. П. Към преводаческите съответствия на гр. διόνοια в южнославянските преводи на Житието на св. Антоний Велики и старобългарската книжнина. – В: *Кирило-Методиевски студии*, 33, 2023, 247 – 270.
- Петров, 2024: Петров, И. П. Преводаческите еквиваленти на гр. ἄϋων в *Учителното евангелие* на Константин Преславски и средновековната българска книжнина. – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие* на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси. София, 2024, 251 – 279.
- Старобългарски речник. Отг. редактор Дора Иванова-Мирчева. Т. 1. л-н. София, 1999; Т. 2. о-у. София, 2009.
- Тасева, 2022а: Тасева, Л. Хронотопът на старобългарските композита с нн ‘един’. – *Palaeobulgarica*, 46/1, 2022, 51 – 80.
- Тасева, 2022б: Тасева, Л. Преводната парадигма на двукоренните думи с нн- ‘един’. – *Palaeobulgarica*, 46/4 (2022), 51 – 78.
- Тасева, 2024а: Тасева, Л. Жнготь, жнтнѣ и жнзнь в *Учителното евангелие* на Константин Преславски. – *Palaeobulgarica*, 48/2, 2024, 35-58.
- Тасева, 2024б: Тасева, Л. Вариативност и терминологизация на переводческих соотвествий в *Учительном Евангелии* Константина Преславского. – *Scripta & e-Scripta*, 24, 2024, 161 – 178.
- Тасева, 2024в: Тасева, Л. Паралелни откъси в *Учителното евангелие* на Константин Преславски: един шрих към преводаческия процес. – *Старобългарска литература*, 69 – 70, 2024, 13 – 33.
- Тасева, 2024г: Тасева, Л. Лицата на добродетелта: преводните съответствия на гр. ἄρετή в *Учителното евангелие* на Константин Преславски. – In: Lia Brad Chisacof, Simona Nicolae, Cătălina Vătăşescu (coord.) *Zamfirei Mihail Omagiu*. Cluj-Napoca, 2024, 837 – 855.
- Тасева, Бруни, 2024: Тасева, Л., Бруни, А. М. Гръцко-славянските лексикални съответствия като критерий за атрибуция на старобългарски преводи. – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие* на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси. София, 2024, 215 – 234.
- Тихова, 2012: Тихова, М. Старобългарското *Учително евангелие* на Константин Преславски. С детайлното описание от Елена Уханова на най-стария препис (ГИМ Син. 262). (Monumenta linguae slavicae dialecti veteris 58). Freiburg i. Br., 2012.
- Blahová, 2014: Blahová E. Kompletní vydání Výkladu na evangelia Konstantina Prěslavského. – *Slavia*, 83/3, 2014, 333 – 339.

- Cramer, 1840-1841: Cramer, J. (ed.) *Catena Graecorum patrum in Novum Testamentum*. T. 1. *Catena in evangelia S. Matthaei et S. Marci ad fidem Codd. Mss. Oxonii*, 1840; T. 2. *Catena in evangelia S. Lucae et S. Joannis ad fidem Codd. Mss. Oxonii*, 1841. [repr. 1844].
- Dikova, 2022: Dikova, E. Byzantine Poetic Form in a Ninth-Century Bulgarian Poem. – *Studia Metrica et Poetica* 9/2, 2022, 63 – 91. <https://bit.ly/4dusY5q> (достъп 02.03.2025).
- Mitov, 2024: Mitov, G. Some Aspects of the Slavonic Reception of Isidore of Pelusium: An Isidorian Letter in Constantine of Preslav's *Didactic Gospel*. – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси*. София, 2024, 111 – 132.
- Petrov, 2022a: Petrov, I. P. The Greek Sources of Učitel'noe Evangelie Revisited: Sermon 20. – *Palaeobulgarica*, 46/2, 2022, 3 – 28.
- Petrov, 2022b: Petrov, I. P. The Greek Term *διάνοια* in *Učitel'noe Evangelie* and the Classical Old Church Slavonic Texts. – *Балканско езикознание/Linguistique balkanique*, 61/1 (2022), 49 – 67.
- Petrov, 2024a: Petrov, I. P. The Greek Optative in Constantine of Preslav's *Didactic Gospel*. – *Scripta & e-Scripta*, 24, 2024, 213 – 229.
- Petrov, 2024b: Petrov, I. P. Mind, Intellect, and Thought(s). Greek Noetic Terms in the Old Church Slavonic Reception of the Ascetic Literature. – *Byzantinoslavica*, 82, 2024, 96 – 128.
- Slovník jazyka staroslověnského. Lexicon linguae palaeoslovenicae. Словарь старославянского языка. Т. 1–4. Репринтное издание. Санкт-Петербург, 2006.
- Stankovska, 2024: Stankovska, P. Evangelní citáty v autorských částech Poučného evangelia Konstantina Preslavského a jejich srovnání s citáty v Besědách Řehoře Velikého na evangelia. – В: Тасева, Л., Рабус, А., Петров, И. П. (ред.) *Учителното евангелие на Константин Преславски и южнославянските преводи на хомилетични текстове (IX – XIII в.): Филологически и интердисциплинарни ракурси*. София, 2024, 235 – 249.
- Taseva, 2024: Taseva, L. Die Übersetzung einiger soziokultureller Begriffe im *Lehrevangelium* Konstantins von Preslav. – *Byzantinoslavica*, 82, 2024, 129 – 149.

Цветомира Данова
Кирило-Методиевски научен център
Българска академия на науките

Света гора. България. Балканите. Сборник в чест на професор Петко Д. Петков. София: УИ Св. Климент Охридски, 471 с. ISBN 978-954-07-6036-0.

Сборникът „Света гора. България. Балканите“ е замислен като академичен и приятелски жест по повод 65-годишнината на проф. Петко Д. Петков, дългогодишен преподавател по старобългарски език в Катедрата по кирило-методиевистика към Софийския университет и отдаден проучвател на старославянските ръкописи и средновековните манастирски библиотеки. Книгата съдържа изследвания на двадесет и шест учени с различен профил – палеослависти, езиковеди, богослови, антрополози, църковни лица, които именно със своята житейска и професионална разноликост успяват да отразят на пръв поглед несводимите под общ знаменател интереси и научни занимания на П. Петков.

Сборникът започва със „Светогорска молитва“ на Матей Матеич, публикувана и в оригинал, и в превод от Искра Христова-Шомова. Началото на тома, само по себе си нестандартно, е запомнящ се щрих от цялостното му оформление и поетичен акцент върху подчертаната посветеност на П. Петков на манастирските библиотеки, монашеската духовност и атонското „поклонничество“. Това лирично встъпление е последвано от уводните думи за юбилея, дело на И. Христова-Шомова. Написани с характерната за нея увлекателност и лична въвличеност в споделеното, те представят основните етапи от академичните занимания и интереси на П. Петков. А именно – изследването на лексиката на патериците; съдействието му в проектите на Софийския университет за дигитализирането на писменото средновековно наследство на Рилския и Зографския манастир; откриването и публикуването на ценни текстове и дори ръкописи от тези манастирски библиотеки; участието му в колективните трудове по описанието и изданието на зографските паметници; съавторството му в трите „охридски“ тома – с текстове за и от св. Климент Охридски, както и с текстове за св. Наум Охридски; диалектоложките му теренни проучвания и анализи; заниманията му с по-късни автори и произведения като Паисиевата *История* или българските католици (о. Едоардо Валпа, XIX в.) и т.н. Впечатление правят цветните фотографии към този обзор, в които юбилеят е запечатан тъкмо в битността на пътешественик и на познавач на манастирски библиотеки, на ценител на големите ръкописи и дългите странствания с колеги и приятели. Тази сърдечно представена ретроспекция върху досегашния професионален път на Петко Петков е последвана от списък на неговите трудове.

Неслучайно първата статия в сборника е на Иван Добрев, чиито ренесансов енциклопедизъм и мощна ерудиция, се изливат във философско-линг-

вистични размисли върху вокали и ларингали в индоевропейския праезик. Глотогенезата в интерпретацията на Добрев е видяна като етимология на духовния свят, историята на езика е представена като история на човечеството, обединила в себе си в един уникален подход език, културни феномени, история на религиите, социална антропология. Тази оратория, както я определя сам авторът ѝ, е последвана от пет раздела, в които условно са групирани статиите: „Света гора“; „България“; „Балканите“; „Преводи и преводачи“; „Небесно и земно“.

Текстовете в дяла „Света гора“ са посветени на ръкописи и явления, свързани с Атон и преди всичко със Зографския манастир. Статията на йеромонах Атанасий „Преобразяването на смислите. Бележки към *Житието и Писмото* на св. Антоний Велики“ предлага интерпретация на античните и християнските значения на философски термини, свързани с човешката душа. Константинос Нихоритис проследява историята на т.нар. *Атониада* с акцент върху нейните български възпитаници и тяхното влияние по-нататък върху Българското просвещение („Атонската академия на Евгениос Вулгарис като просветен център на православните славяни“). Студията на Климентина Иванова „За още един среднобългарски превод на *Повестта за Акатист Богородичен*“ съдържа обстоен сравнителен анализ на третия превод на този исторически наратив, познат по единствен препис (Зограф № 90, XIV в.), с другите два известни превода. Към детайлния коментар на ръкописа и на текста е приложено издание на зографския препис. Опит за систематизация на зографските служебници според редакциите на Устава (*Диатаксиса*) на патриарх Филотей и на *Златоустовата литургия* предлага свещ. Козма (Красимир) Поповски („Ръкописни служебници от Зографската света обител от XIV – XVI век“). В статията „По кристаловидното морско поле. Из текстовете за св. Георги в ръкопис Зограф 497“ Андрей Бояджиев коментира някои граматични, лексикални и правописни особености в *Сказание за аврийската икона на св. Георги и Чудото за пържените яйца*, като обяснява съществени различия с влияние на устната традиция в текста на Зограф 497. Анализът на двете повествования е придружен с издания на съответните текстове. Маргарита Младенова проследява „Чешка следа през XIX в. на Атон“, откроявайки интересни факти и спомени от писания на чешки език дневник (за 1881 – 1884 г.) на о. Сава Хилендарец (в света Славибор Бройер), библиотекар на Хилендарския манастир.

Статиите в раздела „България“ са посветени на разнообразни извороведски и лингвистични теми. С най-ранния период на българската средновековна книжнина се занимава Уилям Р. Федер („За първите тридесет години българска писменост“). Обобщенията на нидерландския учен се опират върху историята на *Скитския патерик* и на използвалите го като градиво покъсни компилации – *Скалигеров* и *Тиханов патерик*, като задават стратегия за бъдещо издаване на корпуса от преводни славянски текстове от периода 863 – 893 г. На текстове от периода на второто южнославянско влияние е

посветен езиковедският анализ на Мария Новак „О языке оглавлений к Соборным посланиям апостолов в рукописях тырновского извода XV – XVI вв.“. Нейните текстологични бележки върху т.нар. *Aparatus Euthalius* в препис от ркп. № 291 от НБКФУ (Казан) потвърждават тырновския произход на превода, който се отличава със значителни съкращения и със следване на гръцки граматически модели. Студията на Аделина Ангушева и Маргарет Димитрова „Слово ради самовили от Женския сборник на Йосиф Брадати: контекст, реалии, език“ предлага многопластов прочит на това поучение, в което са открити както интертекстуалните връзки със слова на Йоан Златоуст и Никодим Светогорец, така и предпочитани от българския книжовник теми като езичество, суеверия, магьосничество. Този задълбочен анализ е последван от впечатляващо систематично изследване на езиковите черти на творбата *Слово ради самовили*. На отделни граматични въпроси от книжнината на Българското възраждане са посветени статиите на Дарина Стоянова „Бъдеще време в одеския препис на *Огласителните поучения* на Теодор Студит“, Иво Братанов „Езикът на сборника *Църковен цветник* на Иван Н. Момчилов и Ива Трифонова „Принос към книжовното дело на йеромонах Неофит Рилски: нов препис на *Допълнението към Граматиката* от 1835 г.“.

Разделът „Балкани“ придвижва изследователския фокус на авторите между румънските, хърватските, албанските и българските ръкописи, както и между текстовете, писани на глаголица, латиница и кирилица. Така например статията на Весна Бадурини Щипчевич „Lekcije iz Varuha u hrvatskoglagoljskom Berlinskom misalu (1402)“ предлага, освен с изданието на текста от старозаветната *Книга на пророк Варух* (3: 9–38) по Берлинския мисал, детайлен текстологичен коментар на библейското четиво по известните преписи от 19 хърватски глаголически мисала. Явор Иванов съсредоточава своето внимание върху употребите на навлезли в румънския език думи с посредничеството на средновековни славянски преводи – „За битовата лексика на втория славянски пълен превод на *Диалозите* на св. Григорий Двоеслов, регистрирана в румънски език“. Лилия Илиева проследява изборите в използване на азбуки, както и някои особености на правописа, продиктувани от италианската ортография в книжнината на българските католици („Кирилица и латиница в писмената практика на българските католици през XVII и XVIII век“). Екатерина Търпоманова коментира състоятелността на различни хипотези за възникването на частицата *де* в балканските езици („За произхода на дискурсия маркер *де* в български“), а Магдалена Димитрова разглежда отделни примери на географски названия в албанския език с възможен български произход, означаващи куче, котка, кон и др. („За няколко славянски топонима от Албания, произлезли от название на домашно животно“).

Най-концентриран в полето на палеославистиката е разделът „Преводи и преводачи“. На един *hapaх legomena* от *Историческата падея* – ἁφρατοκέραις, и неговите възможни преводи е посветена статията на Йоханес Райнхарт „Byzantine Greek ἁφρατοκέραις: How the Slavonic translations

of the *Palaea Historica* contribute to the definition of its meaning“. Анисава Милтенова анализира преводаческите решения в различните употреби на рядко срещаната дума *ѡнокентаврѣ*, засвидетелствана в старобългарски преводи от Х в. („Лексемата *ѡнокентаврѣ* в *Capita ascetica* на Теодор Едески“). Върху тънкостите на преводаческите техники и нюансирането на лексикалните варианти в специфични контексти е съсредоточено изследването на Искра Христова-Шомова „Преводите на думата *αἵρεσις* в старобългарски“. На отделни терминологични „гнезда“ в средновековните преводни български текстове са посветени изследванията на Татяна Илиева и Иван П. Петров. В студията „Наблюдения върху терминологичната лексика в литургийното тълкувание от ръкописи от РГАДА 88 и Богишич 52. Терминологията на участниците в евхаристийното богослужение в контекста на останалата мистагогична традиция“ Татяна Илиева сумира обобщения от работата си с тази лексика от почти 40 писмени паметника. Анализът на Иван П. Петров на монашеската лексика от *Житието на Пахомий Велики* (*Die Terminologie der Askese in der altslawischen Übersetzung der Vita des heiligen Pachomius des Großen*) показва такива варианти, които подкрепят хипотезата за атонски превод на *Житието* в преписа му от Рилския панегирик на Владислав Граматик.

Най-краткият раздел в сборника – „Небето и земното“, включва две статии – на монах Методий Зографски – „Небесната твърд и нейното изобразяване в православната иконописна традиция“ и на Олга Смолина – „Поетика на православната кулинария: български и украински контекст“. Тяхното обединяване от съставителите почива на условното противопоставяне на възвишената, визуална йеротопия и на „плътската“, гастронимическа терминология.

Обичайно, последните редове в коментара на една книга са запазени за нейния художествен дизайн. Тук обаче клишето за доброто оформление на корицата е недостатъчно. Томът е изготвен с библиофилска вещина до последния детайл. В отличие с традиционните корици, съчетали стар кирилски шрифт и снимка на лист от средновековен ръкопис, концепцията на съставителите е обединила по запомнящ се начин темите в заглавието на сборника. „Света гора“ и „България“ са представени синекдохично през картината „Светогорска легенда“ на известния български художник Иван Милев, чийто разпознаваем стил съчетава сецесионна орнаментика с автентични български елементи и иконописен рисунък. Детайли от платното са вплетени в корицата, а цялата картина е отпечатана на фронтисписа. Към темата за „Балканите“ препраща шампата на форзаца с панорама на Метеора и прилежащите към областта манастири. Това съчетание на Средновековие и модернизъм, на родно и трансгранично, на преводно/цитатно и оригинално е своеобразна препратка към самия Петко Петков с неговите разнопосочни академични занимания, пътешественическа страст и отдадена любов към пространствата на миналото, словото и духа.

Икони от Националния църковен историко-археологически музей. София: Национален църковен историко-археологически музей, Институт за изследване на изкуствата – Българска академия на науките, 2024, 548 с. ISBN 978-619-7619-35-5.

Монографията „Икони от Националния църковен историко-археологически музей“ представлява значимо изследване и уникален визуално-документален корпус, посветен на едно от най-ценните направления в художествената традиция по нашите земи – православната иконопис. Изданието, публикувано от Института за изследване на изкуствата към Българската академия на науките и Националния църковен историко-археологически музей при Светия Синод на Българската православна църква – Българска патриаршия, предлага богат и много добре структуриран подбор от 600 икони, съхранявани във фондовете на Националния църковен историко-археологически музей – институция с ключова роля в събирането, съхраняването и изследването на християнското културно наследство в България. Проектът е реализиран с финансовата подкрепа на Фонд „Научни изследвания“ и Св. Синод на БПЦ – БП.

По монографията е работил екип от изкуствоведи, реставратори, богослови и филолози. По-голямата част от тях са сътрудници на Института за изследване на изкуствата при БАН, но също така и специалисти от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Националната галерия и Националния църковен историко-археологически музей. Наред с вече утвърдените и познати имена, работещи в сферата на изкуствознанието, в екипа са включени по-млади колеги. Авторите на изследванията са: Александър Куюмджиев, Веселина Йончева, Дарина Бойкина, Иван Ванев, Иван Рашков, Иванка Гергова, Майя Захаријева, Маргарита Куюмджиева, Мариела Стойкова, Мария Колушева, Наталия Неделчева, Ралица Русева, Тереза Бачева, Цвета Кунева и Цветан Василев. Научната редакция е поверена на Александър Куюмджиев и Иван Ванев, който е и автор на фотографиите. Нелеката задача за дизайна на тази книга е поверена на Даниел Нечев, който се е справил великолепно.

Настоящата рецензия се основава на изследователския ми интерес към развитието на християнско изкуство и трансформациите във визуалния език на православната традиция по нашите земи. Книгата е разгледана както в контекста на съществуващата научна литература по темата, така и спрямо нейната роля в актуалния процес на преосмисляне и популяризиране на духовното наследство. Особено внимание е отделено на съвместяването между визуално представяне и аналитично съдържание – два аспекта, които я правят ценен източник както за специалисти, така и за обучаващи се в областта на християнското изкуство.

Изданието „Икони от Националния църковен историко-археологически музей“ е организирано по начин, който позволява систематично и логично проследяване на развитието на иконописната традиция в българските земи. Книгата е структурирана в няколко раздела, които представят иконите не само като художествени произведения, но и като носители на богословски идеи, литургичен контекст и културно-историческа значимост.

Първоначално изданието въвежда читателя в историята на самия музей и неговата колекция – подход, който подчертава важната институционална роля на Българската православна църква в съхраняването на християнските художествени ценности. Публикувани са и спомени на протоерей Иван Гошев, първия директор, а на практика и създател на Националния църковен историко-археологически музей.

Особено внимание заслужават обяснителните текстове, придружаващи всяка икона. Те предлагат не само базова информация (дата, произход, зограф, размери и техника), но и иконографски анализ, насочен към стиловите характеристики и богословските послания. Това улеснява както специалиста, който търси конкретна научна информация, така и по-широкия кръг читатели, които биха желали да навлязат по-дълбоко в смисловите нива на изображенията. Книгата не само представя иконите като самостоятелни обекти, но и ги ситуира в техния историко-културологичен контекст.

Водещо място е отделено и на надписите – основно кирилски и гръцки, но и на румънски, грузински, руски, арабски, а една икона е с надпис на османотурски език. Надписите са представени според следните принципи: (1) максимално близо до оригиналното изписване и буквена наличност (дипломатически текст); (2) транскрипция в изданието – интерпретация и нормализация на надписа според езиковата норма; (3) научен коментар и съответна цитирана литература.

Изданието е организирано в две основни части, като всяка от тях обхваща различни периоди и стилови особености на иконописата. Първата част (цветни изображения) представя икони, създадени в периода от XIII до XIX век, разделени в няколко подгрупи:

- Двустранни икони – включва девет изключителни образца от византийската и поствизантийската традиция;
- Икони от края на XIII до XVII век – общо 98 икони, представляващи влиянията на различни школи и ателиета;
- Икони от XVIII век – 63 произведения, свързани с прехода към възрожденската стилистика;
- Възрожденски икони от края на XVIII – XIX век – произведения на светогорски, самоковски, тревненски, еленски, габровски, софийски, плодивски и черноморски зографи;
- Руски икони – 21 броя, допринасящи за по-широката културна перспектива.

Втората част на книгата, с черно-бели илюстрации, допълва темата с още 110 икони от XVI до края на XIX век, както и с още 21 руски икони и 43 триптиха.

Книгата представлява значим принос към изследванията на православното изкуство в България не само с богатството на представените изображения, но и със задълбочения анализ, придружаващ всяко от тях. Систематичният подход към подбора и подредбата на иконите, както и прецизната съпътстваща информация, разкриват висока степен на научна компетентност от страна на авторския екип.

Визуалната част на изданието е изключително добре реализирана. Репродукциите са с високо качество, като позволяват открояването на фини детайли, невидими при стандартно музейно представяне. Това прави книгата ценен източник за иконографски и стилистичен анализ, особено при редки композиции или уникални художествени почерци.

От научна гледна точка книгата се отличава с ясна терминология, прецизна датировка и внимателно изградени иконографски описания. Макар и с по-кратки текстове, те са съдържателни и балансират добре между историческо въведение, стилистична характеристика и богословска интерпретация. Това улеснява както първоначалното ориентиране в материала, така и по-задълбоченото сравнително изследване между различни региони и художествени школи и ателиета.

Особено ценен, поне за мен, е акцентът върху възрожденските зографски школи, представени не само като художествени явления, но и като носители на локални идентичности, културни връзки и духовна приемственост. Включването на руски икони и триптихи допълва контекста и отразява широката мрежа от взаимодействия между българското и по-широкото православно изкуство. Подобни възможности за проучване на всестранната обусловеност на иконографията в многовековен период не са реализирани досега.

„Икони от Националния църковен историко-археологически музей“ е не просто каталог, а научно издържано и визуално въздействащо изследване, което допринася съществено както за опазването, така и за популяризирането на българското православно изкуство. Книгата изпълнява няколко важни функции: тя е изворов материал за бъдещи научни изследвания, инструмент за образователни цели и достъпна форма на медиация между експерти и по-широка публика.

Изданието има потенциал да бъде дълготраен референтен труд както за историци на изкуството, богослови, иконописци и музейни специалисти, така и за преподаватели, студенти, експерти в опазването на художествени ценности и ценители. Особено значимо е то в контекста на съвременните опити за преосмисляне на ролята на християнското изкуство в националната културна памет, както и на необходимостта от по-широка визуална и концептуална достъпност до съкровищата, съхранявани в музейните хранилища.

Като цялостно произведение, книгата се отличава с прецизност, уважение към изобразеното и ангажираност към духовното и естетическо измерение на иконата. Тя е свидетелство не само за миналото, но и за възможността то да бъде възприето в настоящето с необходимата дълбочина и разбиране.

Малцина у нас могат да реализират проект от такъв мащаб и с такава научна и художествена стойност – това са именно колегите от Института за изследване на изкуствата при БАН и Националния църковен историко-археологически музей при Св. Синод. Този труд е един положителен пример за това как и днес Църквата и обществото могат да си сътрудничат при съхранение на ценностите, както е заложено преди 100 години при създаването на Църковния музей.

Владимир Димитров
Нов български университет

Иван Шишманов. Славянски свят. Фрайбургски лекции 1923/1924 г. Съставители: Елизабет Шоре и Румяна Конева. Коментар: Елизабет Шоре и Константин Рап със сътрудничеството на Регине Нохейл. Превод от немски език: Любомир Илиев. София: АИ Проф. Марин Дринов, 2024, 433 с. ISBN 978-619-245-366-4.

Изданието на фрайбургските лекции на Иван Шишманов „Славянски свят“ в превод на български език е принос в започналото преди приблизително 20 години¹ осмисляне на многостранното научно дело на българския учен хуманитарист с впечатляващ авторитет сред европейската научна общност проф. Иван Д. Шишманов. Събраните и разчетени лекции на проф. Шишманов са дело и резултат от многогодишните съвместни проучвателски усилия на проф. д-р Елизабет Шоре от Славянския семинар във Фрайбургския университет и проф. д-р Румяна Конева, лектор по български език, литература и култура там в периода 2006 – 2011 г. (понастоящем е директор на Българския културен институт „Дом Витгенщайн“ във Виена).

Разчетените ръкописи на цикъла лекции „Славянски свят“, множество бележки от които се съхраняват в Архива на Българската академия на науките, работата по тях – по дешифрирането им, по изготвянето на огромния корпус от справочна допълнителна информация, която съдържа изданието, по реконструирането на трите години от живота на Иван Шишманов в Германия, е резултат от екипните научни усилия на съставителите проф. Елизабет Шоре и проф. Румяна Конева, на д-р Константин Рап и д-р Регине Нохейл от Университета във Фрайбург, на преводача Любомир Илиев, на научния редактор проф. Людмил Димитров и на редакторската ангажираност към

---

¹ През 2004 г. с подкрепата на ФНИ стартира научният проект на Института за литература „Иван Д. Шишманов и модернизацията на българската хуманитаристика“ с ръководител проф. Румяна Дамянова. Главната задача на проекта беше да се осмисли многостранното научно дело на проф. Шишманов. За целта работи интердисциплинарен екип от учени – проф. Рачко Попов от съществуващия тогава Институт за етнография, проф. Владко Мурдаров от Института за български език, доц. Стоянка Бояджиева от Института за фолклор, доц. Недка Капралова от Института за литература. Проектът представи базисните за българската хуманитаристика изследвания на Ив. Шишманов. В поредица от научни форуми – „Шишманови четения“, бяха открити „гледнищата“ на проф. Шишманов, дали старт на различни клонове на научното знание. Издадени бяха три сборника с научни статии от проведените конференции. Издирени бяха в български и чужди архиви негови писма, бележки и други ръкописи.

българския превод на проф. Живка Колева-Златева, понастоящем лектор по български език във Фрайбургския университет. Българското издание на лекциите е подкрепено от Българската академия на науките и излиза в Академичното издателство „Проф. Марин Дринов“.

През есента на 2023 г. по повод 100-годишнината от изнасянето на цикъла лекции, които техният автор онасловава „Славянски свят“, те са издадени на немски – езика, на който са написани и изнесени от проф. Шишманов пред студентите от Философския факултет на Университета „Алберт Лудвиг“ във Фрайбург. Немското издание е подпомогнато от Германската фондация за научни изследвания (DFG) Фрайбургска (Международна) аспирантура и докторантура № 1956 („Културен трансфер и културна идентичност“).

Лекциите на проф. Шишманов са класифицирани и подробно коментирани в поместените в изданието три студии на Румяна Конева, Елизабет Шоре и Константин Рап. Внушителният корпус бележки, с които е снабдено изданието, разкриват вероятните научни, литературни и публицистични източници, използвани от българския учен при подготовката му по избраната от самия него тема, с която представя на вниманието на университетската аудитория непознатия духовен свят на славяните.

Студията на Румяна Конева увлекателно разкрива биографичния контекст, в който Иван Шишманов израства като учен и като културно и политически ангажиран общественик. Ученическите и университетски години на младия Шишманов преминават в учебните заведения на Виена, Йена, Женева и Лайпциг. Усвоеното в европейските университети той съобразява и прилага към българските културно-образователни традиции. Иван Шишманов е сред най-активните създатели на европейските модели, по които се формират културните институции в младата българска държава.

Румяна Конева разкрива възприетия от Иван Шишманов подход при организирането на „Фрайбургските лекции“, в които той разглежда славянските култури в съществуването им като част от общоевропейската цивилизационна система. В студията е изтъкнат постоянният славистичен научен и културен интерес в академичния път на проф. Шишманов. Той създава Катедрата по сравнително литературознание в Софийския университет. Неговият път на общественик също е свързан със славянството и Европа. Иван Шишманов е първият български посланик в придобилата независимост Украйна. Официалната му дипломатическа мисия по политически причини е кратка, но и след края на назначението му до края на своя жизнен път Шишманов продължава да бъде неформален посланик между българската и европейските култури, изтъква Р. Конева.

Втората студия в книгата представлява подробен коментар на Е. Шоре на всяка от лекциите на Ив. Шишманов, както и на замисъла и подготовката за тях. От по-дългия списък с теми, открит в архивите, гост-лекторът подбира и разработва няколко проблема за своята фрайбургска аудитория. Целта на лекциите му е да обори функциониращи като безспорни, но невер-

ни културни клишета и стереотипи за взаимоотношенията между Германия и славяните. Проф. Шоре извежда акцентите в съдържанието и най-важните аргументи в тезите на българския професор. Тя продължава научния коментар с разкриване на педагогическите методи при поднасянето на информацията от лектора към неговите слушатели. Историческите факти за славяните и техните съседи, научните лингвистични теории или изследванията на славянския фолклор са научната фактология, която Ив. Шишманов разглежда на фона на „две големи дискуссионни полета“ – „травматичният опит и преди всичко последиците от Първата световна война и свързаното с тях политическо новоизграждане на Европа“, обобщава Е. Шоре. Изследователката пише, че Шишманов със „сеизмографски усет“ долавя тенденцията на надигания се националсоциализъм, чиито прояви зачестяват с появата на „многобройни расово-теоретични публикации“, представящи славяните като малоченна раса. Проф. Шоре подчертава основната цел на лекциите – да убедят, че недоверието между германци и славяни е резултат от незнанието им едни за други, от манипулативното функциониране на създадени неверни стереотипни представи, които трябва да бъдат заменени с взаимно разбиране на другия. Погрешната взаимна преценка е дълбоката основа на последната световна война, изтъква Шишманов. Според проф. Шоре българският славист си поставя задачата да осветли свързващите елементи в културните взаимоотношения между германци и славяни и „да деконструира конфликтни дискурси“.

Студията на Константин Рап е задълбочено изследване на рецепцията на Иван Шишманов в немскоезична среда. Той съпоставя двата метатекста – този на българския професор за славянския свят и този, който създават отзивите на немски език, публикувани в немската научна периодика за трудовете на Шишманов. Студията представя множество публикации на проф. Шишманов, които осветляват дейността му на културен посредник. Тя изследва движението на идеите на българския славист и компаративист към австрийския и немския възприемател и коментира рецепцията им, отразена в немскоезичните медии. Константин Рап отговаря на въпроса „дали и как собствените произведения на Шишманов се възприемат в немскоезичната културна среда“. Разработената от него типология на трудовете на Ив. Шишманов, които имат отношение към Германия, се отнася до времето от най-ранната му публикация (1889) до 1928 г. Изследването насочва вниманието и към обмена на идеи чрез личните контакти на проф. Шишманов с учени и интелектуалци от немскоезичното културно пространство, които включват представители на славистичния кръг около Ватрослав Ягич, чешко-австрийския славист и публицист Йозеф Карасек, австро-унгарския етнолог Антон Херман, австрийския етнолог и славист Фридрих Саломон Краус и др. Важна роля за създаването на „Фрайбургските лекции“ има професионалното познание на проф. Шишманов с негови колеги от Университета във Фрайбург. Чрез връзките му с институционални структури и чрез отразяването, което работата му на

учен и общественик получава в медиите, К. Рап последователно представя учения хуманитарист с изявено международно присъствие Ив. Шишманов. Неговото послание за високата мисия на науката като модератор за културното разбирателство между народите остава актуално във всички периоди на конфликти между европейските държави през последния век.

Цикълът „Славянски свят“ съдържа лекции, надхвърлящи в много аспекти информативността на научното познание. Те се отличават с програмния си характер, със съдържащата се в посланията им перспектива и с конкретните препоръки на учения за разумни действия. Възприетият от Ив. Шишманов интердисциплинарен подход при набавянето на информацията в лекциите е предпоставка за неограничено разширяване на аудиторията от слушатели, а в настояще време – от читатели на „Фрайбургските лекции“. Всеобхватният поглед към културата на славянските народи, който компетентността на проф. Шишманов предлага, предпоставя много по-широк аспект на интерес към неговите идеи от строго научния. Ученият славист разглежда и полемизира с расови и геополитически теории, които включват клишираното предупреждение от „славянската заплаха“ или от „руския сфинкс“ и провокират агресията между германци и славяни в първите десетилетия на ХХ в. Иван Шишманов се отнася еднакво критично и към двата идеологически конструкта – към набиращата сила всегерманска идея и към панславизма.

Една от първите теми, с които Шишманов открива подготвената от него поредица от 7 същински лекции и една заключителна, е свързана с представяне на опитите да бъде изяснена етимологията на името славяни. В началото професорът очертава типологията на различните славянски общности, като съзнателно набляга на различията между тях. Още в първата лекция проф. Шишманов прави обобщението, което по-нататък неведнъж повтаря, че възприема „славянския свят като част от европейския и не в противоречие, а в непрестанна връзка с романо-германския“ (с. 171). Това твърдение е сред лайтмотивите на „Фрайбургските лекции“. „Славянският свят е свят в движение, а не готов организъм“ е другото настоятелно внушение, което Ив. Шишманов отправя към своята публика. В Четвърта лекция той посочва новите културни кръгове, които разделят славяните по религиозен принцип. Така се оформят най-малко четири големи славянски групи: гръко-православни славяни, католически славяни, протестанти и мохамедани. Към тях се добавят десетки други разделения, произтичащи от принадлежността на по-малки групи към религиозни или псевдорелигиозни секти. Вследствие на обособяването на общности от различно естество „сред славянството се образува изобилие от психологически типове, които – ако я нямаше близостта на езика – биха изглеждали направо чужди един на друг“ (с. 239). Общославянското не съществува, заявява проф. Шишманов. Самите славяни са разделени от вражди и напрежения, за да бъдат монолитна заплаха, каквато привиждат в тях германците. С много примери ученият показва, че славянският свят не е някакъв „уни-версум“, а „мулти-версум“.

Поставяйки проблема за културната дистанция и непознаването на народите, за узнаването за другите чрез съмнителното посредничество на пропагандна информация, изграждаща погрешно стереотипизиране на „славянските неща“, които са предмет на лекциите, проф. Шишманов напомня поставения вече въпрос за опасността от повърхностното знание, което се простира далеч отвъд качеството му на научен проблем.

Иван Шишманов успява да обобщи в кратки обзори литературното присъствие на Достоевски и Толстой и чрез биографични и творчески факти да обори поредния мит – за отрицателното отношение към всичко немско на двамата големи руски писатели. В Шеста лекция проф. Шишманов обръща внимание на влиянието на Лутер сред славяните, особено в Бохемия и Полша. Значимото влияние за всички славяни обаче идва от немската хуманитарна мисъл и конкретно от идеите на Хердер, които провокират изследванията на славянското минало и духовна култура. Якоб Грим, според определението на Шишманов, е най-значимият подбудител на интереса към южнославянския епос. Сред основателите на славистиката са учените със славянско потекло и немско образование, получено в Австро-Унгария, Павел Йозеф Шафарик, Йерней Копитар, Йозеф Добровски. Подходът на Иван Шишманов на литературен историк и компаративист особено му служи, когато оформя последната Седма лекция по темата „Славянски свят“. Неин предмет са взаимните влияния, които получават немската и руската литература.

Гостуването и престоят на проф. Шишманов във Фрайбург приключват малко неочаквано в началото на 1924 г. Той си взема довиждане с аудиторията на заключителната лекция, изнесена на 19 януари 1924 г. Тя съдържа думи на сърдечна признателност за гостоприемството, проявено от неговите домакини, и обобщава казаното от гост-лектора пред неговите слушатели.

Издаденият том „Славянски свят. Фрайбургски лекции 1923/1924 г.“ на проф. Иван Шишманов в техния български превод обогатява българската хуманитаристика най-малко в две посоки: допълва знанието за научното и културно дело на първия български компаративист и славист и разкрива приносно за европейската интелектуална история изследване на крехкия баланс за мирно съществуване между народите на Европа. Акцентът в лекциите на проф. Шишманов е върху механизмите, които създават напрежението между Германия и славянския свят, като не подминава и напрежението сред самите славяни. Съставителите на книгата – изследователите, които най-добре познават тестовите в нея, ги окачествяват с оценката, че те „са важен документ за времето, но и впечатляват със стряскащата си актуалност“.

**Николета Пътова,
Институт за литература,
Българска академия на науките**

Илияна Кръпова и Цветана Димитрова. Българският език в европейския езиков ареал. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2024. Първо издание. 384 с. ISBN 978-954-07-5960-9.

Книгата на Илияна Кръпова и Цветана Димитрова „Българският език в европейския езиков ареал“ предлага нов поглед към българския език. Разбира се, идеята за европейския езиков съюз или езиков ареал не е нова: още през 30-те години на XX в. Бенджамин Уорф забелязва някои общи черти между европейските езици на фона на контраста им с индианския език хопи и формулира понятието Standard Average European (SAE), а съществен принос за систематизирането на европеизмите има Мартин Хаспелмат, чийто модел е възприет в книгата, тъй като той обособява онези явления, които се дължат на езикови контакти. Но за първи път българският се разглежда като европейски език и се проследява възникването и развитието на европеизмите в него. От тази гледна точка можем да кажем, че книгата поставя българския на европейската езикова карта, като детайлно изследва неговите европейски характеристики.

Много важна част от концепцията на книгата е представянето на българския език освен като европейски и като славянски по генеалогия, като част от славянската езикова група и като балкански по развитие, като част от балканския езиков съюз. Друга съществена черта на книгата е проследяването на развойните процеси от старобългарски в съвременния език. Тази многоаспектност и пълнота в описанието на българския всъщност изисква много широк поглед и познания не просто на различните аспекти на българския, но и на славянските и балканските езици, а също и на диахронните процеси в него. Авторките, без съмнение, притежават компетентността да се справят с това предизвикателство.

Книгата се състои от шест глави, като първите две поставят генерални проблеми, а следващите четири разглеждат по-специфични въпроси. В първата глава са представени общотеоретични проблеми при дефинирането на европейския езиков ареал. Описани са някои методологически проблеми в концепцията за ареалния статус на SAE, а европейското пространство е разгледано като географски и културен ареал и като място на комуникация. Важен теоретичен аспект е сравняването на понятията за езиков ареал и езиков съюз, а също прилагането на типологичните и ареалните методи при изследването на езиковите обединения. След обстоен преглед на разнопосочни мнения по въпроса авторките заемат една умерена позиция, като твърдят, че SAE може да се определи като езиков съюз на макроравнище, но не е съпоставим с балканския езиков съюз нито в ареално, нито в типологично отно-

1869

шение. Илияна Кръпова и Цветана Димитрова поставят и въпроса за европеизмите, като централно място сред лингвистите, които са категоризирали общите характеристики на европейския ареал, отреждат на Мартин Хаспелмат. Много ползотворно е съпоставянето на европеизмите и балканизмите, визуализирано и в таблица, в която дванадесетте основни характеристики на европейския езиков ареал по Хаспелмат са съотнесени с балканизмите според различни автори. От таблицата се вижда, че няма значимо припокриване между европеизмите и балканизмите, но се очертават онези области в езиковите системи, които се забелязват и в двата съюза.

Втората глава е централна за книгата, той като в нея се разглежда българският като европейски език. Като следват класификацията на Хаспелмат, авторките дискутират статута на дванадесетте основни европеизма в българския – определителен и неопределителен член, релативни изречения, въведени с релативни местоимения, *имам*-перфект, експериенцер в номинатив, пасивни конструкции с причастие, антикаузативна деривация, външни притежатели в датив, липса на двойно отрицание в изречения с отрицателни местоимения, стандарт за сравнение, въведен с частица, използване на еквативни съюзи, произхождащи от релативи, лични глаголни флексии като стриктни съгласувателни маркери, разлика между възвратно и емфатично местоимение; допълнителните признаци на SAE – преместване на глагола за образуване на *да/не*-въпроси, специални маркери за образуване на сравнителна степен при прилагателните, координация от типа А и В, синкретизъм между комитатива и инструментала; някои от вероятните признаци на SAE – липса на разлика между отчуждаема и неотчуждаема собственост при адноминалните посесиви, изразяване на топика и фокуса чрез изреченско ударение и промяна на словоред, каноничен словоред подлог – глагол – допълнение (SVO), само една конвербиална форма, загуба на претерита. Отново въз основа на съпоставителна таблица авторките стигат до извода, че по отношение на основните европеизми българският заема междинна позиция както сред балканските, така и сред славянските езици като брой характеристики. Що се отнася до синтактичните черти, българският показва сходство с централните за SAE езици, като промените са свързани с неговата балканизация.

Третата глава е посветена на *имам*-перфекта, който е едновременно европеизъм и балканизъм. Много подробно са изследвани особеностите на *имам*-перфекта в западноевропейските, славянските и балканските езици, за да се стигне до *имам*-конструкциите в български в синхронен и диахронен план, а също и различните етапи на граматикализация в българските диалекти.

Четвъртата глава анализира конструкциите с външен притежател, в които притежателят се кодира като аргумент на предиката, който е отделен от конституента, съдържащ притежаваното (напр.: *тя му познава почерка*). В тези конструкции дативът е структурен елемент, поради което те са известни и като конструкции с дателен външен притежател. Тъй като тези конструкции

се срещат във всички стари индоевропейски езици, се предполага наличието им в индоевропейския праезик, което опровергава хипотезата за ареално разпространение. Отново явлението се разглежда в западноевропейските, славянските и балканските езици, а след това и спецификите на българския.

В петата глава е разгледано изразяването на посесивност в предикативни конструкции. След изясняването на езиковото понятие посесивност в типологичен план са представени няколко схеми за изразяването ѝ: акционална (*имам-схема*), локативна, дативна и комитативна. Фокусът в главата е върху предикативната посесивност в европейските езици, като са разгледани славянските, класическите индоевропейски, балканските езици и накрая българският.

В шестата глава се анализира падежният синкретизъм, при който значения или функции на падежите получават една обща форма, с акцент върху родително-дателния и инструментално-комитативния синкретизъм. Тук внимание е обърнато на развойните процеси в старобългарския по отношение на разглежданите падежи, а също и на синкретизма на предлога *на*.

Следвайки комплексния подход, който проследява принадлежността на българския към европейските, славянските и балканските езици, а също и диахронното му развитие, Илияна Кръпова и Цветана Димитрова достигат до много важни изводи за европейските характеристики на българския, но и много отвъд това – по нов начин оценяват езиковите явления в славянската група и в балканския езиков съюз, потвърждават или отхвърлят някои наблюдения за самия европейски езиков ареал. Интересен пример е изводът, че по отношение на европеизмите българският е повече славянски, отколкото балкански. Трите важни черти, които го отличават от балканските езици, са: липсата на *имам-перфект*, липсата на стандарт за сравнение, въведен с частици, и липсата на граматикализиран неопределителен член. По отношение на славянските езици българският е запазил някои общи черти, но е развил други, които го отличават и от неговите генеалогично близки езици – запазил е *съм-перфекта*, двойната негация, липсата на задължителен местоименен подлог, но е развил заедно с южнославянските и част от западнославянските – определителен член от балкански тип и експериенцерни конструкции с номинатив. И докато всички тези характеристики са добре известни в лингвистиката, обобщението им в контекста на европейския ареал всъщност дава тази различна перспектива към българския и тази пълнота на картината в изследването.

Екатерина Търпоманова
Факултет славянски филологии
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Образът на жената в литературата. Сборник. Съставители: Виолета Вичева, Елена Борисова, Илияна Чалъкова, Мартин Димитров, Радея Гешева, Милена Сахакян. София: Парадигма, 2024, 321 с. ISBN 978-954-326-552-7.

Сборникът, съдържащ докладите от Първата национална научна конференция с международно участие, организирана със съдействието на Факултета по класически и нови филологии и Института за литература – БАН, е интригуващо четиво, което представя темата от различни перспективи.

Те са систематизирани в осем раздела. Първите седем от тях я разглеждат през призмата на различни литератури като българската, португалоезичната, италианската, англоезичната, испанската, руската, чешката, източноазиатската, арменската и турската. Последният, осми раздел, е посветен на образа на женската идентичност.

Двадесет и осемте текста в сборника „Образът на жената в литературата“ калейдоскопично отразяват възможните нейни разорявания от персонаж в испанския театър от Златния век (Петър Моллов) до мястото ѝ в дигиталния свят (Кристина Ръжданова). В опит да бъде уловена, анализирана и систематизирана нейната същност изследователите предприемат мащабно по своята разнообразност пътуване, за да отговорят на въпроса: „Коя е жената?“ или „Каква може да бъде?“. Инструментите, чрез които авторите си служат, са: феминистка критика, интердисциплинарни подходи и културологичен анализ. А резултатът е изграждане на впечатляваща картина на възможните роли и светове на жената.

Тя може да изпъстри културния живот във възрожденската епоха със значима роля на просветителка (Андриана Спасова) или жена, която взема активно участие в бунтовна дейност в предосвободенската епоха (Петър Михайлов). Друга оптика за образа на жената е осъществена през тази на лудостта (Веселин Веселинов, Георги Арсов, Татяна Йотова), а също и търсенето на емоционалната карта на женските травми (Елена Борисова). Женската сила като своеобразен двигател на действието в художествения текст е проникновено анализирана в новелата „Матриархат“ (Иван Савов), а също и в детско-юношеските романи на Емил Коралов, в които образът на смели героини „изплита“ мрежата от приключения в текста (Теменужка Михайлова).

В други текстове от сборника женският образ е показан през призмата на преобърнатите представи в лицето на хомоеротичната жена вампир от XIX век в произведението „Кармила“ на Шеридан Лефану. В него, измествайки наложения стереотип на мъжа вампир и съблазнител, е разкрита морбидната

същност на жената. (Галина Деведжиева). Сюжетът за жените извън популярното клише е доразгърнат в митовите за Дон Жуан в литературата и извеждането на преден план на женски образ, който да всява страх в този персонаж, превръщайки го от прелъстител в прелъстен (Костантин Адирков).

В сборника „Образът на жената в литературата“ е потърсена и различността на жената. Тя е визирана чрез впечатляваща личност на Елена Щакеншнайдер в руския културен живот, която търси идентичността си чрез писане на дневник и е далеч от клишираните представи за жената като майка, домакиня или любовница. Тя не попада в нито една от тези категории заради болестта си, която по някакъв начин я еманципира и подсилва нейната различност (Ребека Джили).

Жената и нейната сила е друга интригуващо разгърната тема. Тя е „облечена“ в доспехите на мъжката сила и енергичност, а именно жената воин (Томое Годзен), която е част от японски военен епос (Мартин Димитров).

Жената в изкуството и нейната роля на творец допълва картината на значимостта на женския образ. За пример е дадена Тойен или Мариe Черминова – важна представителка на сюрреалистичното течение в Чехословакия. Тя е еталон на жената творец, която нарушава табута и изобразява еротични елементи в картините си (Александрина Касова).

Жената и нейните родови връзки са друг разгърнат подстъп към женския образ. Той е представен чрез анализиране на текстове на рокроманите „Жестоко присъствие на времето“ от Дженифър Игън и „Изяж документа“ от Дана Спинота, в които се разглежда общуването между майка и син (Весела Ганева). Как е представен образът на липсващата майка в поезията на турския символист Ахмед Хашим, е другият подстъп към разгадаване на женската идентичност (Константин Поборников).

Ключови текстове за мисията на жената са свързани с открояването на феминизма в различни страни. Феминисткото движение в Бразилия и търсенията на жената в хрониките на Рафел де Кейрош са важен пример за това (Десислава Тимчева).

Тази тема е продължена чрез фокусиране върху проблема за женския труд и съдбата на кабовердианските емигрантки, описани от писателката Орланди Амарилиш (Илияна Чалъкова). А също и чрез акцентиране на правата на жените, тяхната роля и мисия през Средновековието и задълбоченото им изследване в романите на Фернандо Кампош „Къщата на праха“ и „Счупеният смарагд“ (Яна Димова). Картината на феминизма е допълнена чрез италианския феминизъм и неговата ярка представителка Франка Рае, която съчетава образа на актриса, писателка и феминистка (Елена Минчева).

Другата разгледана тема в сборника е за тежките последствия от отнемането на правата на жените и най-вече на техния език като право на изразяване в романите на Маргарет Атууд „Разказът на прислужницата“ и „Годината на потопа“, а също и борбата за т.нар. езиков бунт (Милена Галунска). Темата

за феминизма продължава с изследване на феминисткото писане в постмаоистки Китай. Разглежда се и образът на разведената жена и съвместяването на различни роли на жената в романа на Джан Синсин „Разпределението на ролите“ (Мартина Недялкова). Ролите на жената подлежат на обглеждане и в творчеството на Савако Арийошин, Фумико Хаяши и Йоко Огава, където са ѝ отредени тези на съпруга, любовница и приятелка (Милена Сахакян).

Много важен подстъп към изследване на темата за жената е нейният образ през погледа на другите. Това е проникновено показано в текста за чешките декаденти и тяхното възприемане на жената като носител на негативни конотации през плътското и дивото (Тиха Бончева). Образът ѝ може да бъде положен и в контекста на една не особено позната литература като арменската, и по-конкретно староарменския и средновековния арменски епос. В него се наблюдава апология на женската сила, интелект и културното ѝ значение през този период (Антоанета Ангелова). Мъжкият поглед също е от водещо значение за женското сътворяване и преобразяване, както това е показано в мита за Галатя и Пигмалион, описан в „Метаморфози“ от Овидий (Божана Филипова). Метаморфозите на жената, представящи я като получовек и полуживотно, са представени в анализа на романа „Игуаната“ на Анна Мария Ортезе (Радея Гешева). Това изследване се фокусира, от една страна, върху важната роля на жената в италианската литература през 60-те години на XX век, а от друга, върху мястото на женското микротяло в нея.

Сборникът „Образът на жената в литературата“ завършва с обобщаващия материал „Жената в дигиталния свят – предизвикателства и възможности между дома и работата“ (Кристина Ръжданова), разкриващ чрез систематизирани данни професионалната реализация на жените в съвременната технологична среда. Сборникът е особено ценен, защото чрез разнообразните статии, включени в него, ще бъде полезен не само на литературоведи, но и на изследователи от други хуманитарни науки. Книгата разширява перспективата за един нов поглед към образа на жената, тъй като много от изследваните проблеми не са имали своята интерпретация досега. Като последен штрих в иновативността на сборника ще открия оригиналното оформление на книжното тяло с изображението на корицата, което е направено с помощта на изкуствения интелект.

Боряна Владимирова
Институт за литература,
Българска академия на науките

Албена Георгиева Малчева. Избрани фолклорни изследвания. In memoriam. София: Импресарско-издателска къща „Род“, 2025, 168 с. ISBN 978-954-476-098-4.

В книгата са събрани основни трудове на фолклористката Албена Георгиева Малчева (1973 – 2023), включително непубликуваната ѝ дипломна работа, защитена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, и 10 статии от различни издания. Те са представителни за нейните идейни търсения и научни достижения. Чрез тях тя оставя самобитна следа в историята на българската хуманитаристика.

Албена Малчева принадлежи към научния кръг на Асоциацията за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“. Тя завършва Държавния библиотечарски институт, специалност „Библиотекознание и библиография“ (1993 г.), и Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „Българска филология“ (1999 г.). От 1999 до 2023 г. работи като учител по български език и литература в VIII СУ „Васил Левски“ в гр. София. Научният ѝ път започва през 1994 г., когато се записва в Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ към Асоциация „Онгъл“. Първата ѝ теренна фолклорна експедиция се осъществява в среднородопското с. Лъкавица, общ. Лъки (1995 г.), а първата ѝ публикация – „Свързани сме със слънцето, със света. Отгоре слънце ни грее, отдолу е земята“ – единството на човека и вселената“, е отпечатана през 1996 г. Активната фаза от научната дейност на Албена Малчева протича в периода 1995 – 2013 г. През това време тя участва в 30 теренни фолклорни проучвания и публикува 20 статии. Нейните интереси са в областта на фолклористиката, филологическата медиевистика, православното богословие, методиката на преподаване по български език и литература.

На първо място в настоящото издание е поместена дипломната работа на Албена Малчева, която носи заглавието „Мотивът за произхода на човечеството от гъби в българската културна традиция“, с научен ръководител доц. д-р Йорданка Холевич (1999 г.). В нея, на базата на богат български фолклорен материал, авторката отговаря утвърдително на важния въпрос за принадлежността на българите към народите микофили. Следват три статии, които с научния инструментариум на фолклористиката и филологическата медиевистика разкриват някои от механизмите на взаимодействие между християнството и фолклора в средновековната българска култура: „Между живота и смъртта (Един книжовен православен паралел с българските фолклорни представи и вярвания)“; „Какво означава „Написано му е на челото“;

„За послесмъртното онагледяване на душата като свиня“. Ядро на сборника представляват текстовете, които анализират образци от българския песенен юнашки епос от гледна точка на православното богословие: „Някои мотиви в българската юнашка епика“; „Моделите за изграждане на образа на Крали Марко в българския песенен юнашки епос“; „Три синджира роби“ – три „синджира“ проблеми“. Тук основната цел на авторката е да реконструира и интерпретира образа на епическия герой протагонист (Крали Марко) като органично единство на светски владетел и православен християнски първосвещеник. Към тази група изследвания гравитират статиите „За времето и пространството в коледните песни“ и „Наблюдения върху някои песенни детайли от сборника „Български народни песни“ на Братя Миладинови“. Останалите две статии на пръв поглед не кореспондират пряко с идейно-тематичното русло на описаните текстове. Те обаче посочват два близки други репера в научните интереси на Албена Малчева: съхраняването на културно-историческото наследство на гр. Опака, обл. Търговище, откъдето произлиза майчиният ѝ род – „Мемориална пластика от поречието на река Черни Лом (края на XIX – началото на XX в.) (съавтор Росен Р. Малчев)“ с шест чернобели илюстрации, и методиката на преподаване по български език и литература в прогимназиалния етап на основното образование с акцент върху фолклорната компонента в учебната програма – „Народната приказка *Болен здрав носи* от учебника по литература за 5. клас – нов подход (съавтор Росен Р. Малчев)“.

Книгата „Избрани фолклорни изследвания. In memorem“ на Албена Малчева ще остане единственият сборник с нейни научни текстове. Той е конструиран и издаден след нейната кончина. Неговото съдържание и подредбата му отразяват визията на съставителя.

Росен Р. Малчев
Асоциация за антропология, етнология
и фолклористика „Онгъл“

БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA

50/2025

Редактор: проф. Анисава Милтенова

Съставители: доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор: Жасмина Кръстева

Формат 70 × 100/16
Печатни коли 12,75

Печатница на Издателството на БАН „Проф. Марин Дринов“
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 5

www.press.bas.bg

ISSN 1311-8544

LIVING
ЖИВИ
BRIDGES

12th Joint
Conference of
Bulgarian and
North American
Scholars

МОСТОВЕ
ACROSS

*XII съвместна
конференция
на български
и американски
учени*

ВЪВ
TIME
ВРЕМЕТО

Издаелство на БАН
„Проф. Марин Дринов“